

2019

ABD

İKTİSAT

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ

DOKTORA TEZİ

ZAİD AL-AZAKI

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**BANKA KREDİLERİNİN EKONOMİK BÜYÜME
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ : KÖRFEZ İŞBİRLİĞİ
KONSEYİ ÜLKELERİNDE UYGULAMA**

DOKTORA TEZİ

ZAİD AL-AZAKI

GAZİANTEP
TEMMUZ 2019

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**BANKA KREDİLERİNİN EKONOMİK BÜYÜME
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ : KÖRFEZ İŞBİRLİĞİ KONSEYİ
ÜLKELERİNDE UYGULAMA**

DOKTORA TEZİ

ZAİD AL-AZAKI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İbrahim ARSLAN

GAZIANTEP
TEMMUZ 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**Banka Kredilerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi :
Körfez İşbirliği Konseyi Ülkelerinde Uygulama**

ZAID AL-AZAKI

Tez Savunma Tarihi: 17/07/2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU
SBE Müdürü

Bu tezin Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. İbrahim ARSLAN
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İbrahim ARSLAN
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

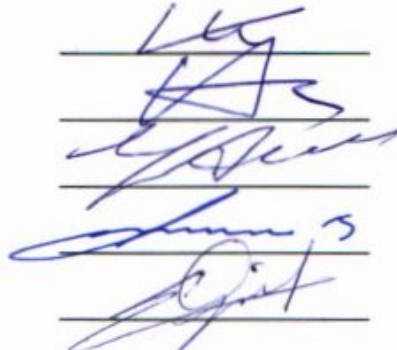
Prof. Dr. İbrahim ARSLAN

Doç. Dr. Harun ŞAHİN

Doç. Dr. Taner AKÇACI

Dr. Öğr. Üyesi. Yusuf BOZGEYİK

Dr. Öğr. Üyesi. Eda DİNERİ

İmzası

ÖZET

BANKA KREDİLERİNİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ : KÖRFEZ İŞBİRLİĞİ KONSEYİ ÜLKELERİNDE UYGULAMA

Zaid ALAZAKI

Doktora Tezi : İktisat Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. İbrahim ARSLAN
Temmuz, 2019, 168 Sayfa

Dünyanın bütün ülkesi sürdürülebilir ekonomik büyüme hedeflemektedir. Bu hedefe ulaşmak için iç finansmanın en önemli iç kaynağı olan ve kalkınma projeleri ile ekonomik büyümeye ekonomik sektörlere banka kredisi vererek katkıda bulunan bankacılık ve finans sektörüne ilgi artmaktadır. Körfez ülkelerinin ekonomisi, GSYİH'nın %50' a varan gelirleri için petrole bağımlıdır ve 2014 yılında ekonomik büyümesi, düşen petrol fiyatları nedeniyle düşüş başlamıştır. Bu yüzden daha güvenli ve sürdürülebilirlik iç finans kaynakları aranmasına neden olan, Körfez ülkelerinde bankacılık sektörü en iyi finansman kaynağı olarak ortaya çıkmıştır.

Bu araştırmanın amacı, banka kredisinin Körfez İşbirliği Konseyi Ülkelerinin (Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Katar, Bahreyn, Umman) ekonomik büyüme üzerindeki etkisini 2008-2017 dönemi için bir bütün olarak ekonomi düzeyde ve ekonomik sektörler düzeyinde tanımlamak ve ölçmektir. hangi ekonomik sektörlerin ekonomik büyümeye en büyük katkısı olduğunu bilmek, ekonomik büyüme ile bu büyümenin banka kredisi üzerindeki etkisini bilmek amaçlı yapılan araştırma, değişkenlerin periyodik verilerine ve çalışmanın örnekleminin ölçülmesi ile (kredi fonksiyonu - üretim fonksiyonu) Cobb-Douglas üretim fonksiyonuna dayanarak, nicel standart yöntemler "Panel Verileri" yöntemi, özellikle "Sabit ve Rastgele Modalar" yöntemi, " Birim Kök Testlerinde" ve " Panel Eşbütünleşme Testleri " uygulanmıştır.

Çalışma, bir bütün olarak banka kredisinin ekonomik büyüme (GSYİH- petrol dışı) üzerinde olumlu bir etkisinin olduğunu ve GSYİH'daki değişimin %44'ünü oluşturduğunu göstermiştir. ve pozitif etkiye rağmen, hala istenen orana ulaşamamıştır, ancak sektör düzeyinde, sonuçlar inşaat ve hizmet sektörlerinde banka kredisinin GSYH'ye etkisini gösterirken, tarım ve sanayi sektörlerinde herhangi bir etkisi olmamıştır. Aynı zamanda çalışma, bir bütün olarak ekonomi düzeyinde banka kredisinde değişiminin % 34'ünü oluşturan GSYİH'nın (petrol dışı) banka kredisi üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur, ancak Sektör düzeyinde, petrol dışı GSYİH'nın inşaat sektöründeki banka kredisine etkisi varken, diğer ekonomik sektörlerde etkisi yoktur.

Banka kredisinin ve GSYİH'nın karşılıklı bir ilişki içinde olduğunu görmekteyiz, yani banka kredisinin GSYİH'nın daha büyük bir bölümünü etkilemesine rağmen birbirlerini etkilediğini anlamaktayız. Çalışma, Sektörlerin hangisi en fazla GSYİH'ya katkıda bulunmasıyla ilgili, hizmetler ve sanayi sektörlerinin, ekonomik büyümeye katkıda bulunan en önemli sektörler olduğunu göstermiştir. Araştırma, Körfez bankacılık sektörünün ekonomik büyümeye katkısının iyileştirilmesine katkıda bulunabilecek bir dizi öneri sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Banka Kredisi, Ekonomik Büyüme, Körfez Bankacılığı Sektörü, Panel Veri Analizi

ABSTRACT

THE EFFECT OF BANK CREDIT ON ECONOMIC GROWTH: AN APPLIED STUDY IN THE GCC COUNTRIES

Zaid Alazaki

Phd Thesis, Department of Economics

Supervisor: Prof. Dr. İbrahim Arslan

July, 2019, 168 Pages

All the countries of the world seek to achieve economic growth permanently and continuously. To achieve this, interest in the banking and financial sector is increasing as it is the most important internal source for financing development projects and contributing to economic growth by granting bank credit to the economic sectors.

The Gulf economy relies on oil for its revenues by up to 50% of GDP, and as a result of the decline in oil prices, economic growth has suffered a sharp decline since 2014. As a result, the trend to find internal sources of financing was more secure and sustainable represented by the financial and banking sector. Therefore, this study aimed at identifying and measuring the impact of bank credit on economic growth in the GCC countries (Saudi Arabia, UAE, Kuwait, Qatar, Bahrain, and Oman) for the period 2008-2017 at the level of the economy as a whole and at the level of the economic sectors.

In addition to knowing the role of economic growth and its impact on bank credit, Based on the periodic data of the study variables and for measuring the sample of the study (credit function - production function). Based on the Cobb-Douglas production function, the quantitative standard methods were used in the "Panel Data" method, specifically the "Fixed & Random Modals" method, the "Unit Root Testes" "Panel Co-integration Testes".

This study found a significant positive effect of the bank credit on economic growth (non-oil GDP) at the level of the economy as a whole, which accounts for 44% of the change in non-oil GDP. despite the positive impact, it still has not reached the desired level. At the sector level, the impact of bank credit on GDP is evident in the construction and services sectors, while there is no impact on the agricultural and industrial sectors.

This study also found a significant positive effect of the gross domestic product (non-oil) on bank credit, which accounts for 34% of the change in bank credit at the level of the economy as a whole. At the sectors level, there is an impact of non-

oil GDP on bank credit in the construction sector, while there is no impact on other economic sectors.

We also noted that bank credit and GDP have a reciprocal relationship, which effect on each other, although bank credit affects more than GDP. With regard to which sectors contributed more to GDP, we also found that the services and industry sectors are the most important sectors contributing to the Gulf economic growth.

From this study we recommended a set of recommendations that could contribute to improving the contribution of the Gulf Banking sector to economic growth.

Key words: Bank Credit, Economic Growth, Gulf Banking Sector, Panel data Analysis.

ÖN SÖZ

Doktora eğitimim boyunca ve bu tezin hazırlanma aşamasında bilimsel katkıları, öngörü ve tecrübeleriyle bana yol gösteren ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. İbrahim ARSLAN'a ve diğer jüri hocalarıma teşekkür ederim.

Ayrıca bana ve aileme verdikleri destek ve göstermiş oldukları misafirperverlikten dolayı Türkiye'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Bu zorlu süreçte maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyen, büyük fedakarlık gösteren anneme ve kardeşlerime de teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak, tüm doktora öğrenimim süresince, yabancı olmamıza rağmen desteğini asla esirgemeyen ve bana her zaman güç veren sevgili eşim Amal'a ve oğlum Osama'ya da minnettarım.

Zaid AL-AZAKİ

İÇİNDEKİLER

<u>Sayfa No</u>	
ÖZET	i
ABSTRACT	iii
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLoların LİSTESİ	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM BANKALARIN TEORİK ÇERÇEVESİ

1.1. BANKALARIN GENEL KAVRAMI	5
1.1.1. Bankalar Nedir	5
1.1.2. Bankaların Fonksiyonları	6
1.1.2.1. Bankaların Temel Fonksiyonları	6
1.1.2.1.1. Hesap Açma ve Mevduat Kabul Etme	6
1.1.2.1.2. Banka Kredi ve Avansları Verme	7
1.1.2.1.3. Mevduat Yaratmak	7
1.1.2.2. Bankaların Modern Fonksiyonları	7
1.1.3. Körfez Ülkelerinde Bankacılık Sektörünün Kurulması ve Geliştirilmesi	8
1.2. KÖRFEZ ÜLKELERİNDE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN YAPISI VE ÖNEMİ	11
1.2.1. Bankacılık Sektörünün Yapısı	11
1.2.1.1. Merkez Bankası	13
1.2.1.2. Ticari Bankalar	14
1.2.1.2.1. Ticari Bankaların Amaçları	14
1.2.1.2.2. Ticari Bankaların İşlevleri	16
1.2.1.3. İslami Bankalar	16
1.2.1.4. İhtisas Bankalar	17
1.2.1.4.1. İhtisas Bankalarının Özellikleri	18

1.2.2 Bankacılık Sektörünün Önemi Kamu Sektörü İlişkisi	18
1.3. BANKACILIK SEKTÖRÜ FAALİYETLERİNİN GELİŞMESİNİN ANAHTAR GÖSTERGELER	19
1.3.1. Nicel Göstergeler	20
1.3.1.1. Merkez Bankası Varlıklarının Gelişimi	20
1.3.1.2. Ticari Bankaların Faaliyetlerinin Geliştirilmesinin Nicel Göstergeler.	25
1.3.1.2.1. Toplam Aktiflerin Evrimi	25
1.3.1.2.2. Toplam Mevduatın Evrimi	30
1.3.1.2.3. Toplam Kredinin Evrimi	34
1.4. KÖRFEZ ÜLKELERİNDE BANKA KREDİSİ VE DAĞITIMI	39
1.4.1 Banka Kredisi Kavramı ve Unsurları	39
1.4.1.1. Banka Kredisi Kavramı	40
1.4.1.2. Banka Kredisi Unsurları	41
1.4.2. Kredi İmkanları Türleri	41
1.4.2.1. Doğrudan Kredi Kolaylıkları	41
1.4.2.2. Dolaylı Kredi Olanakları	42
1.4.3. Körfez Ülkelerinde Banka Kredilerinin Dağılımı	43

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK BÜYÜME KAVRAMI

2.1. EKONOMİK BÜYÜMENİN KAVRAMI VE UNSURLARI	47
2.1.1. Ekonomik Büyümenin Kavramı	47
2.1.2. Ekonomik Büyümenin Unsurları	49
2.2. EKONOMİK BÜYÜMENİN BELİRLEYİCİLERİ AÇISINDAN	49
2.2.1. Ekonomik Büyüme Ölçme	49
2.2.1.1. Parasal Büyüme Oranları.....	51
2.2.1.2. Aynı Büyüme Oranları.....	51
2.2.1.3. Satın Alma Gücünün Karşılaştırılması	52
2.2.2. Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri	53
2.2.2.1. Teknoloji Seviyesi (Teknoloji)	53
2.2.2.2. Beşeri Sermayesi	54
2.2.2.3. Fiziksel Sermaye	55
2.2.2.4. Ticari Açıklık	56
2.2.2.5. Doğrudan Yabancı Yatırımlar	57
2.3. EKONOMİK BÜYÜME TEORİLERİ	59
2.3.1. Klasik Büyüme Teorisi	59
2.3.1.1. Adam Smith	59
2.3.1.2. David Ricardo	61
2.3.1.3. Robert Malthus	62
2.3.2. Keynesyen Büyüme Teorisi	62
2.3.2.1. Harrod - Domar Büyüme Teorisi	63
2.3.3. Neo - İçsel Büyüme Teorisi	64
2.3.3.1. Solow –Swan Büyüme Modeli	65
2.3.4. Neo - İçsel Büyüme Teorisi	67

2.3.4.1. Paul Romer Büyüme Modeli	68
2.4. KÖRFEZ ÜLKELERİNDE YÜKSEK KALKINMA VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ.....	68
2.4.1. Finansal Gelişme	68
2.4.1.1. Finansal Aracılık Hacmi	69
2.4.2. Körfez Ülkelerinde Makro İktisat	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKA KREDİLERİ VE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ

3.1. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN EKONOMİK KALKINMADA ROLÜ	75
3.1.1. Merkez Bankasının Ekonomik Kalkınmada Rolü	75
3.1.2. Ticari Bankalarının Ekonomik Kalkınmada Rolü	76
3.1.3. İslami Bankalarının Ekonomik Kalkınmada Sürecindeki Rolü.....	77
3.2. VERİLEN KREDİ BÜYÜKLÜĞÜ VE EKONOMİK BÜYÜMENİN KARŞILAŞTIRILMASI	79
3.2.1. Tarım Sektörü	81
3.2.2. Sanayi Sektörü	82
3.2.3. İnşaat Sektörü	84
3.2.4. Hizmet Sektörü	86
3.3. BANKA KREDİLERİNİN EKONOMİK ETKİLERİ	88
3.3.1. Kredilerin Enflasyon Oranına Etkisi	88
3.3.2. Kredilerin Yatırım Etkisi	89
3.3.3. Faiz Oranlarının Krediler Üzerindeki Etkisi	91
3.3.4. Banka Kredisinin Ekonomik Büyüme Etkisi	93

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

4.1. MATERYAL	95
4.2. ARAŞTIRMA MODELİ	96
4.2.1. Model 1 (Banka Kredi Denklem)	96
4.2.2. Model 2 (Üretim Denklemi)	97
4.3. LİTERATÜR TARAMASI	99
4.4. EKONOMETRİK YÖNTEM	103
4.4.1. Havuzlanmış Model Pooled Model	104
4.4.2. Sabit Etkili Panel Veri Modelleri (Fixed Effect Model-FEM)	104
4.4.3. Rassal Etkili Panel Veri Modelleri (Random Effect Model-REM)	105
4.4.4. Zaman Serisi Verileri İçin Uygun Modeli Seçme Yöntemleri: Panel Data	106
4.4.4.1. Hausman Test	107
4.4.5. Panel Birim Kök Testleri	108
4.4.5.1. LLC (Levin, Lin, Chu) Birim Kök Testi	109

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE TARİTİŞMA

5.1. ARAŞTIRMA VERİ KAYNAKLARI	111
5.2. MODELLERİ TAHMİN ETME VE SONUÇLARI SUNMA ADIMLARI...	111
5.3. BİRİNCİ MODEL (KREDİ FONKSİYONU) ANALİZ SONUÇLARI	112
5.3.1. Ekonomi Düzeyinde Birinci Model Testleri	112
5.3.1.1. Normal Dağıtım Testi	112
5.3.1.2. Değişkenler Arasındaki Korelasyon	113
5.3.1.3. Analiz Sonuçları.....	114
5.3.1.3.1. Birim Kök Testi	114
5.3.1.3.2. Eşbütünleşme Testi	116
5.3.1.3.3. Doğrusal Panel Veri Modelleri	117
5.3.1.3.4. Hausman Test	118
5.3.1.3.5. Rastgele Etkiler Modelini Kullanarak Model Parametrelerini	118
5.3.2. Sektörler Düzeyinde Birinci Model Analizinin Sonuçlar	120
5.3.2.1. Tarım Sektörü	120
5.3.2.2. Sanayi Sektörü	121
5.3.2.3. İnşaat ve Emlak Sektörü	121
5.3.2.4. Hizmet Sektörü	122
5.4. İKİNCİ MODEL (ÜRETİM FONKSİYONU) ANALİZ SONUÇLARI	123
5.4.1. Ekonomi Düzeyinde İkinci Model Testleri	123
5.4.1.1. Normal Dağıtım Testi	123
5.4.1.2. Değişkenler Arasındaki Korelasyon	124
5.4.1.3. Panel verilerinin kararlılık ve eşzamanlı entegrasyon araştırması ...	124
5.4.1.3.1. Birim Kök Testi	124
5.4.1.3.2. Eşbütünleşme Testi	126
5.4.1.3.3. Doğrusal Panel Veri Modelleri	127
5.4.1.3.4. Hausman Testi	127
5.4.1.3.5. Sabit Etkiler Modelini Kullanarak Model Parametrelerini	128
5.4.2. Sektörler Düzeyinde İkinci Model Analizinin Sonuçları	129
5.4.2.1. Tarım Sektörü	129
5.4.2.2. Sanayi Sektörü	130
5.4.2.3. İnşaat ve Emlak Sektörü	130
5.4.2.4. Hizmet Sektörü	131
SONUÇ ve ÖNERİLER	132
KAYNAKLAR	137
EKLER	153
ÖZGEÇMİŞ	169
VITAE	169

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1.1. Körfez Merkez Bankası'nın Varlıklarının Evrimi.....	21
Tablo 1.2. Körfez Ticari Bankaların Toplam Aktiflerin Evrimi	26
Tablo 1.3. Körfez Ülkeleri Ticari Bankaların Mevduatın Evrimi	30
Tablo 1.4. Körfez Ülkeleri Ticari Bankaların kredinin Evrimi.....	35
Tablo 1.5. Körfez Ülkelerinin Ticari Bankalarına Kredi Tesislerinin Dağıtımını....	44
Tablo 2.1. Körfez Ülkelerini Mali Aracılık Hacminin Evrimi.....	70
Tablo 3.1. Kredi Oranı ve Sektörlerin Ekonomik Büyümesi.....	80
Tablo 4.1. Literatür İncelemesi.....	99
Tablo 5.1. Düzeltmelerden Önce ve Sonra Model Değişkenlerinin Jarque-Bera Testi	112
Tablo 5.2. Değişkenler Arasındaki Korelasyon.....	113
Tablo 5.3. Birim Kök Testi Sonuçları.....	114
Tablo 5.4. Pedroni Eşbütünleşme Testi Sonuçları.....	116
Tablo 5.5. Doğrusal Panel Veri Modelleri Sonuçları.....	117
Tablo 5.6. Hausman Testi Sonuç.....	118
Tablo 5.7. Tesadüf Etkiler Modelini Kullanarak Modelin Parametrelerini Sonuçları	118
Tablo 5.8. Tarım Sektörü Kredi Denklemine Sonucu.....	121
Tablo 5.9. Sanayi Sektörü Kredi Denklemine Sonucu.....	121
Tablo 5.10. İnşaat ve Emlak Sektörü Kredi Denklemine Sonucu.....	122
Tablo 5.11. Hizmet Sektörü Kredi Denklemine Sonucu.....	122
Tablo 5.12. Düzeltmelerden Önce ve Sonra Model Değişkenlerinin Jarque-Bera Testi (2. Model)	123
Tablo 5.13. Değişkenler Arasındaki Korelasyon (2. Model)	124
Tablo 5.14. Birim Kök Testi Sonuçları (2. Model)	125
Tablo 5.15. Pedroni Eşbütünleşme Testi Sonuçları (2. Model)	126
Tablo 5.16. Doğrusal Panel Veri Modelleri Sonuçları (2. Model)	127

Tablo 5.17. Hausman Testi Sonuç (2. Model)	127
Tablo 5.18. Tesadüf Etkiler Modelini Kullanarak Modelin Parametrelerini Sonuçları (2. Model)	128
Tablo 5.19. Tarım Sektörü Kredi Denkleminin Sonucu (2. Model)	130
Tablo 5.20. Sanayi Sektörü Kredi Denkleminin Sonucu (2. Model)	130
Tablo 5.21. İnşaat ve Emlak Sektörü Kredi Denkleminin Sonucu (2. Model)	131
Tablo 5.22. Hizmet Sektörü Kredi Denkleminin Sonucu (2. Model)	131

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
ŞEKİL 1.1. Körfez Bankacılık Sektörü Yapısı.....	12
ŞEKİL 1.2. Körfez Ülkeleri Merkez Bankası'nın Varlıklarının Evrimi.....	22
ŞEKİL 1.3. Körfez Merkez Bankası'nın Toplam Varlıklarının Evrimi.....	24
ŞEKİL 1.4. Körfez Ülkeleri Ticari Bankaların Varlıklarının Evrimi.....	27
ŞEKİL 1.5. Körfez Ticari Bankaların Toplam Varlıklarının Evrimi.....	29
ŞEKİL 1.6. Körfez Ülkeleri Ticari Bankaların Mevduatın Evrimi	31
ŞEKİL 1.7. Körfez Ticari Bankaların Toplam Mevduatın Evrimi	33
ŞEKİL 1.8. Körfez Ülkeleri Ticari Bankaların kredinin Evrimi.....	36
ŞEKİL 1.9. Körfez Ticari Bankaların Toplam Kredilerinin Evrimi.....	38
ŞEKİL 2.1. Ekonomik Büyüme Biçimleri.....	48
ŞEKİL 2.2. Doğrudan Yabancı Yatırımın Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi ..	58
ŞEKİL 2.3. Adam Smith'in Fikirleri Şöyle Özetlenebilir	60
ŞEKİL 2.4. Körfez Ülkelerine Para Arzı	70
ŞEKİL 2.5. Körfez GSYİH Büyümesi	73
ŞEKİL 2.6. Körfez GSYİH (Petrol Dışı) Büyümesi	73
ŞEKİL 2.7. Körfez Ülkelerinin GSYİH Büyümesi	74

KISALTMALAR LİSTESİ

KİK - (GSS)	: Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi
GSYİH - (GD	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
GSMH	: Gayri Safi Millî Hasıla
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
ADB	: Amerika Birleşik Devletleri
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
DYY	: Doğrudan yabancı yatırım
EIBOR	: Emirates Bankalararası Teklif Oranı
Ar-Ge	: Araştırma ve geliştirme
AAOIFI Organizasyonu	: İslâmi Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim
SIBOR	: Suudi bankaları arasındaki faiz oranı
BHIBOR	: Bahreyn bankaları arasındaki faiz oranı
QCBDR	: Katar merkez bankası tarafından açıklanan faiz oranları
LIBOR	: Londra Interbank Teklif Oranı

Giriş

Ekonomik büyüme, ülkelerin temel ekonomik amaçlarından. Ekonomik büyümenin sağlanması, yatırımın finanse edilmesi ve gelir ile üretimde artış sağlanması amacıyla finansal kaynakların sağlanmasını gerektirmektedir.

Büyümeyle etkileyebilecek birçok ekonomik faktör vardır. Bununla birlikte bankacılık sektörünün devlet ekonomisinde kilit bir rol oynadığından dolayı ve dünyanın tüm ülkelerindeki en önemli kurumlardan biri olduğu için finansal sistemde büyük bir yer aldığı söylenebilir. Diğer taraftan, gelişmekte olan ekonomilerde yatırımlara finansman bulamaması, ekonomik büyümesini zorlaştırmaktadır.

Bankacılık sektörü sayesinde birçok projenin uygulanmasına olanak sağlayan fonlar ve tasarruflar toplanmaktadır. Zira artan tasarruflar sermaye birikimini desteklediğinden ekonomik büyüme sağlanır. Ayrıca bankaların temel ekonomik işlevi finansal aracılıktır ve ekonomi bankaların başka bir işlevini görür, yani fonların ekonomik kalkınmaya en yüksek katkı sağlayacak sektörlerle yönlendirilmesi gerekir.

Bankacılık sektörü ile ekonomik performans arasındaki ilişki her zaman pozitif kalmayabilir, 2008 yılından beri birçok ülke bankacılık sektörü üzerinde daha fazla kontrol sahibi oldu ve gerekli önlemleri alabilmektedir. Bu nedenle, bankacılık sektörü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki daha önemli olmuştur. Bankacılık sektörünün ekonomik performans üzerindeki etkisi bir ülkeden diğerine değişir, ekonomik büyümenin ve bankacılık sektörünün karşılıklı olarak etkileşimli olduğu görüşlerinin olduğu gibi, ekonomik büyümenin ve bankacılık sektörünün birbirini etkilemediğine dair başka görüşler de vardır. Dolayısıyla bu çalışmada banka kredisi ve ekonomik büyüme arasındaki karşılıklı etkiyi tanımlayacağız.

Körfez ülkelerinin ekonomisi, petrol gelirlerine %50'ye kadar varan bir oranda güveniyor. Bu yüzden petrol fiyatlarındaki keskin düşüşün bir sonucu olarak, Körfez ülkelerinde ekonomik büyüme önemli ölçüde azaldı. Reel GSYİH büyüme

oranı, 2012'de %5,3'ten 2017'de %2,1'e düşmüştür. Bankacılık sektörü, Körfez ülkelerinin ekonomilerini ve gelir kaynaklarını çeşitlendirmesi, yatırımları finanse etmesi ve ekonomik büyümede doğru ilerlemeler gerçekleştirmek için mücadelede görünmektedir.

Banka kredisinin büyük önemine ve ekonomik finansman yönünden yüksek bağımlılığına göre bankacılık sektörünün temel faaliyetlerini tanımlamak gerekliydi. Ayrıca Körfez ülkelerinin ekonomik büyümesine katkıda bulunacak bir rolü olup olmadığı ya da banka kredisinin ekonomik büyümesinin üzerinde Körfez ülkelerindeki ekonomi düzeyinde bir bütün olarak ve sektör düzeyinde etkisinin olup olmadığı bir araştırma yapılmalıydı.

Bu çalışma 2017-2008 dönemini kapsamaktadır. Bu dönem, 2008 küresel krizinden başlayarak yaşanan olaylara, ekonomik ve siyasi değişikliklere, Körfez ülkelerinin komşu ülkelerindeki Arap baharı olaylarına, 2015 yılında Yemen'deki savaşa ve Suudi Arabistan ile BAE'nin Yemen'deki savaşa katılması için önderlik eden Arap ittifakının kurulmasına tanık oldu.

Bu araştırmanın birinci bölümünde, bankaların genel kavramlarını, işlevlerini ve Körfez ülkelerinde bankacılık sektörünün ortaya çıkışı ile gelişimini ele alıyoruz. Bu bankacılık sektörü, işletme bankalarının genişlemesi ve dalların açılması açısından sürekli büyümeye tanık olmuştur. Bu bölümde Bankacılık sektörünün hem nicel hem de nitel tiplerde sürekli aktivitesinin gelişiminin ana göstergelerine ek olarak merkez bankaların toplam varlıklarının geliştirilmesi, Körfez ülkelerinde faaliyet gösteren ticari bankaların çalışma süresi boyunca verilen toplam mevduatı, kredinin gelişim yoluyla büyümesinin ve sürekli gelişiminin kapsamı yansıtılmaktadır ve banka kredisinin çeşitli ekonomik sektörlere dağılımını da tartışıyoruz.

İkinci bölümde, ekonomik büyüme kavramı, belirleyicileri ve Adam Smith, David Ricardo ve Rubert Mathus gibi klasik düşünürleri ve onların teorileri ve Harrod-Domar, Solw-Swan ve içsel büyüme teorisi (Paul Romer) ele alınmaktadır. Aynı zamanda bu bölüm Körfez ülkelerinde finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Üçüncü bölümde, banka kredisi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi, bankacılık sektörünün ekonomik büyümedeki rolü yoluyla merkez bankası, ticari ve islami bankaların rolü ile açıklığa kavuşturması amaçlanmıştır. Sektörler düzeyinde verilen banka kredisinin hacmi ve bu sektörlerin ekonomik büyümeye katkısı ile banka kredisinin ekonomik büyümeye etkisi arasındaki karşılaştırmanın yapılması gerçekleştirilecek.

Dördüncü bölümde, çalışmanın metodolojisi, zaman serileri veri testleri, doğal dağılım testleri, değişkenler arasındaki korelasyon, kök birim testi, toplu modellerin kullanımı, sabit etki modelleri ve rassal etkiler gibi istatistiksel yöntemler ve veri analizi testleri kullanılarak tartışılmıştır. Bununla birlikte bu bölümde araştırmanın konusu ile ilgili önceki araştırmaların bir özetini içermektedir.

Beşinci bölümde araştırmanın sonuçlarını sunmaya, istatistiksel testlerin sonuçlarını ve araştırmanın önerilen modellerini tartışmaya, son olarak da Körfez ülkelerinde ilgili makamlara hitap eden sonuçları ve önerileri sunmaya yöneliktir. İlgili taraflar ekonomik büyümenin sağlanmasında banka kredisinin rolünün geliştirilmesine katkıda bulunabileceklerine daha fazla dikkat etmelidir.

Araştırmanın Problemi Ve Amacı

Körfez ülkeleri (Bahreyn, Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman ve Katar) petrol ve doğal gaz ihracatında önde gelen ülkeleridir ve elmanı sadece bunlara dayamaktadır. Çalışmanın sorunu, faktörlerin (gayri safi yurtiçi hasıla - toplam mevduat büyüklüğü - nüfus - faiz oranı) banka kredisi hacmine etkisinin olup olmadığı göstermektedir. Ayrıca ticari bankalar tarafından verilen banka kredisinin, GSYİH tarafından ekonomi düzeyinde bir bütün olarak ve sektör düzeyinde temsil edilen ekonomik büyümeye etkisinin olup olmadığı anlamaktadır.

Bu çalışma, KİK kredisinin bir bütün olarak iktisadi büyümeye olan bağımlılığının derecesini ve her bir ekonomik sektöre verilen kredinin karşılaştırılmasını ve bu sektörün ülkeye katkısının karşılaştırılmasını belirlemek amacıyla, KİK ülkelerinin 2008-2017 dönemi ekonomik büyümesine verilen kredileri analiz etmeyi ve ölçmeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın önemi, bir bütün olarak ekonomi düzeyinde ve ekonomik sektörler düzeyinde ekonomik büyümesi sürecinde bankacılık sektörünün oynadığı önemli rol ile vurgulanmakta birlikte banka kredisinin çeşitli ekonomik sektörlerde büyümenin katalizörü olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu çalışma da sektör düzeyinde büyüme sürecinde hangi faktörlerin rolü olduğunu ve hangi ekonomik sektörlerin körfez işbirliği ülkelerinde GSYİH'ya büyük bir katkısı olduğu belirlemeye yardımcı olmaktadır. Böylece, bankacılık olanaklarının ekonomik sektörlerle yönlendirilmesinde bankacılık sektörü politikasının düzenlenmesini gerekip gerekmediğini hakkında bilgi verebiliriz .

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKALARIN TEORİK ÇERÇEVESİ

1.1. BANKALARIN GENEL KAVRAMI

1.1.1. Bankalar Nedir?

Bankalar klasik bakış açısıyla, “iki büyük müşteri grubu arasında finansal aracılık yapan bir kurum” olarak tanımlanmaktadır. İlk grubun fazla fonları var ve sürdürülmesi ve aynı zamanda geliştirilmesi gerekmektedir. İkinci grup, yatırım, işletme veya her ikisi için fonlara ihtiyaç duyan bir grup müşteridir (Alsarfi, 2007:2). Ekonomik anlamda banka tanımı ise şöyle yapılmaktadır: Ekonomiye banknot ve kaydi para gibi ödeme araçları sağlayan, nakdi sermaye ve sermayeyi temsil eden haklarla (menkul değerlerle) ilgili ticareti meslek olarak sürdüren ve özellikle nakit kullanılmaksızın yürütülen başkaca finansal hizmetleri ve ödeme işlemlerini yapan kuruluşlardır.

Avrupa Birliği banka hukukları koordinasyon tüzüğüne verdiği banka tanımı da şöyledir: “*Banka ; faaliyet, halkın mevduat şeklinde ya da başkaca geri ödenmesi gerekli olan paralarını kabul etme ve kendi hesabına krediler açmadan oluşan bir işletmedir.*”(Hemple, Simonson, 1994:6). Diğer bir tanım ise “*Bankalar, mevduat kabul eden, fon toplayan, topladığı bu kaynakları fon ihtiyacı olan gerçek ve tüzel kişilere ya da devlete kısa ve uzun vadeli kredi olarak aktaran finansal kurumlardır.*” şeklinde görülür (Filiz, 2016:107). Bankalar, mevduat kabul eden, bu mevduatı en verimli şekilde çeşitli kredi işlemlerinde kullanmak amacını güden veya kısaca, faaliyetlerinin esas konusu düzenli bir şekilde kredi almak ya da kredi vermek olan ekonomik kuruluşlardır. Tanımlar yeterli olmasa da, bankalar para toplama ve kredi verme gibi iki temel fonksiyonu vurgulaması açısından önem taşır (Al-azaki,2011:60).

1.1.2. Bankaların Fonksiyonları

Dünyadaki ekonomik gelişme ile birlikte bankalar, sundukları iş alanını genişleterek, borçlanma ve borç verme olarak toplanabilecek iki temel işlevi yerine getirerek ekonomik faaliyetlerde hayati bir rol oynamaktadır. Ayrıca, bankalar klasik (temel) ve modern (ikincil) olarak ayrılabilen birkaç parasal ve parasal olmayan fonksiyona sahiptir. (Shekhar ve Lekshmy,2005:5).

Bankaların temel ekonomik işlevleri, mali aracılıktır. Bankacılık sektörünün mali işlevleri sonucunda, ekonomide ödünç verilebilir fon, arz ve talebi artmakta ve bunun sonucunda mali piyasanın hacmi genişlemekte, milli gelir ve istihdam artmaktadır. Bankaların makroekonomik açıdan bir diğer önemli işlevi de, *“finansal sisteme çekilen fonların ekonomik kalkınmaya en yüksek katkıyı sağlayacak alan ve sektörlerle yöneltilmesidir.”* (Arslan ve Yapraklı, 2008:2) . Bankalar çeşitli yollardan topladıkları paraları plasman faaliyetleri şeklinde belirli kurallar çerçevesinde gereksinim sahiplerine, belirlenen kredi sınırları içinde borç verirler ya da kendi itibarlarını ortaya koyarak müşterileri lehine taahhüt ve garantilerde bulunurlar. Alacaklarını vadelerinde geri alırlar ve yeni gereksinim sahiplerine verirler. (Parasız, 2005:220).

1.1.2.1. Bankaların Temel Fonksiyonları

Bankalar her ülkenin bankacılık sisteminde farklı biçimlerde örgütlenir. Önemli olan nasıl örgütlenirse örgütlensin bankaların temelde yerine getirdikleri fonksiyonların benzer olmasıdır. Bu fonksiyonları aşağıdaki biçimlerde sıralayacak olursak .

1.1.2.1.1. Hesap Açma ve Mevduat Kabul Etme

İlk işlev, hesapları açmak ve talep üzerine, vadeli mevduat, tasarruf ve devam eden gibi çeşitli tiplerde mevduat kabul etmektir. Banka'nın görevi, sadece bireyler ve kuruluşlar tarafından sağlanan mevduatları kabul etmek değil, aynı zamanda bu olumsuz işlevi, tasarruf bilinci geliştirerek ve bireyleri ve kurumları tasarruf etmeye teşvik ederek bu mevduatları çekmesi ile pozitif bir işlevine genişletmektir. (Hanoun, 2005:36).

Bankanın en önemli faaliyeti, artı-geliri ve birikimleri olan insanlardan mevduatları bankalarda yatırmak ve bunu çok uygun olduğunu görülmektedir. Mevduatın niteliğine bağlı olarak, Banka'ya yatırılan fonları faiz gerçekleştirmektedir ve böylece Banka'nın mevduatı, Banka'nın fonlarının güvenliğine ek olarak kazanılan faizle birlikte büyümektedir. (Al-Assar ve Al-halabi, 2000 :68)

1.1.2.1.2. Banka Kredi ve Avansları Verme

Bankalar kaynaklarını kamu oyuna ve iş dünyasına krediler ve avanslar şeklinde sağlar ve mevduat faizinden daha yüksek bir faiz oranı istemektedir. Burada, borç verme faiz oranı ile mevduat faiz oranı arasındaki fark kar marjı olarak bilinmektedir. Kredilerdeki faiz oranı, kredinin amacına, süresine ve geri ödeme yöntemine bağlı olarak değişmektedir. (Al-Assar ve Al-halabi, 2000 :70).

1.1.2.1.3. Mevduat Yaratmak

“Ticari bankalar, para arzının önemli bir parçası olan mevduat paraları yaratma yetenekleriyle karakterize edilir.” (Bani-hani, 2002: 211). Bu fonksiyon ekonomik bakış açısına, çoğu mevduat sahibinin bir miktar para yatırma talebinde aynı anda bir araya gelmeyecekleri dayanmaktadır. Bu nedenle, ticari bankalar, potansiyel para çekme taleplerini karşılamak için mevduatın yalnızca belirli bir yüzdesini nakit varlıklar biçiminde tutarlar, böylece ticari banka kredi verirse yeni mevduat oluşturur (Al-Minawi, 2000: 35)

1.1.2.2. Bankaların Modern Fonksiyonları

Günümüzde bankalar mevduat ve kredi işlemlerinin dışında farklı işlemler de yaparlar. Bunlar kısaca: (Filiz , 2016:107)

- Ülkedeki kredi ve para politikalarının uygulanmasını destekler;
- Finansal işlemlerde aracılık görevini üstlenir;
- Menkul kıymet alım ve satımı işlemlerini gerçekleştirir;
- Kiralık kasalar sayesinde, kıymetli varlıkların korunmasını sağlar;
- Kredi kartı, banka kartı gibi ödeme kolaylıklarının kullanımını sağlar;
- İç ve dış ticaret işlemlerinde aracılık görevini üstlenir.

Ayrıca bankaların, ekonomik finansal sistem içindeki yerleri bankalara özgü üç temel işlevi yansıtır: (Yüksel , 2002 : 7)

1. *Güven İşlevi*: Paralarını işletmek isteyen yatırımcılar, servetlerini güven veren borçlulara vermek isterler.
2. *Taşıma (Hareketlendirme) İşlevi*: Bankalar; irili ufaklı bütün mevduat için temel toplanma havuzu özellikleri üstlenirler ve bunları ekonominin anlamlı biçimde yararlanabileceği büyük tutarlara dönüştürürler.
3. *Dönüştürme (İletim) İşlevleri*: Borçlu ile alacaklı arasındaki en önemli çıkar çatışması kredi süresi konusundadır. Kredi veren, bağlantısının uzun süreli olmamasına çalışır; aldığı parayı yatırımda kullanacak olan kredi alan da, en azından yatırımı amacına ulaşıncaya kadar parayı geri ödeme zorunluluğu altına girmeme eğilimindedir. İşte bankalar bu iki çıkar çatışmasına köprü işlevi görürler ve çoğu genellikle kısa süreli olan mevduatı, kısa ve orta süreli kredilere dönüştürürler .

1.1.3. Körfez Ülkelerinde Bankacılık Sektörünün Kurulması ve Geliştirilmesi

Arabistan'daki ticari bankalar, 20. yüzyılın başlarında geleneksel ve sade görünüşte ortaya çıkmışlar. Bankacılık sektörü, 20. yüzyılın son çeyreğinde ve yirmi birinci yüzyılın başlarında kayda değer bir gelişmeye tanık olmaktadır; çünkü bankacılık sektörü ekonominin üretiminde ve ticarete önemli ve değerli bir yer almaktadır. Böylece, bu sektör ekonomik ve sosyal kalkınmanın aktifleştirilmesinde ve ulusal ekonominin sağlam temeller üzerine kurulmasında güçlü bir ortak haline gelmiştir.

Bunun sonucu olarak, sürdürülebilir kalkınmayı sağlar ve Körfez entegrasyonu bağlamında Körfez ekonomilerin arasında birlikte eylemleri kolaylaştırır. Körfez ülkelerinin her birinin bankacılık sektörünün ortaya çıkması ve gelişmesi şöyle gözlenmiştir:

➤ Suudi Arabistan

Suudi Arabistan yüzlerce yıldır drenaj sistemini bilmesi nedeniyle 1950'de bankacılık sistemi oluşturur. Hac ve Umre sezonu sırasında yüzlerce farklı milletten gelen hacıların getirdiği farklı para birimlerini değiştirmek amacıyla Cidde, Mekke ve Medine'de bankalar ve bankaların şubeleri açılmıştır.

1952 yılında Suudi Arabistan Para Ajansı Devlet Bankası (Merkez Bankası) çalışmalarını devralmak üzere kurulan Riyad Bankası, 1957 yılında ve 1966 yılında bankaların ve ticari bankaların kontrolü için genel kurallar geliştirdi ve bir merkez bankası gibi, yabancı bankaların denetimini üstlendi. 2017’de Suudi Arabistan’da faaliyet gösteren banka sayısı yirmi beşe yükselirken bankaların şube sayısı da ikibin otuz sekiz olarak kayda geçirildi. (Deputyship for Research and International Affairs, 2017:53-68)

➤ **Birleşik Arap Emirlikleri**

Bankacılık sektörü, Birleşik Arap Emirlikleri’nde, Orta Doğu İngiliz Bankası’nın 1946’da Dubai’de bir şubesini açtığından başlamıştır, ayrıca petrol üreten bölgelerin genişlemesinden ve Hindistan’ın bölge ülkeleriyle olan derin ticari bağlarının şube açtığından resmen kurulmuştur. 1963 yılında NBD (Kuveyt Ulusal Bankası'nın katılımıyla) ilk ulusal banka olarak kurulmuştur. On yıl boyunca Petrol gelirlerindeki artışın ve iş sektörü faaliyetlerin gelişmesini bir sonucu olarak, bazı diğer yabancı bankalar şubeler açmıştır. Kurulduğu ulusal bankaların kurulmasına ek olarak, 1967’de Umman Bankası’nın (şu anda Mashreq) 1968’de Abu Dabi Ulusal Bankası ve 1969’da Dubai Ticaret Bankası ile 1969’a kadar yirmi banka sayısına kadar ulusal ve yabancı banka şubelerinin açılmıştır. 2017 sonunda BAE’de faaliyet gösteren toplam banka sayısı 49 bankasıydı, 22 yerel bankadır ve 27 yabancı bankadır. Ancak BAE’deki banka şubelerinin sayısı 2017 sonuna kadar 853 şubeye ulaşmıştır. (Emirates Banks Association, 2017 : 16-21).

➤ **Bahreyn**

Bahreyn'deki ilk banka, "Doğu Bankası" 1920 yılında kuruldu. İlk para otoritesi ise, 1964 yılında kurulan ve ilk yerel para birimini veren Para Konseyi idi. Para Konseyi, 1973 yılına kadar finansal sektörü düzenlemeye devam etti. Aynı yılda finansal sektörü düzenleyen Bahreyn Para Ajansı Kanunu çıkarıldı. Bu kanun uyarınca, Bahreyn Para Ajansı, nakit ihracının düzenlemesi, döviz ticareti ve dinar değerinin ve parasal istikrarını korumaktan sorumlu oldu. 1975 yılında Bahreyn'in ilk yerel bankası olan Bahreyn Ulusal Bankası kuruldu.

Orta Doğu’daki en az petrol üreten ülkelerden biri olmasına rağmen Bahreyn, bölgedeki en önemli bankacılık merkezlerinden biridir. Bu durum gelir kaynakları

bulmaya ilgi duyulmasına yol açmış, sektöre yabancı yatırımcı çekmek için katı Sağlam altyapı sağlayarak petrol gelirlerinin çoğunu yatırım ve bankacılık sektörüne yatırım yapıp, yabancıların mülk alımındaki sınırlamaları gevşeterek diğer. Bahreyn'in bankacılık sektörü üç alt sektöre ayrılmış ve bunlar: Perakende, Toptan ve İslami Bankacılıktır. 2017 yılının sonunda bankalar sayısı, 19 geleneksel bireysel hizmetler bankasına, 69 kurumsal hizmetler bankasına, iki ihtisas bankasına ve 36 dış bankaların temsilciliğe ulaşmıştır. İslami bankalar arasında 6 bireysel hizmet bankası ve 18 kurumsal hizmet bankası bulunmaktadır. (Banking Developments in Bahrain, 2017:6-11).

➤ **Katar**

1966'da Katar Para Konseyi ile Dubai ortak para birimlerini kullanma anlaşmasını imzaladılar. 1973'te Katar Merkez Bankası, ABD dolarına karşı sabit bir döviz kuru politikasını sürdürmek için Katar Para Ajansı'nın (SAMA) stratejisini kabul etmiştir. Katar'ın bankacılık sektörü, Bahreyn ve BAE den sonra Körfezdeki en büyük üçüncü sektördür, 2017 yılı sonuna kadar Katar'da faaliyet gösteren banka sayısı 11 yerli banka (7 konvansiyonel bankalar ve 4 İslami bankalar) olmak üzere 18 banka sayısı Ve 7 yabancı banka olmuştur(Financial Stability & Statistics Department, 2017:63-66).

➤ **Kuveyt**

Kuveyt'te bankacılık sektörü, petrolün ardından ülkedeki en büyük ekonomik sektörü temsil etmektedir. Kuveyt'in bankacılık sektörü, İran emperyal bankasının bir grup İngiliz yatırımcı tarafından kurulduğu 1941'e dayanır ve bu bankanın Irak ve İran'da başka şubeleri vardı. 1960 yılında, Kuveyt'teki bankacılık ağını genişletmek için Körfez Bankası ve Kuveyt Ticaret Bankası kuruldu ve bu yüzden Kuveyt hükümeti, bankaların çalışmalarını denetlemek amacıyla bir denetim organı oluşturmuştur. Ayrıca, aynı yıl içinde Kuveyt Para Konseyi kuruldu. 1968 yılında Kuveyt Merkez Bankası Kuveyt Para Konseyi'nin yerini almak üzere kuruldu. Kuveyt'in ekonomisi büyüdükçe, daha geniş bir banka ağına duyulan ihtiyaç artmış ve 2017 yılı sonuna kadar Kuveyt'te faaliyet gösteren banka sayısı iki devlet bankası, 21 özel bankanın 10 yerel bankası ve 11 ortak ve yabancı bankası olmak üzere 23 idi. Bununla birlikte bankaların iç şubelerinin sayısı 353 şubeye ulaştı. (Economic and Banking Report, 2017 : 53-61).

➤ Umman

1970 yılına kadar Umman'da banka sayısı sadece üç bankayı geçmediğinden dolayı ülkede para denetlemesinden sorumlu hiçbir ulusal otorite yoktu. Böylece, Umman bankacılık faaliyeti iki resmi organın (1970'de kurulan Muscat Para Otoritesi ve 1972'de kurulan Umman Para Konseyi) kurulmasına rağmen sınırlı kaldı çünkü bu kurumlar tam bankacılık yetkilerine sahip değildiler. 1974 yılında ise Umman Merkez Bankası kuruldu. Umman'daki bankacılık sektörünün genişlemesinin bir sonucu olarak, ticari ve ihtisas bankası şubelerinin sayısı artmış, Umman'da faaliyet gösteren bankaların sayısı 2017 sonuna kadar 11 yerel bankanın (7 ticari bankası, 2 İslam bankası, 2 ihtisas bankası) ve 9 yabancı Bankasına ulaşmıştır. (Money, Banks and Financial Institutions, 2017: 73-84)

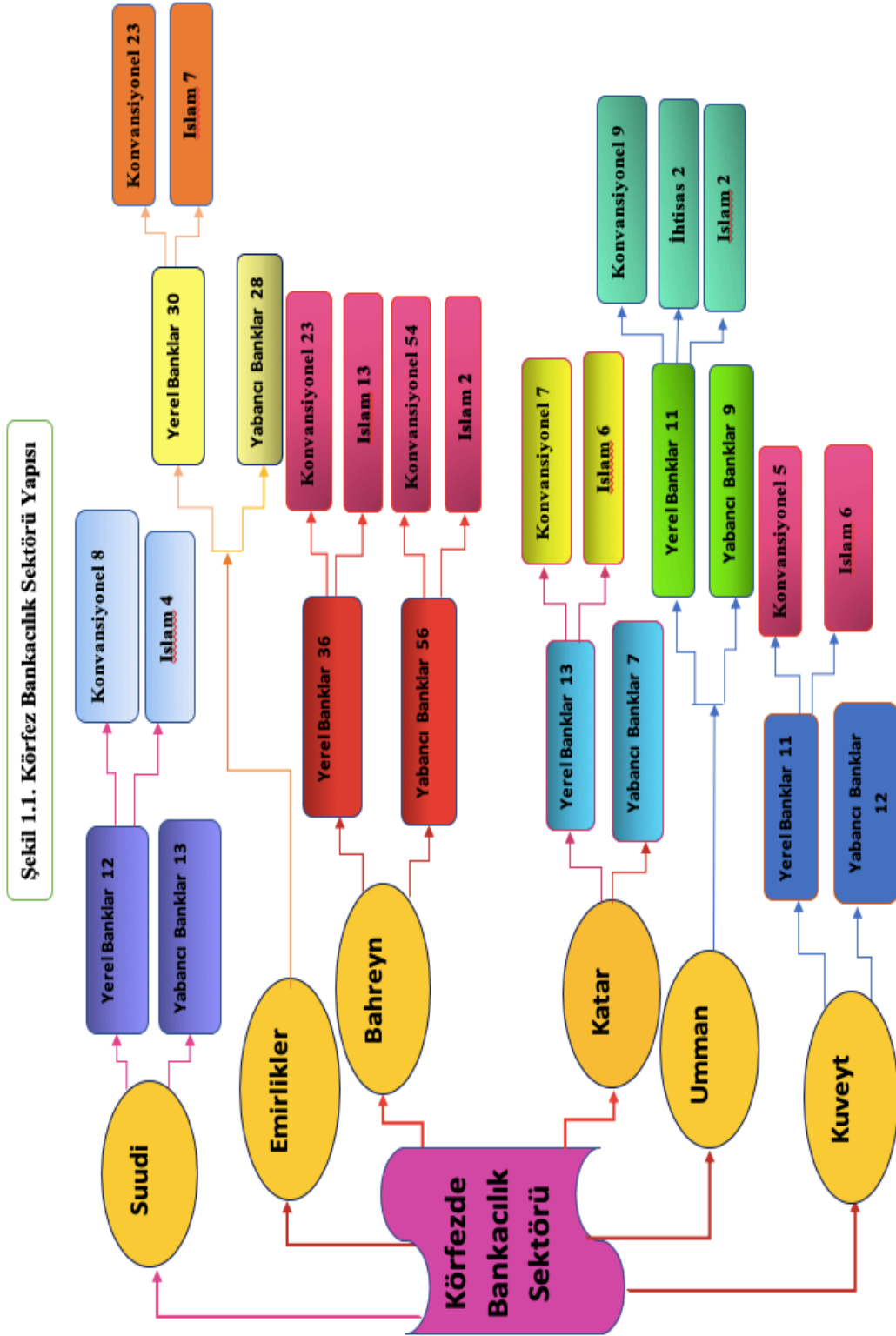
Bunun yanı sıra Son on yıl içinde Körfez ülkelerinde bankacılık sektöründe kayda değer gelişme olmasına rağmen bankaların karşı karşıya kaldığı önemli zorluklar hala vardır. Bu bölgede bankacılık sektörlerinin büyümesi nispeten sınırlı Yüksek asgari sermaye nedeniyle, ve bazı kısıtlayıcı kurallar bankaları ve sermaye piyasalarını açmak için bir koşul olarak gelişmemiş, Ayrıca Körfez'de sermaye piyasaları nispeten gelişmemiştir. özellikle Borsada ise zayıf, Suudi Arabistan hariç. (*World Development Indicators*, 2012:5). Bu nedenle, sabit sermaye piyasaları aracılığıyla fon elde etme seçeneği neredeyse hiç yokken, banka finansmanının ana kaynağı, çoğu kamu sektöründe istihdam edilen bireylerin mevduatıdır.

1.2. KÖRFEZ ÜLKELERİNDE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN YAPISI VE ÖNEMİ

1.2.1. Bankacılık Sektörünün Yapısı

Körfez ülkelerinin finansal ve bankacılık sistemi bir grup bankacılık ve bankacılık dışı finansal kurumdan oluşmaktadır. Körfez Ülkelerinin Merkezi Bankası bu kurumların ön öncülük yer almaktadır, Bankacılık finansal kurumları arasında yerli ve yabancı ticari bankalar, ihtisas bankaları ve İslami bankalar vardır.

Şekil 1, Körfez Devletlerinin bankacılık sisteminin yapısını göstermektedir. İkinci tür finansal kurum ve bankacılık kuruluşları, yatırım şirketleri, aracı kurumlar, sigorta şirketleri, finans ve borç veren şirketleri içeren banka dışı finansal kurumlardır. Genel olarak, Körfez Ülkeleri bankacılık sisteminin yapısının bileşenleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Kaynak: Körfez Ülkeleri Merkez Bankalarının Yıllık 2017 Raporu göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır.

1.2.1.1. Merkez Bankası

Merkez Bankası eyalet yönetimi temel finansal pozisyonlarını yöneten bağımsız bir organizasyondur. Finansal ve bankacılık sistemi piramidinin en üstünde yer almaktadır. Körfez ülkeleri bir süre içinde merkezi bankalarının veya sözde para kurumunun kurulmasına tanık olmuşlardır. Kurucu Yasası, kamu statüsüne katkıda bulunan birçok fonksiyon, işlev ve görevi sağlamıştır. Finansal krizlerle ilgili ekonomik olaylar, para politikası genel olarak ekonomik politika araçlarının bir parçası haline geldiğinden, merkezi bankasının gelişimini de etkilemiştir.

Merkez Bankası'nın İşlevleri

Ülkelerde merkez bankasının varlığı, bir dizi temel fonksiyonun uygulanmasına bağlıdır Dahil. (Alsahli, 2012: 6-11).

- Para Basma : Paraihracı, merkez bankasının temel işlevidir çünkü bu banka uzmanlaşmış hükümetin onayını alan tek otoritedir. Merkez bankası para politikasının yönetiminde bağımsız bir kurum olarak kabul edildiğinden, işlem gören toplam para miktarını da tamamen kontrol eder.
- Devlet Bankası : Merkezi Bankası'nın devlet bankası işlevi görür ve Merkezi Bankası kamu mülkiyetini takip eden parasal bir kurumdur ve Merkezi Bankası'nın görevlerini ve hedeflerini tanımlayan bir dizi kanunu oluşturarak hükümetleri yönetiyor ve denetliyor. Ayrıca hükümet, Merkezi Bankası'nın devlet fonlarını sağlamadaki rolü ile orantılı olduğu için parasını Merkezi Bankası'na yatırmaya isteklidir. Bunun yanında, parasal ve finansal danışmanlık gibi hükümete başka hizmetlerin sağlanmasına ve devletin maliye politikasını geliştirmek için takip paylarına katkıda bulunmaktadır
- Döviz kurunun istikrarı ve yerel para biriminin diğer para birimlerine dönüştürülmesi ve finansal ve bankacılık istikrarının sağlanması yoluyla genel fiyat seviyesinin korunması .
- Bankaların Bankası: Dünyada yüzlerce banka bulunmaktadır. Bu bankaların düzgünce işlemesi için onları düzenleyecek ve denetleyecek bir üst kurumun varlığı mutlaka gereklidir. Çoğu ülkede bu görev merkez bankaları tarafından ifa edilir. Bankalar paralarının belli bir bölümünü merkez bankalarında tutmak zorundadır. İşte bu nedenle merkez bankaları, ticari bankaların nakit rezervlerinin

nihai sahibidir. Ayrıca ticari bankalar nakit sıkışıklığı çektiğinde, merkez bankalarından borç alarak nakit sıkıntısını giderebilir (Kandemir, 2017).

1.2.1.2. Ticari Bankalar

Temel görevi, çeşitli kredi imkânlarının verilmesi veya menkul kıymetlere yatırım yapılması yoluyla yatırım alanlarında istihdam edilmesi ve yönlendirilmesi amacıyla bireylerden ve ekonomik kurumlardan para toplamak olan finansal kuruluşlardır (Mishkin, 1995: 39). Ayrıca, finansal ve bankacılık hizmetleri sunarak, müşteri çeken, çeşitli türlerde mevduat kabul eden ve bunları menkul kıymetler ve diğer yatırımlar vererek istihdam etmeyi amaçlayan belirli bir faaliyette uzman olmayan finansal kuruluşlar olarak tanımlanır.

Ticari bankaları diğer banka ve işletmelerden ayıran en önemli özellik, çekle işlem gören mevduat toplamaları nedeniyle kaydi para yaratmalarıdır. Ticari bankaları diğer mali kurumlardan ayıran ikinci önemli nokta ise, ticari bankaların diğer aracı kurumlara oranla aktif ve pasif yapılarını daha fazla çeşitlendiren mali aracı kurumlar olmasıdır. Gerek çekle işlem gören mevduat toplayarak kaydi para yaratmaları, gerekse daha fazla çeşitlendirilmiş aktif ve pasif yapıları ile karlılıklarını arttırıp risklerini azaltabilmeleri ticari bankaları diğer aracı kurumlara göre daha güçlü ve avantajlı hale getirmiştir. (Geylan, 1985 :17)

Ulusal ve yabancı bankalar, tarihsel olarak birçok Körfez ülkesinde merkezi bankalarının kurulmasından önce işlerine başlayan ilk şirketlerdir. Bununla birlikte, bankaların ve şubelerin sayısı yerel pazar kapasitesine göre olumsuz bir şekilde hızla arttıkça, para otoriteleri herhangi bir yeni bankaya ruhsat vermeyi durdurmaya ve ticari bankaların kurulması için ruhsat ve koşullar için hükümler içeren bir yasa çıkarmaya zorlandı. Genel olarak ticari bankalar, faiz ödemesi ile ödenecek faiz arasındaki farktan kaynaklanan marj veya karı maksimize etmeye çalışmaktadır. Karların büyük bir kısmı ticari bankaların sağladığı kredi olanaklarından getiri olarak geldiğinden, Kar, varlığa kazanılan faiz. miktarına, komisyona ve yatırım getirilerine dayanmaktadır (Tomas ve Money, 1979 :127) .

1.2.1.2.1. Ticari Bankaların Amaçları

Ticari bankalar, onları diğer işletmelerden ayıran üç önemli özellik ile karakterize edilir. (karlılık, likidite ve güvenlik). Bu nitelikler üç hedefe ayrılmıştır: ticari bankaların temel amacı diğer bankalar gibi, mal sahiplerinin zenginliğini en üst düzeye çıkararak karı maksimize etmektir ve üst düzey yöneticiler, Banka'nın hissedarlarının ve mevduat sahiplerinin güvenini korumak için yönetimin başarısını karlılık standartlarıyla kanıtlamayı amaçlamaktadır. Ancak bankanın koşulları kötüye giderse ve zarar gelirse, genelde pay sahipleri hisselerini satarlar ve mevduat sahipleri de mevduatlarını geri çeker ve başka bir bankaya taşınırlar (Shekhar ve Lekshmy, 2005 :5).

Ticari bankalar öncelikle kar amacı güden kuruluşlardır, Bu açıdan diğer işletmelere benzerler. Özellikle sermaye piyasası gelişmiş ülkelerde kişi ve grupların paralarını yatıracığı pek çok yer vardır. Ticari bankaları diğer banka ve işletmelerden ayıran en önemli özellik, çekle işlem gören mevduat toplamaları nedeniyle kaydı para yaratmalarıdır. Ticari bankaları diğer mali kurumlardan ayıran ikinci önemli nokta ise, ticari bankaların diğer aracı kurumlara oranla aktif ve pasif yapılarını daha fazla çeşitlendiren mali aracı kurumlar olmasıdır. Gerek çekle işlem gören mevduat toplayarak kaydi para yaratmaları, gerekse daha fazla çeşitlendirilmiş aktif ve pasif yapıları ile karlılıklarını arttırıp risklerini azaltabilmeleri ticari bankaları diğer aracı kurumlara göre daha güçlü ve avantajlı hale getirmiştir. (Geylan, 1985 :17)

İşletmelerin bir numaralı amacı olan kar elde etmek, bir işletme olarak nitelendirilen ticari bankaların da birincil amacı olarak görülmektedir. Ticari bankaların karı mevduat üzerindeki sabit faiz gibi maliyetlerin artması nedeniyle değişebilir. Bankanın karını zarara çevirmemek için gelirlerini arttırmaya yönelik çalışmaları söz konusu olur, Banka yönetiminin kendi mevduatlarına güvenerek bankacılık hizmetlerine ve finansal yatırımlara ek olarak girişimcilik faaliyetlerini finanse etmek v ek gelir sağlamak konumuna düşer (Glada, 2009:19).

Bankalar vadesiz veya kısa vadeli mevduat toplama ve bunları kısa vadeli mevduat olarak dağıtmanın yanısıra müşterilere birtakım hizmetler de sunarlar. Bu hizmetlerin büyük bir kısmı bankaya kazanç getirir. Bankalar açısından bu hizmetlerin temel amacı daha fazla mevduat toplamaktır. Daha fazla mevduat ise

daha fazla kredi yaratma gücüdür. Bu nedenle verilen hizmetler mevduatın maliyetidir (Al-Minawi, 2000: 38).

1.2.1.2.2. Ticari Bankaların İşlevleri

Ticari bankaların işlevleri çoğaldı ve ekonominin omurgası olarak iktisadi faaliyette aktif hale gelmiştir. Yani ticari bankaların faaliyeti, gelecekteki paralarını geri kazanma arzusunda olanlardan para toplamak ve sonra bunları yeniden yatırmaktır. Ticari bankalar, Banka kaynaklarını kısa vadeli krediler ve yatırımlar şeklinde işletmektedir. Böylece ticari bankalar, sendikasyon kredilerine katılım yoluyla uzun vadeli kredi (bir banka tarafından verilemeyen krediler) veren uzmanlaşmış kredi kuruluşlarından ayırt edilir. Bankacılık hizmetlerine olan talebin artması, bankaları modern bankacılık hizmetleri paketi geliştirmeye zorladı. Geliştirilen en önde gelen hizmetler arasında: şirketlerin, hisselerinin yeni sürümlerini satmalarına yardımcı olmak ve e-ticaretin en önemli uygulamalardan biri olan bilgisayarlı bankacılık hizmetlerini geliştirmek. (Alazaki, 2011: 63).

1.2.1.3. İslami Bankalar

Faizsiz iş yapan ve katılıma dayalı finansal kurumlardır. Ve aslında ticari bankalar İslami bankalar gibidir, her tür kişi ve kuruluştan nakit mevduat almaları bakımından benzerdir. Bu mevduatlara yatırım yapma ve kullanma yöntemleri farklı olsa da, amacı İslami meşruiyet kapsamında onları istihdam etmektir. (Al-malaki, 2000:35)

Körfez devletleri, 1963'te Mısır'da bir İslami banka açma girişiminden sonra İslami bankaları kuran ilk ülkeler arasındadır. İslami Kalkınma Bankası, 1975'te Cidde- Suudi Arabistan ve Dubai İslami Bankası'nda, ardından 1979'da Bahreyn İslam Bankası'nda kurulmuştur, 1982 yılında Katar'da, ilk İslami banka olarak kuruldu. İslami bankalar, ticari bankalarda faiz getiren bankacılık hizmetleri için birçok alternatif bankacılık hizmeti sunmaktadır. Bu hizmetler arasında Murabaha, İjara, Salam Sale, İstisna'a, Musharaka ve Al Qard Al Hassan'ın yanı sıra cari hesaplar, havale, kasa kiralama, yabancı para alım ve satımı, abonelik ve diğer hizmetler için hisse teklifleri gibi kredisiz hizmetler bulunmaktadır (Dawaba, 2015 : 24-28).

Kuşkusuz, Körfez ülkelerinin İslami bankacılığın dünya toplamının %34'ünü oluşturduğu İslami finans hizmetlerinde ön sırada yer almaktadır. Dünyadaki İslami bankacılık kurumlarının sayısı, Körfez Ülkelerinde faaliyet gösteren 250 kurum dahil, yaklaşık 700 kurumdur, Suudi Arabistan'daki İslami banka sayısı 11 banka olup, Körfez ülkelerinde İslami bankacılığın %43'ünü kapsıyor, Katar ayrıca, Körfez ülkelerindeki İslami bankaların toplam varlıklarının %25'ini ardından BAE %18,6 ile kontrol ediyor (Union Of Arab Banks, 2017).

1.2.1.4. İhtisas Bankaları

İhtisas bankaları, bazı ekonomik sektörlerin finansmanında uzmanlaşmış finansal ve bankacılık kurumlarıdır ve belirli bir ekonomik faaliyet türüne hizmet eden bankacılık işlemlerini gerçekleştiren bankalardır, Endüstriyel, tarımsal ve emlak bankalarının en önemli türleri (Erekat ve Aqel, 2012:60). Bu bankalar ticari bankalar aksine, müşterilerin mevduatlarındaki finansal kaynaklarına değil, sermayelerine ve tahvillerine güveniyorlar. Sanayi, gayrimenkul ve tarım sektörlerinin temsil ettiği ekonomik sektörlerle orta ve uzun vadeli borç verme yoluyla olanaklar sağlamayı amaçlamaktadır.

İhtisas bankaları, Körfez ülkelerine ilgi duymuş ve kendi kavramları ve işlevleri ile ilgili yasaları kabul etmişlerdir. Kuveyt Merkez Bankası'nın belirttiği gibi, ana işi gayrimenkul, sanayi veya tarım sektörü gibi belirli ekonomik sektörleri finanse eden bankalar ve talep mevduatı temel faaliyetleri arasında değildir. *"tamamının veya bankacılık, yatırım ve geliştirme işinde, öncelikle belirli ekonomik sektörlerde bazı pratik bu yasa hükümlerine uygun olarak lisanslı bankalar"* Katar Merkez Bankası Kanunu tarafından tanımlandığı gibi, esas olarak belirli ekonomik sektörlerde bankacılık, yatırım ve kalkınma faaliyetlerinin tümüne veya bir kısmına katılmak için bu kanunun hükümlerine bağlı olarak ruhsatlı bankalardır. Bankacılık sektörü Körfez ülkelerinde büyümeye başladıkça, ihtisas bankaları kurulmuş ve ilgilenmiş.

Kuveyt Sanayi Bankası 1973 yılında kurulmuş ve Körfez Ülkelerinde endüstriyel kalkınmayı finanse eden ve destekleyen ilk özel bankadır. Girişim, Kuveyt Hükümeti tarafından başlatılmıştır ve kalkınma sürecini teşvik etmeyi ve desteklemeyi amaçlamaktadır. Teknik, mali, idari ve pazarlama danışmanlık hizmetlerine ek olarak sanayi sektörünün projeleri için Maliye ve Milli Fonun orta

ve uzun vadeli kredilerin, Bakanlığı bir kurum finansmanı olarak 1974 yılında Suudi Sanayi Kalkınma Fonu kurulması ve Fon proje veya kişisel hissedar teminat varlıklar için bir ipotek almak zorundalığını kabul eder (Anthony, 2003:439). Aynı zamanda devlet mevcut sektörlerin ülke ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunacak ve yeni endüstrilerin oluşturulması yoluyla üretken, yeniden yapılanmayı çeşitlendirmek ve güçlendirmek amacıyla 1982 yılında Emirates Endüstriyel Bankası kurulmuştur (Hussein, 2017:13).

1.2.1.4.1. İhtisas Bankalarının Özellikleri

İhtisas bankalarının kaynaklarına göre kalite ve bağımlılık uzmanlığı ile karakterize edilmesi ve diğer özelliklerin yanı sıra uzun vadeli güvence altına alınması ile karakterize edilmesi ihtisas bankalarını diğer bankalardan ayıran en önemli özelliktir.

- **Özgül Uzmanlık:** Uzman bankaları diğer bankalardan ayıran özellik, niteliksel uzmanlıklarıdır ve belli bir ekonomik faaliyet türü ile ilgilenir ve bu da uzmanlık olarak adlandırmasının nedenini yansıtır. Bu nedenle, sanayi alanında çalışan bankaya, gayrimenkul alanında çalışan sanayi bankası denir. (Burak, 2010: 200)
- **Öz Kaynaklara Güvenme:** Uzmanlaşmış bankalar kredi temini konusunda kendi kaynaklarına güvenir, Bu bankaların diğer kaynakları merkez bankasından diğer ticari bankalardan ve hükümetten borçlanma şeklinde kaynak temin eder.
- **Uzun Vadeli Kredi verilmesi:** İhtisas bankaları, kısa ve orta vadeli kredilerde işlem yapan ticari bankaların aksine, büyük işletmelerin ekonomik kalkınma için ihtiyaç duydukları uzun vadeli kredilerin verilmesi ile uğraşmaktadır. Ticari bankalar, uzun vadeli kredileri yalnızca en dar limitlerde vermezler; bu nedenle ihtisas bankalarının ortaya çıkması ve gelişmesinin temel nedeni budur. (Erekat ve Aqel, 2012:212).
- **Doğrudan Yatırım:** İhtisas bankaları, kendi fonlarını yeni projelerle, başkalarına sahip olmak veya başkalarıyla ortak girişimlerde bulunmak suretiyle, doğrudan yatırım yapabilirler. (Burak 2010: 208).

1.2.2. Bankacılık Sektörünün Önemi Kamu Sektörü İlişkisi

Körfez ülkelerinde finans kesiminin en etkin sektörü bankacılık sektörüdür, aynı zamanda bu kesimin işlem hacminin büyük bir kısmını ticari bankalar gerçekleştirmektedir. KİK bankacılık sektörü Körfez ülkeleri arasındaki iki yönlü ticaretin finanse edilmesi, bu alandaki tesislere veya kurumlara kredileri verilmesi yoluyla bütünleşmelerini sağlamada önemli bir rol oynaması. Körfez bankacılığı sektörü, KİK ülkeleri arasındaki ekonomik ve finansal bütünleşmenin sağlanabileceği ana unsurlardan biridir. Körfez bankaları, KİK ülkeleri arasındaki ticareti finanse etmek için tesisler ve sendikasyon kredileri sağlayarak entegrasyonun sağlanmasında ve hükümetler ve Körfez şirketleri tarafından verilen sukuk alımı yoluyla altyapı projelerinin finanse edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Tüm Körfez ülkelerinde birleşik bir banka müşterileri veri tabanının oluşturulması gibi önemli adımlar da vardır. Diğer adımlardan biri de , ticari ve merkezi bankaları için düzenleyici ve operasyonel kural kurumaktadır ve bu kuralları uyumlu hale getirmenin yanı sıra döviz kuru ve para birliğini birleştirmektedir ve bunların hepsi, Körfez'in ekonomik entegrasyonunda bankaların rolünü artıracak adımlar. (Al-shehabi vd., 2014 :123-125).

Arap Bankacılık Birliği'nin 2018 yılı başında açıklanan istatistikleri, Körfez bankacılık sektörünün Arap bankacılık sektörünün toplam varlıklarının %67'sini oluşturduğunu, Körfez bankacılık sektörünün toplam aktiflerinin 2018'in ilk çeyreğinin sonuna kadar 2,2 trilyon doları aştığını göstermektedir. Körfez 1.44 trilyon dolar kredi ve tesisler 1,3 trilyon dolar, bu sektörün ekonomik kalkınma programlarının yanı sıra insani kalkınmanın önemini vurguladı. KİK bankacılık sektörü hisseleri yeterli likidite sağlanması yoluyla ekonomik gelişiminde aktif rol ekonomik faaliyetler büyüyen finanse ve merkez bankalarının Körfez ekonomisinin mukavemetini arttırmak için likidite düzeyini korumak için politikasının uygulanmasına rollerini oynamak ve böylece daha kararlı ve çekici bir hale getirilmiş oldu. Bankacılık ve finansal hizmetler sağlama konusunda Körfez bankalara devam etmek, yerli ve yabancı yatırımlar, Körfez bankaları Körfez ve küresel gelişiminde herhangi bir gelişme göğüslemek üzere Körfez egemen fonlar, mali ve parasal rezervleri ile yan yana çalışmaktadır (Federation of GCC Chambers , 2010 :23).

1.3. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE FAALİYET GELİŞİMİNİN TEMEL GÖSTERGELERİ

Körfez ülkelerinde finansal ve bankacılık sistemini menşe ve kalkınma açısından gözden geçirdikten sonra, Kantitatif göstergelerle temsil edilen bankacılık sisteminin faaliyetinin fiili gelişimini yansıtan bazı temel göstergeleri belirlemek önemlidir ve aşağıdaki gibi dağıtılır:

1.3.1. Nicel göstergeler

En önemli nicel göstergeler, varlıkların bir kurumun genişlemesinin kapsamını ölçmek için kullanılan göstergelerden biri olması dikkate alınarak, Merkez Bankası varlıklarının ve ticari bankaların varlıklarının geliştirilmesi yoluyla bankacılık sisteminin gelişiminin gözden geçirilmesidir. Toplam mevduattaki gelişme ve ticari bankalar tarafından verilen kredi tesislerinin hacmindeki gelişme nicel göstergeleri yansıtır (Abdullah ve Al-trad, 2006: 40).

1.3.1.1. Merkez Bankası Varlıklarının Gelişimi

Merkez Bankası, Bankaların Bankası ve Devletin Bankası olarak kabul edildiğinden, Körfez Ülkelerinin Merkezi Bankası'nın varlıklarının büyüklüğünü ve gelişimini bilmek önemlidir ve hiç şüphe yok ki merkezi bankasının niteliği ticari bankaların niteliğinden farklıdır, ayrıca devlet dairelerine, kamu kurumlarına ve ülkede faaliyet gösteren bankalara kredi sağlamanın yanı sıra para biriminin verilmesi ve son işlevin yapılması, yabancı para varlıklarının para birimi için bir teminat olarak muhafaza etmesini ve ithalatın ödenmesini gerektirir. Tablo1.1'da Merkez Bankası'nın ve yabancı varlıkların varlık hacmindeki büyümenin yanı sıra dönem boyunca KİK ülkelerinin genel büyüme oranlarını göstermektedir (2008-2017).

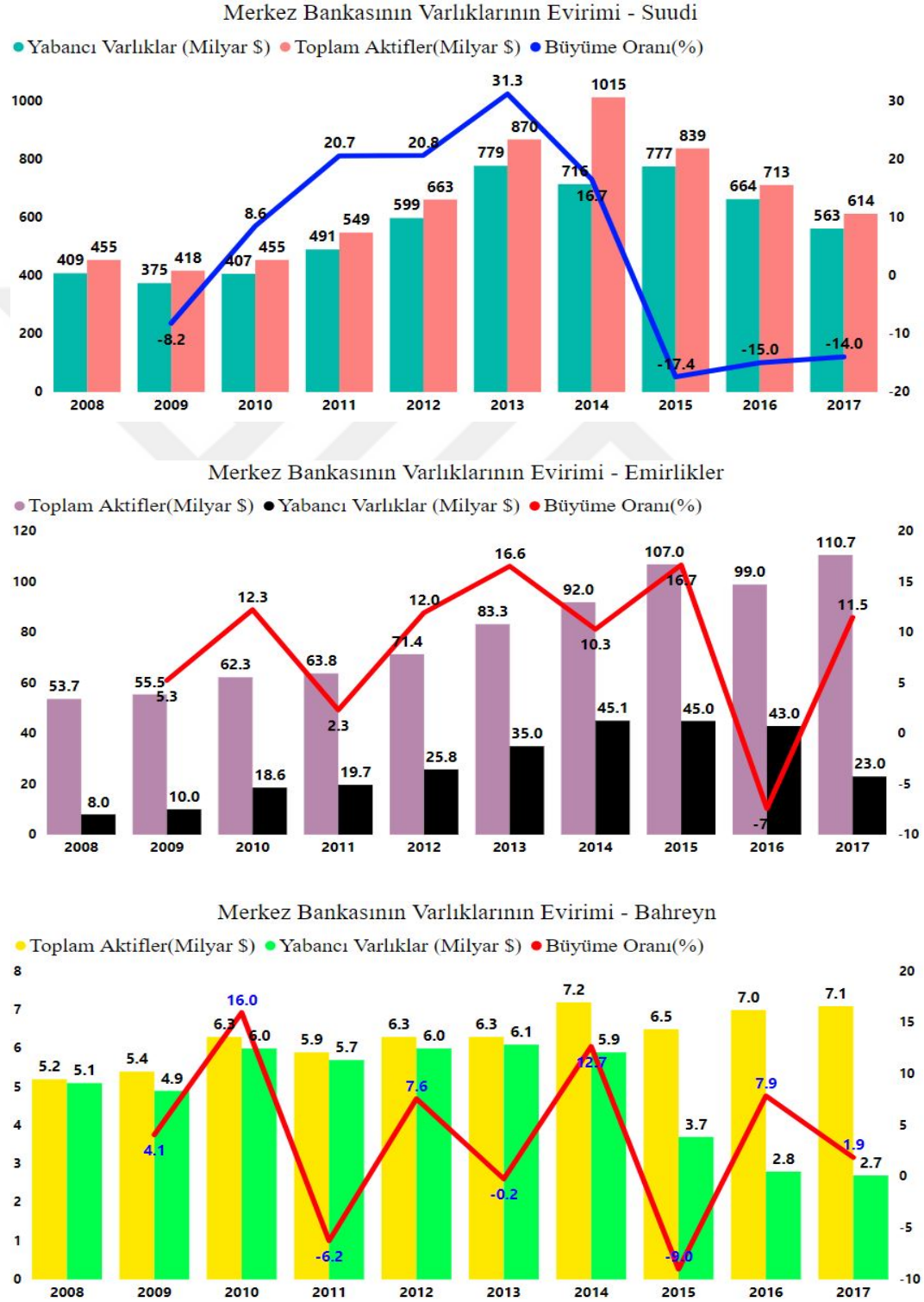
Tablo 1.1.1 Körfez Ülelerini Merkez Bankası'nın Varlıklarının Eyrimi (Milyon dolar)

Ülke	Yıl		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	Madde											
Suudi Arabistan	Toplam Aktifler		455,999	418,841	454,770	548,764	662,683	870,293	1,015,163	838,631	713,118	613,591
	Yabancı Varlıklar		408,996	375,257	406,882	491,154	599,049	778,647	715,918	777,218	663,577	562,535
Emirlikler	Toplam Aktifler Büyüme Oranı		-	-8.10%	8.60%	20.70%	20.80%	31.30%	16.60%	-17.40%	-15.00%	-14.00%
	Yabancı Varlıklar		52,792	55,569	62,380	63,832	71,470	83,314	91,918	107,263	99,306	110,728
Kuveyt	Toplam Aktifler Büyüme Oranı		8,059	10,136	18,643	19,701	25,882	34,949	45,139	45,029	43,192	23,134
	Yabancı Varlıklar		-	5.30%	12.30%	2.30%	12.00%	16.60%	10.30%	16.70%	-7.40%	11.50%
Katar	Toplam Aktifler		14,390	16,563	16,624	21,692	22,460	26,562	30,358	28,149	30,645	31,377
	Yabancı Varlıklar		13,190	14,331	15,724	20,872	21,612	25,665	29,501	25,650	28,143	28,483
Bahreyn	Toplam Aktifler Büyüme Oranı		-	15.10%	0.40%	30.50%	3.50%	18.30%	14.30%	-7.30%	8.90%	2.40%
	Yabancı Varlıklar		12,214	19,582	32,153	18,261	44,296	58,515	58,667	53,289	49,849	51,760
Umman	Toplam Aktifler Büyüme Oranı		9,489	18,314	30,549	16,079	32,394	41,549	42,498	36,471	30,627	13,663
	Yabancı Varlıklar		-	60.30%	64.20%	-43.20%	142.60%	32.10%	0.30%	-9.20%	-6.50%	3.80%
Bahreyn	Toplam Aktifler		5,237	5,453	6,327	5,931	6,382	6,370	7,178	6,530	7,044	7,177
	Yabancı Varlıklar		5,107	4,927	6,011	5,766	6,070	6,192	5,990	3,765	2,891	2,755
Umman	Toplam Aktifler Büyüme Oranı		-	4.10%	16.10%	-6.20%	7.60%	-0.20%	12.70%	-9.00%	7.90%	1.90%
	Yabancı Varlıklar		12,020	13,088	13,753	14,753	15,032	16,406	17,238	19,706	23,023	18,640
Umman	Toplam Aktifler		11,523	11,938	12,651	13,961	14,001	15,528	15,942	17,164	19,899	16,072
	Yabancı Varlıklar		-	8.90%	5.10%	7.30%	1.90%	9.10%	5.10%	14.30%	16.80%	-19.00%

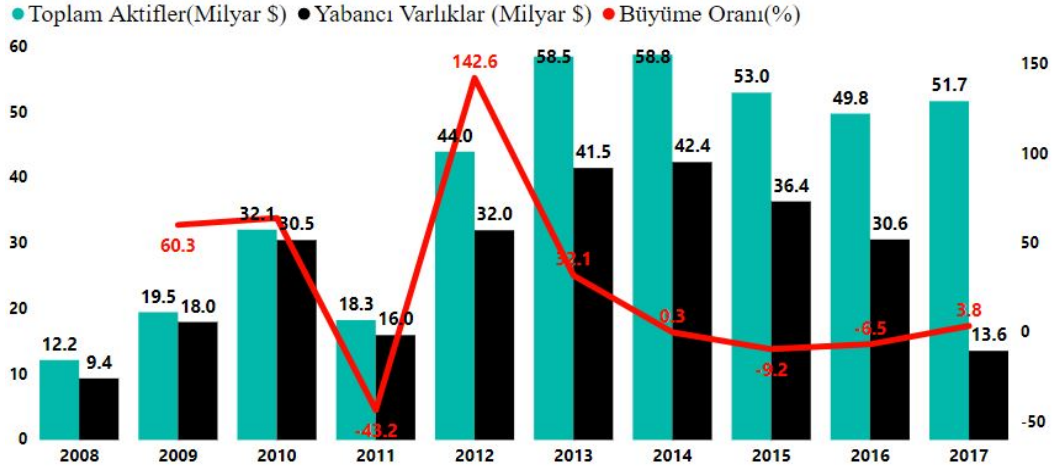
Kaynak: Annual Reports of the Central Bank of the Gulf Cooperation Council for the Period 2008-2017.

Tablo 1.1'de sunulan verilere göre, petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar nedeniyle, KİK ülkeleri arasındaki Merkez Bankası'nın aktif büyüklüğündeki dalgalanmaya ek olarak, toplam varlıklarda da önemli bir iyileşme vardır.

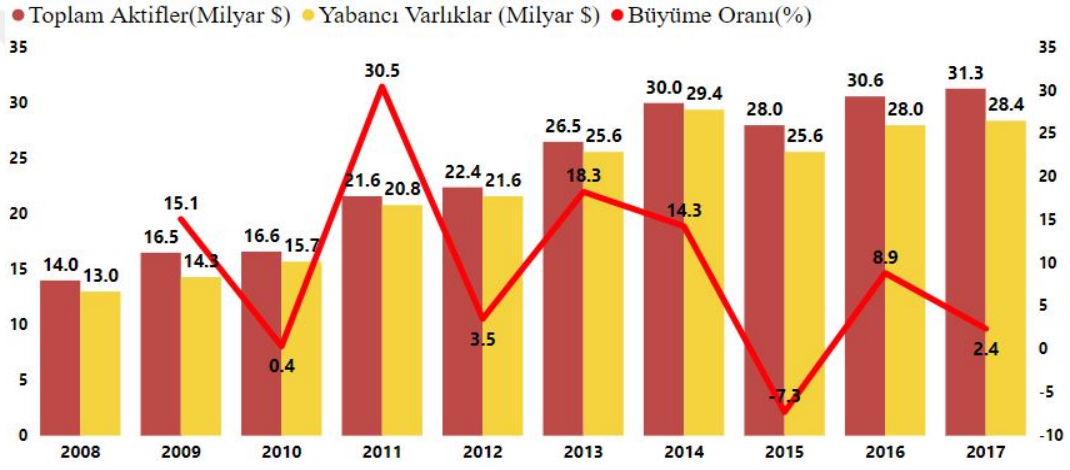
Şekil 1.2. Körfez Ülkeleri Merkez Bankası'nın Varlıklarının Evrimi

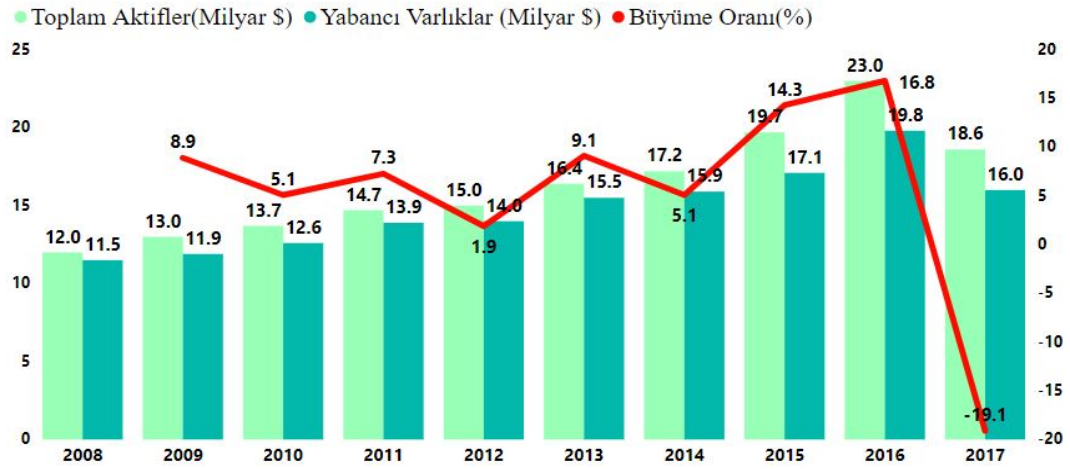
Merkez Bankasının Varlıklarının Evirimi - Katar

Merkez Bankasının Varlıklarının Evirimi - Kuveyt

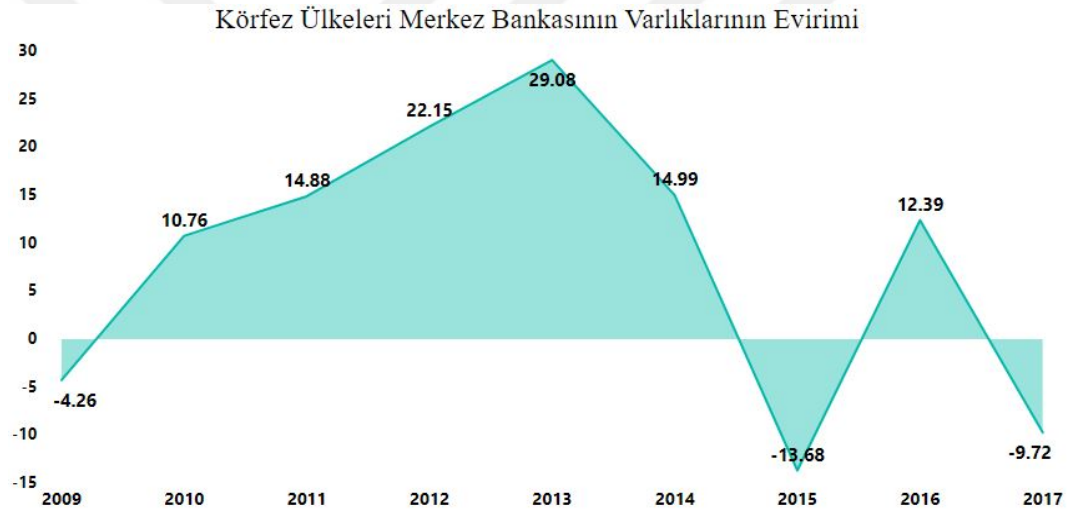

Merkez Bankasının Varlıklarının Evirimi - Umman

Şekil 1.2'de Körfez Ülkelerinin Merkezi Bankası'nın varlıklarının gelişiminde bir dalgalanma varmaktadır. Ayrıca, 2008 yılında, dış varlıkları etkileyen küresel kriz nedeniyle, bankanın varlıklarında, 2009 yılında, özellikle Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn'deki yabancı varlıklar olmak üzere birçok Körfez ülkesinde düşüş olmuştur ve 2010 yılında Merkez Bankası'nın yabancı varlıkları 2014 yılına kadar toparlanmaya ve büyümeye başlamıştır. 2014 yılının ikinci yarısında petrol fiyatlarındaki düşüşün bir sonucu olarak, bu varlıklar Körfez ülkelerinde azalmaya başladı, özellikle ilk petrol üreten ülke olan Suudi Arabistan ardından Kuveyt, Bahreyn ve Katar. 2016 yılından bu yana, Merkez Bankasının toplam varlıkları değişen ve küçük oranlarda geliştirmeye başlamaktadır.

Şekil 1.3. Körfez Merkez Bankası'nın Toplam Varlıklarının Evrimi

Körfez Ülkeleri Merkezi Bankası'nın toplam konsolide varlıkları sayesinde, Şekil 3'te gösterildiği gibi bu dönemde petrol fiyatlarındaki artış nedeniyle 2010'dan 2013'e kadar sürekli bir büyüme olduğunu bulunmaktadır. Öyle ki büyüme oranı 2010 yılında% 10,76'dan 2013'te% 29,08'e yükselmiştir, öte yandan, 2014 yılının ikinci yarısından bu yana petrol fiyatlarındaki şiddetli düşüşün bir sonucu olarak, Merkezi Bankası'nın aktiflerinde kademeli ve devamlı bir düşüş yaşanmış ve 2015 yılında% 13,68'e ulaşmıştır. 2016 yılında merkezi bankaları ve hükümetler, likiditeyi desteklemek için uygun önlemleri aldıklarından dolayı, varlık büyümesi iyileşmeye başlamıştır.

1.3.1.2. Ticari Bankaların Faaliyetlerinin Geliştirilmesinin Nicel Göstergeleri

1.3.1.2.1. Toplam Aktiflerin Evrimi

Ticari bankalardaki aktiflerin büyüklüğü ve büyümesi, Banka kaynaklarının ne ölçüde kullanıldığını ve yatırımlara yönlendirildiğinin önemli bir göstergesidir. Körfez ülkelerindeki ticari bankalar aktiflerinde istikrarlı bir büyümeye tanık olmuş ve Körfez ülkelerinde bankacılık sektörünün büyüklüğü farklıdır; Bahreyn bankacılık sektörünün toplam aktifleri gayri safi yurtiçi hasıladan iki katından fazladır. Bahreyn, bölgedeki en büyük perakende bankacılık sektörüne sahip olmaktadır, Umman ve Suudi Arabistan'daki GSYİH'nın yalnızca %70'i ile BAE, bankacılık sektörü açısından ikinci, Katar ise üçüncü büyük bankacılık sektörü. (Ayadi ve Pieter , 2013: 5).

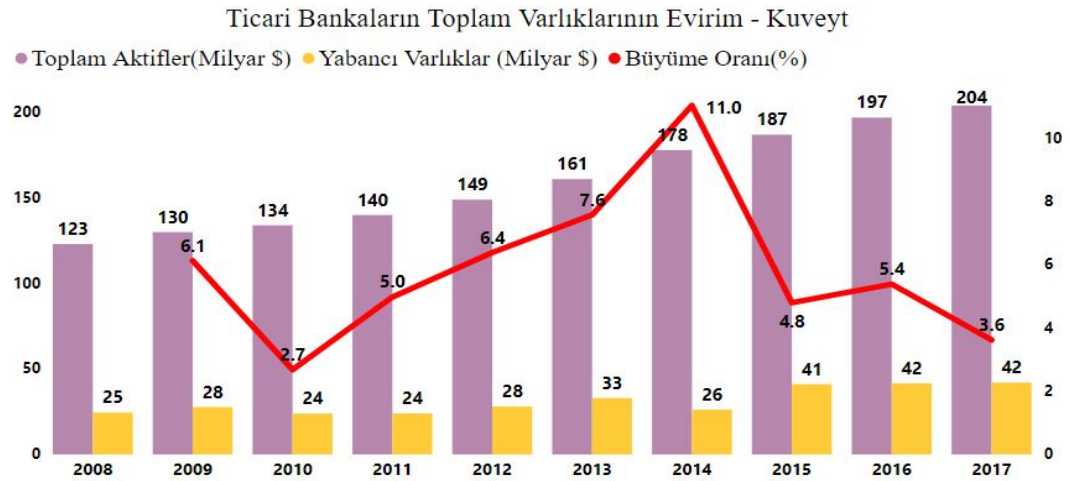
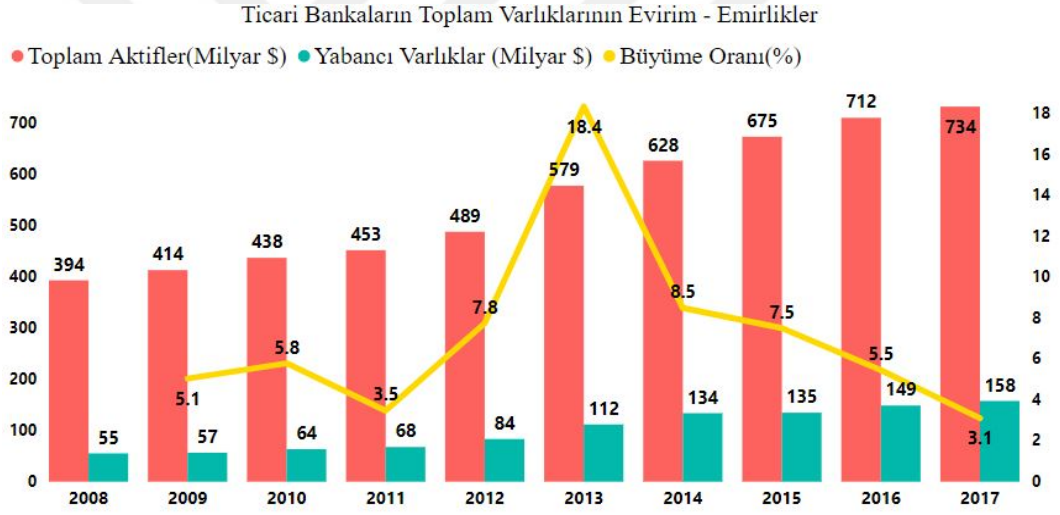
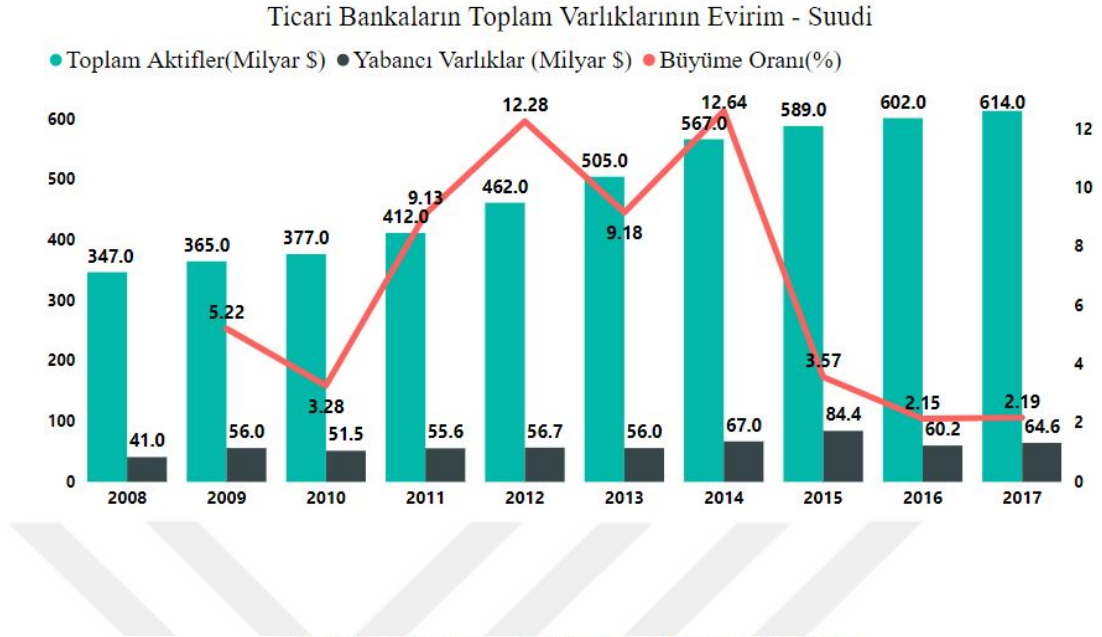
Tablo 1.2.'de körfez ülkelerindeki ticari bankaların yabancı ve toplam varlık hacimlerindeki gelişimini ve toplam varlıkların büyüme oranlarını 2008 – 2017 yıllarında göstermektedir, ayrıca yabancı ve ticari bankalarının toplam varlıklarının gelişiminde dalgalanmaları görülmektedir.

Tablo 1.2. Körfez Ticari Bankaların Toplam Aktiflerin Evrimi (Milyon dolar)

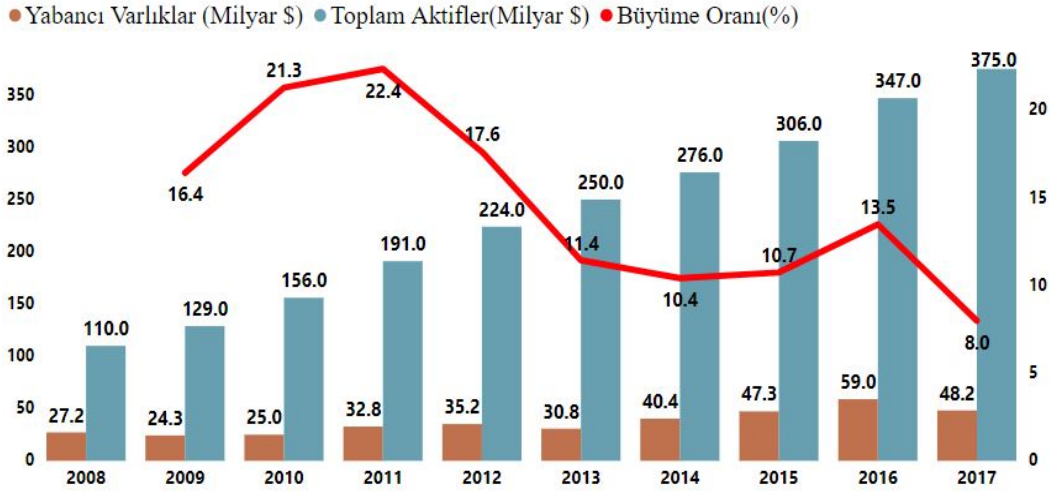
Ülke	Yıl		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	Madde											
Süddi	Toplam Aktifler		347,272	365,402	377,405	411,849	462,438	504,875	568,687	589,005	601,689	614,869
	Yabancı Varlıkl		41,063	56,245	51,501	55,659	56,754	56,184	67,097	84,456	60,223	64,630
Emfilikler	Toplam Aktifler Büyüme Oranı		-	5.20%	3.30%	9.10%	12.30%	9.20%	12.60%	3.60%	2.20%	2.20%
	Toplam Aktifler		394,522	414,442	438,490	453,738	488,936	578,763	628,030	675,266	712,156	734,324
Toplam Aktifler Büyüme Oranı	Yabancı Varlıkl		55,419	56,719	63,628	67,814	83,530	111,655	13,597	135,272	149,016	157,931
	Toplam Aktifler Büyüme Oranı		-	5.00%	5.80%	3.50%	7.80%	18.40%	8.50%	7.50%	5.50%	3.10%
Kuveyt	Toplam Aktifler		122,682	130,204	133,697	140,359	149,321	160,643	178,379	186,932	197,004	204,144
	Yabancı Varlıkl		24,511	27,736	23,918	24,020	28,013	33,065	36,273	41,153	41,650	42,000
Katar	Toplam Aktifler Büyüme Oranı		-	6.10%	2.70%	5.00%	6.40%	7.60%	11.00%	4.80%	5.40%	3.60%
	Toplam Aktifler		110,416	128,544	155,902	190,742	224,350	250,020	276,036	305,695	346,906	374,641
Bahreyn	Yabancı Varlıkl		27,244	24,312	25,034	32,813	35,298	30,878	40,438	47,333	59,066	48,253
	Toplam Aktifler Büyüme Oranı		-	16.40%	21.30%	22.30%	17.60%	11.40%	10.40%	10.70%	13.50%	8.00%
Ümmän	Toplam Aktifler		252,354	221,777	222,177	197,117	186,322	191,999	189,293	191,000	186,050	187,443
	Yabancı Varlıkl		203,862	179,597	176,351	149,662	138,069	143,275	140,034	138,412	130,389	129,660
Toplam Aktifler Büyüme Oranı	Toplam Aktifler		-	-12.10%	0.20%	-11.30%	-5.50%	3.00%	-1.40%	0.90%	-2.60%	0.70%
	Yabancı Varlıkl		35,778	36,871	40,634	47,801	54,157	58,052	64,453	73,199	70,246	72,551
Toplam Aktifler Büyüme Oranı	Yabancı Varlıkl		439	467	538	717	1,420	1,304	1,841	2,389	608	2,044
	Toplam Aktifler Büyüme Oranı		-	3.10%	10.20%	17.60%	13.30%	7.20%	11.00%	13.60%	-4.00%	3.30%

Kaynak: Annual Reports of the Central Bank of the Gulf Cooperation Council for the Period 2008-2017

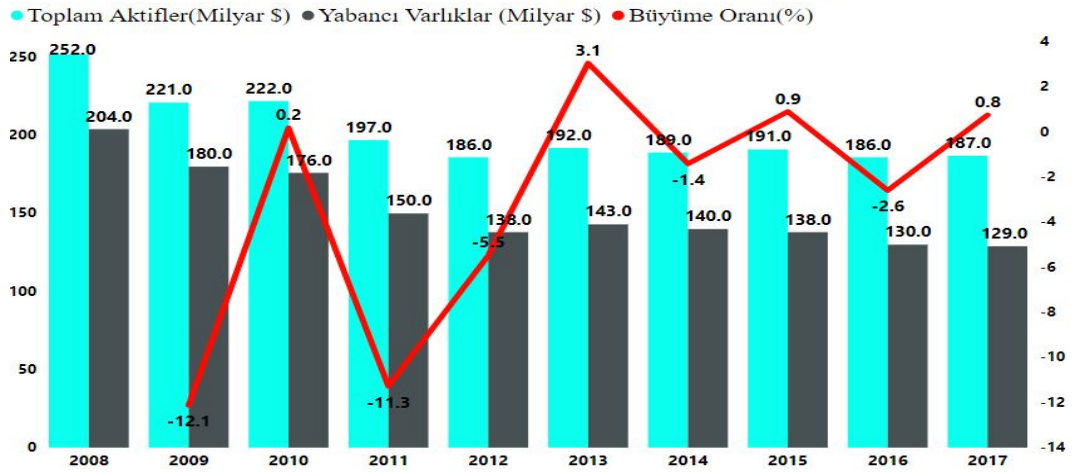
Şekil 1.4. Körfez Ülkeleri Ticari Bankalarının Varlıklarının Evrimi

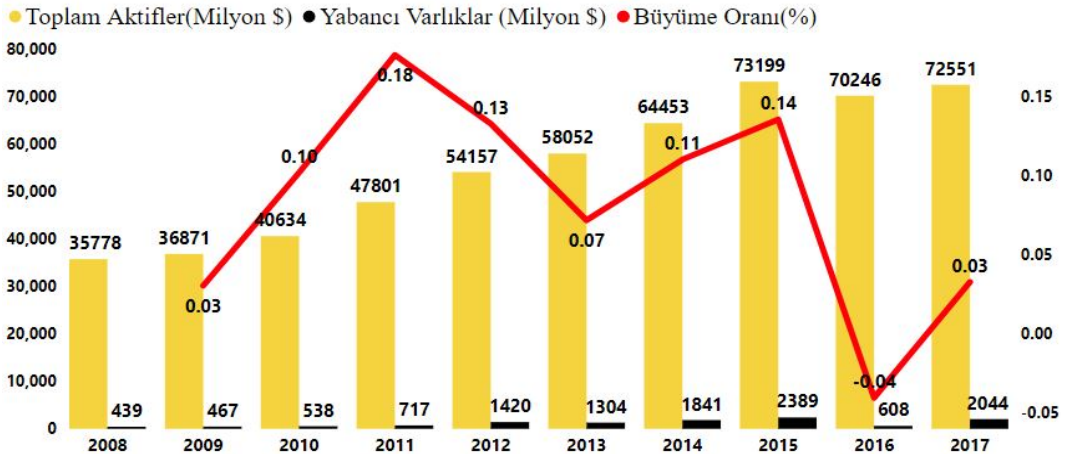
Ticari Bankaların Toplam Varlıklarının Evrim - Katar

Ticari Bankaların Toplam Varlıklarının Evrim - Bahreyn

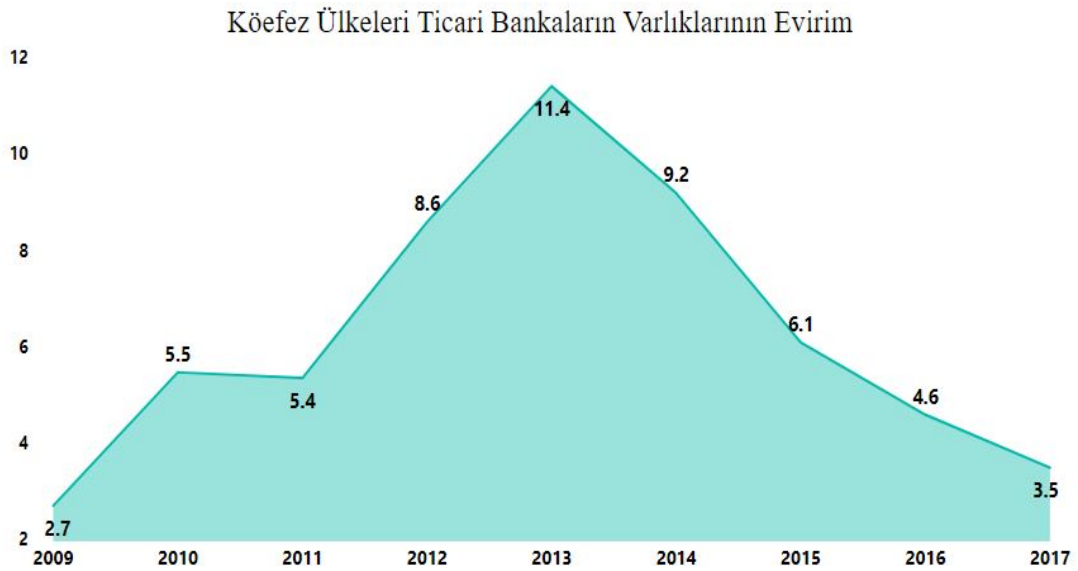

Ticari Bankaların Toplam Varlıklarının Evrim - Umman

Şekil 1.4'de olduğu gibi 2009'dan 2013'e kadar Körfez Ülkeleri ticari bankalarının toplam aktiflerinde istikrarlı ve sürekli bir büyüme göstermektedir ve 2014 ortasında, toplam aktifler Körfez bankacılığı sektörünün karşılaştığı baskılar ve zorluklar, özellikle de petrol gelirlerindeki düşüşe bağlı olarak bankacılık sektöründe likiditenin azalması sonucu düşmeye başlamıştır. Yabancı varlıklardaki düşüş ve 2008 küresel krizi üzerindeki etkileri nedeniyle, Bahreyn'in toplam aktiflerin azalmasındaki ve oynaklığındaki en büyük paya sahip olduğuna anlamaktadır. Bahreyn, bu sektördeki yabancı yatırımı çekmek için güçlü bir altyapı sağlamak için bölgedeki en önemli bankacılık merkezlerinden biri olduğundan, yatırım ve yabancı mülkiyet üzerindeki sınırlı kısıtlamaların yanı sıra bankacılık sektörünü yöneten daha karmaşık kurallar ve düzenlemeler sayesinde dış mevduatlara daha fazla bağımlı bir bankacılık sektörü oluşturmayı başarmış. Suudi Arabistan ilk Körfez petrol üreticisi olduğundan ve düşük petrol gelirleri ve düşük sermaye harcamasının bir sonucu olarak, ticari bankaların toplam aktiflerinin büyüme oranı 2014 yılında yüzde 12,6'dan 2016 yılında yüzde 2,1'e düşmüştür. Kuveyt'teki oran 2014'te %11'den 2016'da %7,5'e düşmüştür.

Şekil 1.5. Körfez Ticari Bankaların Toplam Varlıklarının Evrimi

Şekil 1.5'de Körfez ülkelerinin ticari bankalarının toplam aktiflerindeki düzensiz büyümeyi göstermektedir ve 2008 krizinin etkilerinden toparlanma ve petrol fiyatlarındaki yükselişin bir sonucu olarak, büyüme oranı 2009'da %2,7'den 2013'te %11,42'ye yükselmiştir ve buna karşılık, 2014 ortasında petrol fiyatlarındaki keskin düşüş nedeniyle, bu oranı 2017 yılında %3,5'e düşmüştür.

1.3.1.2.2. Toplam Mevduatın Evrimi

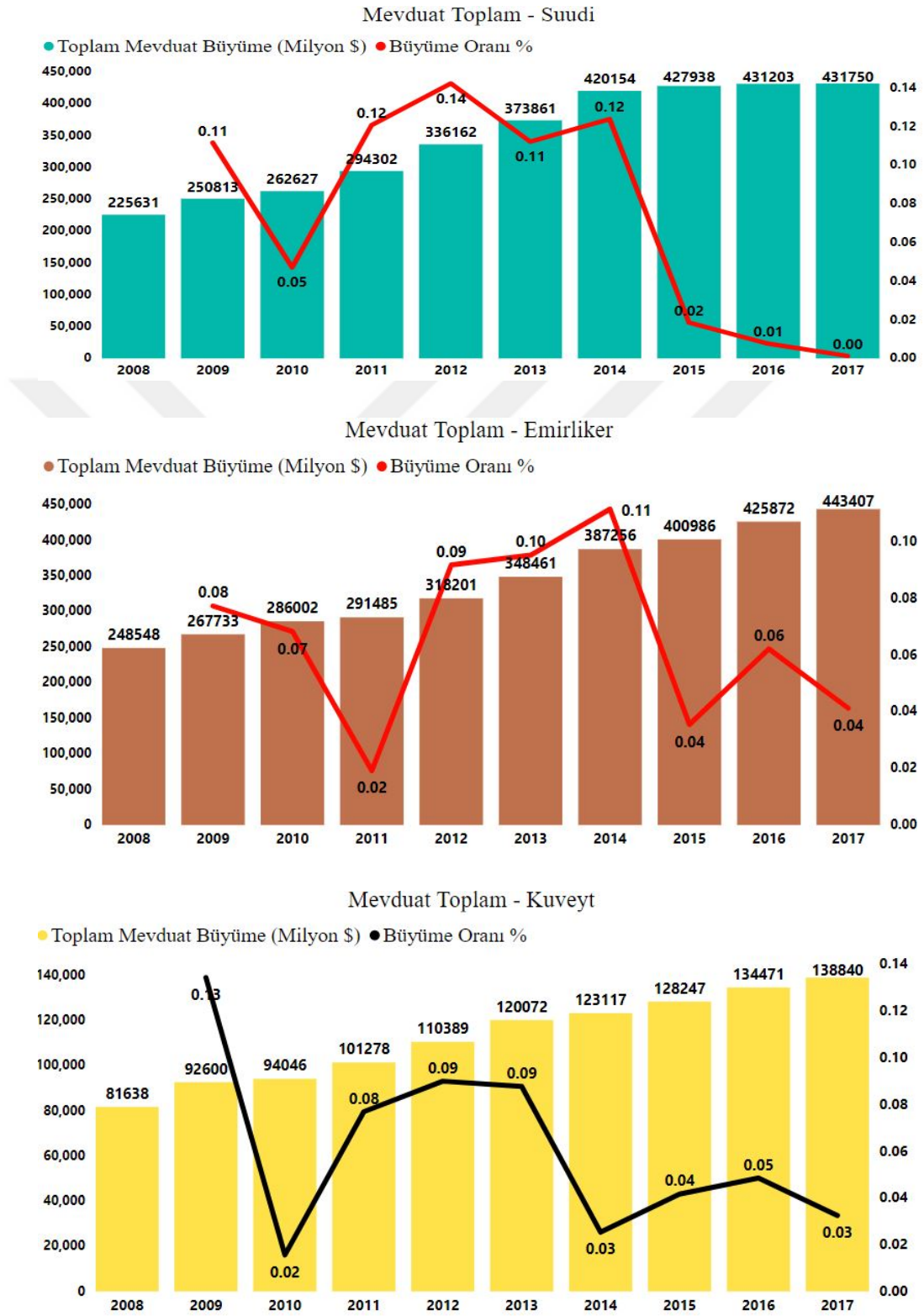
Banka mevduatları Ticari bankaların bütçelerinin en önemli parçalarından biridir. Bu mevduatların yüksek olması bankacılık sektörünün iyileşmesine işaret verir, ticari bankaların mevduatları arttıkça banka hizmetlerinin genişlemesi ve gelişmesini sağlar, bu yolla ekonominin gelişmesi ve kredi imkanları artmaktadır. (Khatib 2009: 109). Tablo 1.3.'de 2008-2017 dönemi için Körfez ülkelerindeki ticari bankalardaki banka mevduatlarının büyüklüğünü ve mevduat hacmindeki artış oranını göstermektedir.

Tablo 1.3. Körfez Ülkeleri Ticari Bankaların Mevduatın Evrimi (Milyon dolar)

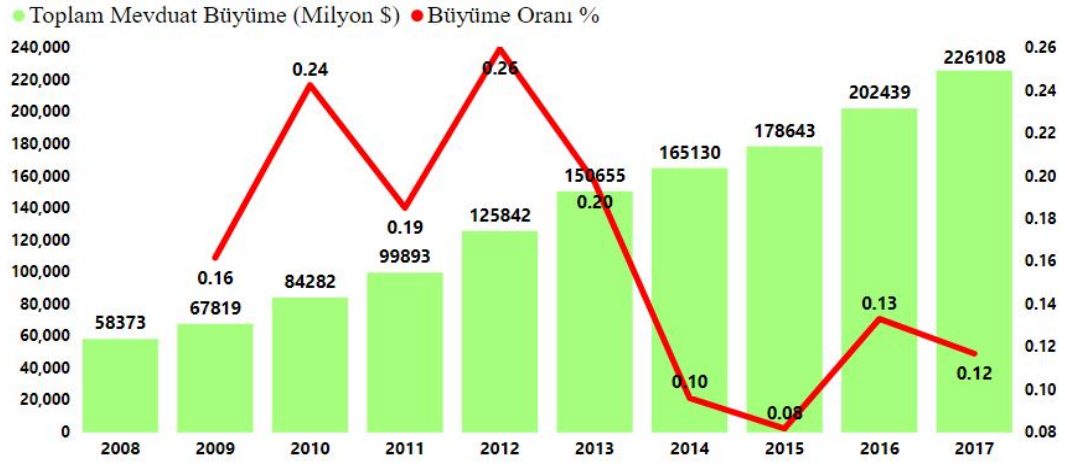
Ülke	Yıl		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	Madde											
Suudi Arabistan	Toplam Mevduat		225,631	250,813	262,627	294,302	336,162	373,861	420,154	427,938	431,203	431,750
	Büyüme Oranı		11.16%	4.71%	12.06%	14.22%	11.21%	12.38%	1.85%	0.76%	0.13%	
Emirlikler	Toplam Mevduat		248,548	267,733	286,002	291,485	318,201	348,461	387,256	400,986	425,872	443,407
	Büyüme Oranı		7.72%	6.82%	1.92%	9.17%	9.51%	11.13%	3.55%	6.21%	4.12%	
Kuveyt	Toplam Mevduat		81,638	92,600	94,046	101,278	110,389	120,072	123,117	128,247	134,471	138,840
	Büyüme Oranı		13.43%	1.56%	7.69%	9.00%	8.77%	2.54%	4.17%	4.85%	3.25%	
Katar	Toplam Mevduat		58,373	67,819	84,282	99,893	125,842	150,655	165,130	178,643	202,439	226,108
	Büyüme Oranı		16.18%	24.28%	18.52%	25.98%	19.72%	9.61%	8.18%	13.32%	11.69%	
Bahreyn	Toplam Mevduat		20,180	21,265	24,197	24,951	26,373	28,295	29,537	30,141	30,438	31,816
	Büyüme Oranı		5.38%	13.79%	3.12%	5.70%	7.29%	4.39%	2.04%	0.99%	4.53%	
Ümman	Toplam Mevduat		22,524	23,825	27,307	32,649	36,814	40,473	44,866	46,411	47,398	48,299
	Büyüme Oranı		5.78%	14.62%	19.56%	12.76%	9.94%	10.86%	3.44%	2.13%	1.90%	
Körfezinde Toplam Mevduat	Toplam Mevduat		656,894	724,054	778,461	844,559	953,781	1,061,817	1,170,061	1,212,366	1,271,821	1,320,220
	Büyüme Oranı		10.22%	7.51%	8.49%	12.93%	11.33%	10.19%	3.62%	4.90%	3.81%	

Kaynak: Annual Reports of the Central Bank of the Gulf Cooperation Council for the Period 2008-2017.

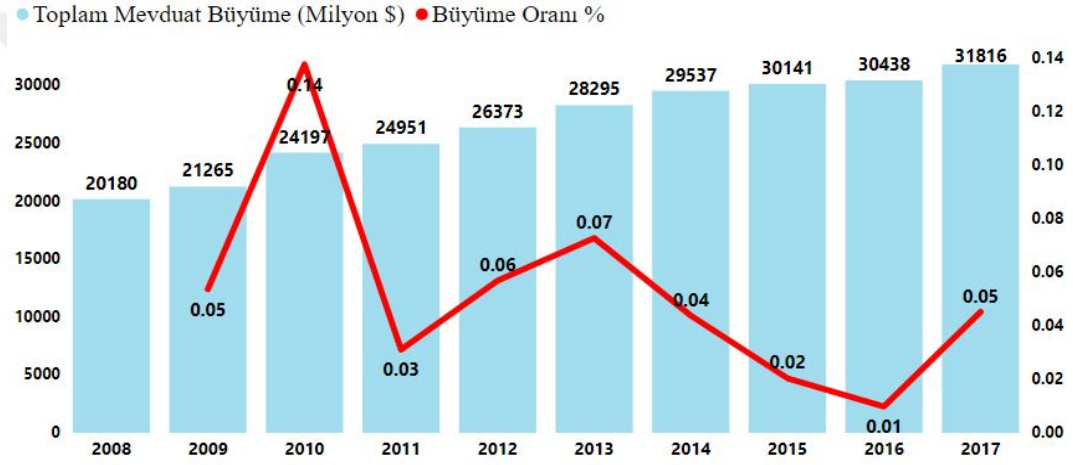
Şekil .1.6. Körfez Ülkeleri Ticari Bankaların Mevduatın Evrimi:

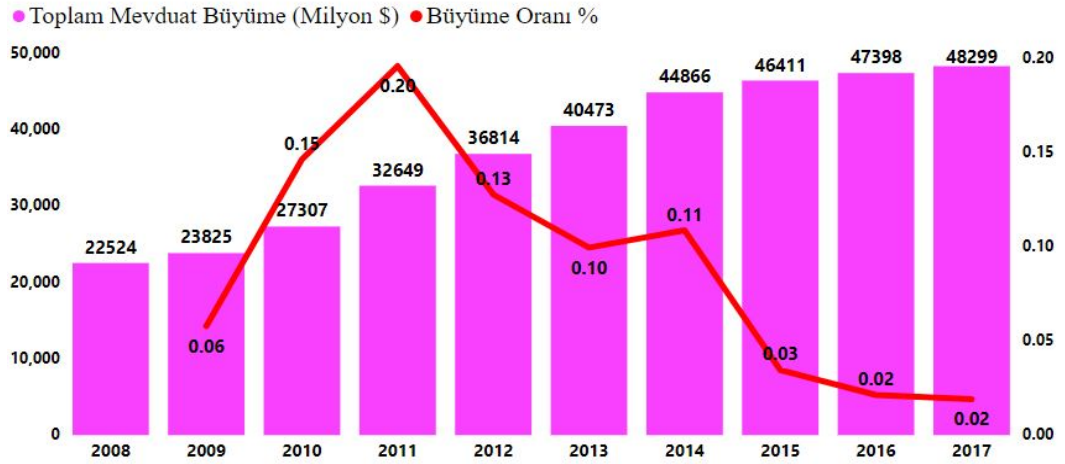
Mevduat Toplam - Katar

Mevduat Toplam - Bahreyn

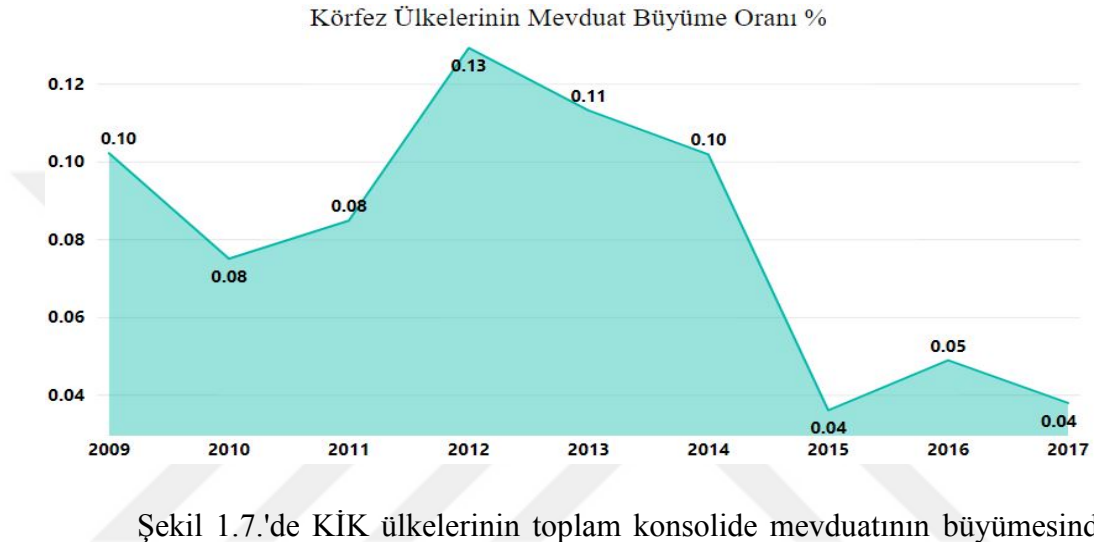

Mevduat Toplam - Umman

Tablo 1.3 ve Şekiller 1.6'de aracılığıyla, Bahreyn ve Katar hariç çünkü onlardaki büyüme oranlarında oynaklık vardır, ancak Körfez ülkeleri için 2014 kadar ticari bankalarının toplam banka mevduatı sürekli gelişim ve büyümeyi olduğunu gösterir. 2015 yılından bu yana, tüm Körfez ülkelerinde banka mevduatı hacmi farklı ölçüde grafikte gösterildiği gibi yavaşladı. Mevduattaki düşüşün, özellikle kamu sektöründen kaynaklanan petrol gelirlerindeki düşüşü neden olmuştur.

Şekil 1.7. Körfez Ticari Bankaların Toplam Mevduatın Evrimi

Şekil 1.7.'de KİK ülkelerinin toplam konsolide mevduatının büyümesindeki düşüşü göstermektedir; bu oran 2014 yılında %10,8'den 2015'te %4'e düşmüştür, bunun nedeni, petrol fiyatlarındaki düşüşün etkilediği finansal koşulları artırmak için hükümetlerin ticari bankalardan bazı mevduatlarından çekilmesidir. 2017 yılında, OPEC'in üretimi azaltma anlaşmasının ardından petrol fiyatlarındaki yükselişin bir sonucu olarak devlet mevduatındaki pozitif bir gelişme ve büyüme yaşanmış. Hükümetler, Körfez bankalarında en büyük mevduat sahipleri sayılır, devlet mevduatı toplam bankacılık sektörünün yaklaşık% 35'ini ve varlıklarının% 21'ini oluşturmaktadır. Bankacılık sektörünün istikrarını sağlamak için bu mevduatların önemini teyit eden Körfez'de zorunlu rezervi kolaylaştırmak ve likidite düşüşünü telafi etmek için doğrudan bankalara likidite enjekte etmek için bazı para otoriteleri olmuştur. Bu mevduatın bankacılık sektörünün istikrarını sağlamak için Körfez'deki parasal otoritelerden bazılarının zorunlu rezervleri azaltması ve likidite düşüşünü telafi etmek için doğrudan bankalara likidite enjekte etmesi gerekmektedir.

1.3.1.2.3. Toplam kredinin Evrimi

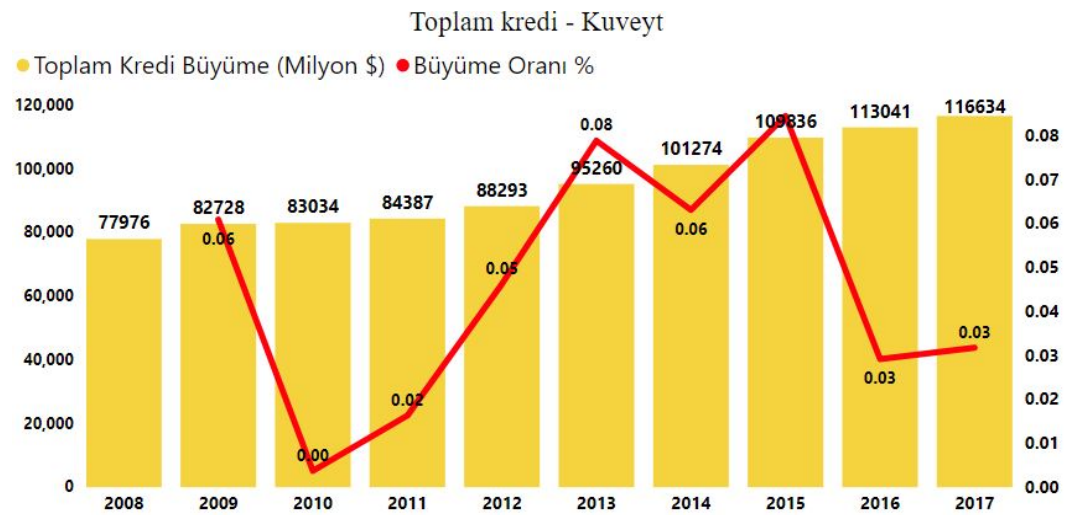
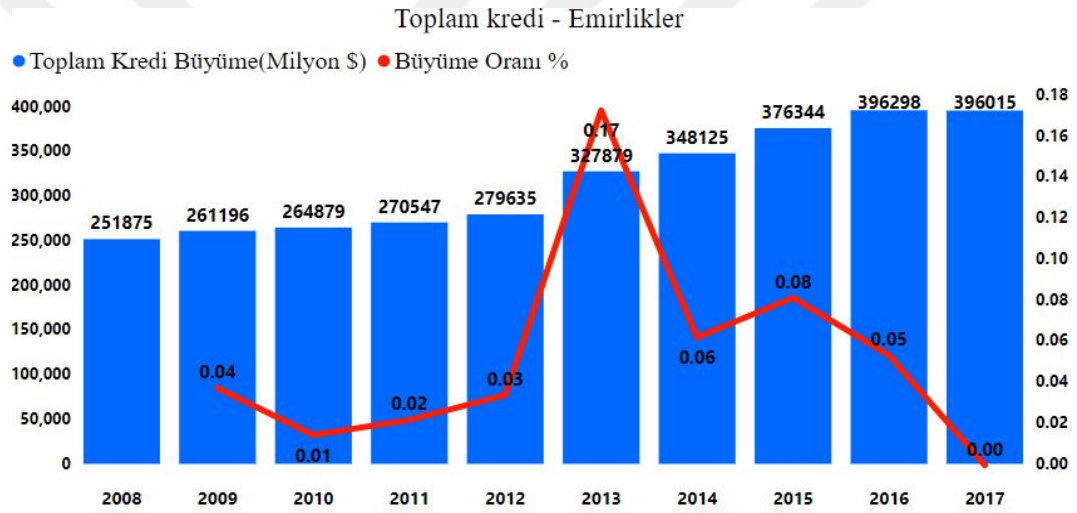
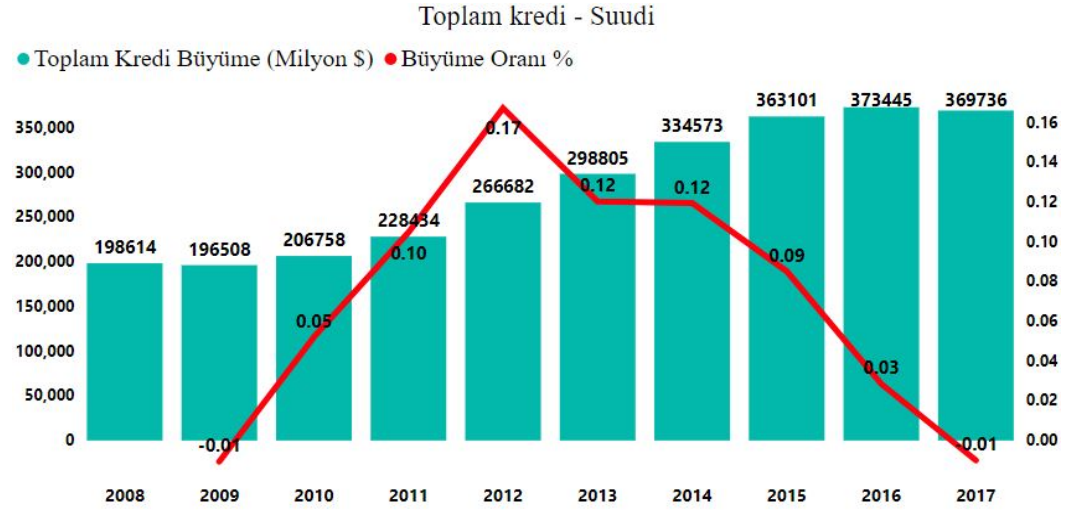
Kredi hacmi (krediler), ticari bankaların aktiflerindeki en önemli unsuru temsil eder. Bankalar kredi kuruluşları olduğundan, kredilerin aktiflerinin büyük kısmını temsil etmesi normaldir, böylece, bankaların kaynaklarının büyük kısmı kullanılır ve karların çoğu bankalar tarafından tahsil edilir. Öyle ki, kredi hacmindeki büyüme, ticari bankaların faaliyetlerinin gelişimini yansıtmakta ve ekonominin canlandırılmasına katkılarını arttırmaktadır. (Hanafi ve Qaryaqs , 1997 : 57). Tablo 1.4, 2017-2008 dönemi için Körfez ülkelerindeki ticari bankalara kredi hacmindeki büyümeyi göstermektedir. 2008 küresel krizi nedeniyle hem Suudi Arabistan hem de Bahreyn'in kredi hacminde bir düşüş yaşanmıştır. Tablo ayrıca, 2009 yılında birkaç körfez ülkesinde hafif bir büyüme göstermektedir, ancak 2010 yılında, BAE ve Bahreyn hariç, körfez ülkelerinde kredi hacmini yavaş yavaş iyileşmeye başlamıştır. 2011-2014 yılların arasında, büyüme hızı önemli ölçüde ve sürekli artmıştır, ancak 2015 yılında büyüme hızı düşmeye başlamıştır.

Tablo 1.4. Körfez Ülkeleri Ticari Bankaların kredininin Evrimi (Milyon dolar)

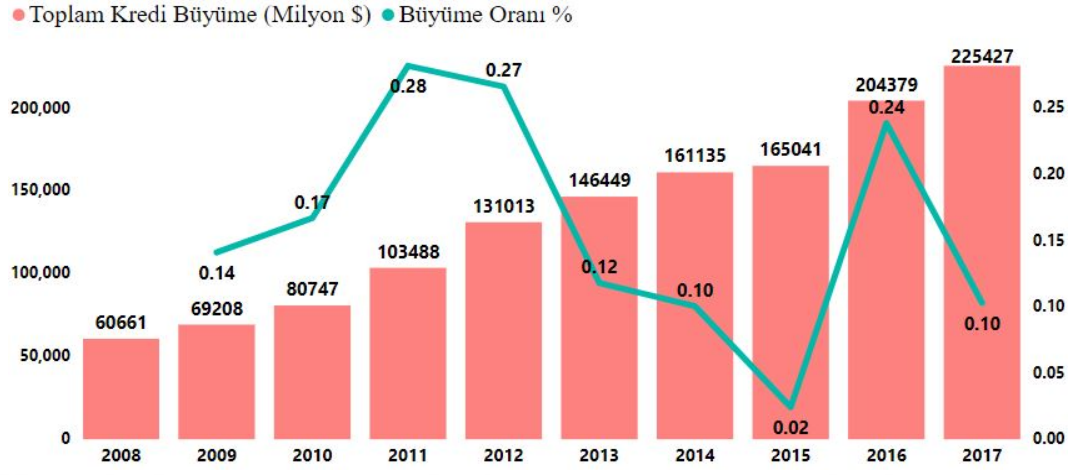
Ülke	Yıl		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	Madde											
Süddi	Toplam kredi		198,614	196,508	206,758	228,434	266,682	298,805	334,573	363,101	373,445	369,736
	Büyüme oranı		-1.06%	5.22%	10.48%	16.74%	12.05%	11.97%	8.53%	2.85%	-0.99%	
Emirlikler	Toplam kredi		251,875	261,196	264,879	270,547	279,635	327,879	348,125	376,344	396,298	396,015
	Büyüme oranı		3.70%	1.41%	2.14%	3.36%	17.25%	6.17%	8.11%	5.30%	-0.07%	
Kuveyt	Toplam kredi		77,976	82,728	83,034	84,387	88,293	95,260	101,274	109,836	113,041	116,634
	Büyüme oranı		6.09%	0.37%	1.63%	4.63%	7.89%	6.31%	8.45%	2.92%	3.18%	
Katar	Toplam kredi		60,661	69,208	80,747	103,488	131,013	146,449	161,135	165,041	204,379	225,427
	Büyüme oranı		14.09%	16.67%	28.16%	26.60%	11.78%	10.03%	2.42%	23.84%	10.30%	
Bahreyn	Toplam kredi		15,587	15,581	15,023	17,055	18,133	18,987	20,161	20,765	21,340	23,031
	Büyüme oranı		-0.04%	-3.58%	13.53%	6.32%	4.71%	6.18%	3.00%	2.77%	7.92%	
Ümman	Toplam kredi		24,037	25,537	27,848	32,498	37,184	39,412	43,881	47,563	51,167	53,278
	Büyüme oranı		6.24%	9.05%	16.70%	14.42%	5.99%	11.34%	8.39%	7.58%	4.13%	
Körfezinde Toplam kredi			628,751	650,758	678,289	736,408	820,939	926,792	1,009,148	1,082,649	1,159,671	1,184,122
	Büyüme oranı		3.50%	4.23%	8.57%	11.48%	12.89%	8.89%	7.28%	7.11%	2.11%	

Kaynak: Annual Reports of the Central Bank of the Gulf Cooperation Council for the Period 2008-2017.

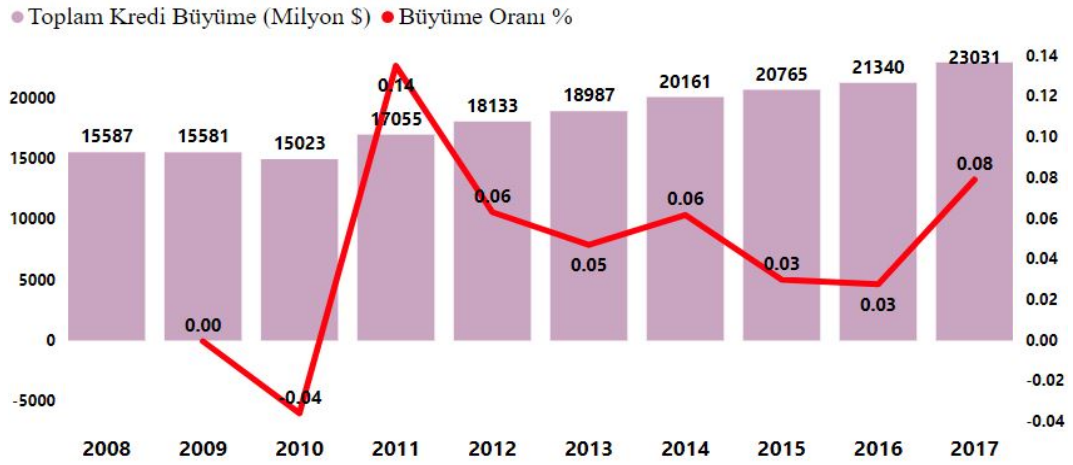
Şekil 1.8. Körfez Ülkeleri Ticari Bankaların kredinin Evrimi:

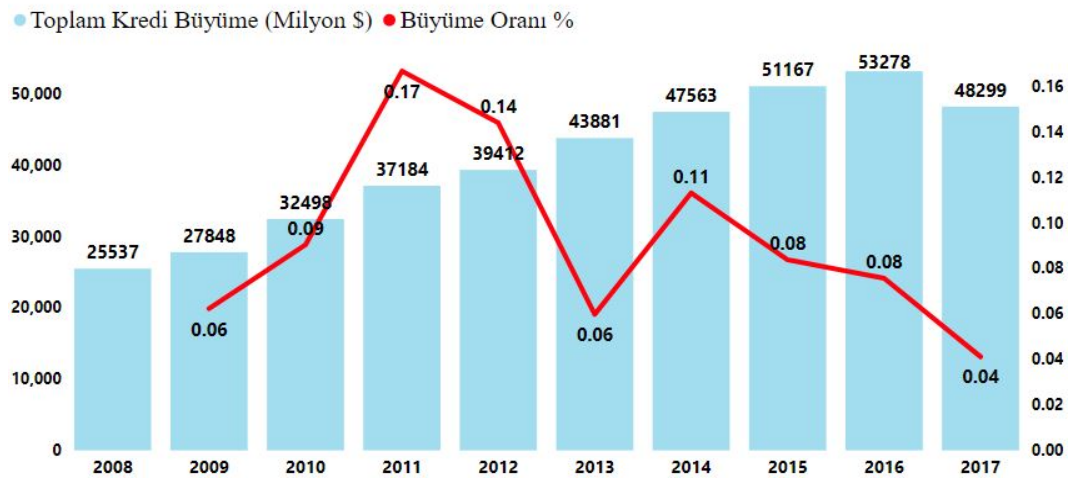
Toplam kredi - Katar

Toplam kredi - Bahreyn

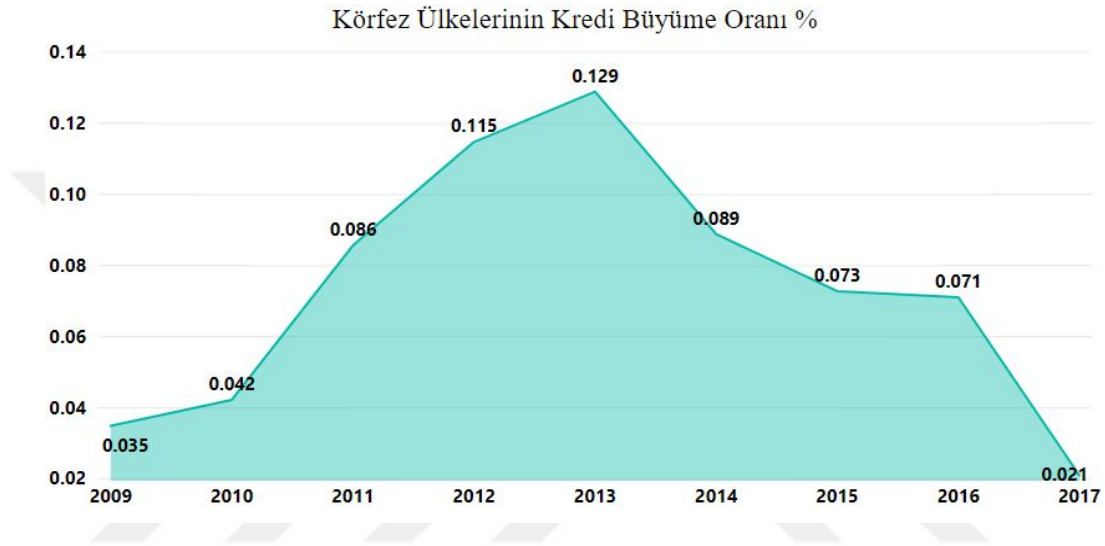

Toplam Kredi - Umman

Şekil 1.8'de, 2008-2017 dönemi için körfez ülkelerindeki kredi büyümesinin dalgalanmasını göstermektedir ve Kredi artış oranında yükseliş ve düşüş yaşamaktadır, ancak kredi büyümesindeki düşüş, hükümetlerin düşük petrol fiyatlarından etkilenen finansal koşulları artırmak için mevduatlarını geri çekmeleri nedeniyle Körfez bankacılığı sektöründeki likidite daralmasından kaynaklanmaktadır.

Şekil 1.9. Körfez Ticari Bankaların Toplam Kredilerinin Evrimi

Ekonomik büyümenin azalmasıyla birlikte, kredi arzı azalmış, ayrıca mevduatın hacmi ve ardından kredi büyümesi yavaşlamıştır. Şekil 1.9'de, körfez ülkelerinin bankacılık sektörü tarafından verilen toplam kredinin büyümesi 2014 yılında% 15,1'den 2015'te% 7,2'ye, 2016'da% 7,7'ye ve 2017'de% 4,4'e düşmüştür. Ekonomik aktivitedeki yavaşlama ve krizin varlığından dolayı, bankalarda likidite kısıtlanmıştır, bu da kredilerin rasyonelleşmesine ve ödenmemiş kredilerin oranının artmasına neden olmuştur.

1.4. KÖRFEZ ÜLKELERİNDE BANKA KREDİSİ VE DAĞITIMI

1.4.1. Banka Kredisi Kavramı ve Unsurları

1.4.1.1. Banka Kredisi Kavramı

4389 sayılı Türk bankalar kanununda “*Bir bankanın vereceği nakdi krediler ile teminat mektupları, kefaletler, aval, ciro ve kabuller gibi gayri nakdi krediler, satın alacağı tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekilde ve surette vereceği ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler ve gayri nakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.*” (Bankalar Kanunu Resmi Gazete: 23 Haziran 1999 / 23734, md.11-1) şeklinde tanımlanmıştır. Kredi kavramı resmi olarak tanımlanmış olsa da birçok değişik şekilde tanımlar yapılmıştır. Krediyi genel olarak tanımlarsak: Belirli bir süre sonra ödemek vaadiyle mal, hizmet para cinsinden satın alma gücünün sağlanması ya da var olan satın alma gücünün belli bir zaman sonra geri alınmak üzere başka bir kimseye devredilmesidir.(Parasız, 2005:219).

Genel olarak tanımlanan kredi için, bankacılık açısından daha özel bir tanım yapmak gereklidir. Bankalar fon ihtiyacı olanların kredi taleplerini belirli kaideler altında ve yaptıkları araştırmalar neticesinde kredinin verilebileceği yoksa verilemeyeceğine karar verirler. Bu durumdan bir hareketle bankacılık için bir tanım yapılacak olursa: Bir bankanın yapacağı istihbarat sonucunda gerçek ya da tüzel kişilere, yasaları, iç kuralları ve kendi kaynaklarını göz önünde tutarak teminat karşılığında ya da teminatsız olarak para, teminat ya da kefalet vermek şeklinde tanıdığı olanak ya da sınırlardır.

Bankacılık açısından bakıldığında kredinin tanımı ise; “*kredi değerliliği konusunda bir karara ulaşabilmek amacıyla gerekli ve ilgili görülen çeşitli bilgi ve unsurların değerlendirilmesi sonucunda kredi talebinde bulunan bir gerçek veya tüzel kişiye, yasalar ve banka kredi politikaları göz önünde bulundurularak, ihtiyaca uygun düşecek tutar ve vadede para, garanti veya kefalet vermek şeklinde tanınan olanak veya limittir.*” (Parasız, 2005:219-221). Ayrıca Kredi gelecekte belirli bir zamanda talep yapıldığında paralarını ödeyeceğine dair bir söz karşılığında mal ve hizmet alımı olarak tanımlanabilir. Borçlunun (kredinin alıcısı) alacaklıya (grantor)

ödediği kredi tutarına faiz denilen başka bir miktar eklenebilir. Kredi ve borç, tek bir para biriminin iki yüzüdür, borç veren kredi verir ve borçlu borca bağlı kalır. (Awadallah, 1995: 77)

1.4.1.2. Banka Kredisi Unsurları

Kredinin dört temel unsuru bulunmaktadır. Bu unsurlar kredinin tanımlarından da anlaşılacağı üzere, kredinin zaman unsuru, güven unsuru, risk unsuru ve gelir unsurudur. Eğer fon ihtiyacı olan kredi talebinde bulunursa kredinin unsurlarını göz önünde bulundurularak değerlendirme yapılmaktadır.

- **Kredinin Zaman (Vade) Unsuru:** Kredinin verilmesinden itibaren kredinin geri döneceği zamanı kapsar. Bütün kredi türlerinde vade söz konusudur (Teminat mektupları hariç). Zaman unsuru iki yönlü büyük önem taşır. Kredi kullanan için vade uzadıkça maliyet artar. Kredi kullandıran için vadenin uzaması fiyatın belirlenmesinde etkili olsa da riski artırır. Geleceğin bilinmemesi ekonominin nasıl olacağı hakkında sadece tahminler yürütülebilir olmasına neden olur. Bu nedenle risk artar ve kredinin geri dönme olasılığı azalır. (Tuncer, 2010: 59)
- **Kredinin Güven Unsuru:** Belli bir zaman sonra krediye konu olan borcun vadesinde (zamanında) ödeneceğinden emin olunması kredide güven unsurunu meydana getirir. Yani kredide zaman unsurunun bulunması, güven unsurunun en büyük dayanağıdır. Bu nedenle güven unsuru kredinin ana ve hakim unsurlarındandır. *“Güven unsurunun yitirilmesi halinde açılmış olan kredinin tehlikeye düşmesi de söz konusu olabilmektedir.”* (Baltacı, 2010: 4)
- **Kredinin Risk Unsuru:** Kredinin kullandırılmasından geri dönmesine kadar her türlü tehlike risk arz eder. Her kredi risk taşıdığı için kullanıcının mali durumuna göre risk sıfır olmaz. Riskin azalması ya da çoğalması; karşı tarafın yükümlülüklerini zamanında yerine getirmekten kaçınmasına ya da getirmemesine ve alınacak teminatın cinsine göre artar ya da azalır.
- **Kredinin Gelir Unsuru:** Kredinin gelirini faiz veya da komisyon oluşturur. Kolayca tahmin olunacağı üzere bankalar mevduat toplamak ve kredi dağıtmak dışında birçok hizmet sağlar. Bütün bu hizmet karşılığında bazı komisyonlar alır. Bankalar kredi kullandırırken aynı zamanda komisyon geliri de

elde edebilir. Bu durum, bankaların verdiği kredilerin verimliliğini arttırır. (Parasız, 2005:219-220).

1.4.2. Kredi İmkanları Türleri

Körfez ülkelerinde bankacılık sektörünün evrimi sonucunda yeni gelişmeler ortaya çıkmıştır. Örneği; Krediler düzeyinde, artık geleneksel formlarla birlikte, indirimli senet, Avanslar, muhabir ve akreditifler, teminat mektupları, kredi kartları ve finansal kiralama şeklinde çeşitli sunulan bankacılık hizmetleri ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak çeşitlendirilmiş kredi olanakları daha kapsamlı hale getirilmiş, bireylerin ve ekonomik sektörlerin işlerini finanse etmek için, kredi tesisleri doğrudan ve dolaylı tesislere ayrılabilir duruma gelmiştir.

1.4.2.1. Doğrudan Kredi Kolaylıkları

Banka, bireyler ve kurumların faaliyetlerini kolaylaştırmak amacıyla gerekli fonları sağlamaktır. Borçlu bankadan aldığı parayı, faiz ve bu işlemin sonucunda ortaya çıkacak masraf ve komisyonları ödemeyi taahhüt etmektedir. Borçlunun geri ödeme yapamaması durumunda bankanın para kazanabileceği garantileri ile desteklenir. Bu fonlar genellikle bankanın borçlunun temerrüde düşmesi durumunda parayı geri kazanabileceğine dair garantilerle desteklemekte olup en önemli garantiler rehineler, makineler, ekipman ve ipotekleridir. Doğrudan kredi kolaylıkları aşağıdaki noktaları kapsar:

Birinci: Krediler ve avanslar Banka, müşterilerinden birine özel şart ve koşullara göre bir miktar para sağlamaktadır. Krediler ve avanslar, bankaların en kârlı varlıklarıdır ve bankacılık sistemi için en karlı alan olarak kabul edilmektedir. Kredileri ve avansları diğer kredi olanaklarından ayıran şey, borçlunun bu kredileri bir plana göre almasıdır (bir ödemede veya taksitle), ancak verilen Krediler genellikle süre, amaç ve güvenlik bakımından farklılık göstermektedir. İşletmeyi finanse etmek için kısa vadeli krediler (bir yıl veya daha az) verilmektedir. Ayrıca tesis makinelerinin değiştirilmesi veya üretimin geliştirilmesi ve genişletilmesi gibi bazı sermaye işlemlerinde orta vadeli krediler (beş yıla kadar) verilmektedir ve Konut ve emlak projelerinin finanse edilmesi, fabrikaların inşa edilmesi ve çeşitli makine ve ekipmanların satın alınması amacıyla uzun vadeli krediler (beş yıldan uzun süreli) verilmektedir (Shamia, 1993: 22).

İkinci: Limitli Borçlu Cari Hesaplar ; Ticari bankaların kaydı para yaratma fonksiyonu cari hesap kredilerinde daha da belirginleşir. Cari hesap kredisi ticari bankaları sürekli ilişkide buldukları ticari ve sınai firmalara açtıkları kredilerdir. Krediyi alan firma tüm krediyi aynı anda kullanamaz. Cari hesap vadesiz mevduat hesabı gibi çalışır. Firma adına yapılacak her türlü ödeme, çek, havale ve tahsilatlarda bu hesap çalıştırılabilir. Böylece cari hesap kredisiyle kaydı para yaratılmış olur. banka ve müşteri arasında bir anlaşmaya dayanarak banka tarafından belirlenen bir limit içinde olmak üzere müşterinin anlaşılan parayı çekmesine imkân sağlar, bu anlaşmalar yenilenebilir ve bir yıl sürelidir. (Belverd, 2016: 373). Bankalar çoğunlukla bu tür kredileri sermayesi bir yıl çerçevesinde dönen işletmelere verir. Faiz, çekilen günlük miktara göre hesaplanır. Bankalar, müşteriden finansal durumunu açıklığa kavuşturmak için gerekli tüm verileri ister, bu hareketlere kâr ve zarar bilançosu dahil her şey istenir. Bu kredilerin diğer kredilerden farkı; normal kredide tüm miktar müşteriye direk ödenir, ancak bu durumda müşteri sadece istediği zamanda istediği miktarı alır ve faizler günlük hareketler üzerinden hesaplanır.

Üçüncü: İskonto Kredisi; Ticari bankaların kısa vadeli kredi verme konusunda kullandıkları ve kaydi para yarattıkları bir araç da ticari senetlerdir. Bankalar senede bağlı bir alacağı faiz, komisyon ve para nakli ücretini keserek öderler ve yapılan bu kesintiye iskonto denir. Böylece banka bir alacak hakkını satın almış olur. Söz konusu senetler ciro edilerek nakdi para yerine kullanıldıkları gibi, borç alarak takas işlemlerinde de kullanılabilir. (Algaloudi, 1999: 44).

1.4.2.2. Dolaylı Kredi Olanakları

Müşteriye doğrudan nakit ödeme yapmayan kredi olanakları; bankalar, doğrudan tesislerde alınan teminatlar gibi nakdi teminatlar veya parasal olmayan teminatlar alabilirler. En önemli dolaylı krediler aşağıdaki gibidir:

1. Belgesel Krediler: Bir bankanın (ihraççı olarak adlandırılan) alıcının talebiyle (başvuru sahibi veya sipariş) satıcı (lehtar) lehine vermiş olduğu yazılı taahhüt. Banka, belirli bir süre zarfında, satıcının kredi şartlarının hükümlerine uygun olarak, belgelerin sunulmasından belirli bir süre içinde yerine getirmekle yükümlüdür. Banka'nın yükümlülüğü nakit ödeme yapmak veya bir borsa faturasını kabul etmek olabilir. Belgesel krediler, ihracatçının sevk edilen mallarının değerini

gerçekleştirmesini sağlayarak dış ticaretin kolaylaştırılması ve genişletilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.(Al-janabi, 2005: 88-90).

2. *Teminatlar (Teminat mektubu)*: Banka tarafından, faydalanıcıya belirli bir amaç için ve belirli bir süre için üçüncü bir tarafın hesabı için belirtilen bir sınırı aşmayan bir tutarı ödemeyi taahhüt ettiği bir yazılı taahhüttür. Bankacılık teminat verilmesi, bu garanti geçerli ödeme kefalet sonra yayınlandı yararlanıcı, gerektiğinde arızı yükümlülüğü yükümlülüğünü ve yükümlülüklerini yerine getirmesi için başarısızlık müşteri ihlali durumunda hariç, bankaya herhangi bir malzeme sorumluluk gerektirmez bu garantisini ödemek ve daha sonra müşteriye iddia eder Bankaya gerçek bağlılık olur.(Hindi, 2006: 10)

3. *Kredi Kartları*: Müşterilerine banka tarafından düzenlenen ATM kartı şeklinde bir manyetik karttır, sayesinde para çekme, ödeme işlemleri, alışveriş, mağazalar, restoranlar, oteller ve her türlü hizmet bedelini ödeme imkânları sunar. Bankalar genellikle müşterilerinden alınan teminatları kararlaştırır, bu kartları vermek için harç tahsil eder, yapılan harcamalar için faizler alır. Bu nedenle kredi kartları üç tarafın faydalanmasına yol açar; bankalar paralarını çalıştırır, işyeri sahipleri daha fazla iş yapar, kar elde eder ve müşteriler ceplerinde büyük miktarda para taşımak zorunda kalmaz.(Jabr, 2006: 43-46).

1.4.3. Körfez Ülkelerinde Banka Kredilerinin Dağılımı

Körfez ülkelerinde faaliyet gösteren bankalarca verilen doğrudan kredi olanakları, özel sektöre ve kamu kurumlarına verilen kredi ve avanslardır. Verilen krediler; cari hesap alacak, tüketici ve kişisel krediler ve indirimli faturalar olarak çeşitlenmektedir. Üretim sektörler, ister mal ister hizmet olsun, genişleme projelerini finanse etmeli ve üretim kapasitesini arttırmalıdır. Bu nedenle, özel ve kamu sektöründeki yatırımcılar, finansal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kredi talep ederek bankacılık sistemine başvururlar ve bankacılık sistemi genellikle ekonomik kalkınmaya hizmet ederek ve para politikası sınırların dahilinde kredi talebi almaktadır. Tablo 1.5.'de körfez ülkelerinin ekonomik sektörler göre verdiği direkt kredi kolaylıklarını sergiliyor (2008-2017) dönemi için , her birinin önemini beyan edip, aşağıdaki noktaları göstererek açıklamaktadır:

Tablo 1.5. Körfez Ülkelerinin Ticari Bankalarına Kredi Tesislerinin Dağıtımı (Milyon dolar)

YIL	Toplam kredi	Tarım	Sanayi	Elektrik, Su, Gaz	İnşaat	Hizmet	Hükümet	Petrol ve Gaz	Ticaret	Diğer
2008	628,773	3,754	43,397	8,877	90,637	179,667	45,709	5,948	98,483	152,300
2009	650,778	2,668	41,540	11,060	95,086	194,207	54,231	5,428	90,870	155,689
Büyüme Oranı	3.50%	-28.93%	-4.28%	24.58%	4.91%	8.09%	18.64%	-8.73%	-7.73%	2.23%
2010	678,316	3,081	46,979	12,484	101,853	193,296	64,983	5,654	92,769	157,217
Büyüme Oranı	4.23%	15.50%	13.09%	12.87%	7.12%	-0.47%	19.83%	4.16%	2.09%	0.98%
2011	736,438	2,845	53,662	14,051	111,278	198,430	78,051	12,151	96,194	169,775
Büyüme Oranı	8.57%	-7.67%	14.22%	12.55%	9.25%	2.66%	20.11%	114.91%	3.69%	7.99%
2012	820,962	3,210	58,557	16,223	120,397	216,097	104,265	11,737	105,463	185,013
Büyüme Oranı	11.48%	12.85%	9.12%	15.46%	8.19%	8.90%	33.58%	-3.41%	9.64%	8.98%
2013	926,815	4,241	66,469	17,115	145,318	267,908	117,388	10,854	126,204	171,318
Büyüme Oranı	12.89%	32.10%	13.51%	5.50%	20.70%	23.98%	12.59%	-7.53%	19.67%	-7.40%
2014	1,007,853	4,038	73,931	16,934	155,090	303,791	113,983	11,171	137,556	191,359
Büyüme Oranı	8.74%	-4.78%	11.23%	-1.06%	6.72%	13.39%	-2.90%	2.92%	8.99%	11.70%
2015	1,082,684	3,593	81,211	18,346	177,816	308,986	119,547	13,153	151,259	208,773
Büyüme Oranı	7.42%	-11.01%	9.85%	8.34%	14.65%	1.71%	4.88%	17.74%	9.96%	9.10%
2016	1,159,706	3,990	82,251	18,048	188,291	338,492	139,201	14,748	155,268	219,418
Büyüme Oranı	7.11%	11.02%	1.28%	-1.62%	5.89%	9.55%	16.44%	12.13%	2.65%	5.10%
2017	1,184,153	4,077	79,831	20,479	198,164	332,858	153,109	14,492	158,833	222,310
Büyüme Oranı	2.11%	2.18%	-2.94%	13.47%	5.24%	-1.66%	9.99%	-1.73%	2.30%	1.32%

Kaynak: Annual Reports of the Central Bank of the Gulf Cooperation Council for the Period 2008-2017.

Birinci: Körfez ülkelerindeki ticari bankaların tarım sektörüne sağladığı doğrudan kredi olanaklarının (krediler ve avanslar) göreceli önemi azaldı ve bu olanakların ortalaması 0.45% oranına ulaşmıştır ve bu oran çok düşüktür. Bunun nedeni, tarım sektöründeki düşük kâr seviyesinden kaynaklanmaktadır, çünkü Körfez ülkelerinde tarımsal üretim çöl alanlarıyla sınırlıdır. Suudi Arabistan ve Umman ise hurmalarda tarımsal üretime dayanmaktadır. Böylece, Suudi Arabistan Körfez ülkeleri arasında tarım sektörüne kredi yönlendirmede en büyük ülkelerden biri olarak kabul edilmekte, bunu Umman takip etmektedir, Katar'da ise tarım sektörüne kredi verilmemektedir.

İkinci: Sanayi sektörüne sunulan kredi kolaylıkları toplam kredi kolaylıkları kitlesinin %7 sınırlarında kalmıştır, ve bu oran az bir orandır. 2008-2017 yılları arasında bu sektöre verilen kredi kolaylıkları oranları gelişmemiştir. Bu, bankaların üretim sektörlerin özellikle sanayi sektörünün finansman gereksinimlerini karşılayacak kadar yapmadıklarını göstermektedir .

Üçüncü: Su, elektrik ve gaz sektörünün ortalama önem oranı % 1.73. bu oranın küçük olma nedeni Katar, Bahreyn ve Kuveyt devletlerinin bu sektöre banka kredisi sunmamasıdır. bu sektöre sadece Suudi arabistan, BAE ve Umman kredi veriyor. madencilik sektörünün ortalama önem oranı % 1.3 .

Dördüncü: Körfez ülkelerinde ticari bankalar tarafından sağlanan ve inşaat sektörüne verilen kredi olanaklarının ortalaması % 15,45 oranına ulaşmış ve bu, sanayi sektörüne verilen kredinin iki katıdır. Dolayısıyla inşaat sektörünü, kredi verilen sektörler arasında üçüncü sırada yer alır. Bu önemin nedeni, BAE ve Katar'ın bu sektördeki ilgisinden kaynaklanır. BAE'de bu sektöre verilen toplam kredi % 40 oranına ulaştığından dolayı BAE, Körfez ülkelerinin bu sektörle en çok ilgilenen ülkesini olarak kabul edilir. Katar% 26 oranı ile BAE'nin arkasında gelmektedir. Katar, 2022 yılı Katar'da gerçekleştirilecek Dünya Kupası'na ev sahipliği yapmaya hazırlandığından bu sektörle ilgilenmektedir Öte yandan, Suudi banka kredisinin ilgi eksikliğinden inşaat sektörü, Suudi Arabistan'daki ticari bankaların verdiği toplam kredinin ortalama% 6'sını temsil eder .

Beşinci: Hizmet sektörü, diğer sektörler arasında kredinin ortalama önem oranında birinci sırada yer aldı, bu sektörü ortalama önem oranı % 28,5. Bu gösterge, ticari bankaların bu sektördeki ilgisini yansıtmaktadır. Bankalar, hizmetler sektörünün finansmanında hayati bir rol oynamaktadır. Bu sektörün yüksek önemi, BAE'deki ticari bankaların bu sektörü finanse etme konusundaki rehberliğinden kaynaklanmaktadır. BAE, Körfez ülkelerinin geri kalanından daha fazla hizmet sektörü ile ilgilenir ve tüm Körfez ülkelerinin bu sektöre verdiği toplam kredinin% 51'ini temsil etmektedir. Öte yandan, bu sektör Suudi Arabistan'da ilgi görmedi ve verilen toplam kredinin% 11'ini temsil etmektedir.

Altıncı: Ticaret sektörü aldığı kredi kolaylıkları alanında üçüncü sırada yer alıyor, ortalama önem oranı % 13,7'dir. Ticaret alanında Suudi Arabistan birinci sırada gelmektedir, Körfez ülkelerinin ticaret sektörüne verdiği kredi kolaylıklarını % 55 oranında bir kitlesini Suudi Arabistan vermektedir, aynı zamanda ticaret sektörüne verilen kolaylıklar Suudi Arabistan genelinde birinci sırada yer alırken, Umman devleti bu alanda en az kredi kolaylığı veren ülkedir.

Yedinci: Bu sektörün Katar tarafından göreceli olarak önem kazanmasından hükümet ve yarı hükümet sektörü, 2008-2017 döneminde göreceli önemi artmıştır. Bu sektör, Katar'da ticari bankalar tarafından verilen toplam kredinin% 42'sini kredi vererek birinci sırada yer almaktadır. Bunun nedeni, 2022 yılında Katar'da gerçekleşecek dünya kupasına yapılması gereken hükümet projelerinin finanse edilmesi ve uluslararası spor stadyumları ve finansmanı gibi birçok hükümet projesinin uygulanmasıdır. Bu sektör, FIFA'nın 2022 Dünya Kupası'na ev sahipliği yapmak için Katar'ı seçtiği 2010 yılından beri çift büyüme gördü.

İKİNCİ BÖLÜM : EKONOMİK BÜYÜME KAVRAMI

2.1. EKONOMİK BÜYÜMENİN KAVRAMI VE UNSURLARI

2.1.1. Ekonomik Büyümenin Kavramı

Araştırmacılar, örgütler tarafından ele alınan birçok ekonomik büyüme tanımı vardır: “*Ekonomik büyüme, ülkenin refah artışının temel göstergelerinden birisidir.*” (Saygılı ve Cihan, 2008: 19). Ekonominin tüm sektörleri tarafından belirli bir süre içinde her birey için üretilen mal ve hizmetlerin parasal değerinde bir artış olmakla birlikte ekonomideki ticari işlem sayısındaki artışı gösteren nicel bir ölçüdür. Ekonomik büyüme, ekonominin boyutunu ölçmeye yardımcı olan gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) ve gayri safi milli hasıla (GSMH) ile ifade edilebilir. (Todaro ve Smith , 2009 : 16) Ayrıca gerçek ulusal çıktıdaki mutlak değişimi ve artış yüzdesini bir dönemden diğerine karşılaştırmamızı sağlar ve böylece üretim kapasitesindeki nicel değişiklikleri ve enerjinin kullanımının derecesini yansıtmaktadır. Bu bize, tüm ekonomik sektörleri için mevcut üretim kapasitesinin kullanımı ne kadar yüksek olursa, ulusal üretimin büyüme oranı o kadar yüksek olduğunu anlatmaktadır. (Al-amen,2001: 371). Önceki tanımlarla ekonomik büyüme kavramında bazı önemli noktalar gözlemlenebilir:

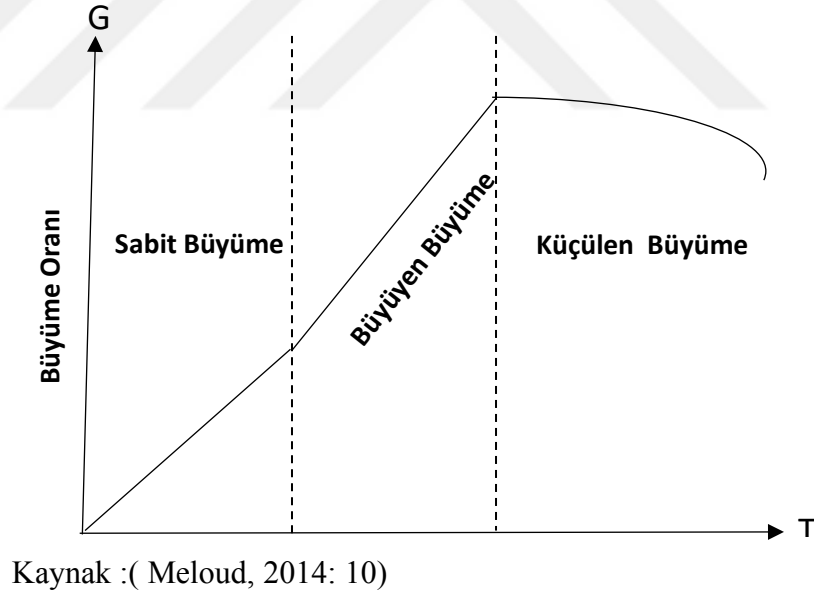
- Ekonomik büyüme sadece GSYİH artışı anlamına gelmez, ancak nüfus artış hızından daha yüksek olmalıdır. Herhangi bir ekonomik büyüme hızının gerçek kişi başına gelir artışına neden olması gerekir.

- Meydana gelen kişi başına gelirin sadece nakit artışı sağlanması yetmez gerçek olması zorunludur,. Bu artış paranın değerindeki değişimin etkisi içermemelidir, Bu nedenle, hakiki ve nominal GSYİH arasındaki farkı dikkate almalıyız, hakiki GSYİH'nın daha yansıtıcı ve güvenilir olduğu ikinci fiyatlara dayanarak hesaplandığı ve enflasyonun etkisini içermediği nedeniledir .

- Kişi başına düşen ortalama gelirden istikrarlı ve sürekli bir artış elde etmesi, yurt dışına ihraç edilen malların fiyatlarında ani bir yükseliş olduğu gibi acil durumlar nedeniyle değil ekonomik faaliyetlerin seviyesinde gerçek bir artıştan kaynaklanmalıdır. Örnek olarak; 1973'te petrol fiyatlarındaki artış, Körfez ülkelerinde reel gelirlerin ortalama payında önemli bir artışa yol açtı ve daha sonra seksenlerde ve 2014'te petrol fiyatlarındaki düşüşle birlikte kayboldu. Bu yüzden bu büyüme geçici büyüme olarak kabul edilmiştir. Gelişmekte olan ya da gelişmiş olsun, tüm ekonomilerde ulaşılması gereken ekonomik ve ekonomik büyüme hızının üç durumu şöyledir: Şekil 2.1.'deki gibi :

- 1 - Sabit büyüme hızı zaman içinde herhangi bir düzenli büyüme
- 2 - Büyüyen büyüme oranı: yani zamanla artar
- 3 - Azalmış büyüme hızı: Zamanla azalır (Zamanlar)

Şekil 2.1. Ekonomik Büyüme Biçimleri

2.1.2. Ekonomik Büyümenin Unsurları

Herhangi bir ülkede ekonomik büyümeyi sağlamak için üç temel bileşen mevcut olmalıdır.

1. Sermaye Birikimi: Bu bileşen, arazide yapılan yeni yatırımları, fiziksel ekipman ve insan kaynaklarını içermektedir. Para tasarrufu, farklı yatırım türlerine sermaye sağlamsı amacıyla en iyi yol olarak görülmektedir.
2. Nüfus artışı (iş): Nüfus artışının pozitif etkisi ekonomik büyümeyle bağlantılıdır bu bağlantı artan üretime neden olan işgücünü artırarak ve yeni pazarlara açılarak, ve Yatırım talebini uyaran tüketici talebini teşvik ederek göz önüne çıkmaktadır. Bu faktör, aşırı işgücü arzı ve sınırlı gelir durumunda ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiye neden olur. (Glouli ve Abdellah, 2018: 37-40)
3. Teknolojik ilerleme nüfusun yaşam standardını artırmak amacıyla, geliştirme ve teknik bilginin uygulamaya hızı olarak tanımlanır. (Ismail ve Erekat , 1999:374).

2.2. EKONOMİK BÜYÜMENİN BELİRLEYİCİLERİ AÇISINDAN

2.2.1 Ekonomik Büyüme Ölçme

Ekonomik büyümeyi ölçmenin birçok yolu olmasına rağmen, GSYİH en kullanılan büyüme göstergesidir. GSYİH "ülkenin ekonomik kaynaklarını kullanarak genellikle bir yıl boyunca üretilen nihai mal ve hizmetlerin nominal veya gerçek değeri" olarak tanımlanmaktadır. (Maarouf, 2005:77) ekonomik büyüme oranı olarak adlandırılan yıllık bir oranda ölçülür:

$$\text{Ekonomik Büyüme Oranı} = \frac{GSYH_t - GSYH_{t-1}}{GSYH_{t-1}} \times 100$$

Bu oran, GSYH'nin değerine göre nominal GSYHn veya gerçek GSYHr olabilir. Nominal ekonomik büyüme oranı ile reel ekonomik oranı arasındaki ilişki şu şekilde yazılabilir:

$$\text{Gerçek ekonomik büyüme hızı} = \text{Nominal ekonomik büyüme oranı} - \text{Enflasyon oranı}$$

Ekonomik büyümeye olan ilgimiz materyalizmin refahına olan öneminden kaynaklanıyorsa, Bu refah halinin ölçeği üretim kapasitesindeki veya üretim

hacmindeki artış değil kişi başına üretim artışıdır. Artan miktarda mal ve hizmet almadıkça, zaman içinde insanların maddi refahındaki bir gelişmeden bahsetmek mantıklı değildir. Dolayısıyla kişi başına düşen gelir seviyesini diğer ölçülerden daha anlamlı ve ekonomik büyümenin ölçüsü olarak kabul edilmektedir. Bununla beraber bir birey için ekonomik büyümesinin analizi, yalnızca devletin üretkenlik kapasitesindeki değişiklikleri ve nasıl kullanıldığını dikkate almamızı değil, aynı zamanda o devletin nüfusundaki değişiklikleri de dikkate almamızı gerektirir. Nüfusun, üretim artış oranını aşan bir oranda artması durumunda, kişi başına düşen ortalama maddi refah düzeyinde bir iyileşme olmaz. Böylece bireysel ekonomik büyüme oranı şu şekilde bulunabilir (Bo maaraf ve Murat:2016:7-8) :

$$\text{Ekonomik Büyüme Hızı} = \text{GSYİH Büyüme Hızı} - \text{Nüfus Artış Hızı}$$

Bireysel tüketim rakamlarını kullanarak refah veya yaşam standardının daha doğru bir değerlendirmesini elde etmek amacıyla çoğu ekonomist ve istatistikçi, kişi başına düşen milli gelir rakamlarını bir süre boyunca karşılaştırarak ekonomik büyümeyi ölçmektedir. Toplam Devlet üretimindeki artışlar, yatırım mallarını ve bireyin maddi refahına doğrudan katkıda bulunmayan genel malları içerebilir. Ancak, bireyin mal ve hizmetlere yaptığı harcamaların, refahını ölçmek için bize iyi bir önlem vermediği belirtilmelidir. Çünkü okullar, kamu hizmeti tesisleri ve ulaşım gibi devlet birimlerinin sağladığı mal ve hizmetlerin çoğu, bireyin refahına katkıda bulunur. Buna göre, kişi başına gerçek tüketim harcamaları, maddi refah açısından daha doğru bir büyüme ölçüsüdür, ancak bu büyümeyi istatistiksel olarak ölçülebilmesine rağmen bu önlem pratik değildir, çünkü gerçek tüketim kapsamında neyin olabileceğini bilmek zordur. Böylece, kişi başına düşen gerçek üretim ya da kişi başına düşen gelir ölçüsü, ekonomik büyümesinin ölçülmesinde en çok güvenebileceğimiz ölçüdür. Ekonomik büyümesi, ulusal ekonomik faaliyet hacmindeki bir değişiklik olduğundan, bu değişimin ölçülmesi, bu faaliyeti yansıtan ulusal ekonominin göstergelerinin incelenmesi yoluyla yapılır. Dolayısıyla, bu ölçüler karmaşık değil ve basit ölçülerdir. Bu ölçüler aşağıdaki gibi gösterilmektedir (Agamieh ve Nasif, 2007 : 102-106) .

2.2.1.1. Parasal Büyüme Oranları

Ülke ekonomisinin büyüklüğünün parasal tahminlerine dayanarak hesaplanan büyüme oranlarıdır. Yani, bu ekonominin aynı ürünlerini dolaşımdaki para birimine dönüştürdükten sonra hesaplanan oranlardır. Birçoğunun yanlış karar vermesi, enflasyonun ihmal edilmesi veya farklı para birimleri arasında dönüşüm oranlarının ihmal edilmesinden kaynaklanan yöntemle ilgili çekincelerine rağmen, mevcut en iyi ve en kolay yöntem olmaya devam etmektedir.

Özellikle kendi tahminlerini yaparken ülkelerin kabul ettiği muhasebe yöntemlerine özgü olan karşılaştırmalı uluslararası çalışmalarda başka sakıncalar vardır. Bu problemler uzmanları, dünyanın tüm ülkeleri için bağlayıcı olan birleşik bir muhasebe sistemi üzerinde anlaşmaya ve böylece yayınlanan ekonomik verilerin kullanımını kolaylaştırmaya yönlendirmiştir.

Üç tür parasal büyüme oranı aşağıdaki gibi ayırt edilebilir:((Mostafa ve Ahmet, 1999 :118-120).

- *Cari Fiyatlarla Büyüme Oranları:* Kısa bir süre için yerel büyüme oranları incelenirken genellikle yerel para birimi ile ulusal ekonomiyi ölçmek ve her yıl kendi verileri yayımlandı ve böylece yıllık büyüme oranları veya bu verilere dayalı özel büyüme oranlarının belirli süreler ile ölçülebilir, bu yöntem çalışır.
- *Sabit fiyatlarla büyüme oranları:* Cari fiyatlar, üretim veya gelirdeki artışı doğru şekilde yansıtmamaktadır. Bu nedenle, aynı göstergeler baz yıl adı verilen bir referans yılı temel alınarak enflasyonun etkisinin ortadan kaldırılmasının ardından sabit fiyatlarla tahmin edilmek için kullanılmaktadır.
- *Uluslararası fiyatlarla büyüme oranları:* Karşılaştırmalı uluslararası ekonomik çalışmalarda, döviz kurları bir ülkeden diğerine farklılık gösterdiğinden yerel para birimleri kullanılamaz. Bu nedenle, enflasyonun etkisini kaldırılmasından sonra bir ABD Doları cinsinden eşdeğeri para birimine, genellikle ABD dolarına çevirdikten sonra yerel para birimlerini dönüştürülür ve hesaplanacak önlemleri hesaplanmaktadır.

2.2.1.2. Aynı Büyüme Oranları

Az gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızının yüksek olması ve gelir ve üretim artış oranına yakın olması nedeniyle, kişi başına düşen büyüme oranlarının ortalama

göstergelerinin kullanılması uygun olmuştur. Bu oranlar, nüfus artış hızları ile ilgili olarak ekonomik büyümeyi ölçmektir. Hizmetler alanında parasal standartların kullanılmasının yanlış olması nedeniyle, kişi başına düşen doktor sayısı gibi ekonomik büyümeyi yansıtan niteliksel önlemlerden bazılarının kullanılması gerekliydi (Khalaf, 2006: 38).

2.2.1.3. Satın Alma Gücünün Karşılaştırılması

Satın alma gücü paritesi veya İngilizce tanımıyla (Purchasing Power Parity) iki ülkenin para birimlerini mal ve hizmetler sepetinin değeriyle karşılaştıran bir ekonomi teorisidir. Bu teoriye göre eğer iki ülkede de aynı mal ve hizmetler sepeti için döviz kuru dikkate alındığında aynı bedelin ödenmesi gerekiyorsa o zaman bu iki para birimi dengededir denir. Genellikle satın alma gücü paritesi dendiğinde bu ABD dolarına göre hesaplanır ve bu sayede ülkelerin milli gelirlerinin karşılaştırması yapılır. Satın alma gücü paritesinin anlamlı olabilmesi için çok sayıda ve çeşitlikteki mal ve hizmetin söz konusu sepetin içinde olması gerekir. Bu iş için birçok ülkeden veri toplanması gerektiğinden yapılması gereken işin boyutu ve karmaşıklığı büyüktür. Bu nedenle satın alma gücü paritelerinin hesaplanması için 1968'de Birleşmiş Milletler ve Pennsylvania Üniversitesi tarafından Uluslararası Karşılaştırma Programı ICP kurulmuştur. Satın alma gücü paritesi teorisi mükemmel bir teori olmadığı gibi kısa vadeli yaklaşımda gerçekten çok uzak sonuçlar verebilmektedir. Uzun vadede gerçeğe yakın sonuçlar verebildiği de şüphelidir. Ancak ülkeler arası karşılaştırma yapmak için daha iyi bir yöntem olmadığından bütün eksikliklerine rağmen başvurulan yöntem olmaya devam etmektedir. Ancak bazı ekonomistler bütün eksiklerine rağmen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla hesabının 20. Yüzyıl'ın ekonomi alanındaki en önemli buluşu olduğunu savunmaktadır. (Saraçoğlu, 1998:2-3)

Üç yılda bir Dünya Bankası ülkelerin ABD doları ve satın alma gücü paritesine göre karşılaştırmalarını içeren bir rapor yayımlamaktadır. Uluslararası Para Fonu IMF ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü OECD de bu verileri kullanarak değerlendirme ve tahminlerde bulunur. Ülkelerin refah düzeyleri karşılaştırmalarında, kişi başına milli gelir ölçütü uzun süredir kullanılmıştır ve bugün de kullanılmaktadır. Buna karşılık, bu ölçütün sakıncalarını ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır. Özellikle, kişi başına milli gelir rakamının dolarla ifade edilmesinin sakıncalarının yanı sıra, başka göstergelerin de kullanılması gerektiğini

öne süren görüşler vardır. Ulusal paranın kendi sınırları içindeki satın alma gücü, diğer ülkelerdeki para birimlerinin satın alma gücüne kıyasla, vatandaşın ulusal para biriminin bir birimine karşı aldığı mal ve hizmetlerin hacmine göre belirlenir.(Barrow, 1998:37).

2.2.2. Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri

Büyümenin en önemli belirleyicilerini ise yatırımlar ve teknolojik gelişme yoluyla kişi başına fiziki ve beşeri sermaye düzeylerinde ve de verimlilikte sağlanan artışlar oluşturmaktadır. (Pamuk,2007: 4). Büyüme etkileyen faktörler hem ülkeden ülkeye hem de dönemden döneme değişiklik göstermektedir. Ekonomik büyüme süreci, birbirini etkileyen ve büyüme sürecinin kendisini etkileyen çeşitli ekonomik, teknik, sosyal, kültürel ve politik faktörler arasındaki etkileşim olmuştur. Bu faktörlerin en önemlileri şunlardır:

2.2.2.1. Teknoloji Seviyesi (Teknoloji)

Günümüzde yenilikçilik ekonominin en ayırt edici özelliklerinden biridir ve teknik gelişim, aynı miktarda kaynaklarla üretimin artmasına neden olur, çünkü teknik gelişim, her girdi birimi için üretimin artırılabilceği yeni teknik yöntemlerin veya modern üretim araçlarının tanıtılması anlamına gelir. Diğer bir deyişle, işçiler bu yöntemleri kullanmadan öncekinden daha düşük maliyetle mal üretebilir, bu da her üretim biriminin daha az fiziksel ve beşeri sermaye gerektirdiği anlamına gelir. Teknolojik gelişme, sermaye oluşumu ve bilimsel araştırmalara yapılan yatırımlarla gerçekleşir. Yani, hızlı teknolojik gelişmeler, araştırma ve geliştirmeye yapılan sürekli yatırımların sonucudur. (Ajaballah, 2015:25) Ar-Ge çalışmaları ise yeni teknolojileri ve mevcut kaynakları daha etkin kullanabilmeye imkân sağlayan bilgiye yapılan bir yatırım olarak düşünülebilir. Bu açıdan bakıldığında daha fazla Ar-Ge harcamasının daha fazla büyüme beraberinde getireceği sonucuna varmak mümkündür. Çünkü her yeni üretim tekniği, üretimin ve verimin artması sonucunu doğurarak nihayetinde üretimin artmasına neden olmaktadır.(Ertay,2014:63).

Üç teknolojik ilerleme kategorisi vardır: nötr teknoloji, emek tasarrufu sağlayan teknolojik gelişmeler ve sermaye tasarrufu sağlayan teknolojiler, Nötr teknolojimiz ilerledikçe aynı miktarda üretim öğelerinin girdilerinin kombinasyonu ile daha yüksek üretim seviyelerine ulaşıyoruz, Sermaye tasarrufu sağlayan

teknolojik gelişimi nadir görülen bir olgudur, çünkü küresel bilimsel ve teknolojik araştırmaların çoğu sermaye yerine işgücü tasarrufu sağlamak isteyen gelişmiş ülkeler tarafından gerçekleştirilmektedir.(Tudaro, 2006: 176-177).

2.2.2.2. Beşeri Sermayesi

Beşeri sermaye, yapıldığı dönemde maliyet yüklemesi ancak ilerleyen zamanlarda ise getiri sağlaması açısından yatırım sayılmaktadır. Bu nedenle beşeri sermaye yatırımı çeşitli şekillerde yapılabilmektedir. Bireyler üniversiteye giderek ya da mesleki eğitim programlarını tamamlayarak kendilerine yatırım yapabilmektedirler. Bunun yanında firmalar, meslek içi eğitim yoluyla; hükümetler ise okullaşmaya, meslek eğitimini sağlamaya ve sağlığı iyileştirmeye yönelik oluşturdukları programlarla beşeri sermayeye yatırım yapmaktadırlar. Şüphesiz, sağlıklı insanlar sağlıksızlara göre, belirli becerilere sahip kişiler de bundan yoksun olanlara göre daha verimli olmaktadır (Case, 2011: 635).

Beşeri sermaye, bilgi, edinilmiş beceriler ve deneyim gibi insan unsurunun üretim kapasitesini artıran her şey olarak görülebilir. İnsan sermayesinin mal ve hizmet üretiminin artırılmasındaki büyük rolüne rağmen, esasen maddi olmaması nedeniyle fiziksel sermayeden farklıdır. Ayrıca, insan sermayesi, gelecekte kaynakların verimliliğini artırmak amacıyla eğitim ve araştırma yatırımlarında biriken maddi olmayan sermayedir. (Yareki, 2007: 137).

İnsan unsuruna yapılan yatırım, Eğitim alanında bir yatırım harcamasıdır. Bu harcamalar, eğitim alan bireyin verimliliğini artırır ve daha sonra bu bireyin gelirini ve yaşam şartlarını iyileştirir. (Alqurashi, 2007: 171).

Beşeri sermaye temel olarak sanayi, tarım ve hizmetler gibi tüm sektörlerde üretim sürecine katkıda bulunur. Bu bileşen, bilimsel bilgi, saha deneyimi ve pratik tecrübelerle sahip olan nitelikli bir işgücüne ve pratik tecrübeler veya teorik bilgidен yoksun niteliksiz bir işgücüne bölünmüştür. Ekonomik araştırmalar, eğitim ve öğretim yoluyla edinilen yüksek niteliklere sahip beşeri sermayenin, ekonomik performansa katkıda bulunan üretim hacmini arttırdığını göstermiştir. Dolayısıyla, beşeri sermaye bileşenine ve onun için yapılan yatırımlara ilgi göstermek, ulusların servetinde bir artış elde etmenin anahtarıdır.

Emek verimliliği, hem ücretlerin ve ekonomik büyümenin kilit unsurudur hem de kişi başına düşen gelirin doğrudan bir göstergesidir. Bu nedenle, emek verimliliği doğrudan yaşam standardı ile ilişkilidir. Emek verimliliğindeki artış, çalışılan saat başına artan sermaye kullanımından veya teknolojik ilerlemeden kaynaklanmaktadır.

Ekonomistler, ekonomik gelişme sürecinde ve fiziksel üretim unsurlarının etkinliğinde insan rolünün önemini, etkin ve pozitif etkiye sahip olduğunu vurguladılar çünkü bu unsurlar insan olmadan bu etkinliğe sahip değiller. İnsan unsuruna olan ilgi, ekonomist Alfred Marshall'ın görüşleri ile başladı. Alfred Marshall, mal üretiminde insanın oynadığı temel rolü, üretim büyümesini ve gelişimini ve bireyin verimliliğini arttırmada eğitimin önemini vurgulamıştır. Ayrıca Marshall, bilim ve bilgi sahibi olan ve çalışma, üretim ve yaratıcılık yeteneğine sahip bir insan, doğanın ve servetin tüm güçlerini kendi yararına kullanabilecek ve yaşam standardını yükseltebileceğinden dolayı eğitilmiş insan sınıfının fakir yaşayamayacağını söylemiştir. (Marshall, 1930: 218).

Bu bağlamda, Karl Marx insanı en değerli sermaye olarak görmüştür. Fischer'e göre, zamanla gelir elde ettiği için insan sermayesini sermaye kavramına dahil etti ve insan unsurunun gelişimi, kaynakların optimum kullanımı yoluyla ekonomik kalkınmada aktif rol oynadığını gömüştür. Dolayısıyla, GSMH'deki artış insani gelişmenin kanıtıdır ve bunlar arasındaki ilişki karşılıklıdır. (Moussaoui, 2015: 76).

2.2.2.3. Fiziksel Sermaye

Fiziksel sermaye şüphesiz üretimin temel belirleyicilerinden birini oluşturmaktadır. Çünkü mevcut fiziksel sermaye daha fazla mal ve hizmet üretiminin en önemli unsurunu ifade etmektedir. Kişi başına düşen sermaye miktarındaki artış aynı zamanda her bir çalışanın ortalama verimliliğinin de artmasına neden olmaktadır.

Sermayenin azalan marjinal getirisinden dolayı, artan fiziksel sermaye bir ülkenin uzun dönem ekonomik büyümesini gerçekleştirebilmek için tek başına yeterli olmamakla birlikte, optimal fiziksel sermaye miktarı ile birlikte üretimin en üst

düzeve ulaşmasına imkan sağlamaktadır. Kuşkusuz bunun için, diğer üretim faktörleriyle en uygun bileşimin sağlanması gerekmektedir (Ertay, 2014: 61).

Neoklasik büyüme teorisine göre, tüm ülkeler iki aşamalı büyüme sürecini yaşamaktadırlar. Birinci aşamada, büyümenin temel ögesi fiziksel sermaye stokunda meydana gelecek artışlardır. Fiziksel sermaye stoku, üretim sürecinde uzun yıllar kullanılabilen makine, teçhizat, bina gibi öğelerden oluşmaktadır. Ekonomik büyüme gibi makro düzeyde düşünüldüğünde fiziksel sermaye stokunun içine karayolu, demiryolu ve havayoluna yapılan yatırımlar, elektrik üretimi için kurulan barajlar gibi altyapı yatırımları da dâhil edilmektedir. Fiziksel sermaye stoku içinde yer alan sermaye malları fiziksel yönden birbirine benzemese de sermaye mallarının ortak yanı; her birinin, üretim sürecinde emek faktörünü verimli kılmak amacıyla kullanılmasıdır. Bu nedenle fiziksel sermaye stoku olmaksızın bir üretim faaliyetinden dolayısıyla ekonomik büyümeden bahsedilemez. (Songur , 2017: 202).

2.2.2.4. Ticari Açıklık

Milli gelirin dış ticaret oranına beşir ticaret açıklık, ekonomik büyüme ve dışa açıklık arasında güçlü ve pozitif bir ilişki olduğunu çalışmalar ve araştırmalar kanıtlamıştır. Çeşitli ekonomik yönleri bazılarının üzerindeki etkisi aracılığıyla, ihracatın genişlemesi mal ve hizmet ihracatında uzmanlık etmesini sağlamaya katkıda bulunma üstünlüğe sahip olduğu, mevcut ekonomik kaynakların daha iyi dağıtılmasına, üretim faktörlerinin verimliliğinin artmasına ve ekonomik büyümenin artmasına neden oldu.

İhracat genişleme politikası, birçok ülkenin ödemeler dengesi, ticaret dengesi ve döviz hesaplamaması gibi diğer ilgili zorlukların üstesinden gelmeye yardımcı olmaktadır. İhracatın genişlemesi, aşağıdakilerle devletin üretken kapasitelerinin geliştirilmesine yardımcı olmaktadır:

- Mevcut üretim faktörleri arasındaki rekabeti canlandırmak.
- Devletin üretim sürecini geliştirmek için gerekli olan modern teknolojiyi edinmesini sağlamak.

-Devlete, temel hammadde ve temel malların ithalatı için gerekli döviz elde edilmesinde yardım sağlanacak ve bu işlem, yatırımın ve yerli üretimin artmasına ve ekonomik büyüme oranlarının artmasına yol açmaktadır.

-Yerli üreticiler ile yabancı üreticiler arasındaki rekabetin artmasına katkıda bulunduğundan dolayı, ulusal keşiflerin artmasına, çeşitli ekonomik sektörlerinin verimliliğinin artmasına ve ekonomik büyüme oranlarının artırılmasına sebep olmaktadır.

Yerli üreticiler ve yabancı üreticiler arasındaki rekabeti arttırmak, çeşitli ekonomik sektörlerde artan ulusal keşiflere ve üretkenliğe yol açarak, ekonomik büyüme oranlarını ve ihracat politikalarını genişletmektedir. Devletin göreceli avantajlarından yararlanmaya çalışan yabancı yatırımları cezbeden cazip bir ortam yaratılmasına öncülük eden, devletin üretken kapasitelerini geliştirmeye ve devlete sağlanan ekonomik tasarrufları artırmaya ve böylece devletin ekonomik büyümesini desteklemeye yol açmaktadır (Al sherif ve Slatni, 2015: 78).

2.2.2.5. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

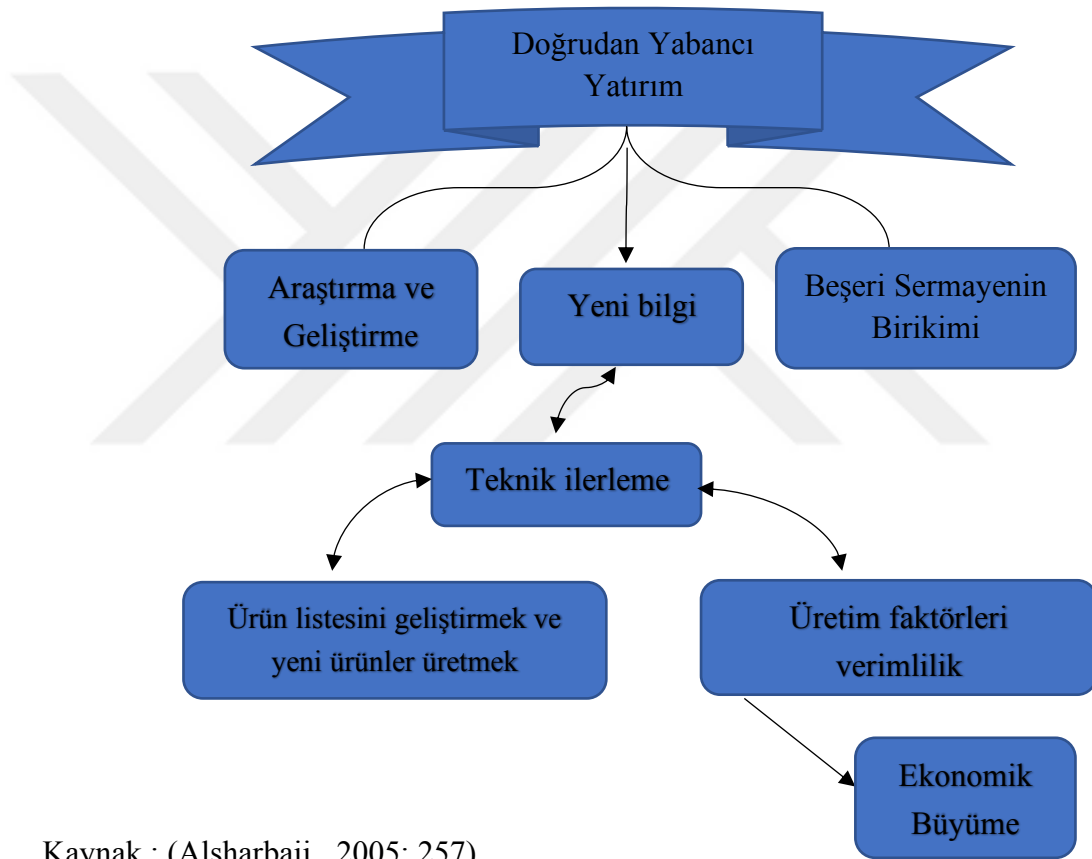
Doğrudan yabancı yatırımlar, yabancı sermayenin doğrudan yurt dışına yatırılması ve sanayi, finansman, tarım veya hizmet birimlerin şeklinde çalışmasıdır. Bu yatırımların ana nedeni kardır. Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) doğrudan yabancı yatırımları, bir ülkedeki projelere yapılan yatırımları başka bir ülkenin sakinleri tarafından kontrol edilmesi olarak tanımaktadırlar. Uluslararası Para Fonu, Yabancı yatırımcıların payı sermayenin% 50'sini aşması ve hisselerin% 25 veya daha fazlası bir kişinin, grubun ya da örgütün elinde olması gerektiğini belirtmiştir ve bu şekilde projenin politikaları ve kararları üzerinde etkili kontrolleri bulunacaktır.

Modern ekonomik eğilimlerin en önemli tezahürlerinden DYY dünya ekonomileri açılması ve artan uluslararası değişimi sermaye, emek ve teknoloji hareketinin genişlemesi nedeniyle doğrudan yabancı yatırımcı ve ekonomik büyüme kurumlarının yaratılmasına yardımcı olacak bir jeneratör ve yaratıcı üretim olarak daha sonra mal ve hizmetlerin sağlanması ile ilişkilidir(Fadil, 2004 :67).

Doğrudan yabancı yatırım konusuna ve bunun çeşitli etkilerine özellikle gelişmiş ve geri kalmış ülkelerin ekonomik büyümesi üzerindeki etkisine dikkat

edilmiştir. Doğrudan yabancı yatırımın ev sahibi ülkelerde ekonomik büyüme üzerindeki pozitif etkisi, bu ülkelerde emek ve sermaye verimliliğinin artırılmasıyla gerçekleşmektedir. Doğrudan yabancı yatırımlar ev sahibi ülkelere teknoloji ve yeni bilgiler aktarırken, bu ülkelerde rekabet yaratır. Buna sonuç olarak, ulusal şirketler araştırma ve geliştirme faaliyetlerini artırır ve yeni bilgi hacmini artmaktadır. Bu, mevcut ürünlerin kalitesinin artması, yeni ürünlerin üretimi, üretim faktörlerinin verimliliğinin artması ve daha yüksek ekonomik büyüme oranları ile sonuçlanır. (Alşharbaji , 2005: 257).

Şekil 2.2. Doğrudan Yabancı Yatırımın Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi

Kaynak : (Alşharbaji , 2005: 257)

Makroekonomik analizi, ekonomik büyümesi doğrudan yabancı yatırım ile ilişkilendirmektedir aynı zamanda doğrudan yabancı yatırım, GSYİH'nın bir parçası olan toplam yatırımın bir parçası olarak kabul edilmektedir. Böylece doğrudan yabancı yatırımlardaki artış, toplam yatırımın artmasına ve ardından GSYİH ve ekonomik büyüme oranının artmasına neden olmaktadır. Doğrudan yabancı yatırım kalkınma ve ekonomik büyümesine bir finansman kaynağını olarak görüldüğünden ve yerel kaynaklarda boşluk ve eksiklik bulunduğundan dolayı finans gelişimi için

yabancı sermayeye ihtiyaç duymasını objektif olarak bulunmaktadır. Bu boşluk, belirli ekonomik, sosyal ve politik koşullar altında elde edilen yurtiçi tasarruf oranları ile gerekli ekonomik büyümesinin oranını elde etmek için gereken yatırım oranları arasındaki dengesizlikten kaynaklanmaktadır. (Attia: 2000:12).

2.3. EKONOMİK BÜYÜME TEORİLERİ

Ekonomik büyüme, ekonomik düşüncede büyük ilgi gördü, ekonomik büyümenin yorumlanmasında pek çok farklı teori ortaya çıkmıştır. Buna göre, klasik büyüme, Keynesyen teorisi, neoklasik teori ve içsel büyüme gibi ekonomik büyüme ile ilgilenen zamansal büyüme sıralamasına göre geleneksel teorilere değineceğiz.:

2.3.1. Klasik Büyüme Teorisi

Adam Smith, David Ricardo, Robert Maltos ve diğer klasikler, politik ekonominin kurucuları olarak kabul edilmektedir. Klasikler ekonomik büyümeyi "kapitalist birikimin ürünü" olarak nitelendirdiler(Üstünel , 1983 : 216) ve özgür kapitalizmin, kalkınma fikrinin dayandığı en önemli temel olarak görmüşler. klasikler, işbölümü ilkesini üretim artmaya, ekonomik büyümeye ve gelişmeye katkıda bulunduğundan dolayı benimsemiştir. En önemli klasiklerin fikirlerini şu şekilde ele alacağız:

2. 3. 1. 1. Adam Smith

Adam Smith, iş bölümünü aşağıdaki nedenlerden dolayı ekonomik büyümesinin temeli olarak görüyor:

- iş bölümü, üretim faktörlerinin marjinal verimliliğini azaltmaktadır.
- üretim sürecinde pozitif bir faktör olan iş bölümü, yönetim ve organizasyonların şekillerinden biridir.

Adam Smith, üretimde fazla olarak kabul edilen üretken sermaye birikiminin, yeni yatırımların hacmini artırdığından dolayı ekonomik büyümesi sürecini kümülatif olarak görmüştür ve ekonomik ilerlemesinin sınırının, gelecekte yatırılacak tasarruf fazlası olduğuna inanmıştır. Bu nedenle, yatırımın artmasına katkıda bulunan önemli miktarda tasarruf sağlaması için tüketimin rasyonalizasyonunu teşvik eder.

Adam Smith'e göre iş, değer tek kriteridir. Ayrıca üretim süreci üç ana faktöre dayanmaktadır: toprak, emek, sermayedir. Öyle ki üretim fonksiyonunun aşağıdaki belirttiği gibi gösterilmektedir: (Albatran: 2013:61) ;

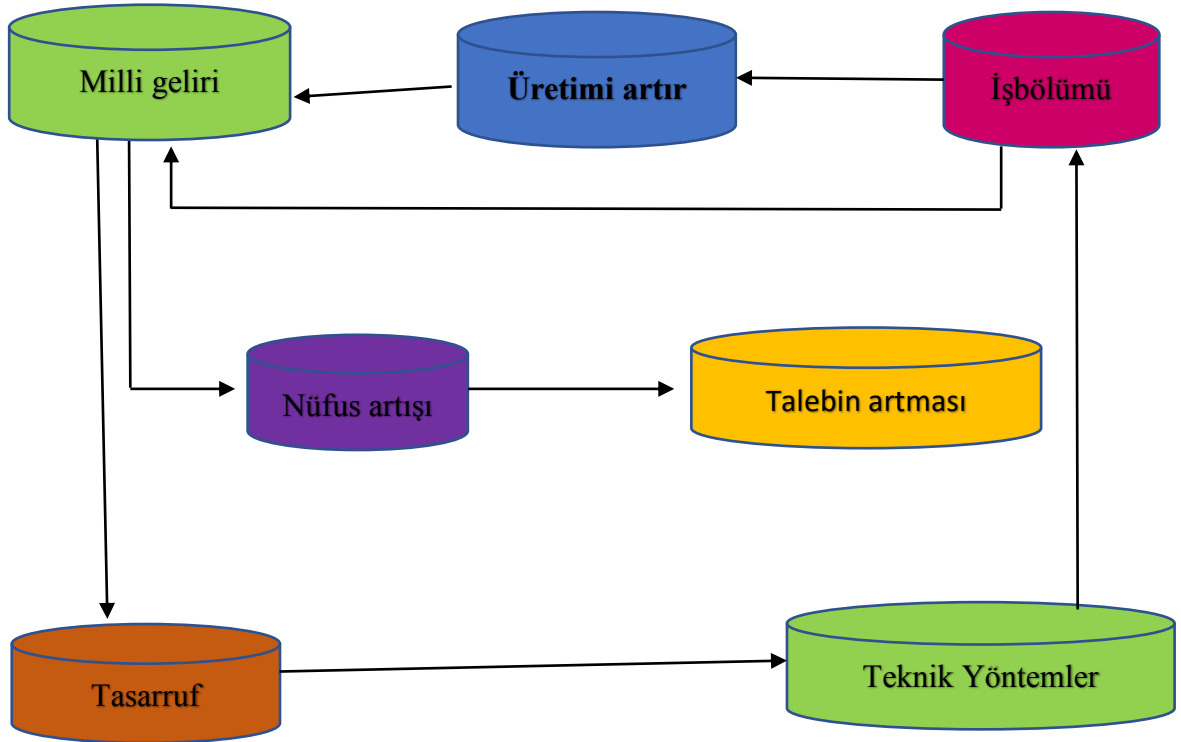
$$Y = f(L, K, N)$$

Nerede:

T: Toprak K: Sermaye L: Emek Y: Çıktı

Fonksiyona bakıldığında çıktı miktar, emek, sermaye ve toprak girdileriyle ilişkilidir. Aynı zamanda çıktıdaki artış nüfustaki artıştan, yatırımlar ve toprak miktarındaki artıştan da etkilenir ve bütün bunlar sonuçta verimliliğin artmasını sağlayacaktır. Adam Smith'e göre sermaye sabit ve değişir olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Gayri safi hâsıladan sabit ve değişir sermayenin aşınma eskime pay çıkarıldığında net hasılaya varılır ve net hasıladan yapılan tasarruflar sermayeyi oluşturur. Hâsılayı yaratan sadece toprak değildir; emek ve yine emeğin yaradığı sermaye üretimde en önemli role sahiptir. (Kıraçlar, 2005 :117).

Şekil 2.3. Adam Smith'in Ekonomik Büyüme Algıları (Al-najafi, 1988: 12)

2.3.1.2. David Ricardo

David Ricardo'nun büyüme modeli, azalan verimler fonksiyonel gelir dağılımı, gelirin ücret (işçiler), rant (toprak sahipleri) ve kâr (kapitalistler) biçimindeki ayırım üzerine kurulmuştur. Ricardo'ya göre emeğin piyasa fiyatı ve doğal fiyatı olmak üzere iki ayrı fiyatı vardır. Buradan yola çıkarak piyasa ücret haddi, işçiye ödenen para miktarıdır ve emek arz ve talebi tarafından belirlenmektedir. Buna karşılık doğal ücret addı, işçilerin çoğalıp azalmadan nesillerini koruma ve devam ettirmelerini sağlayan ücret haddidir. (Ünsal, 2016: 60-64) . David Ricardo, tarım sektörünün nüfusun geçim kaynaklarını sağlayan sektör olduğundan bu sektör en önemli ekonomik faaliyetlerinden biri ve arazinin herhangi bir ekonomik büyümesinin temeli olduğunu düşünmüştür. Ricardo daha sonra tarım sektöründe verimin düşmesinin ilkesine dikkat edip insan verimindeki düşüşü telafi edebileceğini vurgulamıştır. Bu açıdan modern tekniklerin üretim sürecinde kullanımı hakkında düşünmeye başlamış ve modern buluşlar sayesinde verimin düşmesinin ilkesi kaldırılabilirliğine inanmıştır. Fakat bu prensibi gerçekleştirme konusunda, endüstriyel alanda, tarım alanında olduğundan daha iyimserdi. Ricardo'ya göre, toplum üç katmandan oluşur:

- 1- Kapitalistler, ulusal ekonomilerde ve genel olarak ekonomik büyümesinde emel rol oynamaktadır ve üretim sürecini atölyelerinde gerçekleştirilmektedir. Kapitalizm iki önemli sürece katkıda bulunur:
 - Mümkün olan en yüksek karı elde etme için en iyi üretken yöntemlerin sürekli araştırılması.
 - Bu karları, sermayenin genişlemesine yol açan yeni projelerde kullanılmasıdır.
- 2- İşçiler, onlara makine, malzeme ve üretim yapmaları için gereken her şeyi sağlayan kapitalistlerden daha az önemlidir.
- 3- Feodalistler, toprağın sahipleridir. Tarımsal işlerin temel unsuru olan araziye sundukları için özellikle tarım alanında çok önemlidirler.

Bununla birlikte, Ricardo ulusal geliri üç bölüme ayırır: Kapitalistlerin kazancı, işçiler ücretleri ve feodalistler geliridir. (Kurz ve Salvadori, 2014 :9-12). Kârlar bu gelirlerin en büyüğü olduğu için kapitalist, bu kârların üretim alanlarda yeniden kullanımıyla üretken süreç ve toplum için en büyük çalışmayı sağlar. Ek

olarak, karlarda artış sermaye oluşumunun artmasına ve yatırım artmasına sebep olduğundan dolayı kapitalistler artan karlara odaklanırlar. Uluslararası ticaret ise , ekonomik alanda, özellikle her ülkenin nispeten daha düşük maliyetlerle üretilebilecek mal ve malzemelerin üretiminde uzmanlaşmış olduğu uluslararası iş bölümünde, çok önemlidir. Devlet için Ricardo, devletin ekonomik faaliyete müdahale etmemesi gerektiğine ve kapitalistlerin ekonomik kalkınmanın dayanağı olduğuna inanıyor, bu nedenle Ricardo, devletin ekonomik faaliyeti engelleyen ve ekonomik kalkınma fırsatını kaybeden vergiler koymaması gerektiğine inanmaktadır. (Shahinaz, 2015:56) .

2. 3. 1. 3. Robert Malthus

Malthus'un fikiri, büyüme modelinin temellerini nüfus ve hasıla-çıkıtı büyüme hızları arasındaki uyumsuzluk üzerine kurmuştur. Malthus'a göre insanın biyolojik üreme kapasitesi, geometrik bir artışa insanın nüfusunu besleyen gıda maddelerinin üretimi, yani aritmetik bir artışa imkan vermektedir ve nüfus (N) kontrol edilmediği sürece geometrik hızla . Buna karşılık çıktı-reel hasıla (Y) aritmetik hızla doğrusal kontrol artmaktadır. Malthus, daha fazla arazinin üretime sokulabilmesinin ancak giderek artan maliyetlerle mümkün olabileceğini ve bu nedenle iktisadi hayatın doğasında azalan verimler kanunun yürürlükte olduğunu ileri sürmüştür. Malthus'a göre, bir ekonomide reel hasıla-çıkıtı (Y), toprak ve işgücüne kullanılarak üretilir (Toru, 2017:13).

Malthus'un Genel Analizi olarak bir nüfusun büyüklüğünü kontrol etmek bir yandan da modern araçların ortaya çıkması küresel düzeyde elde değildir; çünkü gıda üretimi yüksek oranlarda artmıştır. Kötümser bakış hakim durumun yaklaşan Malthus'un analizler ve sonuçlar tarımda teknolojik ilerlemelere bağlı olarak nüfus artış oranlarından beklenen Malthus, geri dönüşlerdeki düşüşü dengelemiştir (Meloud, 2014:19).

2.3.2 Keynesyen Büyüme Teorisi

1929 küresel ekonomik durgunluğunun ardından, Keynes'in fikirleri temel olarak gelişmiş ülkelerdeki ekonomik durumu analiz etmekle ilgiliydi: Keynes, makro analiz açısından ekonomik büyümeyi ele aldı ve analizini aşağıdaki makroekonomik değişkenler üzerine odakladı: işgücü, faiz oranı, para arzı ve yatırım

oranı. Keynes her zaman analizinde kısa vadede tam istihdam fikrini üstlenir ve tasarruf etmeyi ve ardından amortismanı gelirin bir fonksiyonu olarak görmüştür. Ancak Neo-klasikçiler tasarrufu, ilk önce faiz oranlarının bir fonksiyonu ikinci sırada gelir fonksiyonu olarak görmüşler çünkü faiz oranları düştüğünde, yatırımın genişlemesi artacak ve ardından ülke ekonomisinde gelir ve istihdam düzeyi artacaktır. Diğer taraftan klasik teori ve Say yasasını eleştiren Keynes, talep düzeyinin sadece tam kullanımda değil, her kullanım düzeyinde (istihdam) ve gelirle olabileceğine inanmaktadır. Sorun şu ki, kapitalist sistemin sorunu, mal ve hizmet tedariki değil, aynı zamanda tüketim ve birikim üzerinde harcanan ulusal ya da milli gelirin bir parçası olarak tanımlanan etkin talep ve bu soruna yol açan eksiklikler ya da zayıflıkların dengeli bir gelir seviyesidir. Keynes'e göre, piyasaya hakim olan faiz oranına bağlı olarak yatırım talebiyle belirlenir ve iktisadi faaliyette devletin müdahaleye ihtiyaç duyması çağrısında bulunur.

Keynes'e göre gelir düzeyi denge düzeyi, piyasadaki faiz oranına bağlı olan yatırım talebiyle belirlenirken, aynı zamanda devletin ekonomik faaliyete müdahale etmesi için çağrıda bulundu, çünkü klasiklerin söylediğine aykırı olarak tam operasyona yaklaşıyor. Bu tam işlem otomatik olarak gerçekleşir, Ve talep toplamı alanında yatırım etkileri üzerinde duruldu, bu) yatırım sonucu veya ulusal ekonomide artan üretim kapasitesi ortaya geçmesine fazla maruz kalmamış. (Agamieh ve Nasif , 2007:102-104). Keynesyen teoriyi izleyen en önemli ekonomik büyüme modeli (Harrod - Domar) modelidir.

2. 3. 2. 1 Harrod - Domar Büyüme Teorisi

Harrod-Domar modeli, Keynesyen denge analizlerinin bir uzantısı olarak kabul edilmektedir. Gelişmiş ülkelerin deneyimlerine dayanarak bu ülkelerin istikrarlı bir şekilde büyümesi için gereksinimleri incelemektedir.

1940'lı yıllarda geliştirilen Harrod-Domar modeli, en kolay ve yaygın kullanılan modellerden biridir. Bu model, yatırımları herhangi bir ulusal ekonomisine bir zorunluluk olarak kabul etmektedir. Ayrıca, ekonomik büyümesinin sermayesini sağladığından, yatırımın arttırılmasında tasarrufun önemini göstermektedir. Harrod - Domar Büyüme modeli, şu şekilde formüle edilebilir: (Toru , 2017 :14) :

$$dY = 1/K \cdot I$$

dY = reel gelirdeki artış hızı (büyüme hızı)

K = sermaye / hasıla katsayısı

I =GSMH'den yatırıma payı ifade etmektedir .

Buna göre Harrod Domar modeli ekonomik büyümede artış sağlamak hem tasarrufta hem de yatırımda artış sağlamak gerektiğini gösteriyor. Bu son ilişki, Harrod-Domar ekonomik büyüme modelinin temel ilişkisidir temelleri fabrika ve teçhizata yapılan yatırımın yarattığı sermayenin, ekonomik büyümenin temel belirleyicisi olduğu ve olası yatırımların yapılandırılabilceği kişi ve şirketlerin tasarrufuna dayanmaktadır. Harrod, üç tür büyüme oranıyla (fili büyüme oranı, istenen büyüme hızı, doğal büyüme) olmak suretiyle ekonomik büyümeyi ele almaktadır. Bu model bir dizi hipotezden başlıyor (Nasif vd.:2003:147)

- Ekonominin kapalı olduğu varsayılmaktadır.
- Tam istihdamda belirli bir çıktı seviyesi.
- Otomatik ve acil hüküm ve kararları olan bir ekonomik sistemi.
- Tüm gelir, tasarruf ve yatırım kavramları sabittir.
- Ortalama tasarrufların, tasarrufların marjinal eğimine eşit olduğu varsayılmaktadır.
- Tasarruf ilişkisinin ve sermayenin marjinal eğiliminin sabit olduğu varsayılmaktadır.
- Genel fiyat seviyesi sabittir .

2. 3. 3. Neo - Klasik Büyüme Teorisi

Yeni klasik okulun mantığı modern ekonomiye, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra egemen oldu ve büyüme ve kapitalist birikim sorunu hükümetlerin ve ekonomistlerin endişesi haline geldi. Bu okulun düşünürlerinin araştırması Keynesyen okul fikirlerine karşı çıktı ve aşağıdakilerle temsil edilmiştir (Agamia ve Elleithy, 2004:77-82).

- Neo-klasikistlerin çoğu durgunluk veya durgunluk halinin üstünlüğü fikrini kabul etmeyi reddettiler ve iyimserliklerini iki faktöre dayandırdılar: teknolojik ilerleme ve yatırım talebinin esnekliği.

- Teknolojik gelişmeler ve kaynak bilgisi sermaye oluşumunu artırır ve teknolojik ilerleme de ulusal gelirlerin büyümesi için cesaret vericidir, çünkü üretim ekipmanlarındaki iyileşme, üreticilerin üretimi artırmaya teşvik eder.
- Ekonomideki tam rekabetin tam egemenliği vardır ve fiyatlardaki değişim (esneklik), yatırımcıların üretim yöntemindeki değişiklikler sayesinde bu değişimlere tepki vermesini sağlar.
- Üretim elemanlarının sürekli karıştırıldığını gören Kinzin (Harrod - Douma) 'dan farklı olarak üretim, iş ve sermaye unsurları arasındaki ikame olasılığını görmek .
- Sermaye oluşumu sürecinde özellikle belirli zaman koşullarında sermaye ve emek arasındaki ikame imkanı ile, büyüme için önemlidir.
- Ekonominin bir metaya dayandığını ve tüketimin, üretimin amacı olduğunu ve tersini değil.
- Teknolojik gelişme ve nüfus artış hızında dış etkenler sağlayarak uzun vadede ekonomik büyüme devam edebilir.
- Neo klasik okul öncüleri ekonomik büyümenin matematiksel modeller ve en önemlisi modelin bir grup oluşturmak için başardı (Solow- Swan).

2.3.3.1. Solow –Swan Büyüme Modeli

Bu model, neoklasik bir üretim fonksiyonu temel alınarak oluşturulmuştur. Bu üretim fonksiyonunun temel özellikleri, getirinin ölçeğe göre sabit olması, girdilerin azalan getiriye sahip olması ve girdiler arasında belli bir pozitif değerde ikame esnekliğinin varsayılmasıdır. Teknolojik gelişmenin dışsal olduğu varsayımıyla fonksiyon aşağıdaki biçimi almaktadır:

$$Y = F(K,L) \quad (1)$$

Burada K, sermaye girdisi, L işgücü girdisi, Y üretimdir. Bir üretim fonksiyonu eğer neo-klasik türdeyse, aşağıdaki üç özelliğe sahip olmaktadır:

i. Bütün $K > 0$ ve $L > 0$ durumunda, $F(.)$, her input için pozitif ve azalan marjinal getiriye sergiler:

$$F'_K > 0 \quad F''_K < 0 \quad (2a)$$

$$F'_L > 0 \quad F''_L < 0$$

ii. $F(\cdot)$, homojen bir fonksiyondur, bu nedenle ölçeğe göre sabit getiriye sahiptir:

$$F(\lambda K, \lambda L) = \lambda F(K, L) \text{ bütün } \lambda > 0 \text{ için.} \quad (2b)$$

iii. Sermayenin ya da işgücünün marjinal getirisi sermaye ya da işgücü sıfıra yönelirken sonsuza, sermaye ve işgücü sonsuza yönelirken sıfıra yaklaşır:

$$\lim_{K \rightarrow 0} (F_K) = \lim_{L \rightarrow 0} (F_L) = \infty \quad (2c)$$

$$\lim_{K \rightarrow \infty} (F_K) = \lim_{L \rightarrow \infty} (F_L) = 0$$

Söz konusu bu son özellik Inada'ya (1963) gönderme yapılarak "Inada koşulları" diye adlandırılmaktadır. Ölçeğe göre sabit getiri koşulu aracılığıyla üretim fonksiyonu şu biçimde yazılabilir:

$$Y = F(K, L) = L F(K/L, 1) = L f(k) \quad (3)$$

$f(k) \equiv F(k, 1)$, sermaye/işgücü oranıdır, $y \equiv Y/L$, kişi başına çıktı olduğunda, $f(k)$ fonksiyonu $F(k, 1)$ olarak tanımlanabildiği için, sonuçta üretim fonksiyonu, işgücü başına düşen sermaye miktarındaki değişmelerin işgücü başına çıktıyı belirlediği intensif bir biçime dönüşür:

$$Y = L f(k) \quad (4)$$

$Y = L f(k)$ dır. Bu fonksiyonun K 'ya ve L 'ye göre kısmi türevleri alındığında girdilerin marjinal getirilerinin (k) cinsinden eşitleri şunlar olmaktadır:

$$Y'_k = f'(k)$$

(5)

$$Y' L = [f(k) - k f'(k)]$$

Inada koşulları burada da geçerli olup $\lim_{k \rightarrow 0} [f'(k) = \infty$ ve

$$\lim_{k \rightarrow \infty} f'(k) = 0$$
 sağlanmaktadır.

Yukarda aktarılan neoklasik üretim fonksiyonu özellikleri her iki girdinin de üretim için gerekli olduğuna işaret etmektedir: $F(0,L) = F(K,0) = f(0) = 0$

Solow - Swan modeli, yukarda özellikleri aktarılan üretim fonksiyonuna ilişkin iki varsayım daha eklenerek oluşturulmuştur. Bu varsayımlardan birincisi ve en önemlisi tasarruf oranının dışsal olarak alınan sabit bir oran olmasıdır. Bu varsayımların ikincisi ise işgücünün sabit dışsal ve üstsel bir hızla arttığıdır. (Altan , 2006 : 7-10).

2. 3. 4. İçsel Büyüme Teorisi

Yeni büyüme teorisi, farklı ülkeler arasındaki büyüme oranlarındaki farklılıkları ve elde edilen büyümenin büyüklüğünü açıklamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, yeni büyüme teorisi, dış tasarrufların insan sermayesinin oluşumu ile ilişkili olduğunu ve sermayenin marjinal ürününün düşmesini engellediğini varsaymaktadır. Araştırma ve gelişimin yanı sıra eğitimin de marjinal sermaye verimliliğinin düşmesini önlediğini ve farklı ülkelerin ekonomilerinin performansları arasında gerçek bir fark yaratacağını tespit edersek, yeni teorinin konumu güçlendirilir. İçsel büyüme teorisi, neo-klasik teorideki benzer birkaç büyüme kaynağı olduğunu görmektedir. Emek için bu teori, işgücünün üretimi artırma becerisini, eğitim, araştırma ve geliştirme yoluyla insan kaynağına yatırım ile ilişkilendirir ve böylece, aynı sermayenin varlığına ek olarak insan sermayesine yatırım yaparak, verimde düşüş sorunu aşılar. Aynı zamanda, neoklasik azalan marjinal getiri teorisinin yatırım sermayesi üzerindeki varsayımlarını ortadan kaldırdı ve toplam üretimde artan hacim gelirlerine izin verildi. Kamu ve özel sektörün beşeri sermayeye yaptığı yatırımın, verimlilik artışlarında ve dış tasarruflarda bir artışa yol açtığını varsayarsak iç büyüme teorisi, neden hacim artışında bir artış olduğunu ve ülkeler arasındaki uzun vadeli ekonomik büyüme modellerinde bir değişiklik olduğunu açıklamaya çalışmaktadır. (Aghion ve Howth: 1992:23) . Bu modellerin en önemlileri, (paul romer)modelidir.

2.3.4.1. Paul Romer Büyüme Modeli

Ar-Ge tabanlı büyüme modelinin kurucusu kabul edilen Romer, 1986'da içsel büyüme modellerinin başlangıcı olarak görülen "Artan Getiriler ve Uzun Dönem Büyüme" (Increasing Returns and Long-Run Growth) adlı çalışmasıyla iktisadi büyümeye farklı bir renk katmıştır. (Erdoğın ve Canbay , 2016 :38). Romer teknolojik gelişmede iki duruma dikkat çekmiştir. Bunların birincisi, verimliliği artırıcı ve iktisadi büyümeyi destekleyici özelliği ile ekonomik yönü, ikincisi de ortaya çıkartıldığı kaynak yönü ile teknolojik ilerlemenin devletin ya da üretim biriminin ekonomik karar verici mekanizmaları vasıtasıyla sağlandığıdır. Romer'e göre sürdürülebilir bir büyüme Ar-Ge birimlerindeki beşeri sermaye birikimi ile gerçekleşebilecektir. Romer'e göre teknoloji rekabete konu olmayan ve kısmen kullanımı kısıtlanabilen bir maldır. Firmalar, geliştirdikleri teknolojilerin verdiği güç sayesinde tam rekabet koşullarında fiyat alıcı zayıf firma konumundan tekeli rekabet piyasasında kısmen teknolojik tekel gücüne sahip olan firmalara dönüşerek faaliyette bulunmaktadır. (Romer,1990: 71-79).

Romer'in modelinin üretim fonksiyonunda emek(L) , sermaye (K), teknoloji (A) ve beşeri sermaye (H) olmak üzere dört temel girai bulunmaktadır. Ayrıca araştırma sektörü, ara mallar sektörü ve nihai mallar sektörü olmak üzere üç temel sektör bulunmaktadır. (Kıraçlar, 2005:45).

2.4. KÖRFEZ ÜLKELERİNDE YÜKSEK KALKINMA VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

2.4.1. Finansal Gelişim

Finansal gelişmesi ve ekonomik büyümesinin arasındaki ilişki, uzun zamandır tartışılan ve önemli ekonomik konulardan biridir. Ekonomistler arasında ekonomik büyümesinin finansal kalkınmaya neden olup olmadığı veya bunun tersi olup olmadığı konusunda da anlaşmazlık vardır. Daha önce yapılan birçok çalışma, ekonomik büyümesinin, kişi başına düşen gelirdeki büyümenin finansal araçlarda büyümeye yol açtığı için finansal gelişmeye yol açtığını doğrulamıştır. Diğer çalışmalar ise, finansal araçların gelişiminin sermaye birikiminin oranını hızlandırabileceğini ve böylece ekonomiyi büyütebileceğini doğrularken, finansal gelişmenin ekonomik büyümesine yol açtığını doğrulamıştır. Ekonomik büyümesi ve

finansal gelişme arasındaki ilişkiye olan ilgi, Schumbeter'in 1912'de yazdıklarına dayanmaktadır ve Schumbeter yazdıklarında ekonomik büyümesini teşvik etmek için bankaların finansman sağlamadaki önemini vurgulamıştır. Öte yandan 1973 yılında Mckinnon, paranın sermayeye alternatif olduğunu kabul etmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki bulunan hükümetlerin bankacılık sistemine getirdiği kısıtlamalar, yatırımların kısıtlanmasına, ekonomik büyümesinin azalmasına, enflasyona ve fiyat dengesizliğine sebep olduğunu söylemiştir.

Finansal sektör, farklı sektörlerin fazlasının toplandığı ve çeşitli yatırım alanlarına dağıtıldığı kanaldır. Bu doğrudan finansal piyasa üzerinden veya dolaylı olarak bankacılık sistemi ve diğer mali finansal kurumlar aracılığıyla yapılır. Buda finansal hizmetleri ile bilinir. Zira finansal aracılık hizmetlerinin rolü, finansal sistemin etkinliği, fazla birimlerden açık birimlere para aktarma kabiliyeti ve finansal sistemin gerçek ekonomik birimlere ne ölçüde uyumlu olduğu ile güçlü bir şekilde ilişkilidir. Veya finansal varlıkları gerçek yatırımlara dönüştürme kabiliyetine bağlıdır. Kapital verimliliğine ya da finansal varlıkları reel yatırımlara dönüştürme yeteneğiyle arttırılan oranlarda ekonomistler, finansal sistemin gelişimi derecesinin ölçülmesi için dahil edilebilir saymışlardır. Finansal göstergeleri sayısını ve kalitesini belirleyen etkenlerin farklı olması, finansal gelişmeyi ölçmek için, her iki (1973 Mckinnon'u 1989, Goldstill) mali aracı büyüklüğü sayısı $[M2/ GDP]$ kullanılmıştır (Shahinaz, 2015:67-68).

2.4.1.1. Finansal Aracılık Hacmi

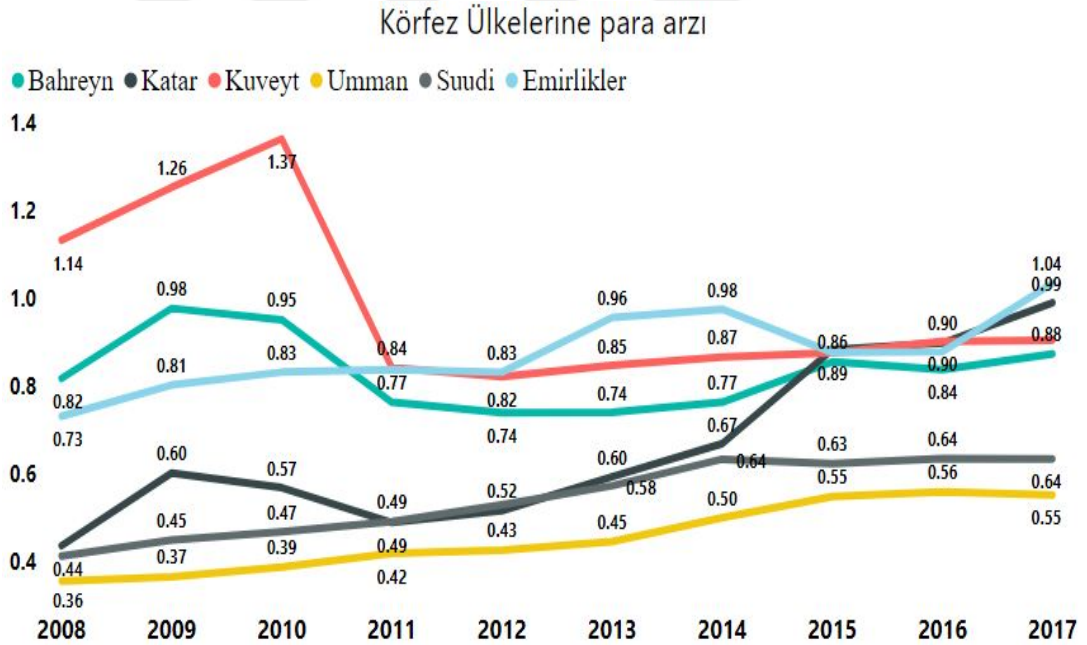
Para arzı: Ekonomide kullanılan toplam miktardır. Para arzı, ulusal ekonomide nakit kullanım derecesini ölçer ve bu ekonomideki finansal sektörün boyutunu göstermeye yardımcı olur ve böylece pazarın büyüklüğü ile finansal derinliğin seviyesini Zaman içindeki bu oranın artışı, özellikle tasarruf mevduatı olmak üzere çeşitli finansal varlıkların daha hızlı birikmesi anlamına gelir (Drebee 13: 2015) Şekil 2.4.'de, bu oranın artması, finansal aracılık hacminin gelişimini göstermektedir.

Tablo 2.1. Körfez Ülkelerini Mali Aracılık Hacminin Evrimi (%)

Yıl	SUU	BAE	BAH	KAT	KUV	UMM
2008	41.51	73.40	82.00	43.85	113.55	35.78
2009	45.12	80.52	98.00	60.42	125.60	36.78
2010	46.99	83.45	95.40	57.11	136.67	38.95
2011	49.32	84.03	76.60	49.13	84.44	42.09
2012	53.20	83.44	74.20	51.85	82.42	42.86
2013	57.51	95.92	74.30	59.59	85.00	44.77
2014	63.58	97.81	76.60	67.14	86.86	50.26
2015	62.57	87.95	85.80	88.56	87.87	55.06
2016	63.73	88.09	84.00	90.09	90.49	56.11
2017	63.61	103.69	87.60	99.29	90.73	55.39

Kaynak: Annual Reports of the Central Bank of the Gulf Cooperation Council for the Period 2008-2017 .

Şekil 2.4. Körfez Ülkelerine Para Arzı

Şekil 2.4'de, çalışma döneminde M2-GSYİH gelişimini göstermektedir ve Kuveyt ve Katar, bu endeks oranında düşüşe maruz kaldıktan sonra Körfez ülkelerinde yükseldi. Ancak bu orandaki artışa Körfez ülkelerinde olmasına rağmen, ancak bu artış Umman ve Suudi Arabistan'da sınırlıydı. Gelişmiş bir bankacılık sistemine sahip ülkelerin belirlediği bu göstergenin optimal oranı%60'ın üzerinde ise BAE ve Katar, %99'dan fazla olan M2 / GSYİH endeksinin en büyük yüzdesini kaydetmiştir ve bu yüzden finansal aracılık hacminin gelişimini bu iki ülkelerde

yansıtılır. Kuveyt ve Bahreyn de bu gösterge için yüksek oranlara sahipken, Umman'daki aracının küçük boyutlarını yansıtan Umman Devleti'ndeki M2 / GSYİH göstergesinin zayıflığına dikkat çekmektedir. Genel olarak, M2 / GSYH'deki artışı, finansal aracılık hacminin gelişimi ve dolayısıyla Körfez Ülkelerinin bankacılık sisteminin gelişimi yansıtmaktadır.

2.4.2. Körfez Ülkelerinde Makro İktisat

2008'deki küresel ekonomik kriz, Körfez ülkelerinde ekonomik büyümede keskin bir düşüşe yol açtı ve Körfez ülkelerinin ortalama ekonomik büyüme oranlarının 2006-2008 döneminde yaklaşık % 3,5'ten 2009'da % -1.4'e düşmüştür.

Sadece her ülkenin performansında, Katar, Umman ve Bahreyn'de sabit fiyatlarla GSYİH büyüme oranları, 2009'da Körfez Ülkelerinde en yüksek büyüme oranları olmuştur. Ayrıca sıvılaştırılmış gaz üretimi, altyapının geliştirilmesi ve gaz endüstrisinin üretim kapasitesinin geliştirilmesi amacıyla programların devam ettirilmesi sayesinde, Katar'ın 2009'da Arap ülkelerinde sabit fiyatlarla en yüksek GSYİH büyüme oranına ulaştığı belirtilmelidir. Diğer Körfez Ülkelerinin, ya Suudi Arabistan'daki gibi zayıf bir büyüme oranları ya da Kuveyt ve BAE'de olduğu gibi deflasyon oranlarını kaydetti.

Genel olarak, bazı KİK ülkelerinin ekonomik büyümesi, finansal kuruluşlar ve bu ülkelerdeki önemli yatırım şirketlerinin tarafından finanse edilen bir dizi projenin askıya alınması nedeniyle 2008 krizinden etkilenmiştir. Yatırım şirketleri, yurtdışındaki yatırım varlıklarının düşük değerlerinden ve dış taahhütlerinin yüksek değeri, yerel ve harici finansal piyasaların performansındaki performans düşürüldüğü, kredi büyümesi ve finansmanındaki düşüşe ek olarak, bu firmalarla ilgilenen bankaların bütçelerinin açığından dolayı olumsuz etkilenmiş ve bu da, bu ülkelerdeki sermaye ve emlak piyasalarının performansını olumsuz yönde etkilemiştir. Özellikle Kuveyt'te, yatırım şirketlerinin payının toplam kredi portföyünün% 11'ini aştığı durumlarda ve BAE'de, Dubai Emirliği'ndeki bir dizi şirketin performansı, uygulamadaki büyük projeleri finanse etmek için borçlanmaya olan bağımlılığı nedeniyle krizden olumsuz etkilenmiştir.

Küresel iyileşme ekonominin büyümesine, uluslararası piyasalarda petrol fiyatlarındaki artışa, KİK gelirlerinde ve ihracatındaki artışa ve yabancı yatırım ve

sermaye girişine katkıda bulunmuş. 2010 yılında Körfez ülkelerinde GSYİH'nın büyüme oranı sabit fiyatlarla 2009 yılında% 0,1'den 2010'da% 4,5'e yükselmiş ve bu şekilde değeri ve büyüme oranı pozitif yönde etkilenmiştir. Burada da Katar, Körfez ülkelerinin arasında en yüksek büyüme oranını korudu.

2011 yılında Körfez ülkelerinin ekonomik büyümesi, bölgedeki jeopolitik gelişmelerden ve bazı Arap ülkelerinin yaşadığı siyasi değişimlerden büyük ölçüde etkilenmiş ve bu yılda KİK ülkeleri ortalama büyüme oranını sabit fiyatlarla% 6,9 olarak kaydetmiştir. Katar da, Körfez ve Arap ülkeleri arasındaki sabit fiyatlarla en yüksek büyüme oranlarını kaydetti. Bahreyn'in büyüme hızları ise 2011'deki iç siyasi olayların nedeniyle gerilemiştir. 2012 yılında, petrol fiyatları yüksek kaldığından Körfez ülkelerinin ekonomik performansını iyileşmeye devam etmiş ve pozitif büyüme oranlarına ulaşmıştır. 2013 yılında ise , Körfez ülkelerindeki büyüme oranları, petrol üretiminde ve dünya petrol fiyatlarındaki düşüş ve bazı Arap ülkelerinde süren siyasi kargaşanın bir sonucu olarak düşmüştür.

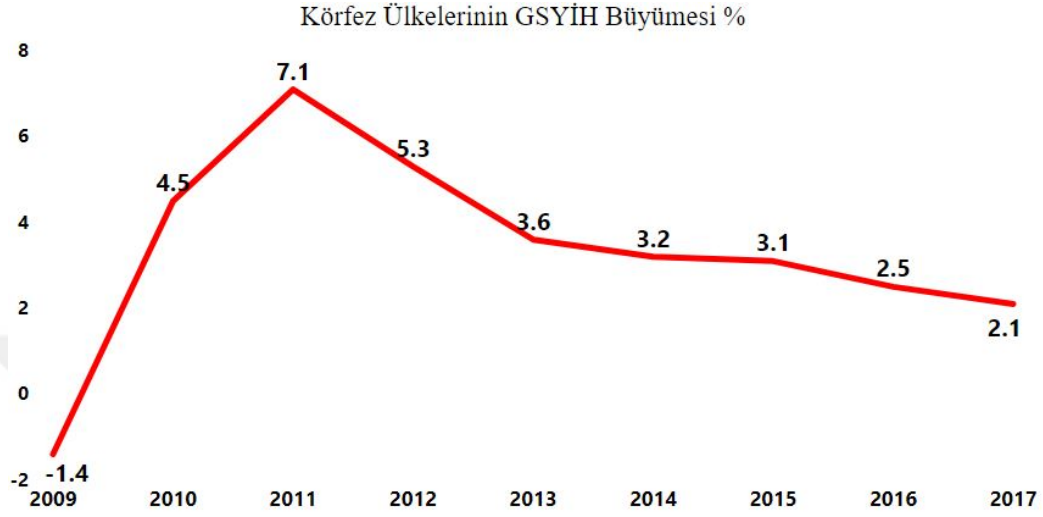
2014 yılının ortasında Körfez devletleri, petrol fiyatlarındaki ani düşüş ve bunun sonucunda gelirlerinin% 85'inden fazlasını petrol ihracatından elde eden Körfez devletlerinin bütçelerindeki bütçe açığı nedeniyle ekonomik ve finansal baskılarla karşı karşıya kaldılar

Bu ülkelerdeki ekonomik büyümesi, 2011 yılında en yüksek büyüme oranının% 7,1'e ulaşmasının ardından 2016 yılında% 2,5'e geriledi. 2017'de sabit fiyatlarla GSYİH'nin büyümesindeki yavaşlama, kamu harcamalarındaki düşüşün etkisiyle sabit fiyatlarla devam etti çünkü kamu harcamaları özellikle cari harcamalar üzerinde, özel sektör faaliyetlerinin devlet hizmetlerine ve projelerine bağımlılığı nedeniyle kısa vadede Körfez ekonomisindeki büyümenin en önemli belirleyicisidir. Ayrıca Körfez ülkelerinin OPEC anlaşması çerçevesinde gerçekleştirdiği petrol üretimindeki azalması ile GSYİH'nin büyüme oranı% 2,1'e düştü.

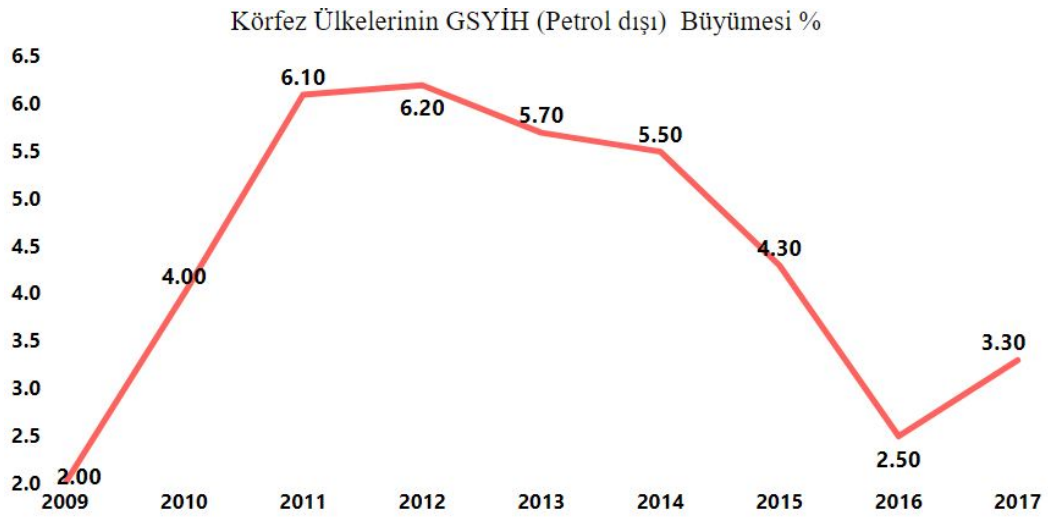
Petrol dışı büyüme de, Körfez hükümetlerinin kabul ettiği mali tasarruf politikaları neticesinde 2000-2013 döneminde% 7'den 2016'da% 1.9'a gerilerken, 2017'de% 2,7'ye yükselmeye başladı. Bundan sonra Harcamaların etkinliğini artırması, KDV uygulaması ve petrol dışı sektörlerde büyümeyi teşvik etmesi gibi hükümet bütçesi reform planlarının uygulanmasıyla, 2018'de sabit fiyatlarla GSYİH'nin büyümesinin% 3,2'ye, petrol dışı GSYİH'da ise% 4,6'ya çıkmıştır.

Şekil 2.5.'de Körfez Ülkelerinin makroekonomik büyümesini göstermektedir. Şekil 2.6 ve 2.7.'de , 2009-2017 döneminde körfez ülkelerinde petrol ve petrol dışı sektörlerin büyümesini göstermektedir.

Şekil 2.5. Körfez GSYİH Büyümesi

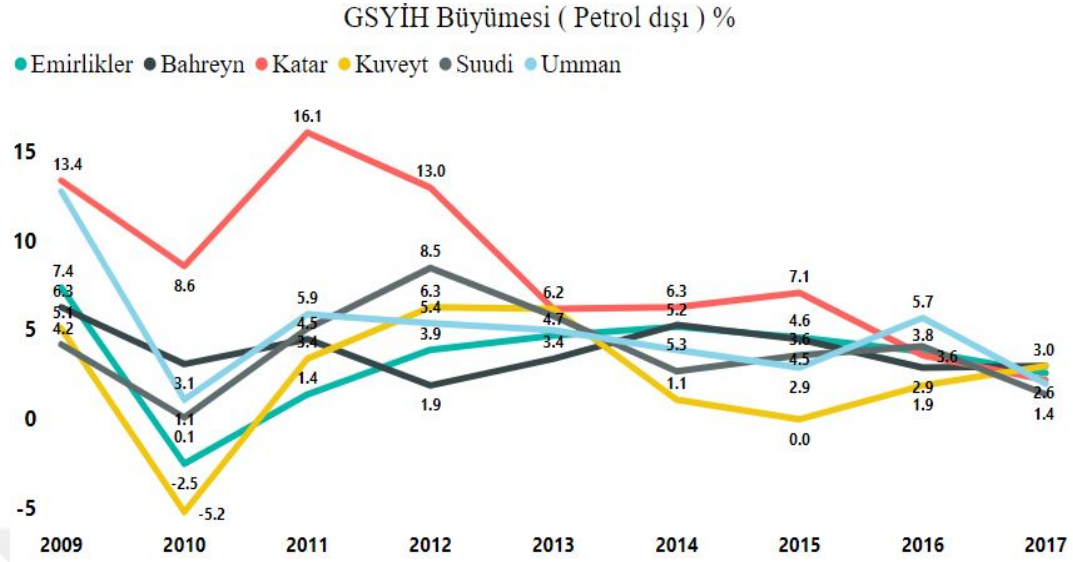

Şekil 2.6. Körfez GSYİH (Petrol Dışı) Büyümesi

Kaynak : Annual Economic Reports of the Gulf Cooperation Council for the Period 2008-2017

Şekil 2.7. Körfez Ülkelerinin GSYİH Büyümesi

Kaynak : Annual Economic Reports of the Gulf Cooperation Council for the Period 2008-2017

Şekil 2.7'de , Körfez ülkelerinin kamu maliyesi bilançosu, 2000-2013 döneminde GSYİH'nın% 10,8'ini aşan bir tutardan 2016 ve 2017'de sırasıyla% 12 ve% 6,5'lik bir açığa düşmüştür.

Mali açığın azalmasının sebepleri arasında:

- Enerji fiyatlarında reform yapmak ve mevcut harcamaları kontrol etmesine çalışma.
- Suudi Arabistan ve Bahreyn gibi bazı ülkelerin yurtdışındaki işçilere ücret getirmesi sonucu artan gelirdir.
- Dolaylı seçici vergilendirme

IMF, KİK'deki mali açığın 2022'ye kadar GSYİH'nın yaklaşık% 1'ine düşmeye devam edeceğini öngörmekle birlikte Körfez hükümetleri, enerji fiyatlarında daha fazla reform yapmayı ve 2018'de yüzde 5'lik bir KDV getirmeyi planlamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKA KREDİLERİ VE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ

3.1. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN EKONOMİK KALKINMADA ROLÜ

Dünyanın birçok ülkesinde yapılan çalışmalar ve deneyimler, finansal ve bankacılık sisteminin ekonomik kalkınmadaki rolünün önemini kanıtlamıştır. Finansal gelişme ve ekonomik gelişme arasındaki ilişkinin niteliği, bankacılık sisteminin, kredi projelerini vererek yatırım projelerinin finansmanı yoluyla ekonomik kalkınmayı finanse edebilmesi kabiliyetinde yatmaktadır ve sermaye oluşum sürecine katkıda bulunanlar, Schumpeter'e göre, Ekonomik Evrim Teorisi adlı kitabında, yeni bir satın alma gücü nihayet yeni bir gerçeklik üretme aracına yansımıştır ve bu satın alma gücü, ekonomik gelişme ve büyüme sürecini finanse etmek için gereklidir. (Alsaid,1984 :49).

3.1.1. Merkez Bankasının Ekonomik Kalkınmadaki Rolü

Körfez ülkelerindeki merkezi bankaları, yaşadığı ekonomik sorunların çoğunu çözmüştür. özellikle Merkezi Bankası'nın yaptığı rol ekonomik büyümeyi teşvik etmektedir. Körfez ülkelerinin merkezi bankalarının ekonomik krizlerin ardından attığı tedbirlerin etkilerini hafifletmeye yardımcı oldu, böylece bu bankaların kârlılıklarına Batılı emsallerinden daha hızlı dönüşlerini kolaylaştırmıştır.

Ekonomik krizin yankılarını hafifletmek için, Körfez ülkeleri bankalar üzerindeki baskıları hafifletmek için 350 milyar dolar yatırım yapmış, ayrıca faizleri düşürmek ekonomiye bir katkı sağlamıştır. Birleşik Arap Emirlikleri 2008 yılında % 3,5 olan faiz oranlarını 2009 yılında % 1,5 oranına düşürdü. (Kearney, 2010:4). Ayrıca bazı Körfez ülkeleri nakit rezervi azaltarak piyasaya finans sunumu yaptı. Ayrıca Körfez ülkeleri, Körfez bankacılık sektöründeki likidite eksikliği ve fon kaynaklarını çeşitlendirme gereği nedeniyle borç piyasalarına gelmiştir. Uluslararası

devlet borcuna verdiği destek, mevduat büyümesine yol açmış ve böylece bankalardan borçlanma gereğini azaltarak iç likidite üzerindeki baskıyı hafifletmiştir. Uluslararası borç senetlerinin 2015 yılında 2,1 milyar dolardan 2016 yılında 38,9 milyar dolara yükselmiştir. Suudi Arabistan'da, para otoritesinin kredi / mevduat oranını yükseltmeyi ve rezerv oranını düşürmeyi içeren önlemleri sayesinde, Suudi bankalarının verdiği krediler mevduat miktarında önemli bir düşüş görmemiştir. Krediler 2015 yılında %10,8, 2016'da %11,1, 2014 yılında %11 ile büyümüştür. Krediler, 2014 yılının ilk çeyreğinde %3,7'den 2017 yılının ilk çeyreğine kadar %0,4 arttı. Takipteki kredilerin toplam kredilere oranının 2014 yıl sonunda %1,1'den 2016'da %1,4'e yükselmesine rağmen, Suudi Arabistan Para Ajansı'nın ihtiyatlı politikaları sayesinde, hala dünyadaki en düşük oranlardan biri sayılır. *“Körfez devletleri 2008 yılı ekonomik kriz etkileri karşısında inşaat sektörüne karşı kısıtlamalar arz etmiştir.”* (International Monetary Fund Survey,2014:65). *“Bahreyn krallığı inşaat sektörünü %30 sınırı ile sınırlandırmıştır.”*Bu yöntemle merkez bankaları düzenleyici bir kurumdan kalkınmayı destekleyen direk ve dolaylı bir yolla kalkınmayı destekleyen bir kuruma dönüşmüştür (Trade Arabia Business,2008:32):

A- Merkez Bankasının Kalkınma Sürecinde Direk Tesiri :

- 1- Mali ve finans sektörü yatırımlarını toplayıp kalkınma projelerini desteklemeye yönelmektedir.
- 2- Finans kurumlarına verilen krediler yolu ile finans kurumlarının kredi verme gücünü arttırmaktadır.
- 3- Ekonomik kalkınma sürecinde kredileri kalkınmaya faydalı olarak çalışmaya yönlendirmektedir.

B- İç ve dış para dengesini koruyacak para politikasını benimsemeye çalışan Merkez Bankası'nın dolaylı rolü, Üretken ekonomik faaliyet için kredi vererek ve tüketici kişisel kredilerini azaltarak uygulanabilir yatırımlarda birikimden yararlanma teşvikini arttırmaktadır, bankacılık sektörünü desteklemektedir.

3.1.2. Ticari Bankaların Ekonomik Kalkınma Sürecinde Rolü

Bankaların ekonomik faaliyet alanında önemi azalmış, ancak ulusal ekonominin önemli bir parçası olmaya devam etmiştir. Bankalar ekonomik işlemler ve mali alışverişleri kolaylaştırmıştır. Ticari bankalar, özel ve kamu yatırım işlemlerinin

finansmanında önemli bir rol oynamaktadır. Özel ve kamu sektörü mevduatlarının kabullenmesi, yerel şirketlerdeki hisse alımlarına doğrudan katkısı, yeni sanayi şirketlerinin kurucu listeleri tarafından yayınlanması ve mevduat ve bono sertifikaları alımına ek olarak, ticari bankalar, ülke ekonomisine ülkede faaliyet gösteren tüm sektörler için kredi olanakları ve banka kredisi sağlayarak yatırım operasyonlarını finanse eder. Ticari bankalar ulusların ekonomik gelişiminde temel bir rol oynamaktadır, bununla birlikte, ticari bankalar, milyonlarca insan, şirket, hükümet, özel ve kamu kurumu ve yatırım organı mevduatı tutar, aynı zamanda milyonlarca kişiye, şirkete ve yönetime finansman sağlar ve milyonlarca kişiye doğrudan veya stoktaki iş girişimlerine yatırım yapar. Ticari bankaların ilk önemi, ülke ekonomisine, kalkınması ve ilerlemesi için gerekli fonları sağlamaktır, ancak ticari bankalardaki herhangi bir dengesizlik, ülke ekonomisinde ve insanların iyiliğinde bir dengesizlik yaratır. Tabii ki, bir ülkede ekonomi geliştikçe bankaların rolü giderek önem kazanıyor. Ticari bankalar da uygun yatırım projelerinin kurulmasını finanse eder, genel olarak sanayi sektörünün harcamalarını finanse etmek için gerekli kredileri sağlar. Buna, inşaat, makine, nakliye vb. gibi işletme fabrikalarının sabit varlıklarındaki yatırımların başlaması, hammadde alımlarının finanse edilmesinin yanı sıra, operasyonlar için gereken işletme sermayesi finansmanı dahildir. (Rabeeha, 2014:36). Körfez ülkelerinde faaliyet gösteren banka sayısı 242 bankanın yanı sıra, özellikle likidite, kârlılık ve borç ödeme oranları bakımından finansal gücüdür, ayrıca borç vermenin mevduat tutarına toplamı %70'tir. Bu, bankaların finansmandan yararlanan çeşitli ekonomik sektörleri desteklemedeki rolünün bir göstergesidir. (Al Masah Capital Management Limited, 2017:32).

3.1.3. İslami Bankaların Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü

Körfez ülkeleri, İslami bankacılık sektörünün ana inkübatörleridir. Dubai, Kuala Lumpur ve Londra ile rekabet halinde, bu sektör için küresel bir finans merkezi olmaya çalışıyordu. Bahreyn'e ek olarak, en büyük ve en popüler İslami finans şirketlerinden biri olan Al Baraka Grubu 15'ten fazla ülkede var, ayrıca Türkiye, Ürdün, Mısır, Cezayir, Tunus, Sudan, Bahreyn, Pakistan, Güney Afrika, Lübnan, Suriye, Irak ve Suudi Arabistan gibi dünya genelinde yaklaşık 697 şube ve ofis işletmektedir. Endonezya ve Libya'daki temsilciliklerin yanı sıra İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Örgütü'nün (IOFI) ve Bahreyn topraklarındaki İslami Bankalar ve Finansal Kurumlar Genel Kurulunun varlığı, eşit derecede önemli

olan, Katar Devleti'ndeki İslami bankaların varlığı, bu yıl varlıkları 100 milyar dolar olarak tahmin edilen Körfez İş birliği Konseyi'nin KİK üyesi ülkelerine benzemektedir. İslami bankaları da küresel bir varlığa sahiptir, Öyle ki Katar, Şeriata uyumlu dört bankası aktif durumda vardır, onlar: Katar Uluslararası İslami Bankası, Katar İslami Bankası, Barwa Bankası ve Rayan Bankası ve bu bankaları 2015 yılına kadar dünyanın en büyük İslami finans ve döviz piyasasında altıncı sırada yer almaktadır. (Almurtan,2018:34). İslami bankaların yatırımları toplayıp faydalı projelere yatırımlar yapması ekonominin gelişmesi yönünde aşağıdaki şekilde etki göstermektedir:

- 1- İslami bankaların yatırım üzerindeki etkisi: İslami bankalar kurumlardan yatırım mevduatlarını alırlar, yatırımda kâr ile zarar bazında ve İslami finans formlarına göre farklı yatırım araçları bularak pozitif bir rol oynarlar. Dolayısıyla İslami bankalar, faizle ilgili dini nedenlerle ticari bankalardan borçlanma konusunda isteksiz olan yatırımcılara olanak sağlamaktadırlar. (Alrawashdeh,2009:35).
- 2- İslami bankaların tasarruflara etkisi: İslam Bankaları, faize dayalı ticari bankalarla uğraşmaktan hoşlanmayan vatandaşlarının ellerindeki varlıklarından daha fazla tasarruf elde etmektedir. İslami bankalar, bu finansal kaynakları, üretim sürecine etkili bir şekilde katkıda bulunmak için ekonomik faaliyet çemberine bozulduktan sonra tanıtmaya çalışmıştır. (Al-wafi, 1999:255). Bu çerçevede dini nedenlerle faizli bankalardan para çekmeyen ve kar ve zarar ortaklığını kabul eden yatırımcılar bu paraları aktif bir şekilde çalıştırmaya yönelmektedir.
- 3- Ekonomik kalkınmayı sosyal kalkınmaya bağlamak: Ticari bankaların aksine, İslami bankalar sosyal yönelime odaklanıyor, finansal yeteneklerini ve kaynaklarını mümkün olan en fazla girişimciye ve çeşitli meşru yatırım alanlarına yönlendiriyor, işsizlik oranlarını azaltmanın yanı sıra mal ve hizmetlerin üretimini ve dağıtımını genişletmeye yardımcı olan yeni iş olanakları bulmaya katkıda bulunmaktadır.

Körfez ülkelerindeki İslami bankacılık endüstrisi yarı-tamamlayıcı ilişkilere sahiptir ve bu yıl 2 trilyon dolar olarak tahmin edilen dünyadaki İslami bankaların varlıklarının% 45'inden fazlasını oluşturmaktadır, Ayrıca, Körfez İşbirliği Konseyi'ndeki bütün taraflar arasındaki birçok ekonomik ilişki de

örtüşmektedir ve çıkarlar iç içe geçmiş, sosyal çevre ve bu ülkelerin coğrafi yakınlığı ile desteklenmiştir. KİK içi ticaret hacmine bakıldığında, Katar'ın bu ülkelerle olan ticaret hacmi 10,4 milyar dolara ulaşmış ve dış ticaretinin hacmini % 11'ine eşittir. (Haneen, 2017).

3.2. VERİLEN KREDİ BÜYÜKLÜĞÜ VE EKONOMİK BÜYÜMENİN KARŞILAŞTIRILMASI

Banka kredisinin ekonomik sektörlere göre gelişmesi soruları artırıyor. fonların, bu sektörlerin GSYİH'sinin büyümesine katkısı ve bunların nasıl geliştirileceği merak etmektedir. Körfez ülkelerine verilen kredilerin oranı, 2008-2017 döneminde GSYİH'ye katkısı ile her bir ekonomik sektörle ayrı ayrı karşılaştırılabilir.

Tablo 3.1. Kredi Oranı ve Sektörlerin Ekonomik Büyümesi (%)

YIL	Tarım		Sanayi		İnşaat		Hizmet		Su, Elektrik ve Gaz	
	Kredi oranı	GSYH'ye Katkı	Kredi oranı	GSYH'ye Katkı	Kredi oranı	GSYH'ye Katkı	Kredi oranı	GSYH'ye Katkı	Kredi oranı	GSYH'ye Katkı
2008	0.60%	3.14%	6.90%	14.77%	14.41%	12.01%	44.24%	68.82%	1.41%	2.66%
2009	0.41%	3.07%	6.38%	14.41%	14.61%	11.76%	43.81%	69.41%	1.70%	2.73%
2010	0.45%	3.08%	6.93%	14.59%	15.02%	10.97%	42.17%	69.81%	1.84%	2.82%
2011	0.39%	3.01%	7.29%	15.15%	15.11%	10.78%	40.01%	69.30%	1.91%	2.94%
2012	0.39%	2.94%	7.13%	15.93%	14.67%	10.96%	39.17%	67.94%	1.98%	3.35%
2013	0.46%	2.86%	7.17%	15.62%	15.68%	10.92%	42.52%	68.39%	1.85%	3.27%
2014	0.40%	2.77%	7.34%	15.29%	15.39%	11.12%	43.79%	68.34%	1.68%	3.49%
2015	0.33%	2.60%	7.50%	14.68%	16.42%	10.95%	42.51%	69.19%	1.69%	3.52%
2016	0.34%	2.61%	7.09%	14.46%	16.24%	11.17%	42.58%	69.09%	1.56%	3.58%
2017	0.34%	2.56%	6.74%	14.63%	16.73%	11.69%	41.52%	68.45%	1.73%	3.56%
Ortalama	0.41%	2.86%	7.05%	14.95%	15.43%	11.23%	42.23%	68.87%	1.73%	3.19%

Kaynak:

- Annual reports of the Central Bank of the Gulf Cooperation Council for the period 2008-2017 .
- Annual Economic Reports of the Gulf Cooperation Council for the period 2008-2017.

3.2.1. Tarım Sektörü

Gıda güvenliği, gıda maddelerinin çoğunu ithal eden Körfez ekonomilerinin yönetiminde birinci önceliğe sahiptir. KİK ülkelerinde tarıma elverişli toplam alanın 491 milyon dönüm olduğu tahmin edilmektedir, ancak ekili alan alanı aslında yaklaşık 50 milyon dönümdür, bu gerçeklik, gıda güvenliğinin gerçeğini arttırma ve çabalarını bütünleştirmek için tarım sektöründeki KİK Devletlerinin arasındaki işbirliğine büyük önem vermektedir. Körfez ülkeleri, modern ve yenilikçi tarım yöntem ve tekniklerine yatırımlarını artırmak için gıda güvenliği konusundaki endişeleri gidermek ve gıda ihtiyaçlarının yurtdışından ithal etmesine olan bağımlılığı azaltmak için çaba sarf ediyorlar, özellikle bu ithalatın oranı 90%dır. Son yıllarda, Körfez ülkeleri yerel tarım sektörünün gelişimine büyük bir ilgi göstermiştir. Sektör, çöl ve su kıtlığının zorlu iklim koşullarına rağmen, KİK ülkelerinin tarafından açıklanan stratejik planlarda önemli bir rol oynamıştır. Körfez ülkelerinin yakın zamanda tarımsal alanın geliştirilmesi ve kendi kendine yeterliliğin sağlanması ve geleneksel tarımdan organik tarıma dönüşümünden dolayısıyla birçok araştırma ve uluslararası rapor, Körfez Ülkeleri tarafından ilan edilen kalkınma programlarının bir parçası olarak, önümüzdeki yıllarda bu sektördeki büyümeyi doğrulamaktadır.

Körfez ülkelerinin tarım sektörünü geliştirme konusundaki ilgisi, hükümetlerin ekonomilerini artırmaya ve taze mahsuller ve gıda ihtiyacını karşılamaya büyük önem vermesi gereken kalkınma projelerinin bir parçası olarak bu sektöre daha fazla dikkat gösterme eğiliminin bir parçası olarak geliyor. Umman ve Suudi Arabistan'daki geniş alanlar ekilebilir veya onlardaki arazilerini ve topraklarını reformu olabilir, bununla birlikte Suudi Arabistan'da tarım, son birkaç dönem boyunca önemli ölçüde gelişti, Suudi Arabistan coğrafi olarak çöllerinin çoğunda olmasına rağmen, tarım için iklimsel ve verimli toprakları temsil eden birçok alan vardır, Bu sebeple Suudi Arabistan bazı büyük mallarda kendi kendine yeterlilik elde etmeyi ve ardından onları ihraç etmeyi hedeflemektedir.(Department of Statistics and Information -Saudi ,2016 :57).

Birleşik Arap Emirlikleri tarım alanında çok büyük başarılar elde etmiştir. Kendi ürettiği sebze ve meyveleri dünya ülkelerine ve özellikle Amerika ve

İngiltere'ye pazarlamaya başlamıştır. Bu alanda yaptığı işlerin birisi tarlaları vatandaşlara tarıma hazır hale getirdikten sonra karşılıksız sunmak ve mali destek yapmak, tarım ihtiyaçlarını karşılamak için krediler vermek, danışmanlık yapmak, barçalar inşa etmek ve yerel gübre üretimi için fabrikalar açmak, bu fabrikanın üretimini yerel kullanım v Körfez ülkeleri ile Arap ülkelerine ihraç amaçlı kullanılmaktadır. (Ministry of climate change &Environment - Emirates, 2016 : 16).

Tarım sektörü, Katar'daki ekonomik kalkınmanın temel bileşenlerinden biridir, hükümet tarım sektörüne daha fazla önem vermiştir,Çiftçilere destek sağlayarak ve tarıma yapılan ulusal yatırımı teşvik ederek bu sektörün genişlemesinin önündeki doğal engelleri kaldırmak için çalışmıştır.Katar ayrıca modern sulama sistemleri geliştirmek, tarlaları sınıflandırmak, tarımsal ürünlerin kalitesini arttırmak, modern bilimsel ve teknolojik metotları tanıtmak ve tarımsal üretimi çeşitlendirmek için çalıştı. (Ministry of Development Planning and Statistics - Qatar, 2016:11).

Körfez ülkelerindeki ticari bankaların tarım sektörüne verdiği ortalama kredi 2008-2017 döneminde %0,41 olarak gerçekleşmiştir. Ve bu oranı, verilen toplam kredi için çok küçük. Düşük ortalama tarımsal kredi oranı, tarım sektöründeki düşük kârı seviyesinden kaynaklanmaktadır. Körfez ülkelerinde tarımsal üretim sınırlıdır, Suudi Arabistan ve Umman dışında çünkü her iki tarımsal üretimin zeytin üretimine bağlıdır ve çöl arazileri içermektedir. Bu nedenle, Suudi Arabistan Körfez ülkelerinin arasında tarım sektörüne kredi yönlendirmede en büyük ülkelerden biri olarak kabul edilmekte, bunu Umman takip etmektedir, Katar'da ise tarım sektörüne kredi verilmemektedir.

Tarım sektörünün Körfez Ülkelerinin GSYH'sine katkısı %2,86'dır, ki bu çok düşük bir orandır, kredi politikasının tarım yönünde teşvik edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Zira, tarım sektörünün GSYH'ye ortalama katkısı bu sektöre verilen ortalama kredi oranının üç katıdır. (GCC-SATA, 2018:16).

3.2.2. Sanayi Sektörü

Sanayi sektörü körfez ülkelerinin stratejik seçimidir, bu seçim sadece ekonomik kalkınmayı değil petrol sonrası dönem için önemlidir, Özellikle dönüşüm endüstrisi geleceğin büyük gelişme ve güçlenme şartlarını taşıyan sektör olarak baş göstermektedir. Bu sektör körfez ülkelerinde bol miktarlarla bulunan ham

maddelerden faydalanarak büyümeye açık bir sektördür, ham maddelerin dönüşümünü temin ederek büyük bir ek değer kazandıracaktır. Sanayi sektörüne verilen katkıların önemi bir kaç noktadan kaynaklanmaktadır:

Birinci: Endüstri temel olarak Körfez ülkelerinin ekonomik tabanını çeşitlendirmeye katkıda bulunuyor. Temel olarak ham petrol ve gaz kaynaklarının dayanan bir ekonomiden sanayi, tarım ve hizmet kaynaklarının dayanan bir ekonomiye ihracatını çeşitlendirmesi ile dönüştürülmesi dayanmaktadır. Bu, fiyatları sürekli dalgalanmalara maruz kalan petrol ve gaz ihracatına tam bağımlılık riskinden kaçınmak anlamına gelir. Küresel ekonominin durumu ile ilgili dış etkenler ve buna bağlı krizler ve küresel büyüme ve uluslararası krizler ve savaşlar nedeniyle fiyat dalgalanmaları. Bu da arz ve talep seviyelerini ve dolayısıyla fiyatları etkiler, bütün bunları, Körfez ülkelerini petrol ve doğal gaz fiyatlarının planlanmasına bağlı olan kamu bütçelerini de etkileyen kalkınma ve kamu harcamaları için tehlike ve risk altında bırakmaktadır.

İkinci : Üretim, temel endüstrilerdeki emekten çok daha fazla emek gerektirir, Bu da, istihdam olanaklarının yaratılmasına ve Körfez gençliğinin istihdamına katkıda bulunmakta ve iş arayanların sayısını azaltmakta ve petrol ve petrokimyasallar dışındaki ulusal gelir kaynaklarını bulmaktadır.

Üçüncü : Farklı imalat sanayilerinin Körfez Ülkelerine entegrasyonunu güçlendirerek, Körfez ekonomik entegrasyonunun güçlendirilmesinde ve ekonomik birlik ve iş birliğinin ilerletilmesinde sanayi önemli bir rol oynamaktadır. Bu konsolidasyon, her ülkenin diğer ülkelerle rekabeti temsil etmeyen, aksine Körfez ülkelerindeki kalkınma sürecine hizmet eden bir entegrasyon süreci olan birkaç sektörde uzmanlaşması yoluyla olacaktır.

Körfez ülkeleri genel olarak sanayiye ve özel olarak imalat sanayiye destek ederek bu sektörlerde önemli gelişmelere yol açmaktadır, Öyle ki dönüşümsel yatırımların büyümesi% 100'den fazla artmış, dönüşümsel yatırımların hacmi 2008'de 149 milyar dolardan 2010'da 222 milyar dolara yükselmiştir, ondan sonra imalat sanayindeki yatırımları 2006 yılında 395 milyara yükselmiş ve son beş yılda yüzde 24.2 artışı kaydetmiştir, ayrıca dönüşüm sektöründeki fabrika sayısı 2010'da 13.000'den 2016'da 17.595'e yükselmiş ve sanayi sektöründeki işçi sayısı 1.6 milyondan fazla olmuştur. Suudi Arabistan, fabrika sayısında %39 ile birinci

olmuştur, BAE %36 ile ikinci sırada, Umman %10 ile üçüncü sırada, Bahreyn dördüncü sırada, Katar beşinci sırada, Kuveyt altıncı sırada yer almaktadır. Bu oranlar sanayi sektörünün sürekli büyümesini yansıtmakta ve aynı zamanda sanayi projelerine yönelik olan hükümet ve özel yatırımların hacmini yansıtmaktadır. Körfez ülkelerindeki imalat sanayii son on yılda kayda değer bir ilerleme görmesine rağmen, KİK ekonomik faaliyetlerindeki rolleri hala gerekli seviyenin altında kalmaktadır, bunun yanında KİK ekonomilerinde temel değişiklikleri yapmamaktadır. Son on yılda GSYH'ye olan katkısı %9 ile %10 arasında değişirken, petrol dışı GSYH'ye katkısı 2017 yılında %14,6 olmuştur. Körfez ülkeleri, sanayi sektörünün GSYİH'ya katkısını 2020 yılına kadar yüzde 25'e çıkarmaya çalışıyor; bu sektördeki büyümeyi, endüstriyel projelere yönelik olan hükümet ve özel yatırımların hacmini sürekli olarak yansıdığını göstermektedir. Bu nedenle, KİK özel sektörüne, bu alandaki büyük potansiyeli ve başarılı deneyimleri nedeniyle, sanayi sektörünün brüt hasıla katkısını arttırmaya katkıda bulunma fırsatı verilmelidir. (GCC-SATA, 2018:23-24).

Rapor, KİK ülkelerinin şu anda yapım aşamasında olan sanayi şehirlerinin işlemeyi bitirmesinden sonra, KİK endüstriyel yatırımının 2020 yılına kadar yaklaşık 1 trilyon dolara ulaşacağını tahmin etmektedir. Raporda, KİK ülkelerinin sanayi sektörünün ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlamak, gelir kaynaklarını çeşitlendirmek, petrol ve gaz dışındaki sektörlerde yatırım ve ekonomik fırsatlar yaratmak için stratejik bir sektör olduğunu gördükleri belirtilmektedir. Körfez ülkelerindeki ticari bankaların sanayi sektörüne verdiği ortalama kredi, çalışma döneminde %7 idi. Çalışma döneminde, sanayi sektörünün petrol dışı GSYİH'ya katkısı %15'e ulaşırken, petrol dışı GSYİH'ya göreceli önemi açısından ikinci sırada yer almaktadır. Bu, bu sektöre verilen krediyi zayıf olduğunu göstermektedir, yani, ticari bankaların bu sektöre yönelik kredi politikaları dengesizdir ve bu sektördeki yatırımların başarısının oranı düşüktür, bu nedenle gözden geçirilmesi ve yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. (GCC-SATA,2016:4) .

3.2.3. İnşaat Sektörü

Körfez'deki inşaat sektörü, düşük devlet harcamaları ve müteahhit aidatlarındaki gecikmeler gibi zor sorunları karşılamaktadır, ayrıca likidite eksikliği de sektörün karşılaştığı en büyük zorluktur. Bu nedenle, Şirketlerin yardımıyla

projelerin uygulanması için yatırımcılarla işbirliğinden yararlanarak projelerin finanse edilmesi ve sürdürülmesinin yeni ve alternatif yollarını belirlemek için ortak çalışmalar yapılmalıdır.

Petrol fiyatlarındaki 2014 yılı ortasından bu yana görülen düşüş yüzünden Körfez'in inşaat piyasası üzerinde derin bir etkisi olmuştur. Devlet gelirlerinin yarıya düşmesiyle bakanlıklar ve diğer müşteriler sermaye harcaması konusunda katı kısıtlamalar getirmişler, bu yüzden son üç yılda Körfez ülkelerinde inşaat projeleri ve taşımacılığı ile ilgili sözleşmelerde bulunurken, proje ve ödeme programlarında gecikmelere yol açmış.

Hiç şüphe yok ki, bölgedeki pazar inşaat projelerinin en kötü aşamasıdır, Bölge genelinde 2015 ve 2016 yıllarındaki harcama oranındaki keskin düşüşleri yüzünden o aşamaya ulaşmış. Özellikle Suudi Arabistan'da, Katar'da ve Abu Dabi'de KİK'teki inşaat sektörüne olumsuz etkilemiş, ancak, petrol fiyatlarındaki iyileşme ve doğrudan reformların uygulanması 2017'de durumu iyileştirecektir. Bu gelişme, hükümet üzerinde bazı finansal baskılarını hafifletirken, ekonomik reformların uygulama hızını arttırmanın yanı sıra, kamu-özel ortaklıkları gibi yeni proje modeli biçimlerinin arttırılması, güveni arttıracaktır.

Tüm Körfez hükümetleri, Hazine'de sermaye harcaması yükünü hafifletmek için özel sektörünün yatırımlarını arttırmak istemektedir, Suudi Arabistan bu yıl altyapı harcamaları ve taşımacılık projelerini ikiye katlamayı planladığını açıklamıştır. Öyle ki, Suudi Arabistan bu yıl altyapı harcamaları ve taşımacılık projelerini ikiye katlamayı planladığını açıklamıştır. Ayrıca, 2030 Vizyon programı, ekonomik kalkınma için uzun vadeli bir vizyon sağlamaktadır. Gelecek üç yıl sadece uygulamaya adanmış olmasına rağmen, Ulusal Geçiş Programı 2020'ye kadar ekonomik bir strateji geliştirmiştir. Dubai World Expo 2020 ve Katar'daki 2022 FIFA Dünya Kupası gibi büyük küresel etkinliklere ev sahipliği yapmaktan dolayısıyla, Orta Doğu'da gökdelenler, spor stadyumları, havaalanları, navlun ve ulaşım tesisleri, müzeler gibi karmaşık mimari ve mimari projeler için talebin artmasına yol açmıştır. (kamco,2018:2). Körfez ülkelerindeki ticari bankaların inşaat sektörüne verdiği ortalama kredi, 2017-2008 döneminde %15,4 idi, bu Katar'da 2015'ten bu yana 2022 yılıdaki Dünya Kupası'nın hazırlıkları için inşaatın genişletilmesinin bir sonucu olarak hafif bir iyileşme gördü, ayrıca bu sektörün petrol

dışı GSYH'ye katkısı %11,2 olarak gerçekleşti, bu nedenle bu sektöre yönlendirilen kredi oranı GSYH'ye katkısını aşmaktadır. Bundan, ticari bankaların bu sektöre yönelik kredi politikalarının uygun ve başarılı olması ve bu sektörün bankaların kârlarına ve kendi tasfiyelerine ve hızlı geri dönüşlerine olan ilgisinin yüksek olması, bankaların kredilerini dinlendirmelerini sağlamasını anlamaktayız.

3.2.4. Hizmet Sektörü

Hizmetler sektörü, toplam üretime yaptığı önemli katkılarla modern ekonominin en önemli modern trendlerinden biridir. Sanayi devrimi ve sanayi gelişiminden sonra hizmetler sektörü hızla büyümüş ve çoğu ekonomiyi hizmet ekonomisine dönüştürmüştür. Günümüzde hizmet sektörü modern ekonominin merkezinde yer almaktadır. İkinci Sanayi Devrimi'nin başlangıcından bu yana, hizmet sektörü ekonomilerdeki gerçek ilerleme ve gelişme düzeyinin temel belirleyicisi olmuştur. Taşımacılık, iletişim, finans, bankacılık, yol, paketleme ve depolama sektörleri sayesinde ticaret değişimi ve gelişmiş üretim seviyeleri gelişmiştir. Diğer ekonomilerden daha gelişmiş hizmetler ile gelişmiş ekonomilerden bahsetmek mümkündür. Hizmet sektörü, en büyük, en gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin GSYH'sine katkıda bulunmaktadır.

Hizmet sektörünün verimlilik ve talep alanındaki büyümesinin ardındaki ekonomik teori, Başka bir deyişle, gelir arttıkça hizmetler için talep artmaktadır (artan gelir esnekliği) Hizmet sektöründe verimlilik, diğer sektörlerden daha yavaş büyüyor,İstihdam artışı daha hızlı,Her iki göstergenin kombinasyonu, hizmet sektöründe güçlü bir büyümeye yol açmaktadır (Busalah ve Buthalj, 2015:83).

Sektör, Amerika gibi dünyanın en güçlü ekonomilerinin gayri safi milli hasılasının (GSYİH) üçte ikisini oluşturuyor ve bazı çalışmalara göre, ülke işgücünün yaklaşık yüzde 78'ini oluşturuyor. Dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olan Çin'de, hizmet sektörü ekonominin üçte birinden fazlasını oluşturuyor ve devletin GSYH'sine katkı açısından ilk sektör olan ve daha sonra sanayi sektörü, ardından tarım sektörü geliyor. Hızlı ilerlemekte olan BAE ekonomisinin yanı sıra, hizmetler sektörü GSYİH'nın yaklaşık dörtte üçünü kaplar ve ülkedeki en büyük işgücü işletmecisidir. Hizmetler sektörünün gelişimi, herhangi bir ekonominin gelişimini ve ekonominin diğer sektörlerinin gelişimini yansıtan aynadır. Araştırma

ve geliştirme danışmanlığı hizmetlerinden taşımacılık sektörüne son tüketiciye mal teslim eden gelişmiş hizmet sektörü yoksa, sanayi ve tarım sektörleri gelişmeyecektir. Ayrıca, bilgi teknolojisi sektörü ve farklı ekonomik sektörlere sunduğu hizmetler, ülkenin gelişim düzeyinin, hizmetlerinin gelişim düzeyinin ve müşterilerinin memnuniyet düzeyinin ana belirleyicisi olmuştur. Memnuniyeti belirleyen şey, sunulan hizmetlerin kalitesi ve ilerleme düzeyidir, çünkü hizmetlerin kalitesi arttıkça, ekonomi kalkınma ve ekonomik ilerleme haritası üzerinde de iyileşmektedir.

Körfez ülkelerinde hizmet sektörü kalkınma sürecinde çok önemli bir rol oynamaktadır, bu rolü ekonomik kalkınmanın ana ihtiyaçlarını karşılaması, yerel üretimin artmasında, yeni iş fırsatları yaratmasında ve mali hizmetler yolu ile kaynak sağlamakla oluyor. Ticari hizmetler ticaret, otelcilik, lokantalar, depolama noktaları ve ticari ve nakliyat işlerini içerir.

Bu sektör geçen yıllarda yerel üretime büyük katkı sağladı, dünya ülkeleri ve körfez ülkeleri arasında bağları denkleştirmeyi sağladı, bu sayede körfez ülkeleri deniz taşımacılığı, iletişim, ulaşım, havva yolları, nakliyat, inşaat ve proje işletme alalarında dünya devletlerinin buluştuğu nokta haline gelmiştir.

Hizmet sektörü uluslararası ticarete hızla ilerleyen iletişim teknolojileri ve ekonomik veri paylaşımındaki kolaylıklar sayesinde büyük bir rol oynamaya başladı. Yeni hizmetler uluslararası ticaret şeklinin değişmesine neden oldu, bu değişime paralel olarak uluslararası ticaret işlerini düzenleyen kanunlar, yasalar ve uygulamalar hızlı bir şekilde bu değişikliklere uyum sağlamaya çalıştı, tüm bu etkenler ticarete daha fazla serbest olma şansı verdi (Busalah ve Buthalji, 2015:83).

Hizmetler sektörü, son on yılda Körfez Devletlerinin reel GSYİH büyümesinin yaklaşık yarısına katkıda bulunmuştur ve KİK ülkelerindeki fark, hizmet sektörleri arasında görülebilir, ayrıca Finansal hizmetler sektörü Suudi Arabistan, Bahreyn, Kuveyt ve BAE'de hızla büyümüş ve inşaat sektöründeki patlama Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan'da daha belirgindi; bu sektör Katar ve Umman'da da büyümüş. Turizm aynı zamanda pek çok ülkede hızla büyüyen bir sektördür: Suudi Arabistan, dini turizme dayanarak, turist sayısı bakımından dünyanın ilk 20 ülkesi arasındadır. Körfez ülkeleri ayrıca lojistik, iş dünyası ve rekabet edebilirliğin temsil ettiği hizmetler sektörü aracılığıyla ekonomik

çeşitlilik aramaktadır. BAE ve Katar, Ticari Lojistik Endeksi'nde Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinde en iyi sıralanan ülkeler arasındaydı. (El Cezire Araştırmalar Merkezi, 2017: 5). Bununla birlikte, körfez ekonomisindeki hizmetler sektörü, ekonomik sektörlere verilen kredi hacminin birincisiydi, bu dönemde bu sektöre verilen ortalama kredi oranı %42,3 idi ve ticaret sektörü için kredi hacminin %13,7'sini oluşturmuş. Hizmetler sektörü çıktısının %68,9'u petrol dışı GSYH'ye katkısı, kredi olanaklarının sektöre oranıyla karşılaştırıldığında, verilen kredi olanaklarının büyüklüğü ile sektörün GSYH'ye katkısı arasındaki dengesizlik olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, kredi politikasının yeniden incelenmesi ve bankaların ekonomik kalkınmadaki rolünün bilinçli bir şekilde değerlendirilmesi gerekir. Bu, finansal kaynakların dağılımını, çeşitli sektörlerde özellikle verimlilikte, büyümeyi teşvik eden yatırımlara dengelemeyi gerektirir.

3.3 BANKA KREDİLERİNİN EKONOMİDEKİ ETKİLERİ

Bankalar ekonominin performansında finansal sistemin temeli olarak önemli rol oynamaktadır ve bankacılık sektörünün düzgün işleyişinin güçlü bir ekonomik yapıya dayandığı durumlarda.

3.3.1. Kredilerinin Enflasyon Oranına Etkileri

Mali sistem içerisinde bu kadar önemli bir yeri olan bankacılık sektörünün sorunsuz bir şekilde işlemesi, güçlü bir ekonomik yapının var olmasına bağlıdır. Bu bağlamda, enflasyon ile bankacılık sektörü arasındaki ilişkinin pozitif yönde değişmesi için, etkin bir para politikası aracılığıyla enflasyonun düşürülerek bankacılık sisteminin güçlendirilmesi ve disiplinli bir maliye politikasıyla yeni bir ekonomik ortamın oluşturulması gerekmektedir. Aksi durumda enflasyon problemi, etkin bir ekonomik yapının oluşmasına ve bankacılık sektörünün gelişmesine engel olmakta ve banka kredilerini etkileyerek üretken yatırımların yapılmasını engellemektedir (Arslan ve Yaprakl,2008:90).

Bazı araştırmalar, dengesizliklerinin ortaya çıkmasına sebep olan aşırı kredi büyümesi ve sonunda makroekonomik dengesizliğe yol açabilecek varlık fiyat arasındaki ilişkiye ilgili olarak deneysel kanıtlar bulmuştur. Daha genel olarak, Daha genel olarak, banka kredisindeki gelişmeler ekonominin durumu hakkında, özellikle de enflasyonist baskıların gücü hakkında önemli bilgiler içerebilir. (Calza ve Sousa

,2006:211-12). Yüksek enflasyon ve faiz oranları, banka mevduatı talebinde düşüşe neden olarak bankaların kredi kaynaklarını kısıtlamasına ve onun dolayısıyla harcamalarda düşüşe yol açmasına neden olmaktadır. (Kamin and Roger, 2000:92) Bu yüzden etkili bir para politikası ve bankacılık sistemi uygularken enflasyonu ölçmek gerekir. Kredi düştüğünde, harcama üzerinde doğrudan bir etkisi olmaktadır, bu, Fiyatlar ve enflasyondaki düşüş üzerinde belirler. Bankacılık sektörü tarafından verilen yerel kredinin 10 Avrupa ülkesinde enflasyon ve ekonomik büyüme gibi makroekonomik değişkenler üzerinde etkisinin olup olmadığını bulmak için suna korkmaz tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre ve 2006-2012 dönemi için veri analizi yoluyla, bankacılık sektörünün bütün ülkelere verdiği yurt içi kredinin enflasyonu etkilemediğini, ancak ekonomik büyümeyi etkilediğini göstermiştir.

Suna korkmaz tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre ve 2006-2012 dönemi veri analizi Bankacılık sektörü tarafından verilen yerel kredinin, 10 Avrupa ülkesinde enflasyon ve ekonomik büyüme gibi makroekonomik değişkenler üzerine etkisinin olup olmadığını bulmak için, çalışmalar bankacılık sektörünün bütün ülkelere verdiği iç kredinin enflasyonu etkilemediğini, ancak ekonomik büyümeyi etkilediğini göstermiş. (Korkmaz ,2015:64). Arslan ve Yapraklı tarafından yapılan ve 1983-2007 dönemini kapsayan ve banka kredileriyle enflasyon arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmanın sonucuna göre; uzun dönemde enflasyonun banka kredilerini olumsuz etkilediği ve banka kredilerindeki artışın ise enflasyonu pozitif etkilediği sonucuna varılmıştır. İncelenen dönemde Üretici Fiyat Endeksi'ndeki %1'lik artışın banka kredilerini % 0.37 oranında azalttığı ve banka kredilerindeki %1'lik artışın ÜFE'yi yüzde 0.35 arttırdığı tespit edilmiştir. (Arslan ve Yapraklı, 2008: 100).

3.3.2. Kredilerin Yatırıma Etkisi

Krediler, bankalar tarafından finanse edilen yatırımların aktifleştirilmesinde önemli bir role sahiptir ve yatırım, ekonomik ve sosyal kalkınma hızının itici unsurlarından biri olup, gelir ve kaynakların seviyesini arttırmaktadır, ayrıca yatırımın, finansal kaynakların, bunların bileşenlerinin ve üretim unsurlarının harekete geçirilmesinde ve sınırlı kaynakların ve arzuların uzlaştırılmasını en üst düzeye çıkarmak için etkin bir şekilde yararlanmaya çalışmasında önemli bir rolü vardır. Finansal kurumlar yatırım finansmanı verimliliğini artırmak, ekonomiyi

finanse etmek ve yatırım ve tasarruf hacmini artırmak için önemli hizmetler sunmaktadır. Dolayısıyla, belirli bir ekonomideki yatırımın büyümesi ve etkinliği hem finansal kurumların çeşitliliğine hem de finansal varlıkların çeşitliliğine bağlantılıdır. (Bugazizlah,2002:1-5). Yatırım harcamaları, yeni projelerin kuruluşunun ilk yıllarında yoğunlaşmakta ve projeler genellikle daha sonraki yıllarda geri dönüşler üretmeye başlamaktadır, bu nedenle, bankanın kendi veya dış kaynaklarından alınsa da, projelerin yerel ve yabancı para birimlerinde finanse edilmesi gerekir ve gelişmiş ülkelerden farklı olarak, büyük işletmeler kendi yatırımlarını elde ettikleri kazançlardan finanse etmek ve yeni hisseler satmak için kendi kaynaklarına güvenmektedir, ancak gelişmekte olan ülkelerde, işletmeler yatırımın büyük kısmını çoğunlukla banka kredisine finanse etmeye bağımlıdır, bu nedenle, banka kredilerinin bolluğu gelişmekte olan ülkelerde artan yatırımları destekleyecektir. (Lakhdar ve Bonwa, 2010:139).

John & Kimberly'in 2008 mali krizi sırasında kredinin yatırım üzerindeki etkisini araştırması, banka kredisinin likidite sigortası sağladığını kanıtlayarak firmaların zorlu ekonomik koşullar altında likidite kısıtlandığında yatırımlarını sürdürmelerine yardımcı olmaktadır. (John ve Kimberly, 2015:30-42). Yatırımcılar ve girişimciler yatırımlarını gerçekleştirebilmek, ekonomik faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları sermayeyi, öz kaynaklarından veya bankalardan kullanmış oldukları kredilerden sağlamaktadırlar. Bu nedenle krediler ekonomik kalkınmanın sağlanmasında vazgeçilmez finansal kaynakların arasında bulunmaktadır. (Koyuncu ve Saka, 2011: 115)

Öte yandan, banka kredisi-enflasyon ilişkisi, büyümenin sürekliliği açısından önemli olduğu kadar kredi-yatırım ilişkisini de etkilemektedir. Enflasyonun düşmesi banka kredilerinin artmasına neden olmaktadır. *“Banka kredilerinde ki bu artış iç talep artışına neden olmakla birlikte yatırımlarında artmasını sağlayarak ekonomik büyümeye katkı da bulunmaktadır.”* (Baltacı, 2012 :63). Aksi durumda enflasyon problemi etkin bir ekonomik yapının oluşmasına ve bankacılık sektörünün gelişmesine engel olmakta ve banka kredilerini etkileyerek yatırımların yapılmasını engellemektedir. (Arslan ve Yapraklı, 2008: 89). Enflasyondaki düşüş faiz oranlarının düşmesine neden olmakta, bu da banka kredisini arttırmakta ve döngü işgücü talebini artıran yatırıma yol açmaktadır.

3.3.3. Faiz Oranlarının Krediler Üzerindeki Etkisi

Faiz oranı, banka kredisi üzerindeki etkili etkisinden dolayı para politikasının en önemli aracıdır, ve banka kredisi faiz oranı sisteminin bir sonucudur, Bankalar, birincil yatırım faaliyeti olarak banka kârının ana kaynağı olan kredi (borç verme) yoluyla yatırım yapmadan mevduat kabul edemez ve faiz oranlarını ödeyemez.

Mevduat hacmi ne kadar büyük olursa, kredi hacmi o kadar yüksek ve faiz oranı ne kadar yüksekse, mevduat hacmi o kadar yüksek olur ve bu şekilde kredi hacmini artırarak, ödeme araçları artacaktır ve sonuçta enflasyon artacaktır. Mevduattaki artış, artan tasarrufların bir sonucu değildir, bazı tasarrufların çeşitli biçimlerinden mevduatlara dönüşümünün bir sonucudur. Bu bağlamda Keynes, gelir seviyesi tasarruf hacmini belirttiği için faiz oranı, tasarruf hacmini değil, tasarruf şeklini etkilediği düşünmektedir.

Ödünç alınan para faiz oranının hesaplamasının maliyeti, üretim maliyetlerinin bir bileşeni olarak görülmektedir. Bu durumda, faiz oranındaki yükseliş, maliyet enflasyonunun unsurlarına yeni bir unsur ekler ve faiz oranının enflasyon üzerindeki pozitif etkisi bulunmaktadır.

Teoride, eğer faiz oranı yükselirse, tüketim ve yatırım düşecektir (yani, tüketimi ve yatırımı finanse etmek için yüksek borçlanma maliyeti yükselir) ve sonuçta aileler ve işletmelerin kredi kullanması daha az cazip hale gelmektedir. Buna ek olarak, özel sektör tarafından kontrol edilen ülkelerde faiz oranlarındaki artış, toplam talebin ve dolayısıyla üretimin azalmasına neden olmaktadır. Ayrıca faiz oranlarındaki yükseliş, sermaye maliyetini yükseltir ve tüm sektörler için verilen banka kredilerinde düşüşe yol açtığından dolayı bu sektörlerin büyümesi olumsuz yönde etkilenmektedir.

Diğer taraftan, faiz oranının tasarrufların hacmini üzerinde de pozitif bir etkisi vardır, böylece eğer faiz oranı artırsa tasarruf hacmini artırılır ve böylece ekonomideki para arzı hacmini azalır ve bunun tersi de geçerlidir. Buna dayanarak, para otoriteleri faiz oranını kullanarak para miktarını etkilemeye çalışırlar ve enflasyonu düşürmek istediklerinde bu fiyatı yükseltmeye başvururlar. Bundan, faiz oranının enflasyon üzerindeki olumsuz etkisinin (ters ilişki) olduğu sonucuna varılmaktadır. Ama Uygulamada faiz oranı ile enflasyon arasındaki ilişkiye gelince, faiz oranlarının ve enflasyonun birlikte arttığı ve birlikte düştüğü istatistiksel olarak

bilinmektedir. Diğer bir deyişle, faiz oranı ve enflasyon pozitif bir ilişki ile bağlantılıdır.

Çoğu çalışma, bu ilişkiyi, faiz oranının enflasyon oranından etkilendiği tek bir bakış açısıyla yorumladı; faiz oranları enflasyondan etkilenir, enflasyon arttığında reel faiz oranı düşer. Ardından, nominal fiyat bir yandan reel fiyatı yeniden dengelemek için yükselir ve faiz oranı, geri kalan fiyatlar gibi, daha yüksek enflasyona oluşturduğundan dolayı yükselir.

Her Körfez ülkesinde kredi faiz oranlarını belirlemek için bir mekanizma ve bir yöntem vardır. Suudi bankaların arasındaki faiz oranı, ABD Federal Rezerv oranı olan faiz oranıdır (SIBOR) ve Suudi Arabistan'daki tüketici ve ticari borç verme faiz oranının bir göstergesidir, ayrıca Suudi Arabistan Para Ajansı'nın (SAMA) belirlediği faiz oranından, ters repo işlemlerinde faiz oranından etkilendiği belirtilmelidir. Suudi Arabistan'ın ABD dolarına bağlı olarak Faiz oranı, ABD Federal Rezervinin hedeflenen oranı referans alınarak belirlenmektedir. BAE'de, Bankanın faiz oranı Ekim 2009'dan bu yana kabul edilen bir mekanizmaya göre Merkezi Bankası tarafından çalışma günlerinde yayınlanan EIBOR oranına dayanmaktadır. Günlük olarak verilen fiyatlar listesinden en yüksek ve en düşük iki fiyatları hariç tuttukten sonra, ülkede seçilen 10 banka tarafından sunulan ortalama fiyat oranına dayanmaktadır. Banka tarafından hesaplanan marjın yanı sıra, müşterinin bankacılık profiline göre belirlenen risk oranını, teminat seviyesini ve yatırımın kalitesini de içermektedir, ayrıca fon maliyetine ve piyasadaki bankalar arasındaki rekabet seviyesine göre belirlenmektedir. Bahreyn'de, CBB 2007'de yeni bir politika uygulamaya başlamış ve merkezi faiz oranı, Bahreyn Merkezi Bankası para politikası komitesi tarafından belirlenir ve resmi faiz oranlarının bir göstergesi olarak kabul edilir. (GCC-SATA,2017:2-6).

Katar devletinde üç faiz oranı tespit edilmiştir: Bankaya yatırılan paraya verilen faiz (QCBDR) , bankanın verdiği kredilere karşılık aldığı faiz (QCBLR), bankaların yeniden alım faizi (QCB repo rate) . Banka, gecelik mevduat ve borç verme faizlerini QMR mekanizması ile aracılığıyla belirlemektedir, Bankanın verdiği kredilere karşılık aldığı faiz oranları sabirlik veya değişim alanlarında borsalara yansıyan fiyat olarak beyan edilir. (QMR) Bu mekanizma iki taraflı bir mekanizmadır; bir taraftan yatırım ve bir taraftan krediyi takip etmektedir, Katar devletinde çalışan tüm bankalar bu kolaylıktan yararlanma imkânına sahiptir, Bu

alanda tüm işlemler elektronik ortamda (QMR system) isimli otomasyon sistemi üzerinden her iki tarafı bir gecedan 30 güne kadar uzanan vadeler çerçevesinde hizmet vermektedir. Bu sistemin kullanım hedefi Katar Riyali ile dönen işlemlerde faiz oranlarını etkilemektedir, Günlük faiz oranları sabitlenmekte olup merkez bankası fiyatlarına göre hesaplanır ve otuz güne kadar yansıtılır. Günlük kredi işlemleri her bankada merkez bankasının belirlediği sınırlar dahilinde gerçekleşir. (Qatar Money Rate , Qatar Central Bank,2017:12-15).

Kuveyt devletinde faiz oranları dünya borsalarındaki hareketlilik ve özellikle dolar ve ABD federal rezervi göz önüne alınarak belirlenir.

Umman'da, faiz oranı yapısının serbestleşmesine ve etkinliğinin artırılmasına rağmen, kişisel kredi segmentine olan faiz hariç, faiz oranlarının belirlenmesinde piyasa güçlerinin dinamikleri, tasarruf hesaplarına faiz ödemek yerine, yerel bankalardan müşterilere nakit para prevalansı ile kısmen kısıtlanmaktadır, bireysel kredilerdeki faiz oranındaki sürekli limitin yanı sıra, Umman'daki faiz oranları, Riyal Umman'ın ABD Doları karşısında yeniden değerlendirilmesiyle kabul edilen döviz kuru rejimi nedeniyle ABD'de geçerli olanlara oldukça benzemektedir. Umman Merkez Bankası enstrümanlarının faiz oranları geri alımlar ve depozito sertifikaları gibi, Londra'nın bankalararası piyasadaki (LIBOR) emsalleri ile büyük bir şekilde bağlı kalmıştır.(Al Masah Capital Management Limited, 2017:24)

3.3.4. Banka Kredisinin Ekonomik Büyümeye Etkisi

Bankacılık sektörü, ülke ekonomilerinin büyümesinde en önemli ve en hassas ve etkili ekonomik sektörlerden biridir, ayrıca bu sektör, ekonomik büyümenin gerektirdiği yeterli tasarrufun mobilizasyonu ve çeşitli yatırım alanlarındaki etkin dağıtımının ekonomik kalkınma üzerindeki olumlu etkisinden dolayı ekonomik ve finansal sistemlerde önemli bir konuma sahiptir.

Bankalar ayrıca ülkelerin finansal ve ekonomik yapılarının oluşturulmasında ana direklerden biridir. Ekonomik büyümeyi destekleyen projeleri finanse etmek için ekonomik sektörlerle kredi vererek, ekonomik kalkınma için en önemli finansman kaynakları olan, özellikle piyasaya bağımlı ekonomilerde, çeşitli ekonomik sektörlerin gelişimi için etkili ve güvenilir bir araçtır. Bankacılık sektörünün rolünün, borç alanlar ve tasarruf sahipleri arasındaki bağlantı ile sınırlı olmadığı, ancak tasarruf sahiplerinden fon akışını düzenlemede önemli bir rol oynaması ve daha

sonra bu fonların en iyi şekilde kullanılmasını sağlamak için yatırım kanalları aracılığıyla yeniden dağıtılması önemli bir rol oynamaktadır. Kurumlar, insanlar ve hatta devletler için gerekli finansmanı sağlayan entegre bir bankacılık sektörünün varlığı, bazen yatırım ve ekonomik büyümenin ilerlemesine katkıda bulunur, böylece ek iş sağlar ve hatta yeni yatırım fırsatları yaratır. Körfez ülkelerindeki ekonomi, petrol fiyatlarındaki düşüşün bir sonucu olarak 2014 ortasından bu yana ciddi bir finansal krizden etkilendi ve körfez ülkeleri petrole GSYİH'nın yüzde 50 ila 60'ı arasında güveniyor. Petrol fiyatlarındaki çöküşün bir sonucu olarak GSYİH düşüşün etkisinden etkilenmiş, bu düşüş devam ederse, petrol gelirlerinin kaynağına bağımlılığı nedeniyle Körfez ülkelerinin ekonomik çöküşüne yol açacaktır ve bu, tüm sektörlerdeki yatırımlarla sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı sürdürmek ve bu yatırımları banka kredisi ile finanse etmek için yeniden gözden geçirmeyi ve diğer gelirleri petrol gelirlerinden uzak tutmasını sağlamıştır. Körfez ülkelerindeki yüksek gelir seviyesine rağmen, marjinal tüketim eğrisindeki keskin artışlar ve düşük marjinal tasarruf eğilimi ile telafi edilmekte ve yatırımda düşüşe yol açmakta, bu da ekonomide yoksulluğun kısır döngüsüyle bilinir. (Alhabib, 2000:103-106).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde, çalışmanın verilerin elde edilmesi ve kullanılan yöntem hakkında detaylı bilgilere yer verilecektir. Çalışmada belirlenen ekonometrik modellerden bahsedildikten sonra literatür çalışmalarına da yer verilecektir.

4.1. MATERYAL

Bu çalışmanın amacına dayanarak, bir bütün olarak Körfez ülkelerinin ekonomisine ve tarım, sanayi, hizmetler ve inşaat gibi ekonomik sektörlerle verilen banka kredisinin etkisini ölçmek amacıyla çalışmanın iki modeli hazırlanmıştır. İlk model, verilen kredi olanaklarının gerçek değerini ölçmeye yardımcı olan kredi fonksiyonudur. Bu fonksiyon, banka kredisi ile GSYİH, nüfus, mevduat hacmi ve borç vermedeki yıllık faiz oranı arasındaki ilişkiyi ifade eder. İkinci model ise, üretimin Cobb-Dogglas fonksiyonunu temsil eder ve Körfez ülkelerinin ekonomik büyümesine banka kredisinin ne kadar katkıda bulunacağını belirlemek için üretim fonksiyonuna banka kredisi eklenmiştir. KİK ülkelerini (Suudi Arabistan, BAE, Kuveyt, Katar, Bahreyn ve Umman) temsil eden zaman serisi verilerinin analizi 2017-2008 dönemi için uygulanmasıyla agrega modelleri, sabit etki modelleri ve rassal etkileri uygulanacaktır. Standart istatistiksel analiz programı (Eviews 10), tüm istatistiksel ve standart yöntemleri uygulamak ve ayrıca standart modelleri nihai hallerinde tahmin etmek için de kullanılacaktır.

4.2. ARAŞTIRMA MODELİ

4.2.1 Model 1 (Banka Kredi Denklem)

Banka kredisi fonksiyonunun hem makro hem de sektörel seviyelerde oluşturulması, kredi hacminin fonların mevcudiyetine (fonların teklifine ve fonlara talep) bağlı olduğunu gösteren kredi bakiyeler teorisine dayanmaktadır. Bu fonksiyon verilen kredi miktarının gerçek değerleri ile ölçülür ve banka kredisi (BC) ile banka kredisini etkileyen faktörler (gelir, nüfus, mevduat büyüklüğü, borç verme oranı) arasındaki ilişkiyi gösterir. Bu bağlamda, makro ve sektörel düzeyde gelir GSYİH ile ifade edilmektedir (Hamzawi, 1997). Nüfus (Pop) ise, toplam talebin seviyesini temsil eder; nüfusun artması, talepteki artışı karşılamak için bu kredinin hacmini artırır ve böylece ekonomik büyümeye katkıda bulunur (Hagen, 1988). Banka kredisi de, toplam mevduat hacmiyle de (Tdep) pozitif yönde ilişkilidir; çünkü mevduatlardaki artış, banka'nın borç verme kabiliyetini arttırmaktadır (Simpson, 1976), yani mevduatlardaki artış, borç vermeye hazır finansal kaynakların hacmindeki bir artışı ifade eder ve yatırım ve ekonomik büyümeyi teşvik etmektedir. Reel faiz oranı (RI) ise, borç vermenin maliyeti ve enflasyon hariç tutulduktan sonra nominal faiz oranıdır. Bu nedenle, (Fischer, 1993)'te olduğu gibi krediyle ters orantılıdır. Yukarıdakilere dayanarak, banka kredisi fonksiyonu aşağıdaki gibi verilmektedir:

$$BC = GDP_{i,t-1} + POP_{i,t-1} + TDEP_{i,t-1} + RI_{i,t-1} \dots\dots (1)$$

Körfez ülkelerinde bankacılık kredisi işlevini ölçmek için, Denklem (1) Şu şekilde ifade edilmektedir.

$$LNBC = \beta_0 + \beta_1 \ln GDP_{i,t-1} + \beta_2 \ln POP_{i,t-1} + \beta_3 \ln TDEP_{i,t-1} + \beta_4 \ln RI_{i,t-1} + u_{i,t-1} \dots\dots (2)$$

- ✓ β_0 :Sabit Katsayı
- ✓ $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4$, GSYİH'nın tahmini esneklikleri, nüfus, ticari bankalardaki toplam mevduat, ve kredilerdeki reel faiz oranı,
- ✓ u_i : Rassal hata sınırı değişkeni.

4.2.2. Model 2 (Üretim Denklemi)

Ekonomik büyümedeki artışı yansıtan finansal ve bankacılık sektörünün üretimdeki reel sektöre etkisiyle ilgili birçok teorik ve uygulamalı çalışma bulunmaktadır, Bankacılık sektörünün ekonomik sektörlere kredi yoluyla ekonomik kalkınma sürecine katkısı olduğu takdirde. birçok araştırmacı tarafından emeğin ve sermayenin unsurları ile birlikte üretimin önemli bir bileşeni olarak kabul edilen para arzındaki artış anlamına gelir, Banka kredisi ekonomik genişlemeye ve sermaye oluşumuna izin vermektedir Birçok araştırmacının, banka kredisinin ekonomik büyümedeki rolünü, üretim fonksiyonu aracılığıyla belirlediği bir çalışma benimsemiştir; Toplam üretim (Y) , (L) emek ve sermaye (K) ile aşağıdaki belirmektedir:

$$Y=A,K^\alpha L^{1-\alpha} \dots\dots\dots(4)$$

Y: üretim miktarı GSYİH büyüklüğü ile ifade edilir.

K: Sermaye .

L: Emek.

A: Sabit limit teknolojik ilerlemeyi temsil eder.

α , $1-\alpha$: Sırasıyla emek ve sermaye için üretim esneklikleri.

Ekonomik gelişmede para arzı rolüne odaklanan ve aşağıdaki denkleme göre emek ve sermaye unsurlarıyla birlikte önemli bir üretim unsurunu temsil ettiğine inanan servet teorisine dayanarak: (Shaw , 1973 :4)

$$Y=F (K,L,MS) \dots\dots\dots(5)$$

Banka kredisi para arzı ile ilgili olduğu ve onu etkileyen en önemli faktörleri temsil ettiği için, birçok çalışma üretim fonksiyonunda uygulamalı bankacılık kredisi çalışmalarını nakit sunumunda bağımsız bir değişken olarak kullanmıştır.

$$Y=F (K,L,BC) \dots\dots\dots(6)$$

BC: verilen banka kredisinin bir simgesidir.

(Schumpeter, 1959) çalışmasına göre, bankacılık sektörü ekonomideki para arzını artırarak, yani banka kredisinin hacmini artırarak gelişime ve ekonomik büyümeye katkıda bulunur, bu da yatırım hacminde bir artışa yol açar, Ekonomik faaliyetin genişlemesi ve gelişmesi sonucu, üretim sürecinin kredi kullanmadan etkin bir şekilde çalışması mümkün değildir (Odedokum, 1998: 213). Bundan, banka kredisinin büyüklüğünün ekonominin üretim fonksiyonunda önemli bir unsur olduğu söylenebilir. Üretim fonksiyonu, banka kredisi hacmini aşağıdaki şekilde eklemek suretiyle yeniden düzenlenebilir.

Körfez ülkelerinin ve farklı sektörlerin ekonomisindeki üretim fonksiyonunun esnekliğini tahmin etmek için, logaritmik formül aşağıdaki gibi alınmıştır:

$$\text{LN}GDP = \beta_0 + \alpha \text{LN}K_{i,t-1} + \beta \text{LN}L_{i,t-1} + \alpha \text{LN}BC_{i,t-1} + U_{i,t-1} \dots \dots \dots (7)$$

GDP : Gayri safi yurtiçi hasıla.

β_0 : Sabit limit teknolojik ilerlemeyi temsil eder.

K: Sermaye.

L: Emek.

BC: Kredi olanaklarının hacmi: Körfez ülkelerindeki bankalar tarafından farklı ekonomik sektörlerle ve petrol dışı makro düzeyine verilen kredi olanaklarının büyüklüğü ile ifade edilmektedir.

4.3. LİTERATÜR TARAMASI

Birçok çalışma, farklı standart yöntemler kullanarak çeşitli ülkelerde ekonomik faaliyetlere kredi Bankacılığı etkilerini ele vardır, tabloda özetlenebilir.

Tablo 4.1. Literatür İncelemesi

Yazar	Amacı	Yöntem	Sonuç
Hacı İsa Ertay 2014	Bu çalışmanın amacı, Türkiye ekonomisinde bankacılık sektörü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri ortaya koymaktadır.	Granger nedensellik ve Eşbütünleşme modeli ile incelenmesi.	Elde edilen bulgular, bankacılık sektöründen ekonomik büyümeye doğru nedensellik ilişkilerini ortaya koymuştur, bankacılık sektörünün ekonomik büyümenin belirleyicisi olabileceğini ve bankacılık sektörünün ekonomik büyümede etkin bir araç olarak kullanılabileceğini ortaya koymuştur.
Hatice Toru 2017	Bu çalışma, Türkiye'de verilen banka Kredilerinin Türkiye'nin ekonomik büyümesi üzerindeki etkilerini incelemiştir.	Granger nedensellik ve johansen eşbütünleşme analizleri incelenmiştir.	Kredi piyasalarının düzgün işlemesi hem ekonomik büyümeye ve hem de gelir dağılımının iyileşmesine pozitif katkılarda bulunmuştur.
Müge ÇEÇE 2012	Türkiye 'de banka kredileri ile ekonomik büyüme arasındaki doğrudan ilişkiyi araştırmakta ve incelenmiştir.	VAR analizi , eşbütünleşim analizi ve Granger nedensellik testi kullanılmıştır.	Banka kredilerinden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensel bir ilişki bulunmuştur.

Hshin-Yu Liang Ve Alan Reichert (2006)	Bir ülkenin finans sektöründeki gelişmesindeki değişimler arasındaki nedensel ilişkinin bilinmesi. çalışmış ve gelişmekte olan ülkelerde finans sektörünün gelişimindeki değişimler incelemiştir.	Granger nedensellik	Sonuçlar, finansal sektörün gelişimi ile toplam üretim arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Artan ekonomik büyüme, daha yüksek gelir ve eğitim seviyelerine yol açmakta ve bu da finansal hizmetler için talebin artmasına neden olmaktadır.
BELINGA Thierry 2016	Kamerun'da banka kredileri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir.	Johansen Eşbütünleşme Testi ve Vektör Hata Düzeltme Model	Yurtiçi kredilerden özel sektöre bankalar ve banka mevduatları üzerinden kişi başına GSYH'ye tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.
Ayman Alkhazaleh 2017	Bu çalışma Ürdün'de, ticari bankacılığın performansının ekonomik büyümeye katkıda bulunup bulunmadığı konusunu ele almayı amaçlamıştır.	karlılık, mevduat ve kredi olanakları arasındaki ilişkiyi analiz etmeye, ve Ticari bankaların performansı için vekalet olarak gayri safi yurtiçi hasıla proxies ekonomik büyümeyi desteklemektedir	Ampirik sonuçlar, politika oluşturucuların ekonominin gelişmesinde ve ilerletilmesinde kilit öneme sahip olması nedeniyle Ürdün'deki bankacılık sektörünü büyütme ve talep etmek için düzenlemeler yapmaları gerektiğini göstermektedir.

Katarzyna Burzynska 2009	Bu çalışma çin'de , farklı bankacılık kurumlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini belirlemeyi ve devlet finansal politikalarının ülkenin ekonomik performansı ile uyumluluğunu değerlendirmeyi amaçlamıştır.	VAR Analizi ve Granger nedensellik modeli	Piyasa reformlarının yürürlüğe girmesinden bu yana, Çin bankacılık kurumları yönetim ve karlılıklarını önemli ölçüde geliştirildiği tespit edilmiştir.
Jittima Tongurai 2018	Bankacılık sektörünün gelişmesinin ekonomik yapı ve büyümedeki değişimlere etkisini incelemiştir.	Panel Veri Yöntemi	Bankacılık sektörü gelişiminin tarım sektörü gelişimi üzerinde olumsuz bir etkisi vardır ve sanayi sektörü gelişimi üzerinde bir etkisi yoktur. Bankacılık sektörü gelişiminin tarım sektörü gelişimi üzerindeki olumsuz etkisi, sadece yüksek bankacılık sektörü gelişme düzeyine sahip ülkeler için görülmektedir.
Caporale vd. (2014)	1994-2007 dönemilerin 10 yeni Avrupa Birliği üye ülkelerde finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki panel veri yöntemi ile incelenmiştir.	Panel Nedensellik Yöntemi	Çalışma neticesinde, bankacılık sektörünün bu ülkelerde az gelişmiş olduğu ve bunun da ekonomik büyümeye katkısının sınırlı olduğu tespit edilmiştir.
Rioja and Valev (2004)	Gelişmekte olan ülkelerde finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki.	Panel Veri Analizi	Finansal gelişmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi tespit edilmiştir , özellikle sermaye ile birikiminden.

Artan (2007)	79 ülkede finansal sistemin ekonomik büyümeyi artırdığı , artırmadığı ve finansal kalkınmanın büyümeyi hangi yönde etkilidiği, farklı gelir gruplarına göre invelenmiştir.	Panel Veri Analizi	Çalışmada gelir düzeyi düşük ülkelerde finansal kalkınmanın büyümeyi negatif etkilediği sonucuna varılmıştır.
Öztürk vd. (2011)	Gelişmekte olan 8 ülke ve Türkiye'de finansal gelişme ile iktisadi büyüme arasındaki nedensellik ilişkisinin yönünü ve boyutunu ampirik olarak analiz etmeyi amaçlamıştır.	Panel Nedensellik Testi	Çalışmada ekonomik büyümeden finansal gelişmeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.
Muşabib (2015)	Yemen'de özel bankacılık kredilerinin ekonomik faaliyet üzerindeki etkisi ölçülmüştür .	Granger nedensellik ve Johansen eşbütünleşme testi kullanıldığı çalışmada 2002-2012 dönemi için yıllık veriler kullanılmıştır.	Özel banka kredisinden GSYİH'ye tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur.
Adeleke vd 2015	Nijerya'da özel sektör kredisinin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri incelenmiştir	Panel Veri Yöntemi	Banka kredilerinin üretim üzerinde pozitif bir etkisi olduğu faiz oranlarını düşürmenin ekonomik büyüme de olumlu bir rol oynayacağı tespit edilmiştir.

4.4. EKONOMETRİK YÖNTEM

Çalışmada hem yatay kesit hemde zaman verilerinin bir araya gelerek ekonomik ilişkilerin daha iyi ve kapsamlı analiz edilmesini sağlayan panel veri yöntemi kullanılmıştır . Bu yüzden de analizlerde çok tercih edilmektedir. kesitsel veriler için, belirli bir zaman diliminde bir davranışı tanımlarken, zaman serisi verilerinde belirli bir zaman diliminde bir dizi kelimenin veya hesaplama birimlerinin (şirketler veya ülkeler) davranışını açıklamaktadır (Dilman,1989:257). Araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkinin ve etkinin ölçülmesi için Panel modellerin tahmin yöntemleri izlenecektir: (Havuzlanmış model, Sabit etkiler modeli, Rasaan etkiler modeli).

4.4.1. Havuzlanmış Model (Pooled Model)

Panel Veri Yöntemi şu şekilde ifade edilmektedir (Baltagi, 2012:305-306):

$$y_{it} = a + X'_{it} \beta + u \dots\dots(8)$$

Eşitlikteki i ; ($i = 1,2,\dots,N$) ile yatay kesiti, t ; ($t = 1,2,\dots,T$) ile zaman serisini temsil etmektedir. a , veri miktarını (scalar); β , $K \times 1$ 'i ve X_{it} , K açıklayıcı değişkeninin it 'inci gözlemini ifade etmektedir. Birinci kesitin T gözlemi, ikinci kesitin T gözlemini takip etmekte ve N 'inci kesitin T gözlemine kadar bu şekilde devam etmektedir.

Hata teriminin bileşenleri ise şu şekilde ifade edilmektedir (Baltagi, 2012:306):

$$u_{it} = \mu_i + v_{it} \dots\dots(9)$$

μ_i ; yatay kesitin spesifik bileşenlerini ifade ederken, v_{it} ise geriye kalan etkileri göstermektedir. Örneğin μ_i , bir kazanç eşitliğindeki bireysel yeteneği, bir üretim fonksiyonundaki yönetsel beceriyi veya sadece bir ülkeye ait olan etkiyi ifade edebilmektedir. Bu etkiler zaman içinde değişmeyen etkilerdir. Serilerin durağanlığının sınanması amacıyla zaman serisi literatüründe uygulanan çeşitli birim kök testleri panel veri yöntemi için de genişletilmiştir. Zaman serisi regresyon tahminlerinin aksine panel veri tahmini, sahte regresyon riskine karşı parametrelerin gerçek değerinin tutarlı tahminini vermektedir. Çünkü sadece zaman serisi verilerine

göre panel çalışmalarındaki veriler daha güçlü sonuçlar vermektedir. Dolayısıyla panel veri kullanarak sahte regresyon sorunu önlenmektedir (Baltagi, 2012:307).

4.4.2 Sabit Etkili Panel Veri Modeli (Fixed Effect Model-FEM)

Sabit etkiler modelinin kullanılması, bağımsız değişkenlerin regresyon katsayıları her ülke için sabit kalırken, sabit marj katsayısı bir ülkeden diğerine değiştirilerek her kesitsel veri kümesinin yani her ülkenin spesifik davranışını belirlemeyi amaçlamaktadır. Devletlerin kalıcı etkilerinin modele dahil edilmesinin nedeni, bağımlı değişken üzerindeki etkiyi fark etmeyen ve zamanla değişmeyen bazı değişkenler bulunmasıdır. Bu değişkenlerde en azından çalışma döneminde hiçbir değişikliğin olmaması gerekir: Sabit etkiler modeli, çalışılan ülkeler arasındaki farklılıkları yansıtır ve aşağıdaki biçimde ifade edilir: (Pazarlıoğlu, 2001)

Sabit etkiler modeli aşağıdaki formatta modellenmiştir.

$$y_{it} = \alpha + x_{it}'\beta + \sum_{i=1}^n \alpha_i D_i + \varepsilon_{it} \dots\dots(10)$$

D_i , 1 değerini amaçlanan durumun sabit sabit terimini, sıfır değerini başka bir ülkenin sabit sınırına alan plasebo değişkenidir

Rassal hata limitinin, ortalama sıfıra ve tüm gözlemlerin sabit bir varyasyonuna sahip normal dağılımı takip etmesi gerektiğini ve verilen bir zaman diliminde her bir gözlem seti arasında zaman içinde kendi kendine bir ilişki olmadığını unutmayın. (Badi, 2008. 296).

Sabit etkiler modeli, Faraza değişkenlerin en küçük kareleri olarak adlandırılır(Least Square With Dummy Variables Model-LSDV) (Gujarati ,2004. P642).

4.4.3. Rassal Etkili Panel Veri Modeli (Random Effect Model-REM)

Rassal etkili panel veri modellerinde birimlere veya birimlere ve zaman göre meydana gelen değişiklikler, modele hata teriminin bir bileşeni olarak dâhil edilmektedir. Rassal etkili panel veri modellerinde, sadece gözlenen örnekteki kesit, birimler ve zamana göre meydana gelen farklılıklar değil, örnek dışındaki etkiler de dikkate alınmaktadır (Turgut, 2010:222). Sabit etkili panel veri modellerinde kukla değişken kullanımı nedeniyle serbestlik derecesi kaybı ortaya çıkmaktadır. Sabit etkili panel veri modellerinde birimler arası farklılıklar, deterministik özellikteki

kukla değişkenler ile açıklanmaktadır. Kukla değişkenler, birimlere ait zaman içinde değişmeyen özelliklerin denkleme dahil edilmesini sağlamaktadır.

Birimler arası farklılıkların rassal özellikte olması durumunda modelin açıklanmasında kukla değişkenler yetersiz olabilmekte tahmin zayıflığı ortaya çıkmaktadır. Sabit etkili modellerde birimler arası farklılıklar sabit terim ile tanımlanırken rassal etkili modellerde söz konusu farklılıklar hata teriminin bir birleşeni olarak ele alınmaktadır. Birim etkileri modelde bulunan bağımsız değişkenler ile tanımlanmıyorsa ve birimlerin sabit terimleri panel birimlerine göre rassal olarak dağılıyorsa modelin tanımlanması bu yapıya uygun olmalıdır. (Yaman ve Berna ,2017:64). rassal etkiler modeli fikri, modeldeki sabit sınırın μ oranındaki RASSAL bir değişken olarak denklemine dayanmaktadır:

$$\alpha_i = \mu + v_i \quad \dots\dots\dots(11)$$

Genel toplu modelde sabit limiti telafi etmek için, aşağıdaki denklem biçimine ulaşırız:

$$y_{it} = \mu + v_i + x_{it}'\beta + \varepsilon_{it} \quad \dots\dots\dots (12)$$

$$W_{it} = v_i + \varepsilon_{it} \quad \dots\dots\dots(13)$$

Denklemden (11) modelin rassal hata için iki bileşik içerdiğini gözlemledik v_i , ε_{it} .

W_{it} , rassal hata bileşenlerinin toplamına eşit olan bileşik hatasının olduğu durumlarda, rassal etkiler modeline bazen hata bileşeni (Error Components Model) denir. Bu model, sıfır hata ortalama bileşenlerini eşitleme ve varyasyonlarının kararlılığını matematiksel özelliklere sahiptir. Rassal efekt modelini tahmin etmek için Genelleştirilmiş en küçük kareler (GLS) yöntemi kullanılmış, OLS yöntemi model parametrelerini tahmin etmekte başarısız olmuş ve hatalı standart hatalarla verimsiz yetenekler vermiştir (Al-Jammal, 2012: 271).

4.4.4. Zaman Serisi Verileri İçin Uygun Modeli Seçme Yöntemleri: Panel Data

Panel verilerinin önceki metodolojik sunumu sayesinde, segment zaman serisi veri analizi metodolojisine giren üç tahmini regresyon modeli gösterdik, bu nedenle, araştırmacı üç modeli tahmin edebilir, ancak en önemlisi, çalışma verileri için en uygun model.

En uygun modeli belirlemek için istatistiksel ve tanısal testler iki aşamada gerçekleştirilir:

Birinci aşamada toplu model ile sabit etki modeli arasındaki tercih edilir. Sonuçlar, toplam modelin verilere daha uygun olduğunu gösteriyorsa, bu aşamada durup bu modeli benimsiyoruz. Sonuçlar, sabit etki modelinin toplam modelden daha iyi olduğunu gösterse de, sabit etki modeli ile rassal etki modeli arasındaki tercih olan ikinci aşamaya geçiyoruz.

Değerlendirmenin ilk aşaması, aşağıda açıklanan matematiksel formülü alan sınırlı testi (F)kullanan modeller arasında uygulanır.

$$F = \frac{(SSR_{pooled} - SSR_{LSDV}) / (n - 1)}{SSRLSDW / (nT - n - k)} \dots \dots (14)$$

$$\approx F_n - Ln(1 - 1) - k$$

K tahmin edilen parametre sayısıdır.

SSR_{pooled} Toplam regresyon modelinin tahmininden kaynaklanan artık karelerin toplamı

SSR_{LSDV} Sabit etki modelinin tahmin edilmesinden kaynaklanan artık karelerin toplamı

Test sonucu, testin olasılıksal değeri ile değerlendirilir (P-value), Olasılık değeri 0,05'ten büyükse, toplu model veriye en uygun, Olasılık değeri 0,05'ten küçük veya ona eşitse, sabit etkiler modeli çalışma verileri için en uygun olanıdır.

Sabit etkiler modeli ile etki modeli arasındaki tercihin ikinci aşaması, 1978 yılında önerilen test (Hausman) kullanılarak rassal etkilere uygulanmıştır (Chris, 2008:509).

4.4.4.1. Hausman Test

Sabit ve rassal etkiler arasındaki temel fark üzerine (1978) Hausman 'un testi, bireysel etkinin değişkenlerle ne ölçüde ilişkili olduğu ile ilgilidir. Sabit etkilerin modellerinin mi yoksa Rassal etki modellerinin mi olacağını tahmin etmek için hangi etkilerin modelin tahmin edilmesinde daha uygun olduğunu belirlemek için Hausman testinin kullanılmasından sonra belirlenebilir. Çalışmada iki modelden hangisinin test edilmesi ve kullanılması gerektiğini belirlemek için, sıfır hipotezi, bu korelasyonun bulunmamasına dayanır. Hem sabit hem de rassal etkilerin koordine edildiği ancak Rassal etkilerin en verimli olduğu tahmin edilen durumlarda,

Böylece;

$$\begin{cases} H_0: E(\alpha_i/X_i) = 0 \\ H_1: E(\alpha_i/X_i) \neq 0 \end{cases}$$

H_0 : RASSAL etkiler modeli uygun olduğunda boş hipotezdir, bu durumda genelleştirilmiş kare kareler yöntemi kullanılır GLS

H_1 : Bu, sabit etki modelinin uygun olduğu durumlarda alternatif hipotezdir, bu durumda normal minimum kareler yöntemine dayanır OLS

Böylece **Hausman** için test formülü aşağıdaki gibidir:

$$H = (\hat{\beta}_{OLS} - \hat{\beta}_{GLS})' [VAR(\hat{\beta}_{OLS} - \hat{\beta}_{GLS})]^{-1} (\hat{\beta}_{OLS} - \hat{\beta}_{GLS}) \dots\dots (15)$$

Öyle ki

$(\hat{\beta}_{OLS} - \hat{\beta}_{GLS})$, Sabit efektlerin etkileri ile Rassal efektler arasındaki farkı temsil eder.

Ve $VAR(\hat{\beta}_{OLS}) - VAR(\hat{\beta}_{GLS})$, her birinin ortak varyans matrisi arasındaki farktır sabit ve rassal etkilerin etkileri

Böylece, (**H**) hipotezi, serbest derece **K**, yani bağımsız değişkenlerin sayısı ile dağılımı (χ^2) izler.

Test istatistiğinin (**H**) hesaplanan değerinin tablo değerinden daha büyük olduğu tespit edilirse, rassal etkiler modelinin üstünlüğünü destekleyen boş hipotez

reddedilir ve alternatif hipotez, sabit etkiler modelinin en iyi olduğu kabul edilir.(William,2003: 200).

4.4.5. Panel Birim Kök Testleri

Panel verilerin birim boyutunun yanı sıra zaman boyutunun da olması veriyi yaratan sürecin belirlenebilmesi için serinin durağanlığının araştırılmasını gerektirmektedir. Panel serilerin durağanlığının incelenmesi amacıyla panel birim kök testleri geliştirilmiştir. Bu testler, hipotezlerin kuruluşu ve test istatistiklerinin hesaplanması açısından Dickey Fuller (1979) ve Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) test yaklaşımlarından yararlanmıştır .En çok kullanılan birim kök testleri, Levin–Lin–Chu(LLC ve Im-Pesaran–Shin (IPS) birim kök testleridir.

4.4.5.1. LLC (Levin, Lin, Chu) Birim Kök Testi

Levin ve Lin (1992) tarafından ortaya konulan panel birim kök çalışması, Levin, Lin ve Chu (2002) tarafından yenilerek yayınlanmıştır. LLC, panel birim kök testi analizinde bireysel tanımlı kesişimler ve zaman trendleri dikkate alınmıştır . Modelin içeriği (Levin, Lin ve Chu,2002.4) :

H_0 : Seride genel bir birim kök testi vardır ($H_0 : \rho = 1$) .

H_1 : Seride genel bir birim kök yoktur ($H_1 : \rho < 1$) .

LLC panel birim kök testi belirli varsayımlar altında geçerlidir. Bu hipotezin testi (y_{it}) aşağıdaki üç farklı yöntemden biri ile üretilmiştir:

$$\text{Model 1 : } \Delta y_{it} = \rho y_{it-1} + u_{it} \dots\dots(16)$$

$$\text{Model 2 : } \Delta y_{it} = \alpha_{0i} + \rho y_{it-1} + u_{it} \dots\dots(17)$$

$$\text{Model 3 : } \Delta y_{it} = \alpha_{0i} + \alpha_{1it} + \rho y_{it-1} + u_{it} \dots\dots(18)$$

$i = 1 \dots\dots, N$ için $-2 < \rho \leq 0$ dır.

Hata terimleri (u_{it}) birbirlerinden bağımsız ve her bir birey için durağana dönüştürülebilir ARMA sürecidir . (Levin, Lin ve Chu, 2002).

$$u_{it} = \sum_{i=1}^{\infty} \theta \theta_{ij} v_{it-j} + u_{it} \dots\dots(19)$$

Tüm $i = 1, \dots\dots\dots N$ ve $t=1, \dots\dots\dots T$ ' dir .

LCC temel denklem aşağıdaki gibi gösterilebilir:

$$\Delta y_{it} = \rho y_{i,-1} + \sum_{L=1}^{P_i} \theta_i L \Delta y_{it-L} + \alpha_{mi} d_{mt} + u_{it} \quad (m=1,2,3) \quad \dots\dots(20)$$

(20) denklem , N tane yatay kesit biriminin T dönemi için gözlemlendiği ADF regresyonun ifade etmektedir.

LLC denklemine göre d_{mt} ; deterministik değişken vektörünü, α_{mi} ise katsayı vektörünü ifade etmektedir. Denklemdaki P_i değeri bilinmediği için LLC testinin uygulanması adına üç aşamadan oluşan bir prosedür kullanılmıştır. (Baltagi ,2012, 310).

- Birinci adımda her bir yatay kesit için ADF uygulanmaktadır.

Δ , birinci derecen farklılıkları, gecikme uzunluğunu göstermektedir. Boş hipotez $Q_{iL}=0$ t istatistiklerinin her bir birim için normal dağılım gösterdiğini ifade etmektedir. Alternatif hipotez her bir birim için <0 olarak ifade edilmektedir . Otoregresif süreç belirlendikten sonra yardımcı regresyon tahmin edilmektedir. Değişkeni üzerinden , y_{it-1} , Δy_{it} regresyonları uygulanarak v_{it-1} kalıntıları elde edilmektedir:

$$\hat{\epsilon}_{it} = \Delta y_{it} - \sum_{L=1}^{P_i} \hat{\pi}_i L \Delta y_{it-L} \dots\dots\dots(22)$$

$$\hat{v}_{it-1} = \Delta y_{it} - \sum_{L=1}^{P_i} \hat{\pi}_i L \Delta y_{it-L} + \alpha_{mi} d_{mt}. \quad \dots\dots(23)$$

Kalıntılar şu şekilde formüle edilmektedir .

$$\text{Bu kalıntılar ise } \tilde{\epsilon}_{it} = \hat{\epsilon}_{it} / \hat{\sigma}_{\epsilon i} \text{ ve } \tilde{v}_{it-1} = \hat{v}_{it-1} / \hat{\sigma}_{\epsilon i} \quad \dots\dots(24)$$

$\hat{\sigma}$, standart hatayı göstermektedir .

- İkinci adımda uzun dönem ve kısa dönem sapmalar tahmin edilmektedir. Boş hipotez altında uzun dönem varyans modeli tahmin edilmektedir.

$$\hat{\sigma}_{yi}^2 = \frac{1}{T-1} + \sum_{t=2}^T \Delta y_{it}^2 + 2 \sum_{L=1}^k W_{kl} \left[\frac{1}{T-1} + \sum_{t=2+L}^T \Delta y_{it} \Delta y_{it-L} \right] \dots\dots(25)$$

- Üçüncü adımda paneldeki gözlemlerin regresyonu tahmin edilmektedir.

$$e_{it} = \rho v_{i,t-1} + u_{it}. \dots\dots(26)$$

Eşitlikte t, her yatay kesit için ortalama gözlem sayısını ve p, bireysel ADF ortalama gecikme uzunluklarını ifade etmektedir. (Dineri, 2016: 84) .

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde model 1 ve model 2'den elde edilen bulgulara yer verilmektedir .

5.1. ARAŞTIRMA VERİ KAYNAKLARI

Bu araştırma değişkenlerinin verilerinin kaynakları çeşitlidir: Suudi Arabistan nakit kurumu, BAE İstatistik ve Bilgi Dairesi, Körfez ülkelerin İstatistik Dairesi, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu , Bilgi ve İstatistik Merkezi-Suudi , BAE Merkez Bankası, Ekonomi Bakanlığı-BAE, Kuveyt Merkez Bankası, Merkez İstatistik Bürosu-Kuveyt, Katar Merkez Bankası, Development Kalkınma Planlama ve İstatistik Bakanlığı-Bahreyn, Bahreyn Merkez Bankası, Umman Merkez Bankası, Dünya Bankası gibi kaynaklardan elde edilmiştir.

5.2. MODELLERİ TAHMİN ETME VE SONUÇLARI SUNMA ADIMLARI

Çalışmanın bu bölümünde, 6 ülkeli (KİK) verilerinin tahmin sürecinin 2017-2008 dönemindeki aşamalarını tartışıyoruz, İlk adımlar, incelenen modellerin tüm ülkeler için aynı olup olmadığını belirlemek ve araştırmak için homojenlik testini uygulamaktır. Ardından Pedroni testinin uzun vadeli model değişkenlerine eşzamanlı entegrasyon ilişkilerini inceleyerek, model değişkenlerinin kararlılığını ve bağlantılı olabilecek ilişkilerin kullanımını inceledik. sonrasında panelin modelini, tanımlayıcı istatistikler ve değişkenler arasındaki ilişki çalışmasının modelini doğrulamak için önemli testler yaptıktan sonra, sonuçların sunumu ve yorumlanmasıyla birlikte belirlemeye çalıştık.

5.3 BİRİNCİ MODEL (KREDİ FONKSİYONU) ANALİZ SONUÇLARI:

“Banka kredisinin büyüklüğü GSYİH, faiz oranı, mevduat hacmi, nüfus gibi faktörlerden etkilenir” model hipotezini incelemek için aşağıdaki testleri yaptık:

5.3.1. Ekonomi Düzeyinde Birinci Model Testleri

5.3.1.1. Normal Dağıtım Testi

Tablo (5-1) Düzeltmelerden Önce ve Sonra Model Değişkenlerinin Jarque-Bera Testi:

Değişkenler	Ortalama	Medyan	Çarpıklık	Basıklık	Jarque-Bera	Olasılık
A- Değişkenler						
GDP	57711.83	51429.90	0.512673	2.010575	5.075737	0.079035
TDEP	99004.26	103236.4	-0.177894	1.741842	4.273869	0.118016
POP	36954.59	31160.10	1.23855	3.424983	15.67550	0.000395
RI	0.042250	0.047850	-0.256166	1.974935	3.283110	0.193679
B - Logaritmaya girdikten sonra yapılan değişiklikler						
POP	4.487600	4.493500	0.203446	2.341736	1.497182	0.473033

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 5.1'de A Kısmından anlaşılır ki, model değişkenlerine bağlı olan pop değişkeni hariç tüm (Jarque-Brea) testinin değerleri, 5.99 değerli ve 2. dereceden olan Ki kare testi istatistiksel değerlerinden daha küçüktür, yani değişkenler pop değişkeni dışındaki normal dağılımı izler ve bu, 0,05 anlamlı değerden daha düşük olan olasılık değerleri (P-Değeri) ile onaylanır.

Bu nedenle, aşırı değerleri ortadan kaldırmak için NBI logaritmik fonksiyonun POP değişkenine girilmesi gerekir ve doğal değişkenlik testi Jarque-Brea'nin sonuçlarını, B bölümündeki pop değişkenine logaritm fonksiyonunun girilmesinden sonraki bulduk. Böylelikle, tüm değişkenler normal dağılıma tabi olmuş ve çalışma değişkenlerinden aşırı değerleri kaldırdıktan sonra çalışma verileri için uygun olan Panel modeli testi uygulanabilmektedir.

5.3.1.2 Değişkenler Arasındaki Korelasyon

Açıklayıcı değişkenler arasındaki korelasyon matrisinin test edilmesi, bu değişkenler arasındaki olası bağlantı çiftlerinin tanımlanmasına izin verir ve böylece, modelin PANEL veri modelini tahmin ederken ortaya çıkabilecek en önemli problemlerden arınmış olmasını sağlar, yani, çoklu korelasyon katsayıları, farklı ekonometri programlar kullanılarak hesaplanan diğer bağımsız değişkenler için her bir bağımsız değişkenin regresyonu ile ilgilidir. Eviews programına bağlı olarak, Tablo 5.2. 'yi elde etmektedir.

Tablo (5-2) : Değişkenler Arasındaki Korelasyon

	BC	GDP	POP	RI	TDEP
BC	1.000000				
GDP	0.236568	1.000000			
POP	0.302154	0.061095	1.000000		
RI	-0.359203	-0.633434	-0.602061	1.000000	
TDEP	0.323636	0.137905	0.032226	-0.053507	1.000000

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 5.2'de, model değişkenleri arasındaki korelasyon matrisinin aşağıdaki sonuçları gösterdiğini göstermektedir:

- GSYH (petrol dışı) ve faiz oranı olan İki değişken arasında istatistiksel olarak negatif anlamlı bir ilişki vardır, böylece korelasyon katsayısı -0.633434.
- Nüfus ve faiz oranı değişkenleri arasında olan istatistiksel olarak negatif anlamlı bir ilişki olduğu için korelasyon katsayısı -0.602061 olarak bulunmuştur.
- Bankacılık kredisi ile GSYH (petrol dışı), nüfus, toplam mevduat değişkenleri arasında pozitif bir korelasyon vardır, böylece aralarındaki korelasyon katsayıları sırasıyla 0.236568, 0.302154, 0.323636 idi.
- Banka kredisi ile faiz oranı arasında negatif bir korelasyon vardır, korelasyon katsayısı -0.359203'tür.

5.3.1.3. Analiz Sonuçları

Modellerin Panel verilerini tahmin etmesi için, bu çalışmanın modellerinin farklı değişkenlerinin kesitsel ve zaman serilerinin kararlılığını inceleyeceğiz. Daha sonra Panel verilerinin biriminin kökünü analiz etmesi ve incelemesi amacıyla geliştirilen birkaç test kullanılarak uzun vadeli ilişkileri ve aynı derecede farklılaşma gösteren değişkenlerin eşzamanlı entegrasyon testlerini inceliyoruz.

5.3.1.3.1 Birim Kök Testi

Zaman serilerinin ve bölümlerin kararlılığını test etmek için LLC, ADF Fisher, PP, testlerinden yararlanılmıştır. Bu testlerin sonuçları, Tablo 5.3.'de gösterildiği gibiydi.

Tablo (5-3) Birim Kök Testi Sonuçları

LLC Test						
Değişkenler	Düzy		Birinci Farklar		İkinci Farklar	
	Sabit	Sabit & Trend	Sabit	Sabit +Trend	Sabit	Sabit+Trend
BC	-2.20643 (0.0137)	-3.42846 (0.0003)	-5.23288 (0.0000)	-2.95719 (0.0016)	5.19131 (0.0000)	-7.13237 (0.000)
GDP	-2.50485 (0.0061)	-0.76409 (0.2224)	-5.76831 (0.0000)	-6.18187 0.0000)	-10.2745 (0.0000)	-11.1651 (0.0000)
TDEP	-0.05614 (0.4776)	-2.81950 (0.0024)	-6.51769 (0.0000)	-12.3426 (0.0000)	-17.6762 (0.0000)	-10.2224 (0.0000)
POP	2.07642 (0.9811)	-2.54224 (0.0055)	-3.19822 (0.0007)	-8.96426 (0.0000)	-6.77742 (0.0000)	-7.77167 (0.0000)
RI	-5.03798 (0.0000)	-3.79686 (0.0001)	-5.26314 (0.0000)	-13.1104 (0.0000)	-20.4899 (0.0000)	-9.00097 (0.0000)
Augmented Dickey - Fuller (ADF) Birim Kök Testi						
Değişkenler	Düzy		Birinci Farklar		İkinci Farklar	
	Sabit	Sabit & Trend	Sabit	Sabit +Trend	Sabit	Sabit+Trend
BC	10.9447 (0.5337)	22.6082 (0.0312)	26.5567 (0.0089)	12.7535 (0.0972)	25.6542 (0.0120)	22.4237 (0.0130)

GDP	9.93136 (0.6220)	12.9692 (0.3713)	33.4048 (0.0008)	25.1009 (0.0144)	44.7915 (0.0000)	29.8483 (0.0029)
TDEP	8.29694 (0.7615)	12.9033 (0.3761)	31.5409 (0.0016)	27.1064 (0.0075)	50.8945 (0.0000)	30.9908 (0.0020)
POP	13.1418 (0.3588)	7.89389 (0.7934)	19.0826 (0.0866)	27.8193 (0.0059)	36.8854 (0.0002)	28.2119 (0.0052)
RI	25.5844 (0.0123)	12.9219 (0.3747)	26.2244 (0.0100)	46.1232 (0.0000)	57.8331 (0.0000)	29.2384 (0.0036)
Phillips Perron (PP) Birim Kök Testi						
Değişkenler	Düzy		Birinci Farklar		İkinci Farklar	
	Sabit	Sabit & Trend	Sabit	Sabit +Trend	Sabit	Sabit+Trend
BC	1.86979 (0.9996)	25.2523 (0.0137)	25.2735 (0.0136)	14.3348 (0.2798)	28.2808 (0.0050)	40.1512 (0.0001)
GDP	5.26330 (0.9486)	22.6879 (0.0305)	47.9160 (0.0000)	55.6873 (0.0009)	70.2960 (0.0000)	50.6173 (0.0000)
TDEP	11.3620 (0.4982)	19.9314 (0.0684)	38.0999 (0.0001)	27.2726 (0.0071)	55.7755 (0.0000)	61.0153 (0.0000)
POP	34.2511 (0.0006)	13.7944 (0.0000)	23.1245 (0.0267)	39.6891 (0.0001)	56.3363 (0.0000)	47.6695 (0.0000)
RI	22.7474 (0.0299)	21.0173 (0.0501)	32.5098 (0.0012)	66.8461 (0.0000)	68.8753 (0.0000)	60.8163 (0.0000)
RI	2.58966 (0.0048)	6.59437 (0.0000)	3.09412 (0.0010)	11.8851 (0.0000)	3.52839 (0.0002)	17.6782 (0.0000)

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır.

* Önceki tablodaki değerler istatistiği temsil ederek, ve parantezler arasındaki değerler istatistiki olasılığı temsil eder.

Kök testlerinin sonuçları, model değişkenlerinin verilerinin düzeyinde kararsız olduğunu gösterir, ancak, (1)'e dönüştürüldüklerinde, GDP, TDPE ve RI için tüm test sonuçları stabilize olmuş, bazı test sonuçları BC (POP) için stabilize olmamıştır. Bu nedenle ikinci takıma dönüştürüldü. Burada, birliğin köklerinin tüm sonuçlarının kararlı olduğu gösterilmiştir. ortak entegrasyon testi, değişkenlerini birinci dereden durağan olduğu % 2 düzeyinde tespit edildikten sonra eşbütünlüşme testi yapılmaktadır.

5.3.1.3.2. Eşbütünleşme Testi

Araştırma modeli değişkenleri arasındaki uzun vadeli bir ilişkiyi doğrulamak için "Panel verileri ve eş bütünleşme testi" yapıldı, Bu test Ortak Entegrasyon "Pedroni Artık Eşbütünleşme Testi" aşağıdaki izah edildiği gibi yöntemine göre yapılmıştır:

Tablo (5-4) Pedroni Eşbütünleşme Testi Sonuçları

	İstatistik ^{olasılık}			Ağırlıklı İstatistik ^{olasılık}		
	Sabit	Sabit & Trend	Hiçbiri	Sabit	Sabit & Trend	Hiçbiri
Panel v-Statistic	0.8206 (0.2059)	-0.1464 (0.5582)	1.4568 (0.0726)	-1.6741 (0.9530)	-2.7350 (0.9969)	-1.3870 (0.9173)
Panel rho-Statistic	0.5704 (0.7158)	1.6915 (0.9546)	0.9834 (0.8373)	1.8756 (0.9696)	2.6329 (0.9958)	1.4000 (0.9193)
Panel PP-Statistic	-3.2822 (0.0005)	-8.7231 (0.0000)	-3.8079 (0.0001)	-3.1986 (0.0007)	-3.9726 (0.0000)	-2.0863 (0.0185)
Panel ADF-Statistic	3.3576 (0.9996)	0.7242 (0.7656)	-2.8792 (0.0020)	-0.0914 (0.4636)	1.0948 (0.8632)	-1.0070 (0.1569)
Group rho-Statistic	2.8929 (0.9981)	3.4556 (0.9997)	2.6257 (0.9957)	-		
Group PP-Statistic	-2.6819 (0.0037)	-3.9639 (0.0000)	-2.5586 (0.0053)	-		
Group ADF-Statistic	0.6495 (0.742)	2.2196 (0.9868)	-1.7150 (0.0432)	-		

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 5.4.'de gösterilen sonuçlara göre testlerin sonuçlarının çoğu, çalışma modelinin değişkenleri arasında sabit ve yön ile ve sabit ve yön olmadan uzun vadeli ve dengeli bir ilişki olmadığını göstermektedir. Ayrıca alternatif hipotezin reddedilmesi ve nihilistik hipotezin kabulü göstermektedir.

5.3.1.3.3. Doğrusal Panel Veri Modelleri

Banka kredisi hacminin etkisinin GSYH (petrol dışı), faiz oranı, mevduat hacmi ve nüfus faktörleri ile açıklandığı sonuçlara ulaşmak için üç model uygulanarak kullanılmıştır: Havuzla Model, Sabit Etkiler Modeli, Rassal Etkiler Modeli. Eviews 10'a göre uygun model tahminini seçmek için, Tablo 5.5.'in sonuçlarını elde ettik. Modeli tahmin etmek için hangi etkilerin daha uygun olduğunu belirlemek için, Sabit Etkiler Modellerinin mi yoksa Rassal Etki Modelleri'nin mi olacağını belirlemek için, modelde hangi modelin seçilmesi ve kullanılması gerektiğini belirlemek için Hausman testi yapılır.

Tablo (5-5) Doğrusal Panel Veri Modelleri Sonuçları

Bağımlı değişken : BC (Banka Kredilerinin)			
Bağımsız değişkenler	Klasik Model	Sabit Etkiler Modeli	Rassal Etkiler Modeli
Sabit	-0.801023 (-3.4550)*	-1.179155 (-1.8249)**	-0.884421 (-1.7044)***
GDP	0.522089 (4.2257)*	0.370421 (2.5513)*	0.344048 (2.5581)*
POP	-0.034637 (-0.5631)	0.171459 (1.3572)	0.115337 (1.0809)
TDEP	0.798882 (8.9331)*	0.661601 (5.8354)*	0.703757 (7.3163)*
RI	0.410944 (4.0995)*	0.100864 (2.9179)*	0.104294 (3.0299)*
Gözlem sayısı	60	60	60
R-kare	0.971828	0.998294	0.970838
Düzeltilmiş R-kare	0.969779	0.997986	0.968717
Olasılık- (F- istatistik)	0.000000	0.000000	0.000000

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır.

Modeli tahmin etmek için hangi efektlerin daha uygun olduğunu belirlemek için, Sabit Etkiler Modeli veya Rassal Etkiler Modeli olsun, Hausman hangi modelin seçilmesi ve modelde kullanılması gerektiğini belirlemek için test edilmektedir.

5.3.1.3.4. Hausman Testi

Hausmann testi ile Sabit ve Rassal Etki Modelleri tahmin sonuçları ile uygun model belirlemektedir. Tablo 5.6.'da hausman test sonuçları göstermektedir.

Tablo (5-6) Hausman Testi Sonuç

Test Özeti	Chi-Sq. istatistik	Chi-Sq. d.f.	Olasılık
Kesit rassal	1.381065	4	0.8475

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır.

Hausman'ın istatistiği ki karenin 4 serbestlik derecesinde dağılmasını izler (modelin bağımsız değişkenlerinin sayısı). Hausmann testinin sonuçlarının, 9.488 olan ki kare istatistikleriyle karşılaştırıldı (Engineering Statistics Handbook: 2002) . Ki kare değerinden daha düşük olan istatistiksel değer (Chi-Sq. İstatistik) değerinde 1.381 oranında bir azalma gösterdiği görüldü. Bu nedenle, "Rassal Etki Modelleri" modelinin en uygun olduğu tespit edilmiştir. % 5 anlamlılık seviyesinden daha büyük

olan 0.8475 olarak tahmin edilen potansiyel değeri (P-Değeri) bu teoriyi doğrular. Böylece Rassal Etkiler Modeli'nin bu model verileri için uygundur.

5.3.1.3.5. Rassal Etkiler Modelini Kullanarak Model Parametrelerini :

Hausmann test sonucundan sonra, Rassal Etkiler modelini kullanarak modelin parametrelerini takdir edeceğiz ve Tablo 5.7.'de bunu göstermektedir:

Tablo (5-7) Rassal Etkiler Modelini Kullanarak Modelin Parametrelerini Sonuçları

Bağımlı değişken : BC (Banka Kredilerinin)	
Bağımsız değişkenler	Rassal Etkiler Modeli
Sabit	-0.884421 (-1.7044)***
GDP	0.344048 (2.5581)*
POP	0.115337 (1.0809)
TDEP	0.703757 (7.3163)*
RI	0.104294 (3.0299)*
Gözlem sayısı	60
R-kare	0.970838
Düzeltilmiş R-kare	0.968717
Olasılık- (F- istatistik)	0.000000

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır

İstatistiksel analiz, istatistiksel sonuçları ekonomik teoriyle karşılaştırarak modelin kalitesini test etmek ve onların aynı fikirde olmalarını veya bunlarla çelişmelerini sağlamak gibi ekonomik ölçüm araçlarına dayanır. Tablo 5.7'de gösterilen sonuçlara dayanarak bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin çok güçlü olduğu söylenebilir. 1'e yakın olan korelasyon katsayısı (R^2 : R-Kare) sonuçların iyi olduğunu gösterir. bu çalışmanın sonuçları aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

- Bağımsız değişken Petrol dışı GSYİH ile banka kredisi arasında% 1 düzeyinde önemli bir pozitif ilişki var ve banka kredisindeki değişimin% 34'ünü oluşturmaktadır, bu sonuç iktisat teorisi ile tutarlıdır ve Patrick de dahil olmak üzere bankacılık sektöründe ekonomik büyümenin rolünün önemini vurgulayan bazı ekonomilerin görüşleri ile paralellik göstermektedir, bu sonuç aynı zamanda GSYİH'nın önemini ve bankacılık sektörünün gelişimi üzerindeki etkisini vurgulayan(Bağımsız değişken GSYİH ile banka kredisi arasında% 1 düzeyinde

önemli bir pozitif ilişki var ve banka kredisindeki değişimin% 34'ünü oluşturmaktadır, bu sonuç iktisat teorisi ile tutarlıdır ve Patrick de dahil olmak üzere bankacılık sektöründe ekonomik büyümenin rolünün önemini vurgulayan bazı ekonomilerin görüşleri ile örtüşmektedir, bu sonuç aynı zamanda GSYİH'nın önemini ve bankacılık sektörünün gelişimi üzerindeki etkisini vurgulayan(Mushtab 2016, Odah 2011, Al-khali 2008) çalışmasıyla da tutarlıdır.

- Nüfusu ifade eden bağımsız değişken POP, banka kredisinin boyutunu olumlu yönde etkilemektedir, ancak istatistiksel olarak anlamlı değildir. Nüfus sayısı hızı arttıkça kredi ve bankacılık hizmetlerine olan toplam talep seviyesini yükselttiğine ilişkinin niteliğinin ekonomik teori ile uyumludur. Bununla birlikte, anlamlı olmamasının nedeni, nüfusun çoğunun işlerini kolaylaştırmak için bankalardan borç almaya başvuramayacağından kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca, Körfez ülkelerinde, faiz ve faiz oranlarıyla ilişkin (dini meseleleri) dikkate alan unsur yer almaktadır. Bu sonuç (Amiri 2003) araştırması ile uyumludur.
- Bağımsız değişken (TDEP) ile bankalardaki mevduat düzeyi arasında anlamlı bir pozitif ilişki tespit edilmiştir ve banka kredisi, bankalara yatırılan toplam mevduat büyüklüğünden, finansal teori doğrultusunda olumlu yönde etkilenmektedir ve bu değişken banka kredisindeki değişimin %70'ini oluşturmaktadır. Bu, (Yusuf 2011) çalışmasının, mevduatın kredilerde büyük bir artışa katkısı olması açısından bankaların en önemli likidite kaynağı olduğu yönündeki bulgularla uyumludur.
- Son olarak, kredi verme faiz oranını ifade eden bağımsız değişken RI pozitif etkilemektedir. yani faiz oranı arttıkça, finansal teoriye aykırı olan kredi talebi de artar. Bu sonuç,(Abadi 2010, Al-Farra 2012, Ameri 2003) çalışmasının sonuçlarıyla karşılaştırıldı. Ancak, çalışmanın sonucuyla çakıştı (Al-rakeebat ve Al-fawaz 2016) ve bu, Körfez ülkelerindeki faiz oranının, Körfez ülkelerindeki istikrar ve düşük faiz oranlarına ek olarak, kredi talebinden de etkilenmesinden kaynaklanmaktadır, ancak, banka kredisi hacmindeki değişimin yorumlama oranı% 10'u geçmemektedir.

5.3.2. Sektörler Düzeyinde Birinci Model Analizinin Sonuçları

Birinci modelin denkleminin sonuçları (kredi denklemi) sektörler düzeyinde şu şekilde sunulacaktır:

5.3.2.1. Tarım Sektörü

Tablo 5.8.'de gösterildiği gibi, tarım sektöründe kredi denkleminin sonucu, bağımsız değişkenler ile verilen banka kredisi arasında manevi bir ilişki olmadığı ve (faiz oranı - nüfus) ile verilen banka kredisi arasında ters bir ilişki olduğu göstermektedir. Manevisizlik, tarım sektörüne verilen kredinin toplam kredinin% 3'ünü geçmediği Körfez ülkelerinde tarım sektörüne verilen kredinin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, Katarlı kredi hiçbir tarımsal kredi vermez.

Tablo (5-8) Tarım Sektörü Kredi Denkleminin Sonuçları

Bağımsız değişkenler	Katsayı	T - İstatistik
Sabit	3.392096	0.871379
GDP	0.099972	0.579473
POP	-0.804258	-0.922587
TDEP	0.710115	1.497421
RI	-0.249569	-1.166947

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır

5.3.2.2. Sanayi Sektörü

Sanayi sektörü için kredi denkleminin sonucu Tablo 5.9.'daki gibi, sanayi sektörüne verilen banka kredisi ile mevduat hacmi % 1 düzeyinde manevi ve pozitif bir korelasyon gösterir ve bu banka kredisindeki değişimin% 98'ini açıklamaktadır. Değişkenlerin geri kalanı önemli olmamakla birlikte, banka kredisi ile aralarındaki ilişki negatif olarak kabul edilmiştir.

Tablo (5-9) Sanayi Sektörü Kredi Denkleminin Sonuçları

Bağımsız değişkenler	Katsayı	T - İstatistik
Sabit	0.027383	0.023374
GDP	-0.015588	-0.368252
POP	-0.180916	-0.700362
TDEP	0.980834	7.475750*
RI	-0.024508	-0.344823

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır

5.3.2.3. İnşaat ve Emlak Sektörü

İnşaat sektörü açısından sonuçlar Tablo 5.10.'daki gibi, inşaat sektörüne verilen banka kredisi ile mevduat hacmi % 1 düzeyinde pozitif bir korelasyon gösterir ve bu banka kredisindeki değişimin% 65'ini açıklamaktadır. Sonuçlar, aynı zamanda GSYİH ile banka kredisi arasında% 5 düzeyinde pozitif bir ilişki olduğunu göstermiş ve bu inşaat sektörüne verilen banka kredisindeki değişimin% 42'sini açıklamaktadır.

Tablo (5-10) İnşaat ve Emlak Sektörü Kredi Denkleminin Sonuçları

Bağımsız değişkenler	Katsayı	T - İstatistik
Sabit	-1.006019	-0.510165
GDP	0.428964	2.029712**
POP	0.036398	0.082366
TDEP	0.651064	2.878308*
RI	0.007529	0.064957

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır

5.3.2.4. Hizmet Sektörü

Hizmet sektörü açısından sonuçlar Tablo 5.11.'daki gibi, Hizmet sektörü verilen banka kredisi ile Mevduat hacmi % 1 düzeyinde pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur, bu banka kredisindeki değişimin % 66'ini açıklamaktadır. aynı zamanda nüfus ile banka kredisi arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermiş ve bu inşaat sektörüne verilen banka kredisindeki değişimin % 39'sini açıklamaktadır.

Tablo (5-11) Hizmet Sektörü Kredi Denkleminin Sonuçları

Bağımsız değişkenler	Katsayı	T - İstatistik
Sabit	-1.705955	-2.609651
GDP	0.084838	0.547882
POP	0.393462	2.696905*
TDEP	0.660243	5.848994*
RI	0.048880	0.867575

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır

5.4 İKİNCİ MODEL (ÜRETİM FONKSİYONU) ANALİZ SONUÇLARI :

Ekonomik büyüme (petrol dışı GSYİH) banka kredisi, sermaye ve emek gibi faktörlerden etkilenir. model hipotezini incelemek için aşağıdaki testleri yaptık:

5.4.1. Ekonomi Düzeyinde ikinci Model Testleri

5.4.1.1. Normal Dağıtım Testi

Tablo (5-12) Tanımlayıcı İstatistikler (2. Model)

Değişkenler	Ortalama	Medyan	Çarpıklık	Basıklık	Jarque-Bera	Olasılık
A- Değişkenler						
GDP	57711.83	51429.90	0.512673	2.010575	5.075737	0.079035
BC	84165.12	77927.10	0.573026	2.693424	3.518558	0.172169
K	48586.47	33611.40	0.362421	1.564867	6.462509	0.039508

L	36464.03	23336.28	0.761938	2.486551	6.464576	0.039467
B - Logaritmaya girdikten sonra yapılan değişiklikler						
K	4.619281	4.526485	-0.075727	1.680346	4.411064	0.110192
L	4.456718	4.367976	0.099967	1.587669	5.086628	0.078605

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 5.12'de A Kısmından anlaşılır ki, model değişkenlerine bağlı olan (K,L) değişkenleri hariç tüm (Jarquare-Brea) testinin değerleri, 5.99 değerli ve 2. dereceden olan Ki kare testi istatistiksel değerlerinden daha küçüktür, yani değişkenler (K,L) değişkeni dışındaki normal dağılımı izler ve bu, 0,05 anlamlı değerden daha düşük olan olasılık değerleri (P-Değeri) ile onaylanır.

Bu nedenle, aşırı değerleri ortadan kaldırmak için NBI logaritmik fonksiyonun (K,L) değişkenlerine girilmesi gerekir ve doğal değişkenlik testi Jarquare-Brea'nın sonuçlarını, B bölümündeki (K,L) değişkenlerine logaritma fonksiyonunun girilmesinden sonraki bulduk. Böylelikle, tüm değişkenler normal dağılıma tabi olmuş ve çalışma değişkenlerinden aşırı değerleri kaldırdıktan sonra çalışma verileri için uygun olan Panel modeli testi uygulanabilmektedir.

5.4.1.2 Değişkenler Arasındaki Korelasyon:

Tablo (5-13) Değişkenler Arasındaki Korelasyon (2. Model)

	GDP	BC	K	L
GDP	1.000000			
BC	0.236568	1.000000		
K	-0.106844	0.430054	1.000000	
L	0.342812	-0.005021	-0.277662	1.000000

Tablo (5-13), model değişkenleri arasındaki korelasyon matrisinin aşağıdaki sonuçları gösterdiğini görülmektedir:

- Petrol dışı GSYİH ve sermaye olan iki değişken arasında istatistiksel olarak negatif anlamlı bir ilişki vardır, böylece korelasyon katsayısı -0.106844.

- Sermaye ve işçiler değişkenleri arasında olan istatistiksel olarak negatif anlamlı bir ilişki olduğu için korelasyon katsayısı -0.277662 olarak bulunmuştur.
- GSYİH (petrol dışı) ile bankacılık kredisi, işçiler, değişkenleri arasında pozitif bir korelasyon vardır, böylece aralarındaki korelasyon katsayıları sırasıyla 0.236568 v 0.342812, idi.
- Banka kredisi ile sermaye arasında bağımlı değişken pozitif bir korelasyon vardır, böylece korelasyon katsayısı 0.430054'tür.

5.4.1.3. Panel verilerinin kararlılık ve eşzamanlı entegrasyon araştırması:

5.4.1.3.1 Birim Kök Testi

Zaman serilerinin ve bölümlerin kararlılığını test etmek için LLC, ADF Fisher, PP, testlerinden yararlanılmıştır. Bu testlerin sonuçları, Tablo 5.14.'de gösterildiği gibiydi.

Tablo (5-14) Birim Kök Testi Sonuçları

LLC Test						
Değişkenler	Düzye		Birinci Farklar		İkinci Farklar	
	Sabit	Sabit & Trend	Sabit	Sabit +Trend	Sabit	Sabit+Trend
GDP	-2.50485 (0.0061)	-0.76409 (0.2224)	-5.76831 (0.0000)	-6.18187 (0.0000)	-10.2745 (0.0000)	-11.1651 (0.0000)
BC	-2.20643 (0.0137)	-3.42846 (0.0003)	-5.23288 (0.0000)	-2.95719 (0.0016)	5.19131 (0.0000)	-7.13237 (0.000)
K	-1.9655 (0.0247)	-4.3029 (0.0000)	-7.4772 (0.0000)	-6.70408 (0.0000)	-12.326 (0.0000)	-11.809 (0.0000)
L	-5.8373 (0.0000)	-122.510 (0.0000)	-4.3927 (0.0000)	-110.405 (0.0000)	-60.826 (0.0000)	-15.9818 (0.0000)
Augmented Dickey - Fuller (ADF) Birim Kök Testi						
Değişkenler	Düzye		Birinci Farklar		İkinci Farklar	
	Sabit	Sabit & Trend	Sabit	Sabit +Trend	Sabit	Sabit+Trend
GDP	9.93136 (0.6220)	12.9692 (0.3713)	33.4048 (0.0008)	25.1009 (0.0144)	44.7915 (0.0000)	29.8483 (0.0029)
BC	10.9447 (0.5337)	22.6082 (0.0312)	26.5567 (0.0089)	12.7535 (0.0972)	25.6542 (0.0120)	22.4237 (0.0230)
K	9.0794 (0.6961)	20.2217 (0.0630)	45.5855 (0.0000)	28.9091 (0.0041)	56.0516 (0.0000)	36.2192 (0.0000)
L	19.4357 (0.0785)	29.4809 (0.0033)	19.2192 (0.0834)	26.4168 (0.0094)	43.0804 (0.0000)	32.4913 (0.0012)
Phillips Perron (PP) Birim Kök Testi						

Değişkenler	Düzy		Birinci Farklar		İkinci Farklar	
	Sabit	Sabit & Trend	Sabit	Sabit +Trend	Sabit	Sabit+Trend
GDP	5.26330 (0.9486)	22.6879 (0.0305)	47.9160 (0.0000)	55.6873 (0.0009)	70.2960 (0.0000)	50.6173 (0.0000)
BC	1.86979 (0.9996)	25.2523 (0.0137)	25.2735 (0.0136)	14.3348 (0.2798)	28.2808 (0.0050)	40.1512 (0.0001)
K	12.4583 (0.4096)	39.1120 (0.0001)	65.0012 (0.0000)	68.0681 (0.0000)	100.121 (0.0000)	77.3615 (0.0000)
L	7.7853 (0.8017)	9.58643 (0.6522)	18.6432 (0.0975)	14.5810 (0.2652)	43.0804 (0.0000)	47.6713 (0.0000)

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır.

* Önceki tablodaki değerler istatistiği temsil ederek, ve parantezler arasındaki değerler istatistiki olasılığı temsil eder.

Kök testlerinin sonuçları, model değişkenlerinin verilerinin seviye düzeyinde kararsız olduğunu gösterir, ancak, (1)'e dönüştürüldüklerinde, GDP, K için tüm test sonuçları stabilize olmuş, bazı test sonuçları BC, L için stabilize olmamıştır. Bu nedenle ikinci takıma dönüştürüldü. Burada, birliğin köklerinin tüm sonuçlarının kararlı olduğu görülmüştür. Ortak entegrasyon testi, değişkenlerin birinci dereeden durağan olduğu %2 düzeyinde tespit edildikten sonra eşbütünleşme testi yapılmaktadır.

5.4.1.3.2. Eşbütünleşme Testi

Tablo (5-15) Pedroni Eşbütünleşme Testi Sonuçları

	İstatistik ^{olasılık}			Ağırlıklı İstatistik ^{olasılık}		
	Sabit	Sabit & Trend	Hiçbiri	Sabit	Sabit & Trend	Hiçbiri
Panel v-Statistic	0.8093 (0.2092)	3.0962 (0.0010)	-0.8254 (0.7954)	0.00417 (0.4983)	0.7027 (0.2411)	-1.4026 (0.9196)
Panel rho-Statistic	0.9331 (0.8246)	0.8412 (0.7999)	1.1551 (0.8760)	0.74525 (0.7719)	1.8624 (0.9687)	1.1020 (0.8648)
Panel PP-Statistic	-5.0671 (0.0000)	-9.9261 (0.0000)	-0.3725 (0.3547)	-4.0505 (0.0000)	-5.2805 (0.0000)	-0.1758 (0.4302)
Panel ADF-Statistic	3.5757 (0.0002)	-8.7797 (0.0000)	-2.1237 (0.0168)	-3.42081 (0.0003)	-3.7130 (0.0001)	-2.0013 (0.0227)
Group rho-	1.8664	2.3859	2.1763			

Statistic	(0.9690)	(0.9915)	(0.9852)	
Group PP-Statistic	-5.3067 (0.0000)	-10.7987 (0.0000)	-0.9944 (0.1600)	
Group ADF-Statistic	-3.7771 (0.0001)	-6.6491 (0.0000)	-1.7681 (0.0385)	

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 5.15.'de gösterilen sonuçlara göre, testlerin sonuçlarının çoğu, araştırma modelinin değişkenleri arasında uzun vadeli bir denge olmadığını göstermektedir. Bu yüzden alternatif hipotezin reddedildiğini ve nihilistik hipotezin kabul edildiğini gösterir.

5.4.1.3.3. Doğrusal Panel Veri Modelleri

GSYİH'nın (petrol dışı) etkisini aşağıdaki faktörlerle ölçmek için; (banka kredisinin büyüklüğü, sermaye, işçi sayısı) veri yaklaşımı üç model uygulanarak kullanılmıştır: Klasik Model, Sabit Etkiler Modeli, Rassal Etkiler Modeli. Eviews 10'e dayanarak uygun model tahminini seçmek için Tablo 5-16'nın sonuçlarını elde ettik:

Tablo (5-16) Doğrusal Panel Veri Modelleri Sonuçları

Bağımlı değişken : GDP (Banka Kredilerinin)			
Bağımsız değişkenler	Klasik Model	Sabit Etkiler Modeli	Rassal Etkiler Modeli
Sabit	-4344.674 (-1.5952)	18306.00 (2.3807)*	-2171.08 (-0.3506)
BC	0.226589 (8.6015)*	0.449073 (12.2489)*	0.363638 (11.9845)*
K	0.52348 (5.7384)*	0.173773 (1.8847)**	0.093820 (1.1860)
L	0.01717 (9.6883)*	0.007643 (1.9416)*	0.01817 (8.0129)*
Gözlem sayısı	60	60	60
R-kare	0.987137	0.996709	0.946696
Düzeltilmiş R-kare	0.986447	0.996192	0.943840
Olasılık- (F-istatistik)	0.000000	0.000000	0.000000

*1% **2%

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır.

5.3.1.3.4. Hausman Testi

Hausmann testi ile, Tablo 5.17'de gösterilen sonuçları elde ettik:

Tablo (5-17) Hausman Testi Sonuç

Test Özeti	Chi-Sq. is tistik	Chi-Sq. d.f.	Olasılık
Cross-section random	21.77159	3	0.0001

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır.

Hausmann'ın istatistiği kay karenin 3 serbestlik derecesinde dağılmasını izler (modelin bağımsız değişkenlerinin sayısı). Hausmann testinin sonuçlarının, 7.82 olan ki-kare istatistikleriyle karşılaştırıldı. ki-kare değerinden daha büyük olan istatistiksel değer (Chi-Sq. İstistik) değerinde 21.7715 oranında bir azalma gösterdiği, bu nedenle, "Sabit Etki Modelleri" modelinin en uygun olduğu tespit edilir. % 5 anlamlılık seviyesinden daha küçük olan 0.0001 olarak tahmin edilen potansiyel değeri (P-Değeri) bu teoriyi doğrulamaktadır. Böylece sabit etkiler modelinin bu model verileri için uygun olduğunu onaylarız.

5.4.1.3.5. Sabit Etkiler Modelini Kullanarak Model Parametrelerini

Hausmann test sonucundan sonra, sabit etkiler modelini kullanarak modelin parametrelerini takdir edeceğiz ve Tablo 5.18.'de bunu göstermektedir:

Tablo (5-18) Sabit Etkiler Modelini Kullanarak Modelin Parametrelerinin Sonuçları

Bağımlı değişken : GDP (Banka Kredilerinin)	
Bağımsız değişkenler	Sabit Etkiler Modeli
Sabit	18306.00 (2.3807)*
BC	0.449073 (12.2489)*
K	0.173773 (1.8847)**
L	0.007643 (1.9416)*
Gözlem sayısı	60
R-kare	0.996709
Düzeltilmiş R-kare	0.996192
Olasılık- (F- istatistik)	0.000000

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır

Tabloda 5.18.'de gösterilen sonuçlardan bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasında bir ilişki olduğu sonucuna vardık, 1'e yakın olan korelasyon katsayısı (R^2 : R-Kare) sayesinde, modelin manevi değeri F istatistiki değeri yolu ile gözlenir. Buna ek olarak, değişkenlerin parametreleri önemlidir ve ekonomik teori ile uyumludur. Böylelikle, modelimizin GSYİH'nın (petrol dışı) değişiklikleri ve bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki değişimi açıklayabildiği görülmekte ve bu çalışmanın sonuçları şöyle ifade edilebilmektedir:

- Bağımsız değişken banka kredisi ve petrol dışı GSYİH arasında % 1 düzeyinde önemli bir pozitif etkinin varlığı ve banka kredisindeki değişimin % 44'ünü açıkladığı tespit edildi ve bu sonuç, ekonomik teori ile tutarlıdır. Patrick de dahil olmak üzere bankacılık sektöründe ekonomik büyümenin rolünün önemini vurgulayan bazı ekonomilerin görüşleri ile paralel olarak geliyor. Bu sonuç aynı zamanda bankacılık sektörünün GSYİH'nın üzerindeki etkisini vurgulayan (Alkhazaleh 2017, Belinga & et al 2016, Çeçe 2012) çalışmasıyla da tutarlıdır.
- Sermaye ifade eden bağımsız değişken K, petrol dışı GSYİH pozitif yönde etkilemektedir. Esneklik derecesi % 17 idi. Petrol dışı olan GSYİH'deki sermaye değişiminin oranı. Sermaye, ekonominin en önemli dayanaklarından biridir. Bu sonuç ekonomik teori ve birçok çalışma ile tutarlıdır (Al-Farra 2012, Al-Atom 2002, Liang 2006).
- İstihdam ifade eden bağımsız değişken L, petrol dışı GSYİH'yi pozitif yönde etkilemektedir. Bu sonuç ekonomik teoriyle olduğu kadar bir çalışma ile de tutarlıdır (Hebron 2004), ancak etki oranı çok düşüktür ve Körfez'deki istihdamın çoğunun (yabancı işgücü) olması nedeniyle olabilir.

5.4.2. Sektörler Düzeyinde İkinci Model Analizinin Sonuçları

İkinci modelin denkleminin sonuçları (üretim denklemi) sektörler düzeyinde şu şekilde sunulacaktır:

5.4.2.1. Tarım Sektörü

Tablo 5.19'da gösterildiği gibi tarım sektörü için üretim denkleminin sonucu, bağımsız değişkenlerle GSYİH arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir, ancak K % 1 seviyesinde pozitif etkilediği sermaye değişkeni dışında istatistiksel olarak

anlamli değildir. Ayrıca, tarım sektörünün gayri safi yurtiçi hasıladaki değişimin % 80'ini oluşturmaktadır. Banka kredisi ve istihdamın GSYH üzerindeki etkisinde önemli bir eksiklik olması, tarım sektöründeki istihdamın azalmasına ek olarak, tarım sektörüne verilen düşük kredi nedeniyledir.

Tablo (5-19) Tarım Sektörü Üretim Denkleminin Sonucu (2. Model)

Bağımsız değişkenler	Katsayı	T - İstatistik
Sabit	0.628299	2.434374
BC	0.063682	0.773326
K	0.804336	9.810886*
L	0.020523	0.483199

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır

5.4.2.2. Sanayi Sektörü

Tablo 5.20.'de , sermaye ile GSYİH arasında % 1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir etki göstermiştir. Sermaye, GSYİH'daki değişimin % 58'ini oluşturmaktadır. İstihdam önemli olmamakla birlikte, GSYİH ile istihdamdaki ilişki negatif olarak tespit edilmiştir.

Tablo (5-20) Sanayi Sektörü Üretim Denkleminin Sonucu (2. Model)

Bağımsız değişkenler	Katsayı	T - İstatistik
Sabit	2.162156	1.633528
BC	0.435205	1.577744
K	0.586847	2.337733*
L	-0.359931	-1.031950

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır

5.4.2.3. İnşaat ve Emlak Sektörü

Tablo 5.21.'de gayrimenkul sektörü için üretim denkleminin sonucu, sektöre verilen banka kredisinin bu sektördeki ekonomik büyümeye % 1 oranında pozitif etki yaptığını ve % 34'ü etkilediğini göstermektedir.

Tablo (5-21) İnşaat ve Emlak Sektörü Üretim Denkleminin Sonucu (2. Model)

Bağımsız değişkenler	Katsayı	T - İstatistik
Sabit	0.798345	2.971075*
BC	0.343670	6.767249*
K	0.447198	6.813256*
L	0.010664	0.174547

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır

5.4.2.4. Hizmet Sektörü

Tablo 5.22.'de Hizmet sektörü için üretim denkleminin sonucu açıklanmıştır. Banka kredisi ile GSYİH arasında pozitif banka kredisinin GSYH'ye % 48 etkilediği tespit edildi. Hem de sermaye GSYH'yi % 18 etkilemektedir. Emek GSYH'ye % 5 oranında pozitif etkisi vardır.

Tablo (5-22) Hizmet Sektörü Üretim Denkleminin Sonucu(2. Model)

Bağımsız değişkenler	Katsayı	T - İstatistik
Sabit	1.321914	3.779697*
BC	0.489621	6.363286*
K	0.188226	2.573558*
L	0.055996	0.563103**

Kaynak: 10 Eviews programının sonuçlarına göre öğrenci tarafından hazırlanmıştır

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ekonomik büyüme, her ülkenin ekonomik kalkınma gerçekleştirme amacıyla sürdürdüğü önemli bir faktör ve amaçtır. Aynı zamanda Ekonomik büyüme, tutarlı ve karşılıklı fayde sağlayan bir süreçtir, çünkü belirli bir sektörün büyümesi diğer sektörlerin büyümesine yol açar ve burada Marshall'ın dış tasarruf fikri ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle ekonomik büyüme üzerinde çalışma, sermaye, teknoloji, eğitim ve yabancı yatırım gibi ekonomik büyüme belirleyicilerinin istatistiksel analizini kullanarak birçok uygulamalı araştırmalar yapılmıştır.

Körfez ülkelerinin gayri safi yurtiçi hasılatı (GSYİH), Arap ülkelerinin toplam GSYİH'sinin yaklaşık % 56'sını oluşturmaktadır. Körfez ülkelerinin gayri safi yurtiçi hasıllarına bakıldığında, petrol sektörünün GSYİH'ye katkısının % 35 - % 50 arasında değiştiğini görüyoruz. Körfez ülkelerinin petrole olan bağımlılığı ve petrol fiyatlarındaki düşüş nedeniyle, ortalama GSYİH büyümesi 2012-2016 döneminde % 5,1'den % 1,7'ye geriledi ve böylece Körfez ülkeleri ekonomilerini ve gelir kaynaklarını çeşitlendirmede en büyük zorluklarla karşılaştılar. Bu hükümetler ekonomik modelden özel sektör liderliğindeki sürdürülebilir büyüme modeline geçiş yolu ile sorunu çözebileceklerine karar verdiler. (The World Bank, 2017)

İktisat teorisine göre etkin bir finansal sistemin ekonomik büyüme için önemi gün geçtikçe artmaktadır. Finans ve bankacılık sistemi sermayenin üreticilerin gelişmelerine yardımcı olmak için geçişine aracılık etmeye çalıştılar. Bu araştırmanın amacı, Körfez ülkelerindeki banka kredisinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelenmektedir, Ekonomi ve çeşitli sektörlerde verilen krediler sayesinde, bankacılık sektörü özellikle petrol fiyatlarındaki düşüş nedeniyle 2014 yılından bu yana önemli bir düşüşe maruz kaldıktan sonra, Körfez ülkelerinin ekonomik büyümesinin iyileşmesine etkin bir katkı sağladığından Körfez ülkelerinin ekonomik büyümede banka kredisine bağımlılığının, her bir ekonomik sektöre verilen banka kredisinin karşılaştırılmasının bu sektörün GSYİH'ye katkısını hesaplamak amacı ile araştırma verilerinin istatistiksel analizi 2008-2017 dönemi için panel tarihi verileri

kullanılarak yapılmıştır. Doğal dağılım ve değişkenler arasındaki korelasyon gibi gerekli istatistiksel testleri yapmak ve araştırmanın değişkenler biriminin köklerini test ettik. Kök testlerinin sonuçları verilerin seviye düzeyinde sabit olmadığını, ancak değişkenlerin fark (I) 'e geldiği seviyede değişkenlerin çoğunun istikrarlı değerlere geldiğini göstermiştir. Pedroni testinde, sonuçlar araştırma değişkenleri arasında uzun vadeli bir denge ilişkisi olmadığını göstermiştir. Hausman testinin sonuçlarına dayanarak, kredi fonksiyonunun rassal etki modelinin yanı sıra üretim işlevinin sabit etki modelini belirledik.

Birinci Model (kredi fonksiyonu): Banka kredisi ve (gayri safi yurtiçi hasıla, nüfus, mevduat büyüklüğü ve borç verme faiz oranı) arasındaki ilişki vasıtasıyla Körfez ülkelerinin ekonomisindeki ekonomik ve sektörel seviyelerde banka kredisinin hacmini etkileyen faktörleri belirtmektedir. Ekonominin genelindeki rassal etkilerin sonuçları, (petrol dışı GSYİH, mevduat hacmi, borç verme oranı) ve banka kredisi arasında pozitif ve manevi bir ilişki olduğunu gösterir ve banka kredisindeki değişimin oranı (% 34, % 70, % 10) sırasıyla açıklamaktadır. Ayrıca nüfus faktörü, pozitif ama önemsiz yönde banka kredisini etkiler.

Tarım sektöründe, sonuçlar (petrol dışı GSYİH, mevduat büyüklüğü, nüfus, borç verme oranı) ve banka kredisi arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamsız olduğunu göstermiştir. Bunun nedeni Körfez ülkelerinde tarım sektörünün zayıflığı, Katar Devleti'ndeki tarım sektörüne banka kredisi verilmemesi ve tarım sektörüne verilen kredinin miktarının az olması gösterilebilir.

Sanayi sektöründe sonuçlar mevduat hacmi ile banka kredisi arasında % 1 düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Banka kredisindeki değişimin sanayi sektöründe kredilerin % 98'ini açıkladığı tespit edilmiştir. Ayrıca, banka kredisi ile aralarındaki olumsuz ilişkiye ek olarak, değişkenlerin geri kalanının ilişkilerinin anlamsız olduğunu göstermiştir.

İnşaat sektörüne gelince, sonuçlar inşaat sektörü için mevduat hacmi ile banka kredisi arasında %1 düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar banka kredisindeki değişimin % 65'ini açıklığa kavuşturmuştur. Sonuçlar ayrıca sektörün GSYİH'sı ile banka kredisi arasında % 5 düzeyinde pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Burada inşaat sektörüne verilen banka kredisindeki değişimin % 42'si açıklanmıştır.

Hizmetler sektörü denkleminin sonuçları banka kredisindeki değişimde sırasıyla (mevduat büyüklüğü , nüfus) ve banka kredisi arasında % 1 düzeyinde pozitif bir ilişki göstermiştir ve bu alandaki kredi hacminin (sırasıyla % 66 ve % 39) oranını açıklamıştır. Sonuçlar ayrıca hizmetler sektörü için GSYİH ile banka kredisi arasında anlamsız ve sınırlı bir pozitif ilişki olduğunu göstermiştir.

İkinci Model Üretim Fonksiyonu: Petrol dışı GSYİH ile ve (banka kredisi, sermaye ve işçi sayısı) arasındaki ilişkiyle Körfez ülkelerinin bir bütün olarak ekonomi düzeyinde ve sektör düzeyinde ekonomik büyümesini etkileyen faktörleri yansıtmaktadır. Ekonominin genelindeki sabit etkilerin sonuçları, banka kredisi ve petrol dışı GSYİH arasında,% 1 düzeyinde anlamlı bir korelasyon göstermiştir; bu, petrol dışı GSYİH'daki değişimin% 44'ünü açıklamaktadır. Ayrıca Sonuçlar, GSYH'daki değişimin% 17'sini açıklamış ve sermaye ile GSYİH arasında% 5 oranında pozitif bir ilişki bulunduğunu göstermiştir.

Tarım sektöründe, sonuçlar (sermaye ve GSYH arasında) % 1 düzeyinde pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar tarım sektörünün GSYİH'daki değişimin % 80'inin açıklamasını sunmuştur. Buna karşılık tarım sektörüne verilen banka kredisi ile istihdam arasındaki ilişkinin tarım sektörünün GSYİH'sini etkileme çerçevesinde anlamlı olmadığı tespit edildi. Bunun nedeni, tarım sektörüne verilen banka kredisi oranlarının zayıf olması ve tarım sektöründeki düşük istihdamdır.

Sanayi sektöründe, tarım sektörü için aynı sonuçların, sanayi sektörünün sermayesi ile GSYİH arasında % 1 düzeyinde pozitif bir ilişki olduğunu gösterdi. Banka kredisi ve işçiliğin sanayi sektörünün GSYH'ye etkisinin de önemsiz olduğunu tespit ettik.

İnşaat sektörü ile ilgili sonuçlar, inşaat sektörüne verilen banka kredisi ve sermayenin, ekonomik büyüme üzerindeki % 1 düzeyinde pozitif ve manevi bir etkisini göstermiş ve böylece inşaat sektöründe GSYİH hacmindeki değişimin %33-44'si açıklanmıştır. Ancak işçiler ve GSYİH arasında pozitif ama önemsiz bir ilişki bulunduğunu gösterdi.

Hizmet sektöründe sonuçlar inşaat sektöründeki ekonomik büyüme üzerinde (hizmet sektörüne verilen bankacılık kredisi ile sermaye) arasında sırasıyla (% 48 ve

% 18) pozitif ve anlamlı bir etki olduğunu göstermiştir. Buna ek olarak hizmet sektörünün GSYH'deki değişimin % 5 düzeyinde pozitif bir etkisi olduğu tespit edildi.

Önceki sonuçlara göre, hem petrol dışı GSYİH hem de toplam mevduat, Körfez ülkelerinde ekonomiye bir bütün olarak verilen banka kredisini manevi ve pozitif bir şekilde etkilemektedir. Bu yüzden, petrol dışı GSYİH'nın büyümesindeki veya toplam mevduattaki artırma, Körfez ekonomisinde verilen banka kredisinin hacmini artıracaktır.

Sektörel düzeyde ise, GSYİH'nın tarım sektöründe banka kredisi üzerinde pozitif etkisi bulunmamasına rağmen, mevduat hacmi ile banka kredisi arasında sanayi, inşaat ve hizmet sektörlerinde pozitif bir etkisi vardır. Petrol dışı gayri safi milli hasıla gelince, inşaat sektörü üzerindeki etkisi dışında sektörlere tahsis edilen banka kredisi üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Körfez ülkelerinde ekonomiye verilen banka kredisi ve işçilerin petrol dışı GSYİH üzerindeki bir pozitif etkisi vardır. Buna ek olarak tahmini sermaye ve petrol dışı GSYİH arasında manevi ve pozitif bir etki vardır. Sektörel düzeyde, banka kredisinin GSYH'ye, inşaat ve hizmetler sektöründe etkisi belirgindir, tarım ve imalat sektöründe ise hiçbir etkisi yoktur. Öte yandan, tahmini sermayenin GSYİH'ye tüm sektörlerde etkisi bulunmaktadır.

Bu araştırma sonucunda banka kredisinin Körfez ülkelerindeki ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin olduğunu, ancak etkinin istenen düzeyde olmadığını tespit ettikten sonra, bir bütün olarak ekonomik büyüme düzeyindeki düşük etkiye ek olarak, sektörler arasındaki eşitsizlik ile karakterize olmuş, bu nedenle Körfez İşbirliği Konseyi'nin ekonomik büyümesini destekleyerek gerçekleşmesi istenen hedefi gerçekleştirmede bankacılık sektörünün rolünün aktifleştirilmesine katkıda bulunabilecek yetkili makamlara önerilerde bulunulmuştur.

En Önemli Tavsiyeler: Gayri safi yurtiçi hasılaya katkıda bulunan ekonomik sektörlerin kredi olanaklarının çeşitlendirilmesi, böylece GSYH'ye katkı sağlamada, özellikle tarım sektörü gibi düşük katkısı olan sektörlerde, kredi kuruluşlarının adaleti sağlayacak şekilde optimum şekilde çeşitlendirilmesi, tarım sektörüne verilen desteği ve banka kredilerinin arttırılması, özellikle Suudi Arabistan ve Umman devletlerinde, büyük tarım toprakları olması nedeni ile ekonomik büyümeyi iyileştirmeye yönelik bu sektörde etkin bir şekilde katkıda bulunmak ve bu sektöre

sağlanan finansman rakamlarının yükseltilmesi, bu desteğin verilmesi yoluyla tarımsal genişlemenin geliştirilmesini gerçekleştirmek ve geniş kredi imkanları sunarak tarım sektöründen yararlanmak için yardımcı olmalıdır. Sanayi sektörünün GSYH'de (petrol dışı) önemli bir rol oynadığından dolayı bu sektöre yönelik olan banka kredisini geliştirilmeli ve bu önem nedeniyle, sanayi sektörüne verilen banka kredisini ikiye katlama gereğini öneriyoruz. Ayrıca yatırımın teşviki, kredi talebini artıracak ve böylece ekonomik faaliyette büyüme sağlayacağı için, endüstriyel şehirlerin kurulmasına yatırım yapılmasını teşvik ediyoruz.

Körfez ülkelerinde para otoritelerinin bankaları denetleme ve kredi politikalarının verilmesini izleme çabalarını yoğunlaştırma ve sektörlerin GSYİH'ya katkıları ile bu sektörler için kredi verme kararını birbirine bağlı bir şekilde değerlendirmeleri lazım gelir. Banka kredisine uygun ortamın geliştirilmesinde Körfez ülkelerinde çalışan hükümetlerin, para otoritelerinin ve bankaların ortak çabalarının yanı sıra banka kredisine uygun çevrenin geliştirilmesinde birlikte çalışarak banka kredisini arz ve talepten etkileyen faktörler ile sorumlu bir şekilde ilgilenmek, finansal ve nakit politikaları arasındaki hedef uyumluluğu sağlamak için koordinasyonda bulunmak, varlıklara yönelik uygun arz politikası çizmek, bu mevduatlara yeterli talep sağlamak, büyük, verimli bankacılık kuruluşlarını teşvik etmek, bu kurumların arz ve talep işlerini yüksek bir performans ve yeterlilikle yürütmesi önemlidir.

Yatırım fırsatlarını değerlendirmek, ekonomik fizibilite çalışmaları sağlamak ve bu kalkınma projelerini finanse etmek için bankalar ve genel girişimcilik konseyleri arasında kalıcı koordinasyon yapmaya çalışmaktadır.

KAYNAKLAR

- Abdullah, K., Al-Trad, I. (2006). Department of Banking Operations - Local and International, Dar Wael Publishing, 1th Ed ,Amman, Jordan.
- Adeleke, A. O., Olowofeso, E. O., Udoji, A. (2015). Impact of Private Sector Credit on Economic Growth in Nigeria, CBN Journal of Applied Statistics, 6(2):81-97.
- Agamia, M., El Leithy, M. (2004). Economic Development, University House, Alexandria, Egypt.
- Agamieh, M., Nasif, I. (2007). Economic Development between Theory and Practice, University House, Egypt.
- Aghion. P ,Howth. P, 1992, A Model of Growth Through Creative Destruction, Econometrica 60, no. 2, pp. 323-351.
- Al-assar, R., Al-Halabi, R. (2000). Money and Banking, Dar Safa for Publishing and Distribution, 1th Ed, Amman, Jordan.
- Al-ameen, A. (2002). Principles of Macroeconomics, Dar Al-Dea for Publishing and Distribution, Amman, Jordan.
- Alazaki, Z. (2011). Effect of Banking Risks on the Profitability of Yemenia Commercial Banks over the period (1999-2008), Master Thesis, Al-Bayt University, Mafraq, Jordan.
- Al-fera, M. (2012). The Role of the Banking Sector in Financing the Palestinian Economic Development (1995- 2011), Master Thesis, Deanship of Graduate Studies, college of Commerce, The Islamic University, Gaza, Palestine.

- Algaloudi, B. (1999). Bank Credit in Jordan and its Impact on Investment, Unpublished Master Thesis, Al-Bayt University, Mafraq, Jordan.
- Alhabib, F.I. (2000). Principles of Macroeconomics, King Fahd National Library, 4th Edition, Riyadh, Saudi Arabia.
- Al-Hamzawy, M. K. (1997). Economics of Bank Credit, Applied Study of Credit Activity and its Main Determinants, Knowledge Establishment, Alexandria, Egypt.
- Al-Janabi, H. (2005). Management of Commercial Banks and Banking, First Edition, Dar Al Masar Publishing and Distribution, Mafraq, Jordan.
- Alkhazaleh, A. M. (2017), Does Banking Sector Performance Promote Economic Growth? Case Study of Jordanian Commercial Banks, Problems and Perspectives in Management, 15(2): 55- 64 .
- Al-Jazeera Center for Studies .(2014).Economic Diversification of the GCC Countries, Retrieved, <http://studies.aljazeera.net/ar/reports/2014/08/201481493035249222.html#ab>
- Al-khali, J. (2008). The Impact of Commercial Banks' Credit Policy on Private Investment in Palestine, Master Thesis, Al-Najah University, Nablus, Palestine.
- Al-malaki, A. C. (2000). Islamic Banks of the Experience between Jurisprudence Law and Practice. 1th Ed, The Arab Cultural Center, Casablanca, Morocco.
- Al Masah Capital Management Limited . (2017). GCC Banking Sector, Dubai,UAE.
- Al-Minawi, J. (2000). Commercial Banks Department (Applied Approach), Modern Library, Mansoura, Egypt.
- Al-Najafi, S. T., Al-Quraishi, M. S. (1988). Introduction to Development Economics, Dar Al-Kuttab for Printing and Publishing, University of Mosul, Iraq.
- Alqurashi, M. (2007). The Economics of Labor, Dar Wael, Amman, Jordan.

- Al-rakeebat, G., Al-Fa waz, T. (2016). The Effect of Interest Rate on Credit Facilities and Deposits with Jordanian Commercial Banks for the Period 2014-1985, *Administrative Sciences*, 43(2):801-811.
- Alrawashdeh, O. (2009). The Role of the Islamic Bank in Attracting Monopolized Savings - A Critical Analytical Study, *Yarmouk Research Journal*, 15(1):27-40.
- AlSaid, A. M. (1984). *Economics of Money and Banking*, University of Mosul Press, Part I, Iraq.
- Alsahhi, B. (2012). The Role of the Central Bank in State Finance, *Iraqi Academic Scientific Journals*, University of Baghdad, Iraq, 27(2):6-11.
- Alserifi, M. (2007). *Management Of Banks*. 1th Ed. Dar Al Wafaa Printing and Publishing, Alexandria, Egypt.
- Alsharbaji, M. (2005). The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth in the Middle East and North Africa, *Second Scientific Forum on the Problem of Economic Growth in the Middle East and North Africa*, University of Algiers, Algeria.
- Al Shehabi, O., vd. (2014). *The Gulf between Social Discord and the Relationship of Money and Power*, Gulf Development Policy Center.
- Altan, F. (2008). Türkiye İlleri için bir Ekonomik Yakinsama Sinamasi ve İmalat Sanayi Yatirimlari ile Eğitimin Büyümeye Etkisii, *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Al-Wafi, A. (1999). *Islamic Banks Reality and Ambition*, Working Paper Presented to the Advisory Board on Reforming the Banking System in Yemen, Sana'a, Yemen.
- Ajaballah, S. (2015). *Econometrics Study on Determinants of Economic Growth in Sudan (1985-2010)*, , Master Thesis , Sudan University of Science and Technology, College of Graduate Studies, Sudan.

- Amiri, A.(2003) The Impact of Bank Credit on Economic Growth in Yemen (1992 - 2001), Master Thesis, Yarmouk University, İrbid, Jordan.
- Anthony, H. C. (2003). Saudi Arabia Enters the Twenty-first Century , Green Wood Publishing Group, U.S.A, 1(1):431-452.
- Arab Monetary Fund. (2017). Evolution of Performance and Reforms in the Banking Sector, Consolidated Economic Report, Abu Dhabi, UAE.
- Arslan, İ., Yapraklı, S. (2008). Banka Kredileri ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Ekonometrik bir Analiz (1983-2007), İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, Ekonometri ve İstatistik,7, pp. 90-101.
- Artan, S. (2007). Finansal Kalkınmanın Büyümeye Etkileri: Literatür ve Uygulama, İktisat İşletme ve Finans 22(252): 70-89.
- Attia, A. (2000). Modern Trends in Development, University House of Printing and Publishing, Alexandria, Egypt.
- Awadallah, Z. H. (1995).Economics of Money, University House, Alexandria, Egypt , 1995.
- Ayadi, R., Pieter, W. (2013). Banking and Insurance in the GCC Countries: Is there Regulatory Convergence with the EU, Sharaka, 4(1):1-13.
- Badi, H., Baltagi. (2008). Econometrics, fourth edition, Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- Banking Developments in Bahrain .(2017). Annual Report, Central Bank of Bahrian.
- Baltacı, Y. (2012). Banka Kredilerinin Ekonomik Etkileri Türkiye Üzerine bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik,Türkey .
- Baltagi, B.H.(2012). Econometric Analysis of Panel Data. 4th Ed, John& Wiley Sons Ltd. England.

- Bani-hani, H. (2002). Economics of Money and Banking -Principles and Principles. Dar Alkindi Printing and Publishing, Amman, Jordan.
- Barak, K. (2010). Organization of Investment Banking in Islamic Jurisprudence and Positive Law, Dar University Thought, Egypt.
- Barrow, R. (1998). Determinants of Economic Growth -An Empirical Study Across Countries, Nader, T. (Tran), The Modern Book of Publishing And Distribution, Amman, Jordan.
- Belinga, T., Zhou, J., Doumbe, D. (2016), Causality Relationship between Bank Credit and Economic Growth: Evidence from a Time Series Analysis on a Vector Error Correction Model in Cameroon, Social and Behavioral Sciences 235, pp. 664 – 671.
- Belverd, E., Marian, P., Susan, v. (2016). Financial & Managerial Accounting.10th Ed, Copyrighted Material, USA.
- Bo Maaraf, E., Murat, S. (2016). Algerian Scientific Journal Platform , Determinants of Economic Growth in Algeria, 8 (1):1-21.
- Bugaizlah, N. M. (2002). Private Investment in Algeria During the Period 1990-2000, Master Thesis, Faculty of Economic Sciences and Management, University of Algeria, Algeira.
- Burzynska, K.(2009). Financial Development and Economic Growth: The Case of Chinese Banking Sector, Master Thesis, Lund University, School of Economics and Management.
- Busaleh, S., Buthalj, A. (2015). The Role of the Service Sector in Sustainable Development, Journal of Alternative Economic, No. 4 - pp. 72-96

- Calza, M., Sousa, J. (2006). Credit in the Euro Area: An Empirical Investigation Using Aggregate Data, *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 46 (2), PP. 211-2226.
- Caporale et.al (2014), “ Financial Development and Economic Growth: Evidence from Ten New EU Members”, Brunel University West London, Department of Economics and Finance, Working Paper No.8397, pp. 1-28 .
- Case, k. E. (2009), *The Principle of Micro-economy*, Pearson Education, ISBN-13:978-0-13-255291-2.
- Central Bank Of Bahrain. (2008-2017). Publications & Data, Annual Reports, Retrieved from, <https://www.cbb.gov.bh/publications/>
- Central Bank of Kuwait. (2008-2017). Statistics & Publications , Special Edition, Retrieved from, <http://www.cbk.gov.kw/ar/statistics-and-publication/special-edition/quarterly-special-edition.jsp>
- Central Bank of The U.A.E . (2008-2017). Statistics, Annual Reports, Retrieved from <https://www.centralbank.ae/ar/statistics/publications>
- Central Bank of Oman. (2008-2017). Publications, Statistics, Annual Report, Retrieved from <https://cbo.gov.om/Pages/AnnualReport.aspx>
- Central Statistical Bureau-Kuwait. (2008-2017). Annual Statistical, Retrieved from https://www.csb.gov.kw/Pages/Statistics_en?ID=18&ParentCatID=2
- Çeçe, M. (2012). *The Effects of Bank Credits on Economic Growth in Turkey*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turkey.
- Dawaba, A. (2015). *Islamic Banking Finance*, Dar Al-Salam Publishing and Publishing, 1th Ed, Cairo, Egypt.

- Department of Statistics and Information, (2016). Saudi, Retrieved from, <https://www.stats.gov.sa/ar/1011>
- Deputyship for Reserach and International Affairs. (2017). Saudi Banking Sector, Saudi Arabian Monetary Auththority, Annual Report.
- Derby, H. (2015). The Relationship between Economic Growth and Financial Development in Iraq for the Period 1970-2013, *Al Qadissiya Journal of Administrative and Economic Sciences*, 18(4):166-182.
- Dielman, T., Mehta, J., Paravastu, S. (1990). Pooled Cross-Sectional and Time Series Data Analysis, *Journal of the American Statistical Association*, 85(409):257-271.
- Dineri, E. (2016). Üçüz Açık Hipotezinin Geçerliliği, Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turkey.
- Ebadi, M., Al-Qari, A. (2010). Factors Affecting Bank Credit Granted by Algerian Commercial Banks - A Study for the Period 1989-2009, *Journal of Law and Human Sciences, Economic Studies*, 17(35):429-442.
- Economic and Banking Report. (2017). Monetary developments, Annual Report 20, Central Bank of Kuwait.
- El-Sherif, M., Slatni, H. (2015). Supporting SME's Through Public Investment Spending on Infrastructure, *Journal of Economic and Financial Research*, 3 (1):73-91.
- Emirates Banks Association.(2017). Developments in the UAE Banking Sector, Annual Report, UAE Banks Federation.
- Erdoğan, S., Canbay, Ş. (2016). İktisadi Büyüme ve Araştırma & Geliştirme (Ar-Ge) Harcamaları İlişkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2): 29-44.

Erekat, H. M., and Aqel, S. J. (2012). Management of Islamic Banks - Modern Introduction, 2nd Ed, Dar Wael Publishing, Amman, Jordan.

Ertay, H. İ. (2014). Bankacılık Sektörünün Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Üzerine Nedensellik Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Turkey.

Fadil, F. (2004). The Importance of Foreign Direct Investment in Arab Countries, PhD thesis, University of Algeria, Algeria .

Federation of GCC Chambers. (2010), Retrieved from, http://fgccc.org/wp-content/uploads/2015/03/Echo-Quarter_2010-Nov.pdf, p.20-28.

Financial Stability & Statistics Department. (2017). The Qatari banking system, Annual Report ,Qatar Central Bank.

Fisher, S. (1993). The Role of Macroeconomic Factors in Growth, Nber Working Paper, 4565, National Bureau of Economic Research, Inc, pp. 1-36.

Geylan, R. (1985). Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticari Bankalarının Temel Yönetim Sorunları (Cilt 86). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

GCC-SATA. (2018). A Statistical Overview of the Agriculture Index of the Gulf States, https://gccstat.org/images/gccstat/docman/publications/_2018.pdf

GCC-SATA. (2017). Monetary and Financial Statistics, https://gccstat.org/images/gccstat/docman/publications/Monetary_and_Financial_Statistics_20171.pdf

GCC-SATA. (December 2018). Statistical Overview of the Gulf States, Volume 5, https://gccstat.org/images/gccstat/docman/publications/Statistical_Glance_2018_-_pdf

- Glada, S. (2009). Commercial Banks and Banking Marketing, First Edition, Dar Osama Publishing and Distribution, Amman, Jordan.
- Glouli, N., Abdellah, L. (2018). Determinants of Economic Growth in the Middle East and North Africa, Journal of Economics of Business and Finance, Algeria, 6(1): 28-46.
- Gujarati. (2004). Basic Econometrics, forth the McGraw-Hill companies.
- Hanafi, A., Qaryaqs, S. (1997). Markets and Financial Institutions ,Alexandria Book Center, Alexandria, Egypt.
- Haneen, Y.(2017). Islamic banks in the Gulf, alkhaleejonline.net. (29 May,2017).
- Hagen, A. (1988).Development Economics, Khoury, G (Tran.),Jordan Book Center, Amman, Jordan.
- Hanoun, M. (2005). Business and Banking Services in Commercial and Islamic Banks. 1th Ed. Dar Hanoun, Amman, Jordan.
- Hemple , G., Simonson, D. (1994). Bank Management : Text & Cases , 4th ed , John Wiley & sons , New York , USA .
- Hindi, M. (2006). Management of Commercial Banks: Decision Making Portal, Delta Printing Center, Alexandria, Egypt.
- Hussein, N. (2017). Traditional and Islamic Banks in the UAE, Department of Planning and Decision Support, Ministry of Economy, UAE.
- Information and Statistics Center – Saudi Open Data. (2008-2017). Statistical Yearbook, Retrieved from <https://www.stats.gov.sa/ar/258>
- International Monetary Fund Survey. (2014). Gulf Countries Should Refine Policies to Ensure Financial Stability, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2014/car031914a.htm>.

- Ismail, A., Erekat, M. (1999). Basic Concepts in Economics, Dar Wael, Amman, 1999, 374.
- Jabr, H. (2006). Management of banks - scientific and practical assets, Second Edition, Deanship of Practical Research, An-Najah National University, Nablus, Palestine, pp 43-46.
- John A. D., Kimberly F. L. (2015). The Impact of Credit Line Drawdowns on Investment Evidence from the Financial Crisis, SSRN id2813936.
- Jouda, S.(2007). Proposed Standard Model for Estimating Production Functions and Costs in the Palestinian Banking Sector, PhD Thesis, University of Damascus, Damascus, Syria.
- Kamin, S. B., Rogers, J. H. (2000). Output and the Real Exchange Rate in Developing Countries: An Application to Mexico, Journal of Development Economics, 61(1), PP. 85-109.
- kamco. (2018). Real Estate Sector of the Gulf States , <https://www.kamconline.com/ar>.
- Kearney, A. K. (2010). GCC Banks: On the Road to Maturity, Inc. Marketing & Communications, Chicago, USA.
- Khalaf, F. (2006). Development and Economic Planning, The Modern Book World, Amman, Jordan.
- Khatib, F. (1996). The Role of Financial Intermediation Institutions in the Financing of the Industrial Sector in Jordan, Journal of Public Administration, 36 (1): 99-119.
- Kıraçlar, F. K. (2005). Ekonomik Büyüme Modellerinde Beşeri Sermaye : İçsel Büyüme Modelinin Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, Turkey.
- Korkmaz, S.(2015). Impact of Bank Credits on Economic Growth and Inflation, Journal of Applied Finance & Banking, 5(1): 57-69.

- Koyuncu, C., Saka, B. (2011). Takipteki Kredilerin Özel Sektöre Verilen Krediler Ve Yatırımlar Üzerindeki Etkisi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(1): 113-124.
- Kurz, H., Salvadori, N. (2014). *Theories of Economic Growth – Old and New*, Researchgate, Karl-Franzens-Universität Graz, pp. 1.34.
- Lakhdar, A. M., Bonwa, S. (2010). The Role of the Private Sector in the Economic Development of Developing Countries-Case Study of Algeria, *Journal of the Researcher*, 7(1): 128-145.
- Levin, A., Lin, C., Chu, C.(2002). Unit Root Test in Panel Data: Asymptotic and Finite-Sample Properties, *Journal of Econometrics*, 108(1): 1-24.
- Liang, H., Reichert, A. (2006). The Relationship Between Economic Growth and Banking Sector Development, *Banks and Bank Systems*, 1(2): 19-35.
- Lotfi, A. (2002). *Contribution to explain and clarify economic theories*, Dar al-Redha Publishing, Damascus, Syria.
- Maarouf, H. (2005). *Macroeconomic Analysis*, Dar Safa for Publishing and Distribution, Amman, Jordan.
- Marshal, A. (2013). *Principle of Economic*, 8th ed, Palgrave Macmillan, London.
- Meloud, W. (2014). *Recent Determinants of Economic Growth In the Arab Countries and Ways of Activating Them. Status:(Algeria- Egypt- Saudi Arabia)- Comparative Study During the Period 2010 / 1990*, PhD Thesis, University of Algeria, Algeria.
- Mishkin, F. (1995). *Money Banking and Financial Markets*. 4th Ed. New York, USA .
- Ministry of Climate Change & Environment. (2016). Emirates, Retrieved from, <https://www.moccae.gov.ae/ar/open-data.aspx>

Ministry of Development Planning and Statistics. (2016). Qatar, Retrieved from, <https://www.mdps.gov.qa/ar/statistics1/Pages/default.aspx>.

Ministry of Development Planning and Statistics. (2008-2017). Statistics, Retrieved from, <https://www.mdps.gov.qa/ar/statistics1/Pages/default.aspx>.

Ministry of Economy U.A.E . (2008-2017). Statistics Reports, Retrieved from <http://www.economy.gov.ae/arabic/Knowledge-Section/Pages/Statistics-Reports.aspx>.

Money- Banks and Financial Institutions . (2017). Annual Report, Central Bank of Oman .

Mostafa, M., Ahmed, S. (1999). Mathematical Models of Planning and Economic Development, Library and Printing Press, Egypt.

Moussaoui, M. (2015), Investment in Human Capital and the Impact on Economic Growth in Algeria, PhD Thesis, University of Abu Bakr Belkaid, Algeria.

Muşabib, G. (2015). Yemen'de Özel Bankacılık Kredilerinin Ekonomik Faaliyet Üzerindeki Etkisinin Ölçülmüştür, Ürdün Ekonomik Bilimler Dergisi, 2(2):129-142.

Mushtaq, S. (2016). Causality between Bank's Major Activities and Economic Growth: Evidences from Pakistan, Karachi University Business School, University of Karachi, Pakistan. Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/69052/> MPRA Paper No. 69052.

Nasif, D., vd. (2003). Economic Theory, University of Alexandria, , Algeria .

Odah, S. (2011). The Role of the Banking Sector in the Development of the Palestinian Economy, Working Paper, the Palestinian Monetary Authority, Monetary Research and Policy Department, Palestin.

Odedokun, M.O. (1998). Financial Intermediation and Economic Growth in Developing Countries, Journal of Economic Studies, 25(3): 203-224.

Öztürk, M.(2011). Türkiye'de Engelli Gerçeği, Müsiad cep Kitapları 30,İstanbul, Turkey.

Pamuk, Ş. (2007). Dünyada ve Türkiye’de İktisadi Büyüme (1820–2005), Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları,1(2): 3-26.

Parasız, İ, (2005), Para Banka ve Finansal Piyasalar, Ezgi kitapevi, Bursa, pp. 218-222.

Pazarlıoğlu, M.V.2001), “1980-1990 Döneminde Türkiye’de İç Göç Üzerine Ekonometrik Model Çalışması”, Çukurova Üniversitesi 5. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, 19-22 Eylül 2001, 1-24, <http://idari.cu.edu.tr/sempozyum/bi18.htm>

Qatar Money Rate . (2017). Qatar Central Bank, Retrieved from,

<http://www.qcb.gov.qa/english/policyframework/monetarypolicy/monetarypolicytools/qatar/moneyrates/pages/qatar/moneyrates.aspx>

Qatar Central Bank. (2008-2017). Statistics, Quarterly Statistical Bullentins, Retrieved from <http://www.qcb.gov.qa/english/publications/statistics/pages/statisticalbulletins.aspx>.

Rabeeha, k. (2014). Bank Credit and its Impact on Private Investment in Algeria, Master's Message, University of Kassidi, Algeria.

Rioja, F. K., Valev, N. T. (2004). Finance and the Sources of Growth at Various Stages of Economic Development, *Economic Inquiry*, 42(1): 127-140.

Romer, P. M. (1990). Endogenous Technological Change, *The Journal of Political Economy*, 98(5):71- 102.

Saudi Arabian Monetary Authority. (2008-2017). Annual Statistics , Retrieved from <http://www.sama.gov.sa/ar-sa/EconomicReports/Pages/AnnualReport.aspx>

Saraçoğlu, M. (1998). Ülkelerin Refah Düeyi Karşılaştırmalarında Bir Ölçüt : Satınalma Güncü Parites, *Mevzvat Dergisi*, 1(9).

- Saygılı, Ş., Cengiz, C. (2008). Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamikleri: 1987 2007 Döneminde Büyümenin Kaynakları, Temel Sorunlar ve Potansiyel Büyüme Oranı, Cilt Tüsiad_T/2008 06/462.
- Sercan Arman Kandemir, Merkez Bankası'nın İşlevleri, From <https://www.bilgiustam.com/merkez-bankasinin-islevleri/>
- Shaw, E.S. (1973). (Financial Deepening in Economic Development, Oxford University Press. New york, USA.
- Shamia, A. Z. (1993). Money and Banking, Zahran for Printing, Publishing and Distribution, Amman, Jordan.
- Shahinaz, B. (2015). The Impact of Drainage Systems on Economic Growth in Developing Countries, Thesis of the University of Abu Bakr Belqayd, Algeria.
- Shekhar, J.A. (1959). The Theory of Economic Development, Harvard University Press.
- Shekhar, K., Lekshmy, S. (2005). Banking Theory And Practice, 19th ed , Vikas Publishing House Pvtlitp , New Delhi , Indian .
- Songur, M. (2017). Türkiye'de Beşeri Sermaye ve Fiziksel Sermaye Arasındaki İkame Olanakları: Translog Üretim Fonksiyonu Yaklaşımı , Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi ,7(2):201-224.
- Tongurai, J., Vithessonhi, C. (2018). The Impact of the Banking Sector on Economic Structure and Growth, International Review of Financial Analysis, 56, PP.193-207.
- The world Bank. (2007-2018). Data Bank, World Development indictors, Retrieved from <https://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators>.
- The World Bank.2017. GCC: Economic Outlook, Retrived from <https://www.albankaldawli.org/ar/country/gcc/publication/economic-outlook-april-2017>

- Todaro, M. P., Smith, S.C. (2009). *Economic Development*, Harlow: Addison Wesley.
- Tomas, L., Money, J. (1979). *Money Banking and Economic Activity*, Prentice-Hall Inc, Englewood Cliffs, New Jersey, USA .
- Toru, H. (2017). *Banka Kersilerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turkey.
- Trade Arabia Business, (2008). *CBB May Limit Banks Exposure to Real Estate*. Trade Arabia Business News Information.(7 February, 2008), Retrieved from, http://www.tradearabia.com/news/OGN_138385.html .
- Tudaro, M. (2006). *Economic Development*, Hussein, H., Mahmoud, H.(Çev.), Dar al-Marikh, Riyadh, Suadi.
- Tuncer, K. (2010). *Banka Kredilerinin Ekonomik Büyüme Etkisi: İller Bazında Yakınsama Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Turkey.
- Turgut, Ü. (2010). *Özel Sermayeli Mevduat Bankaları Personel ve Şube Sayıları: Panel Veri Modeli Yaklaşımı*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,12 (2): 217-228.
- Ünsal, E. M. (2016). *İktisadi Büyüme*. (2.Baskı). Ankara: BB101 Yayınları.
- Üstünel, B. (1983). *Makro Ekonomi*,(4. Baskı), Mısırlı Matbaacılık, İstanbul, Turkey.
- World Bank. (2012). *World Development Indicators: Value of Shares Traded as a Percentage of Total Capitalization*, Retrieved From, <http://wdi.worldbank.org/table/5.4>.
- Yaman, Berna. (2017). *Oecd Ülkelerinde İşsizliği Etkileyen Faktörler: Panel Veri Analizi*, Yüksek lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turkey.
- Yareki, H. (2007). *Human Resources Development Strategy in the Economic Corporation*, PhD Thesis , University of Algeria, Algeria .

Yetiz, F. (2016). Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(2):107-117.

Youssef, A.(2010), The Role of the Banking System in Financing Economic Development in Syria, PhD Thesis, University Aleppo, Syria .

Yüksel, A.S., Yüksel, A. And Yüksel, Ü. (2002). *Banka Yönetimi El Kitabı*, ltd. Alfa Basım Yayım Dağıtım, Türkiye.

William, G.(2003). *Econometric Analysis* , 5th ed , Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey, USA.

EKLER

EK Tablo 1: (Birinci Model) Pedroni Eşbütünleşme Testi Sonuçları - Sabit

Pedroni Residual Cointegration Test

Series: BC GDP POP RI TDEP

Date: 02/17/19 Time: 12:45

Sample: 2008 2017

Included observations: 60

Cross-sections included: 6

Null Hypothesis: No cointegration

Trend assumption: No deterministic trend

User-specified lag length: 1

Newey-West automatic bandwidth selection and Bartlett kernel

Alternative hypothesis: common AR coefs. (within-dimension)

	<u>Statistic</u>	<u>Prob.</u>	Weighted	
			<u>Statistic</u>	<u>Prob.</u>
Panel v-Statistic	0.820699	0.2059	-1.674179	0.9530
Panel rho-Statistic	0.570407	0.7158	1.875623	0.9696
Panel PP-Statistic	-3.282262	0.0005	-3.198683	0.0007
Panel ADF-Statistic	3.357675	0.9996	-0.091476	0.4636

Alternative hypothesis: individual AR coefs. (between-dimension)

	<u>Statistic</u>	<u>Prob.</u>
Group rho-Statistic	2.892928	0.9981
Group PP-Statistic	-2.681931	0.0037
Group ADF-Statistic	0.649560	0.7420

EK Tablo 2: (Birinci Model) Pedroni Eşbütünleşme Testi Sonuçları - Sabit &Trend

Pedroni Residual Cointegration Test

Series: BC GDP POP RI TDEP

Date: 02/17/19 Time: 12:47

Sample: 2008 2017

Included observations: 60

Cross-sections included: 6

Null Hypothesis: No cointegration

Trend assumption: Deterministic intercept and trend

User-specified lag length: 1

Newey-West automatic bandwidth selection and Bartlett kernel

Alternative hypothesis: common AR coefs. (within-dimension)

	<u>Statistic</u>	<u>Prob.</u>	Weighted	
			<u>Statistic</u>	<u>Prob.</u>
Panel v-Statistic	-0.146414	0.5582	-2.735047	0.9969
Panel rho-Statistic	1.691515	0.9546	2.632968	0.9958
Panel PP-Statistic	-8.723164	0.0000	-3.972616	0.0000
Panel ADF-Statistic	0.724292	0.7656	1.094802	0.8632

Alternative hypothesis: individual AR coefs. (between-dimension)

	<u>Statistic</u>	<u>Prob.</u>
Group rho-Statistic	3.455659	0.9997
Group PP-Statistic	-3.963961	0.0000
Group ADF-Statistic	2.219660	0.9868

EK Tablo 3: (Birinci Model) Pedroni Eşbütünleşme Testi Sonuçları - Hiçbiri

Pedroni Residual Cointegration Test

Series: BC GDP POP RI TDEP

Date: 02/17/19 Time: 12:47

Sample: 2008 2017

Included observations: 60

Cross-sections included: 6

Null Hypothesis: No cointegration

Trend assumption: No deterministic intercept or trend

User-specified lag length: 1

Newey-West automatic bandwidth selection and Bartlett kernel

Alternative hypothesis: common AR coefs. (within-dimension)

			Weighted	
	<u>Statistic</u>	<u>Prob.</u>	<u>Statistic</u>	<u>Prob.</u>
Panel v-Statistic	1.456800	0.0726	-1.387039	0.9173
Panel rho-Statistic	0.983406	0.8373	1.400070	0.9193
Panel PP-Statistic	-3.807954	0.0001	-2.086327	0.0185
Panel ADF-Statistic	-2.879260	0.0020	-1.007082	0.1569

Alternative hypothesis: individual AR coefs. (between-dimension)

	<u>Statistic</u>	<u>Prob.</u>
Group rho-Statistic	2.625780	0.9957
Group PP-Statistic	-2.558671	0.0053
Group ADF-Statistic	-1.715065	0.0432

EK Tablo 4: (Birinci Model) klasik modelinin sonuçları

Dependent Variable: BC

Method: Panel Least Squares

Date: 11/02/18 Time: 09:51

Sample: 2008 2017

Periods included: 10

Cross-sections included: 6

Total panel (balanced) observations: 60

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-0.801023	0.231839	-3.455087	0.0011
GDP	0.522089	0.123550	4.225715	0.0001
POP	-0.034637	0.061512	-0.563105	0.5757
TDEP	0.798882	0.089429	8.933120	0.0000
RI	0.410944	0.100242	4.099530	0.0001
R-squared	0.971828	Mean dependent var		4.971885
Adjusted R-squared	0.969779	S.D. dependent var		0.459427
S.E. of regression	0.079868	Akaike info criterion		-2.137234
Sum squared resid	0.350837	Schwarz criterion		-1.962705
Log likelihood	69.11701	Hannan-Quinn criter.		-2.068966
F-statistic	474.3196	Durbin-Watson stat		0.208365
Prob(F-statistic)	0.000000			

EK Tablo 5: (Birinci Model) Sabit Etkiler modelinin sonuçları

Dependent Variable: BC

Method: Panel Least Squares

Date: 11/02/18 Time: 09:52

Sample: 2008 2017

Periods included: 10

Cross-sections included: 6

Total panel (balanced) observations: 60

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-1.179155	0.646146	-1.824906	0.0740
GDP	0.370421	0.145188	2.551309	0.0138
POP	0.171459	0.126332	1.357208	0.1808
TDEP	0.661601	0.113376	5.835441	0.0000
RI	0.100864	0.034567	2.917946	0.0053

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

R-squared	0.998294	Mean dependent var	4.971885
Adjusted R-squared	0.997986	S.D. dependent var	0.459427
S.E. of regression	0.020616	Akaike info criterion	-4.774490
Sum squared resid	0.021251	Schwarz criterion	-4.425432
Log likelihood	153.2347	Hannan-Quinn criter.	-4.637954
F-statistic	3250.072	Durbin-Watson stat	1.058566
Prob(F-statistic)	0.000000		

EK Tablo 6: (Birinci Model) Tesadüf Etkiler modelinin sonuçları

Dependent Variable: BC

Method: Panel EGLS (Cross-section random effects)

Date: 11/02/18 Time: 09:49

Sample: 2008 2017

Periods included: 10

Cross-sections included: 6

Total panel (balanced) observations: 60

Swamy and Arora estimator of component variances

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-0.884421	0.518878	-1.704487	0.0939
GDP	0.344048	0.134491	2.558153	0.0133
POP	0.115337	0.106698	1.080958	0.2844
TDEP	0.703757	0.096190	7.316331	0.0000
RI	0.104294	0.034421	3.029956	0.0037

Effects Specification

	S.D.	Rho
Cross-section random	0.157767	0.9832
Idiosyncratic random	0.020616	0.0168

Weighted Statistics

R-squared	0.970838	Mean dependent var	0.205275
Adjusted R-squared	0.968717	S.D. dependent var	0.113751
S.E. of regression	0.020119	Sum squared resid	0.022263
F-statistic	457.7530	Durbin-Watson stat	1.015657
Prob(F-statistic)	0.000000		

Unweighted Statistics

R-squared	0.955053	Mean dependent var	4.971885
Sum squared resid	0.559733	Durbin-Watson stat	0.040397

EK Tablo 7: (Birinci Model) Hausman Testi Sonuç

Correlated Random Effects - Hausman Test

Equation: Untitled

Test cross-section random effects

Test Summary	Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	Prob.
Cross-section random	1.381065	4	0.8475

Cross-section random effects test comparisons:

Variable	Fixed	Random	Var(Diff.)	Prob.
GDP	0.370421	0.344048	0.002992	0.6297
POP	0.171459	0.115337	0.004575	0.4067
TDEP	0.661601	0.703757	0.003602	0.4824
RI	0.100864	0.104294	0.000010	0.2796

Cross-section random effects test equation:

Dependent Variable: BC

Method: Panel Least Squares

Date: 11/02/18 Time: 09:54

Sample: 2008 2017

Periods included: 10

Cross-sections included: 6

Total panel (balanced) observations: 60

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-1.179155	0.646146	-1.824906	0.0740
GDP	0.370421	0.145188	2.551309	0.0138
POP	0.171459	0.126332	1.357208	0.1808
TDEP	0.661601	0.113376	5.835441	0.0000

RI	0.100864	0.034567	2.917946	0.0053
----	----------	----------	----------	--------

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

R-squared	0.998294	Mean dependent var	4.971885
Adjusted R-squared	0.997986	S.D. dependent var	0.459427
S.E. of regression	0.020616	Akaike info criterion	-4.774490
Sum squared resid	0.021251	Schwarz criterion	-4.425432
Log likelihood	153.2347	Hannan-Quinn criter.	-4.637954
F-statistic	3250.072	Durbin-Watson stat	1.058566
Prob(F-statistic)	0.000000		

EK Tablo 8: (İkinci Model) Pedroni Eşbütünleşme Testi Sonuçları - Sabit

Pedroni Residual Cointegration Test

Series: GDP BC K L

Date: 02/20/19 Time: 18:56

Sample: 2008 2017

Included observations: 60

Cross-sections included: 6

Null Hypothesis: No cointegration

Trend assumption: No deterministic trend

Automatic lag length selection based on SIC with a max lag of 0

Newey-West automatic bandwidth selection and Bartlett kernel

Alternative hypothesis: common AR coefs. (within-dimension)

			Weighted	
	<u>Statistic</u>	<u>Prob.</u>	<u>Statistic</u>	<u>Prob.</u>
Panel v-Statistic	0.809329	0.2092	0.004175	0.4983
Panel rho-Statistic	0.933190	0.8246	0.745253	0.7719
Panel PP-Statistic	-5.067138	0.0000	-4.050592	0.0000
Panel ADF-Statistic	-3.575779	0.0002	-3.420817	0.0003

Alternative hypothesis: individual AR coefs. (between-dimension)

	<u>Statistic</u>	<u>Prob.</u>
Group rho-Statistic	1.866493	0.9690
Group PP-Statistic	-5.306767	0.0000
Group ADF-Statistic	-3.777166	0.0001

EK Tablo 9: (İkinci Model) Pedroni Eşbütünleşme Testi Sonuçları - Sabit &Trend

Pedroni Residual Cointegration Test

Series: GDP BC K L

Date: 02/20/19 Time: 18:57

Sample: 2008 2017

Included observations: 60

Cross-sections included: 6

Null Hypothesis: No cointegration

Trend assumption: Deterministic intercept and trend

Automatic lag length selection based on SIC with a max lag of 0

Newey-West automatic bandwidth selection and Bartlett kernel

Alternative hypothesis: common AR coefs. (within-dimension)

			Weighted	
	<u>Statistic</u>	<u>Prob.</u>	<u>Statistic</u>	<u>Prob.</u>
Panel v-Statistic	3.096253	0.0010	0.702777	0.2411
Panel rho-Statistic	0.841294	0.7999	1.862459	0.9687
Panel PP-Statistic	-9.926168	0.0000	-5.280596	0.0000
Panel ADF-Statistic	-8.779776	0.0000	-3.713020	0.0001

Alternative hypothesis: individual AR coefs. (between-dimension)

	<u>Statistic</u>	<u>Prob.</u>
Group rho-Statistic	2.385944	0.9915
Group PP-Statistic	-10.79871	0.0000
Group ADF-Statistic	-6.649100	0.0000

EK Tablo 10: (İkinci Model) Pedroni Eşbütünleşme Testi Sonuçları - Hiçbiri

Pedroni Residual Cointegration Test

Series: GDP BC K L

Date: 02/20/19 Time: 18:57

Sample: 2008 2017

Included observations: 60

Cross-sections included: 6

Null Hypothesis: No cointegration

Trend assumption: No deterministic intercept or trend

Automatic lag length selection based on SIC with a max lag of 1

Newey-West automatic bandwidth selection and Bartlett kernel

Alternative hypothesis: common AR coefs. (within-dimension)

			Weighted	
	<u>Statistic</u>	<u>Prob.</u>	<u>Statistic</u>	<u>Prob.</u>
Panel v-Statistic	-0.825420	0.7954	-1.402677	0.9196
Panel rho-Statistic	1.155192	0.8760	1.102044	0.8648
Panel PP-Statistic	-0.372532	0.3547	-0.175814	0.4302
Panel ADF-Statistic	-2.123795	0.0168	-2.001313	0.0227

Alternative hypothesis: individual AR coefs. (between-dimension)

	<u>Statistic</u>	<u>Prob.</u>
Group rho-Statistic	2.176339	0.9852
Group PP-Statistic	-0.994426	0.1600
Group ADF-Statistic	-1.768188	0.0385

EK Tablo 11: (İkinci Model) klasik modelinin sonuçları

Dependent Variable: GDP

Method: Panel Least Squares

Date: 02/21/19 Time: 16:15

Sample: 2008 2017

Periods included: 10

Cross-sections included: 6

Total panel (balanced) observations: 60

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-4344.674	2723.540	-1.595231	0.1163
BC	0.226589	0.026343	8.601546	0.0000
K	0.523486	0.091224	5.738448	0.0000
L	0.017175	0.001773	9.688311	0.0000
R-squared	0.987137	Mean dependent var		122840.4
Adjusted R-squared	0.986447	S.D. dependent var		115152.2
S.E. of regression	13405.49	Akaike info criterion		21.90906
Sum squared resid	1.01E+10	Schwarz criterion		22.04868
Log likelihood	-653.2717	Hannan-Quinn criter.		21.96367
F-statistic	1432.477	Durbin-Watson stat		0.492075
Prob(F-statistic)	0.000000			

EK Tablo 12: (İkinci Model) Sabit Etkiler modelinin sonuçları

Dependent Variable: GDP

Method: Panel Least Squares

Date: 02/21/19 Time: 16:19

Sample: 2008 2017

Periods included: 10

Cross-sections included: 6

Total panel (balanced) observations: 60

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	18306.00	7689.056	2.380787	0.0210
BC	0.449073	0.036662	12.24890	0.0000
K	0.173773	0.092202	1.884703	0.0652
L	0.007643	0.003936	1.941687	0.0577

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

R-squared	0.996709	Mean dependent var	122840.4
Adjusted R-squared	0.996192	S.D. dependent var	115152.2
S.E. of regression	7105.556	Akaike info criterion	20.71262
Sum squared resid	2.57E+09	Schwarz criterion	21.02677
Log likelihood	-612.3787	Hannan-Quinn criter.	20.83550
F-statistic	1930.541	Durbin-Watson stat	0.968031
Prob(F-statistic)	0.000000		

EK Tablo 13: (İkinci Model) Tesadüf Etkiler modelinin sonuçları

Dependent Variable: GDP

Method: Panel EGLS (Cross-section random effects)

Date: 02/21/19 Time: 16:19

Sample: 2008 2017

Periods included: 10

Cross-sections included: 6

Total panel (balanced) observations: 60

Swamy and Arora estimator of component variances

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-2171.084	6192.049	-0.350624	0.7272
BC	0.363638	0.030342	11.98458	0.0000
K	0.093820	0.079102	1.186071	0.2406
L	0.018171	0.002268	8.012948	0.0000

Effects Specification

	S.D.	Rho
Cross-section random	11190.08	0.7127
Idiosyncratic random	7105.556	0.2873

Weighted Statistics

R-squared	0.946696	Mean dependent var	24183.68
Adjusted R-squared	0.943840	S.D. dependent var	34646.57
S.E. of regression	8210.552	Sum squared resid	3.78E+09
F-statistic	331.5255	Durbin-Watson stat	0.899783
Prob(F-statistic)	0.000000		

Unweighted Statistics

R-squared	0.972449	Mean dependent var	122840.4
Sum squared resid	2.16E+10	Durbin-Watson stat	0.157592

EK Tablo 14: (İkinci Model) Hausman Testi Sonuç

Correlated Random Effects - Hausman Test

Equation: Untitled

Test cross-section random effects

Test Summary	Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	Prob.
Cross-section random	21.771590	3	0.0001

Cross-section random effects test comparisons:

Variable	Fixed	Random	Var(Diff.)	Prob.
BC	0.449073	0.363638	0.000423	0.0000
K	0.173773	0.093820	0.002244	0.0915
L	0.007643	0.018171	0.000010	0.0011

Cross-section random effects test equation:

Dependent Variable: GDP

Method: Panel Least Squares

Date: 02/21/19 Time: 16:20

Sample: 2008 2017

Periods included: 10

Cross-sections included: 6

Total panel (balanced) observations: 60

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	18306.00	7689.056	2.380787	0.0210
BC	0.449073	0.036662	12.24890	0.0000
K	0.173773	0.092202	1.884703	0.0652
L	0.007643	0.003936	1.941687	0.0577

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

R-squared	0.996709	Mean dependent var	122840.4
Adjusted R-squared	0.996192	S.D. dependent var	115152.2
S.E. of regression	7105.556	Akaike info criterion	20.71262
Sum squared resid	2.57E+09	Schwarz criterion	21.02677
Log likelihood	-612.3787	Hannan-Quinn criter.	20.83550
F-statistic	1930.541	Durbin-Watson stat	0.968031
Prob(F-statistic)	0.000000		

ÖZGEÇMİŞ

Zaid ALAZAKI 1984 yılında Sana'a-Yemen'de doğdu, Ürdün krallığı-Philadelphia Üniversitesi Bankacılık ve Finans Bilimleri Bölümünden 2006 yılında mezun oldu. Ürdün Krallığı, Al-Bayt Üniversitesi Finans ve Bankacılık alanında yüksek lisans programından 2011 yılında mezun oldu. Yemen Kuveyt Bankasında 5 yıl boyunca Kredi ve takip Yönetimi Müdürü olarak çalışmıştır. Aynı zamansa Sana'a -Yemen'de özel bir üniversitede öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. Türkiye-Yemen Uluslararası Kültür Bursu Değişim Programı çerçevesinde, 2013 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat ABD doktora programına başlamıştır.

VITAE

Zaid alazaki was born in Sana'a-Yemen in 1984, He graduated from Department of Banking and Financial Sciences, Philadelphia University, Kingdom of Jordan in 2006. He obtained has Master degree in Finance and Banking from Al al-Bayt University, Kingdom of Jordan in 2011. He worked for 5 years in the Yemen and Kuwait Bank as the Manager of Credit and follow-up Management. He works also as a lecture in a private university in Sana'a -Yemen. He join his PhD program in Gaziantep University from 2013, through Yemen and Turkey International Cultural Scholarship Exchange Program.